

SUOMALAISUUS YLEISÖNÄ, MEINÄ JA MUINA

Suomalaisuuden diskursiivinen rakentuminen Ilta-Sanomien ja Urheilulehden miesten jääkiekon MM-kisauutisoinnissa 2011

Olli Dahlberg

Liikunnan yhteiskuntatieteiden

pro gradu -tutkielma

Liikuntakasvatuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

Dahlberg, Olli (2016). Suomalaisuus yleisönä, meinä ja muina: suomalaisuuden diskursiivinen rakentuminen Ilta-Sanomien ja Urheilulehden miesten jääkiekon MM-kisauutisoinnissa 2011. Liikuntakasvatuksen laitos, Jyväskylän yliopisto, liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, 124 s., 1 liite.

Kun suomalaisuudesta puhutaan, lähestytään sitä usein ihmisten, kulttuurin ja luonnon kautta. Myös urheilu on suomalaisuuspohdintojen kestoteema. Urheilupuheessa on tuotettu ja tuotetaan edelleen käsityksiä suomalaisuudesta sekä muista kansallisuuksista. Suomalaisilla on esimerkiksi omat suosikkilajinsa ja joitakin nostetaan kansallisurheilun asemaan. Jääkiekkoa pidetään tätä nykyä kansallisurheiluna. Erityisesti Suomen miesten maajoukkue ”Leijonat” kerää vuodesta toiseen suuren määrän suomalaisia jäähalleihin ja kotikatsomoihin. Jääkiekon sanotaan puhuttelevan suomalaisia erityisellä tavalla. Suomalaisia on alettu kutsua ”kiekkokansaksi”. Työssäni olenkin kiinnostunut siitä, millaiseksi tuo kansa on mahdollista kuvitella?

Tutkielmassani lähestyn suomalaisuutta diskursiivisesti mediatekstien ja arkipäiväisen nationalismipuheen näkökulmista. Suomalaisuuden arkiseen esittämiseen tartun ensiksi kiekkoyleisöpuheen kautta: millaisia toimija-asemia ja identiteettejä yleisölle, kuten ”faneille” ja ”kansalle” jääkiekkjournalismissa tuotetaan? Tarkastelen erilaisia yleisön esitystapoja ja pohdin niiden kytköksiä yleisempiin suomalaisuuskuviin. Toiseksi kysyn, millaisia suhteita suomalaisten ja muiden kansallisuuksien välille journalismissa tuotetaan? ”Toiseuden” käsite ja puhutavat ”vieraasta” nousevat tällöin pohdinnan kohteiksi. Media-aineistona käytän Ilta-Sanomien ja Urheilulehden miesten jääkiekon MM-kisoja käsitteleviä lehtijuttuja vuodelta 2011. Laadullisessa aineistonanalyysissäni hyödynnän kulttuurintutkimuksellista otetta ja diskurssianalyttisiä menetelmiä.

Kiekkoyleisöpuhetta jäsensin kielteisten, arkisten ja myönteisten suomalaisuuskuvien avulla. Kielteisimmissä yleisökuvissa esillä ovat kansallisen myötähäpeän ja suomalaisuuden stigmatoinnin elementit. Yleisö näyttäytyy teksteissä myös toimittajan (”asiantuntija”) tietämyksen vastakuvana, kun yleisö esitetään urheilua ymmärtämättömänä tai urheilijoita syyllistävänä toimijana. Arkisessa yleisöpuheessa yleisö elää tapahtumien taustalla huomaamattomasti esimerkiksi ”kansana”. Myönteisimmissä esityksissä kuvataan yleisöä esimerkiksi joukkuetta kannustavana, mestaruuksia kaduilla juhlivana sekä asiakasmaisena toimijana. Yleisöpuhe muistuttaa monin tavoin puhetta ”kansasta”. Muita kansallisuuksia voidaan esittää perinteisinä viholliskuvina vastakkainasettelun keinoin, mutta myös muutoin reflektoiden, jolloin vihollisasetelmat eivät korostu. Ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden vertailu on tästä hyvä esimerkki. Vieraan ihailu ilmenee puolestaan puhetavoissa, joissa vertaillaan Suomen ja muiden maiden urheilukulttuuria.

Suomalaisuuden ja jääkiekkjournalismin tutkimus auttaa kiinnittämään huomiota urheilunationalismin arkisiin käytäntöihin ja avaa aihetta vähemmän tutkituista näkökulmista. Suomalaisuuden esityksille on urheilussa edelleen käyttöä. Kiinnostavaa on tarkastella suomalaisuuden määrittelyyn liittyviä muutoksia, mutta myös asioita, jotka näyttävät pysyvän ennallaan. Puhetta riittää vielä yleisöistä, kansallispeleistä ja kulttuurista.

Asiasanat: suomalaisuus, kansallinen identiteetti, nationalismi, jääkiekko, yleisö, kulttuuri

ABSTRACT

Dahlberg, Olli (2016). Finnishness as an audience, we and the others: discursive constructions of Finnishness in reportage of the 2011 Men's World Ice Hockey Championships in *Ilta-Sanomat* and *Urheilulehti* newspapers. Department of Sport Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis of Social Sciences of Sport, 124 p., 1 appendix.

When the talk turns to the subject of Finnishness, it can be defined through aspects such as people, culture, and nature. Sport is also an obvious theme with which to define Finnishness. The notion of Finnishness and also other nations have always been defined in sporting discourses. For instance, Finns have their own favorite sports and some of these sports are perceived as "national sports". Nowadays, ice hockey is seen as a national sport of Finland. The men's national ice hockey team, the "Lions", in particular draws a lot of people into ice hockey arenas. It is said that Finns have an especially strong relationship with ice hockey. As a result, Finland is often referred to as a "hockey nation". The purpose of this study is to consider the question: how is it possible to imagine that nation?

In this study, I deal with "Finnishness" as a social construction in the framework of sport media studies and banal nationalism. Firstly, to understand everyday representations of Finnishness, I will analyze discourses of ice hockey audiences: what kind of subject positions and identities can be constructed for audiences, such as "hockey fans" and "people", in ice hockey journalism? I study different representations of audiences and analyze how they are linked to common discourses of Finnishness. Secondly, I will research the kinds of relations that can be constructed between Finnishness and other nationalities. The concept of "otherness" and discourses on "foreigners" are relevant in this case. The research data I have collected comes from two Finnish newspapers, *Ilta-Sanomat* and *Urheilulehti*, during the 2011 Men's World Ice Hockey Championships in Slovakia. In this qualitative work, I will exploit premises of cultural studies and discursive methods.

The Finnish audience representations can be seen by way of negative, everyday, and positive discourses. The most negative audience representations contain elements of Finnish second-hand embarrassment and clichéd stigmatization of Finnishness. The audience can also be represented as a contrast to sport journalists ("authority"), when the audience is identified as consisting of ignorant, ruthless, or serious actors. In everyday discourses, the audience appears in the newspaper articles quite unnoticed as "people" around the sporting event. In the most positive representations, the audience spurs its own team, celebrates the world championship, and performs as a sophisticated customer. The discourses of audiences are similar to the discourses of "people" in many ways. Other nationalities can be represented as "enemies" with the help of juxtaposition, but different reflections are possible too, when there is no need for conventional rivalry. The comparison between Swedishness and Finnishness is a good example. Admiring foreign sporting countries comes up in some contexts, when there is talk about different, more or less genuine, sport cultures.

Problematizing Finnishness and ice hockey helps to draw attention to the banal practices of sports nationalism and brings out aspects that are seldom studied. These constructions of Finnishness still have their uses in sport. It is interesting to explore changes in the narrative of Finnishness and also to identify matters that seem to remain the same. At least there will be talk about audiences, national sports, and culture.

Keywords: Finnishness, national identity, nationalism, ice hockey, audience, culture.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIMUSASETELMA	4
	2.1 Aiheen valinta, rajaus ja tutkimuskysymykset	4
	2.2 Kulttuurintutkimuksen näkökulma	10
	2.3 Menetelmä ja aineisto	13
	2.4 Esiymmärrys ja tutkijan positio	21
3	AIKAISEMPI TUTKIMUS	26
4	KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	32
	4.1 Nationalismi	32
	4.1.1 Nationalismin tutkimuksen muutos	32
	4.1.2 Kulttuurinen ja arkipäiväinen nationalismi	34
	4.2 Kansallinen identiteetti ja suomalaisuus.....	38
	4.3 Toiseus.....	40
5	KANSALLISTA JA GLOBAALIA URHEILUA	44
	5.1 Globalisaatio ja kansallinen identiteetti.....	44
	5.2 Jääkiekko kansallisena	46
6	SUOMALAISUUS JA KIEKKOYLEISÖPUHE	53
	6.1 Kiekkoyleisön stigmatisointi	53
	6.2 Asiantuntija-yleisö	62
	6.3 Arjessa, juhlassa ja asiakkaana	75
7	ME, MUUT JA KULTTUURI	89
	7.1 Vastakkainasettelun Ruotsi -puhe	90
	7.2 Reflektioiva Ruotsi -puhe	95
	7.3 Urheilukulttuuripuhe ja vieraan ihailu.....	101
8	POHDINTA.....	107
	LÄHTEET	113
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Urheilun yhteys kansallisiin identiteetteihin ja nationalismiin näyttäytyy usein niin vahvana, ettei näiden suhteita ole aikaa juuri ihmetellä. Urheilujulkisuus on pitkälle kansallisuuteen sidottua. Urheilu-uutisista saa yhtenäen lukea suomalaisurheilijoiden uurastuksista kotimaassa sekä maailmalla. Välillä kuulee menneiden saavutusten muisteloja, toisaalla huolta suomalaisen huippu-urheilun tulevasta. Kansallisväreihin puettu urheilu on näkyvimmillään kansainvälisissä arvokisoissa, joissa vastakkain asettuvat maajoukkueet. Vaikka urheiluviihde on luonteeltaan kansainvälistä ja globaalia, menestys ja tappiot esitetään kuitenkin kansallisina iloina ja suruina kotimaisten medioiden välittäminä. Erityishuomio kiinnitetään kansallisesti tärkeiksi koettuihin urheilulajeihin. Suosion, perinteiden ja menestyksen kautta joitakin lajeja kohotetaan kansallisurheiluksi.

Useilla mailla on omat kansallisurheilunsa, joiden katsotaan olevan kiinteä osa omaa kulttuuria. Kansallisurheiluna pidetään omintakeisiksi koettuja lajeja: Yhdysvalloissa pelataan baseballia, Suomessa pesäpalloa. Myös maailmanlaajuisesti suosittu urheilulaji kelpaavat kansallisurheiluksi harrastuneisuuden ja kansainvälisen menestyksen kautta. Jalkapallo on tästä tunnetuin esimerkki. Suomen urheiluhistoriassa kansallisurheilusta ovat käyneet esimerkiksi kesävyösujuoksu, paini ja hiihto. Erityishuomion kohteena olevat lajit eivät ole kuitenkaan asemaltaan horjumattomia. Monien perinteisten lajien rinnalle ja ohi viilettävät uudemmat tulokkaat. Suomessa näin on käynyt alkujaan oudolle jäällä pelattavalle pallopelille, jääkiekolle. 1960-luvulta alkanut lajin ja pääsarjan kehitys sekä 90-luvulta lähtien Suomen miesten maajoukkueen saavuttama menestys ovat tehneet jääkiekosta erityisen suosittua. Tämä on helppo huomata päivittäisessä medianäkyvyydessä tai vaikkapa valtakunnallisessa liikuntapaikkatarjonnassa. Suomea on alettu nimittää muun muassa kiekkokansakunnaksi, ”jääkiekon luvatuksi maaksi” (Kanerva 2013).

Jääkiekon merkityksestä suomalaisille ja suomalaisuudelle on ehditty esittää jo monenlaisia tulkintoja. Esimerkiksi Suomen voittama vuoden 1995 maailmanmestaruus on esitetty lamastousun vertauskuvana. Lajin asema suomalaisessa yhteiskunnassa on nähty jopa niin erityisenä, että on sanottu lähes jokaisen suomalaisen omaavan jonkinlaisen suhteen jääkiekkoon. Samalla jääkiekkoa on esitetty uudeksi kansallispeliksi ja sen sanotaan puhuttelevan suomalaisia poikkeuksellisella tavalla (Sihvonen 2013). Suomalaisten kerrotaan myös kohottavan itsetuntoaan jääkiekkomenestyksen avulla. Pelaajien sanotaan kantavan koko kansakunnan menestystoiveita niskassaan keväisissä MM-turnauksissa ja jääkiekon nähdään olevan pienel-

le Suomen kansalle vakava asia. (HS 16.5.2012.) Jääkiekon kasvaneen näkyvyyden seurauksena on puhuttu yhteiskunnan ”jääkiekkoistumisesta” ja lajia on luonnehdittu keskeiseksi osaksi suomalaisuutta. Jopa niin keskeiseksi, että on väitetty Suomessa suhtauduttavan jääkiekkoiluun kiihkeämmin kuin missään muualla Euroopassa. (Wickström 2012.)

Tässä tutkielmassa otan edellisentapaisiin väitteisiin tutkimuksellista etäisyyttä tarkastelemalla jääkiekon ja suomalaisuuden suhdetta kuvainnollisesti hieman kauempaa kuin kaukalon laidalta. Tällöin jääkiekon merkitystä suomalaisille en ota annettuna, vaan pyrin tuomaan esille niitä esioletuksia, joita mediassa jääkiekon ja suomalaisuuden suhteesta mahdollisesti esitetään. Suomalaisuuteen, urheiluun ja jääkiekkoiluun liittyy erilaisia uskomuksia, jotka ovat tuttuja monille, ainakin urheilua tiiviisti seuraaville suomalaisille. Mediatekstien voi ajatella ylläpitävän itsestään selviä suomalaisuuteen ja urheiluun kytkeytyviä merkityksiä. Vähemmän jääkiekkoa ja suomalaisuutta on kuitenkin käsitelty mediatutkimuksen keinoin. Siksi lähestyn suomalaisuuden rakentumista ja nationalismia arkipäiväisinä ilmiöinä tutkimalla nykyajan jääkiekkojournalismia. Tällöin kiinnostuksen kohteena ovat suomalaisuutta eri tavoin määrittävät puhetaivat. Työni päätehtävänä on tarkastella suomalaisuutta miesten maajoukkuejääkiekon yhteydessä siten, kuin sen voi ajatella ilmenevän urheilujournalistisissa lehtiteksteissä. Tutkimustehtävää olen tarkentanut kahdella varsinaisella tutkimuskysymyksellä.

Rajatakseni suomalaisuuden tutkimisen monia mahdollisuuksia kohdistan katseeni ensimmäiseksi jääkiekkoyleisöön. Lähestyn tutkimaan ”yleisöä” diskursiivisesti tekstissä olevana toimijana, esiintyipä se lehtiteksteissä esimerkiksi ”jääkiekkofanien” tai ”kansan” nimillä. Keskeyttämällä jääkiekkojournalismissa tuotettuihin yleisökonstruktioihin on tarkoitus nostaa tuolla jossain oleva näkymätön yleisö näkyvämmäksi: millaisena toimijana yleisö lehtitekstien eri konteksteissa näyttäytyy, mihin erilaisia yleisökuvia tarvitaan ja miten ne voivat liittyä suomalaisuuspuheeseen? Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni pohdin, millaisia toimijasemia ja identiteettejä yleisölle jääkiekkojournalismissa tuotetaan.

Toiseksi lähestyn urheilunationalismin ja kansallisten identiteettien teemaa, jossa tehdään eroja kansakuntien välille ”meihin” ja ”heihin”. Urheilujulkisuudessa tehdään tunnetuksi suomalaisuuden ohella myös muita urheilukansoja. Näin keskityn eri maita koskevien erityispiirteiden ja stereotyyppien tuottamiseen. Pidän silmällä lehtitekstejä, joissa esimerkiksi luonnehditaan eri maiden kulttuuria tai luodaan muuten suhteita eri kansallisuuksien välille. Toiseuden teemat, suomalaisuuden vastakuvat ja vieraasta puhumisen eri muodot ovat siten toi-

sen tutkimuskysymyksen ydintä: millaisia suhteita suomalaisten ja muiden kansallisuuksien välille jääkiekkjournalismissa tuotetaan?

Työni edustaa laadullista tutkimusotetta, jossa tutkimuskohteena on ihmisten merkitysmaailma. Kulttuurintutkimuksen teoreettisia lähtökohtia hyödyntäen kytken työni osaksi median, urheilun ja suomalaisuuden diskursiivista tutkimustraditiota. Tällöin keskiössä ovat kielenkäyttö ja sen varaan rakentuneet erottelu- ja luokittelujärjestelmät. Tutkielmani tapauksen ja aineistonkeruun olen rajannut Slovakiassa keväällä 2011 järjestettyjen jääkiekon MM-kisojen ympärille. Aineistoksi olen kerännyt kyseisiä MM-kisoja ja MM-jääkiekkoa yleisemmin käsitteleviä lehtijuttuja Ilta-Sanomista ja Urheilulehdestä. Aineistonanalyysissäni hyödynnän diskurssianalyttisiä menetelmiä ja käsitteitä, joita olen käyttänyt apuna myös tutkimuskysymysten muotoilussa. Aineiston tulkinnan ja järjestämisen apuna käytän suomalaisuutta ja urheilua aiemmin käsitellyttä tutkimusta, johon viittaan erityisesti työn empiirisessä osassa.

Työn rakenne koostuu tutkimusasetelman esittelystä (luku 2), teoriapainotteisista pohjustuksista (luvut 3–5), empiirisestä osasta (luvut 6–7) ja loppupohdinnasta (luku 8). Luvussa 2 esitän aiheen valintaan ja tutkimustehtävien muodostamiseen liittyviä perusteluja sekä esittelen käyttämäni aineiston ja menetelmät. Samalla taustoitan tutkielman lähtökohtia kulttuurintutkimuksen ja tutkijan position näkökulmilla. Kolmannessa luvussa käyn läpi aihettani sivuavaa keskeisintä aiempaa tutkimusta. Neljännessä luvussa määrittelen käyttämäni teoreettiset käsitteet. Luvussa 5 pohdin urheilun globaalia ja kansallista luonnetta sekä ruodin näiden yhteyksiä kansallisurheilu -käsitteen näkökulmasta. Luvuissa 6 ja 7 esitän vastauksia tutkimuskysymyksiini aineistoesimerkkien ja aiemman tutkimuksen siivittämänä. Loppupohdinnassa vedän tutkielmani lankoja yhteen, pohdin urheilun kansallisia kytkentöjä yleisemmällä tasolla sekä esitän jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Aiheen valinta, rajausta ja tutkimuskysymykset

Alkuperäinen idea nationalismia, jääkiekkoa ja suomalaisuutta käsittelevästä opinnäytetyöstä on paikannettavissa jo syksyyn 2011, jolloin oli tullut aika pohtia edessä hämmöttävän kandidaatintutkielman aihepiiriä. Oma kiinnostus urheilulle annettuihin kansallisiin merkityksiin heräsi tuolloin osin omien pohdintojen, osin aiemman aihetta käsittelevän tutkimuksen kautta. Aiempi tutkimus rohkaisi tarttumaan aiheeseen; tätähän on mahdollista tutkia. Samalla aiemmin itsestään selvältä tuntunutta urheilun ja kansallisten identiteettien yhteyttä oli mahdollista pohtia syvällisemmin ja nähdä sen moniulotteinen luonne. Toisin sanoen syntyi halu ymmärtää tuttua ja arkista ilmiötä paremmin tutkimuksen mahdollistamista näkökulmista.

Kandidaatintutkielmassa tarkastelin suomalaisen urheilun ja nationalismin suhdetta hyvin yleisellä tasolla lähinnä suomalaiseen tutkimuskirjallisuuteen perehtyen. Työ toimi kirjallisuuskatsauksen tapaan itselleni hienovaraisena ymmärryksen lisääjänä siitä, mistä urheilunationalismissa voi olla kysymys ja kuinka urheilun avulla on mahdollista määritellä eri kansallispohjaisia kategorioita, kuten tuottaa kuvaa suomalaisuudesta. Tutkielmassa pohdin urheilunationalismin nykyisiä käytäntöjä suhteessa aiempaan tutkimukseen, jossa on käsitelty urheiluun kytkeytyvää nationalismia pääosin historiallisesta näkökulmasta modernin kilpaurheilun alkutaipaleella. Ajatus aiheen parissa jatkamisesta pro gradu -tutkielmassa jonkin tietyn urheilulajin ja media-aineiston kanssa jäi hautumaan taustalle. Aiemman tutkimuksen siivittämänä tämän työn kantava kysymys onkin, kuinka urheilupuheen avulla voidaan tuottaa suomalaisuutta (ks. Kokkonen 2008, 18).

Tutkimustehtävänäni on tarkastella suomalaisuuden diskursiivista rakentumista miesten maajoukkuejääkiekon yhteydessä siten, kuin sen voi olettaa ilmenevän urheilujournalistisissa lehtiteksteissä. Lehtiteksteissä suomalaisuutta tuottavia merkityksiä tutkiakseni olen rajannut tarkasteluni kansainväliseen huippu-urheiluun. Sopivan kokoista ja laatuista media-aineistoa kerätäkseni olen lukenut jääkiekon arvoturnauksiin liittyvää lehtikirjoittelua ja valinnut aineistokseni vuoden 2011 miesten jääkiekon maailmanmestaruuskilpailuja käsitteleviä lehtijuttuja Iltä-Sanomissa ja Urheilulehdessä. Yksittäinen laajasti uutisoitu mediaurheilutapahtuma, kuten jääkiekon MM-kisat, toimii hyvänä ajallisena rajauksena tutkimusaineiston keruulle samalla, kun keskittyminen yhteen lajiin auttaa katsomaan suomalaisuuden ja urheilun lukuisia kytköksiä rajatummasta näkökulmasta.

Tukeutuminen kansainväliseen urheiluun on aiheen puolesta sinänsä ilmeistä, koska se perustuu eri maiden edustamiselle ja vertailulle kansainvälisessä kontekstissa, mikä on suomalaisuuden ja nationalismin tutkimisen kannalta olennaista. Miesten jääkiekkoilun tarkasteluun ottamiselle voi löytää monia syitä. Ensinnäkin jääkiekkoa lajina on tutkittu Suomessa yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta niukasti verrattuna sen saamaan mediajulkisuuteen. Toiseksi medianäkyvyyden kannalta miesten jääkiekko ja erityisesti miesten jokavuotiset MM-kisat tarjoavat vaivattomasti riittävän määrän media-aineistoa, jota on mielekästä tutkia. Ylipäänsä mediaesityksissä huippu-urheilu näyttelee usein näkyvintä liikuntakulttuurin osaa (Itkonen 1996, 11). Oma osansa on luonnollisesti myös sillä, että Suomen maajoukkue voitti vuoden 2011 Bratislavan MM-turnauksessa arvokisahistoriansa toisen maailmanmestaruuden, mikä tarjoaa pohjan kansainväliseen menestykseen perustuville tulkinnoille ja minkä voi nähdä vaikuttavan uutisoinnin määrään ainakin turnauksen jälkeen. Lisäksi jääkiekon suuri yleisösuosio ja lajin mieltäminen tietynlaiseksi kansallisurheiluksi Suomessa toimivat sekä työni näkökulman perusteluina että kriittisen pohdinnan kohteena. Innoittavaksi lähtökohdaksi voin kiteyttää ottaa sen, että miesten jääkiekkoilu laajasti esillä olevana medialilmionä ansaitsee myös tutkimuksellisen lähestymistavan osakseen.

Aiheen rajauksen yhteydessä on toki muistettava, että tutkimusasetelmassa kyse on aina tutkijan valinnasta. Miesten jääkiekkoa käsittelevän uutisoinnin ottaminen tutkimuksen kohteeksi ei tarkoita esimerkiksi sitä, ettei naisten jääkiekkoa koskevien mediaesitysten tutkimisella olisi tilausta. Vaikka naiskiekkoilulle suotu mediatila jää eittämättä mieskiekkoilun varjoon MM-kisa- tai olympiauutisoinnin määrällisessä tarkastelussa (ks. Laine 2011, 182), olisi naisjääkiekon mediatutkimuksen avulla mielenkiintoista pohtia, miten suomalaisuuden esitykset eroavat tai yhtenevät miesjääkiekkoon verrattuna. Jääkiekkoon ja kansakuviin liittyviä sukupuoli-kysymyksiä pidän myös analyysissäni mielessä. Aineistonkeruun rakentaminen menestyskontekstin ympärille on luontevaa aihepiiri huomioiden, muttei kuitenkaan kysymyksenasetteluni kannalta välttämättä lainkaan keskeistä. Yhtä hyvin menestymättömyydelle perustuvat kansalliset tulkinnat voivat tuottaa suomalaisuutta (Kokkonen 2008, 18). Samoin kansainväliseen huippu-urheiluun, kuten jääkiekon MM-kisoihin perustuva uutisointi on nähtävä yhtenä mahdollisena valintana, vaikka se on aiheen puolesta perusteltua. Historiallisesti lähimenneisyyteen keskittyvällä tarkastelulla haluan puolestaan korostaa nykyhetken tutkimusta, eräänlaista ”tässä ja nyt” -näkökulmaa, mikä on kulttuurintutkimukselle usein ominaista (Lehtonen 1994).

Rajatakseni urheilunationalismin tutkimuksen lukuisia teemoja oman työni laajuuteen sopivaksi suuntaan katseeni ensimmäiseksi kiekkoyleisöön. Tavoitteenani ei ole kuitenkaan kulttuurisen reseptiotutkimuksen tai yleisöetnografian hengessä tehdä päätelmiä sellaisesta konkreettisesta suomalaisyleisöstä, joka tosiasiaassa lukee aineistoni jääkiekkournalismia, katsoo jääkiekon MM-kisalähetyksiä tv:stä tai matkaa seuraamaan MM-kisoja paikan päälle. Sen sijaan tarkoitukseni on lähestyä tutkimaani ”yleisöä” diskursiivisesti tekstissä esiintyvänä toimijana, esiintyvä se lehtiteksteissä esimerkiksi ”jääkiekkofanien” tai kokonaisen ”kansan” nimillä. Tällöin ymmärrän ”yleisön” laajassa merkityksessä toimijana, jolla saatetaan asiayhteydestä riippuen viitata tarkentamattomasti ihmisjoukkoihin esimerkiksi urheilukatsomossa, kaduilla, tai kotisohvalla medialaitteiden ääressä. Keskittymällä analyysissäni mediatekstien yleisötoimijoihin rajaan esimerkiksi urheilusankaruuden teemat kiinnostukseni ulkopuolelle, mutta pidän silmällä myös tekstissä esiintyviä muita toimijoita, kuten urheilijoita, kun niiden ja yleisön välille luodaan teksteissä merkityksellisiä suhteita.

Taideyleisöpuheen ja suomalaisuuden suhteesta kirjoittaneen Liikkasen (1998, 130) ajatusta soveltaen, tarkoituksena ei ole arvailla, miten me suomalaiset konkreettisena yleisönä toimimme, koemme ja esimerkiksi suhtaudumme urheiluun ja jääkiekkoon. Sen sijaan tavoitteena on käsitellä erilaisia suomalaisyleisöjen konstruktioita puheessa tuotettuna ilmiönä: miten jääkiekkournalismissa käytetään sellaisia urheiluyleisöön viittaavia termejä, kuten ”jääkiekkofanit”, ”suomalaiset” tai ”kansan” ja mihin erilaista yleisöpuhetta journalismissa tarvitaan? Tästä näkökulmasta ymmärrän urheiluyleisölle teksteissä annetut merkitykset urheiluun liittyvänä *yleisöpuheena*. Käsittelemääni kiekkoyleisöpuhetta voi ajatella omana urheiluyleisöpuheen osanaan, mutta samalla sillä voi katsoa olevan yhtymäkohtia keskusteluihin, joissa suomalaisia luonnehditaan yleisemmin ”urheiluyleisönä”. Tätä kautta pyrin liittämään yleisöpuheen tutkimisen urheilunationalismin ja suomalaisuuden diskursiiviseen tutkimustraditioon kysymällä, kuinka erilaiset esitystavat urheiluyleisöistä voivat rakentaa kuvia suomalaisuudesta. Ensimmäisen tutkimuskysymykseni olen muotoillut seuraavasti:

1. Millaisia toimija-asemia ja identiteettejä yleisölle jääkiekkournalismissa tuotetaan?

Kiinnostus yhteen lajiin liittyviin yleisökonstruktioihin kumpuaa osin aiemman tutkimuksen vähäisyydestä, mutta myös suomalaisuustutkimuksen ja omien aineisto- ja arkihavaintojen vuoropuhelusta. Lisäksi yleisökuvien asettaminen tutkimuksessa keskiöön saa taustatukea sellaisesta kulttuuritutkimuksen perinteestä, jossa suhtaudutaan kriittisesti populaarikulttuu-

rin yleisön olemassaoloon yhtenäisenä tai passiivisena toimijana ”tuolla jossain” (ks. Alasuutari 1999b, 6). Käsitökseni mukaan niinkin oleellinen toimija nykyisen huippu-urheilutoiminnan kokonaisuudessa kuin yleisö asenteineen, arvoineen, mielipiteineen ja reaktioineen otetaan myös tutkimuksissa varsin annettuna ja yksipuolisena oliona. Yleisöpuheen tarkastelulla pyrin pohtimaan yleisön esittämisen mieltä ja mielettömyyttä analyttisemmin.

Tavoittelemani urheiluyleisöjen diskursiivista tutkimusta olen jäljittänyt ainoastaan Virsun (2010) työstä, jossa on pureuduttu yleisöretoriikkaan Lahden 2001 MM-hiihtojen dopinguttisoinnissa. Idea kiekkoyleisöpuheen erittelystä on myös paljon velkaa Liikkasen (1998) huomioille suomalaisista taiteen ja kulttuurin yleisönä. Puheessa tuotetut kuvat ja käsitykset suomalaisista jääkiekon, tai laajemmin urheilun yleisönä ovat toistaiseksi jääneet liikuntasosiologisessa tutkimuksessa paitsioon. Siksi ehkä yllättävänkin näkökulman avulla on tarkoitus nostaa näkymätön ”yleisö” näkyväksi. Tätä kautta voin käsitellä puhetta urheiluyleisöistä laajemmassa kontekstissa, jossa suomalaisia luonnehditaan muiden kulttuurimuotojen, kuten taiteen kuluttajina. Yleisökuvien analyttisemmän tarkastelun puutteen toisaalta ymmärtää. Yleisö ei näyttele urheilujournalismin teksteissä useinkaan sellaista pääroolia, kuin esimerkiksi urheilujulkisuuden yksilötoimijat. Tuolla jossain olevaa hahmotonta ja vaikeasti rajattavaa ”massaa” on vaikea konkreettisesti kellistää tutkijan pöydälle ja siksi se on kuviteltava. Tässä kohtaa urheiluyleisöjen kuvittelu onkin lähellä puhetta suomalaisista ”kuviteltuna yhteisönä”, mikä on nationalistiselle retoriikalle ominaista (Ruuska 1998, 284–285). Työssäni otan journalistisen puheen suomalaisista kiekkoyleisöistä kriittiseen tarkasteluun peilaamalla sitä yleisempään suomalaisuuspuheen tutkimukseen. Kuten Liikkanen (1998, 129) toteaa, vastustuskyvytön näkymätön joukko saa erilaisia nimiä: ”tavallinen ihminen, suuri yleisö, kansa.” Kun tähän lisätään vielä esimerkiksi sanoja, kuten ”kannattajat”, ”penkkiurheilijat” ja ”fanit”, päästään jo lähemmäksi urheiluun viittaavia yleisöjä.

Toisella tutkimuskysymykselläni lähestyn tutummin urheilunationalismia ja suomalaisuutta puhetekojen kautta, joissa eroja tehdään kiekkoilevien kansakuntien välillä ”meihin ja heihin”. Näin kohdistan katseeni eri maita määrittävien erityispiirteiden ja stereotyyppien tuottamiseen mediateksteissä. Kun yleisöpuheessa voi ensisijaisesti olettaa olevan kyse suomalaisuuden ”sisäisestä” rakentumisesta, suomalaisten keskinäisestä puheesta (ks. Ruuska 1999a, 293), on ”suomalaisten” ja ”muiden” määrittelyssä läsnä nationalismille tyypillinen kansainvälinen vertailu. Urheilujulkisuudella voi katsoa olevan oma panoksensa eri kansoista muodostuvien kuvien välittämisessä suomalaisille (Kokkonen 2008, 20). Siksi pyrin löytämään

aineistostani juttuja ja kohtia, joissa esimerkiksi luonnehditaan eri maiden kulttuuria, ihmisiä tai luodaan muuten erilaisia suhteita eri kansallisuuksien välille. Pohdin, kuinka muita kansallisuuksia peilataan suhteessa suomalaisuuteen ja kuinka sisäinen tai ulkoinen ”toinen” kulloinkin määritellään tässä identiteettityössä erojen ja yhtäläisyyksien kautta. Oleellista on pyhäytyä miettimään sitä, kuinka urheilun yhteydessä ”vieraasta” on lupa nykyään puhua ja millaisissa asiayhteyksissä. Tässäkin yhteydessä tekstissä esiintyvien eri toimijoiden tarkastelu on analyysini kannalta oleellista. Suomalaisten ja vieraiden rajapintoja jäljitän toisella tutkimuskysymykselläni:

2. *Millaisia suhteita suomalaisten ja muiden kansallisuuksien välille jääkiekkjournalismissa tuotetaan?*

Kahdella erillisellä tutkimuskysymykselläni kysyn ennen kaikkea laadullisen tutkimuksen tapaan mitä-kysymyksiä, joita voi pitää tietyn menetelmän avulla aineistosta tehtävinä havaintoina ja joita ei sinänsä voi pitää varsinaisina ”tuloksina”. Tämän lisäksi havainnoista on mahdollista tehdä edelleen niin sanottuja miksi -kysymyksiä, joilla pyritään antamaan tutkitavasta ilmiöstä jokin laajempi merkitystulkinta. (Alasuutari 2011, 215–216.) Tällaisia kysymyksiä kuljetan analyysissani mukana pohtimalla erityisesti yleisöä tai urheilumaiden vertailua koskevien puhetapojen tilannekohtaisia funktioita: mihin erilaisia puhetapoja esimerkiksi ”yleisöstä” urheilujournalismissa tarvitaan, mitä kaikkea erilaisilla puhetavoilla yleisöstä ja Suomesta voidaan eri tilanteissa tehdä? (ks. Eskola & Suoranta 1996, 194–196). Samanlaisia selittäviä miksi -kysymyksiä esitän myös laajemmin pohtimalla sitä, mitä kerrottavaa tekemilläni havainnollani voi olla yleisemmin urheilunationalismin nykykäytäntöjen kannalta. Tällaisia kysymyksiä pohdin sekä empiiristen lukujeni yhteydessä että loppupohdinnoissani.

Edellä hahmoteltuja tutkimusongelmiani yhdistää viitekehys suomalaisuuden ja kansallisten identiteettien arkipäiväisestä tuottamisesta urheilu- ja tässä tapauksessa jääkiekkjournalismin yhteydessä. Kaikenkattavaa kuvaa suomalaisuuden ja jääkiekon monimuotoisista kytkennöistä en kuitenkaan tule esittämään. Samalla on muistettava, että jako kahteen erilliseen tutkimusongelmaan on ennen kaikkea analyttinen eikä niitä voi selvärajaisesti erottaa toisistaan arkipäiväisessä puheessa. Esimerkiksi puhe yleisöstä voi olla yhtä hyvin myös maiden ja kulttuurien välistä vertailua jäsentävä teema. Kahdella erillisellä tutkimusongelmalla olen helpottanut ennen kaikkea aineiston järjestämistä ja käsittelyä omissa luvuissaan (luvut 6–7). Tutkimusongelmieni muotoilussa hyödyntämiäni tietoteoreettisia lähtökohtia, diskurssianalyttisiä välineitä ja lehtiaineistoa esittelen edelleen tarkemmin alaluvuissa 2.2 ja 2.3.

Työni ydinajatuksena on se, etten ota sen paremmin kiekkoyleisöä, suomalaisuutta kuin jääkiekon merkitystään suomalaisille annettuna, vaan pyrin tuomaan esille niitä esioletuksia, joita media jääkiekon ja suomalaisuuden suhteesta mahdollisesti uutisoinnissaan esittää. Tällöin korostuu totuttujen tulkintojen kriittinen analyysi ja näkyväksi tekeminen. Lehtosen (1996, 13) mukaan, jos mieliä saada tolkkua merkitysten maailmasta, on tutkiva katse kohdistettava banaaleihin itsestäänselvyksiin, siihen, mikä saattaa kuulostaa tutulta ja tavalliselta, mutta mikä on myös vähiten tunnettua. Kriittisyydellä tässä yhteydessä ei tule ymmärtää virheiden etsimistä tai yleistä negatiivisuutta kaikkea olevaa kohtaan. Puheavaruuksia tarkasteltaessa ei ole tarkoitus Alasuutarin (1996, 36) sanoin ”osoitella niiden puutteellisuuksia tai vajavaisuuksia.” Kriitikki on pikemminkin juurille menemistä, sen tarkastelua, kuinka jokin toimii. Kriittisen asenteen omaava pyrkii kysymään esimerkiksi merkityksiin liittyviä kysymyksiä: Miksi jokin on olemassa tai tapahtuu? Mikä on sen tarkoitus? Kenen etuja se palvelee ja kenen etujen vastainen se mahdollisesti on? Näin määriteltynä kritiikki on sellaista positiivisuutta, jonka avulla kaikkea inhimillistä voi tarkastella huomionarvoisena ja merkityksellisenä, eikä siis yleistä kielteisyyttä tai halua lyödä kaikki olemassa oleva pirstaleiksi. (Lehtonen 1996, 25–26.)

Samoin Kokkonen toteaa suomalaisia urheilumyyttejä käsitellessään, ettei sitkeimpien ja tutuimpien suomalaisuuteen ja urheiluun liittyvien uskomusten päiviltä päästäminen edes onnistu. Ne ovat merkittäviä kulttuurin uusintamisen välineitä, joita jokin yhteisö ylläpitää ja joiden erottaminen tosiasioista tai tiukoista historiallisista totuuksista on vaikeaa. Myyttejä ei voi ohittaa tutkimuksessakaan eikä niitä tule pitää arkiajattelun mukaisesti suoranaيسina valheina tai petoksina. Myyttien ehdottoman todenperäisyyden selvittämisen sijaan hedelmällisempää on siten tarkastella myyttien muodostumista ja kehitystä sekä pohtia niiden tehtäviä ihmisten itseymmärryksen ja maailman jäsentämisen tapana. (Kokkonen 2008, 31–32.) Alasuutarin (2014) mukaan totuttujen ajatuskulkujen esilletuominen on itsessään jo eräs kritiikin muoto, joka antaa mahdollisuuden pohdintaan ja itsereflektioon, jolloin tutun toiminnan tunnistamisesta tulee tietoista ja se saa havainnoijan ehkä nauramaankin itselleen. Vaikka tutkimuksen varsinaisena päätarkoituksena ei ole itsensä tai muiden huvittaminen, lienee itselle nauramisen taito hyödyllistä myös ”vakavassa” tieteellisessä tutkimuksessa. Tämän olen pyrkinyt pitämään mielessäni työtä tehdessäni.

2.2 Kulttuurintutkimuksen näkökulma

Perinteistä laadullisen tutkimuksen eroavaisuutta määrällisestä tutkimuksesta luonnehditaan ymmärtävän ja selittävän tutkimuksen eroilla. Erottelu perustuu tällöin tietämisen tapaan eli ilmiötä voi joko ymmärtää tai selittää. Tavallisessa kielenkäytössä voi ajatella selittämisen edistävän ymmärtämistä. Tieteellisessä määritelmässä ymmärtämiseen liittyy kuitenkin kaksi asiaa, jolla se voidaan erottaa selittämisestä. Ymmärtämiseen liittyy ensinnäkin psykologinen vivahdus, kun tutkija pyrkii eläytymään tutkimuskohteisiin liittyvään henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin. Toiseksi ymmärtämiseen liittyy tietty aikomuksellisuus: ymmärrämme jonkin tekijän merkityksen, esimerkiksi koulun tarkoituksen tai uskonnollisuuden mielekkyyden. Laajemmin kyse on luonnontieteiden ja hengentieteiden välisistä metodologisista peruseroista, jolloin hermeneutiikka edustaa ymmärtävää laadullista tutkimusta parhaiten. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 27–28.) Samalla selittämisen ja ymmärtämisen eroja määriteltäessä on hyvä muistaa, että laadullisessa tutkimuksessa on usein tutkimuskohteena ilmiö, joka on yleisesti tiedossa, mutta huonosti tiedostettu. Tällöin laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä ei ole niinkään todistaa jonkin ilmiön olemassaoloa ja yleisyyttä jossakin perusjoukossa, vaan ennemminkin selittää sitä. Tällöin selittäminen edesauttaa jonkin ilmiön ymmärrettäväksi tekemistä eikä siten tarkoita ymmärtämisen vastakohtaa. (Alasuutari 2011, 237.) Käsitellessäni lehtikirjoituksissa rakentuvaa suomalaisuutta koen hyvinkin liikkuvani yllä mainitun yleisesti tiedetyn, mutta vähemmän tiedostetun ilmiön kentillä.

Laadullisena tutkimuksena paikannan työni myös osaksi laajaa tutkimussuuntausta, jota voi nimittää kulttuurintutkimukseksi. Kulttuurintutkimuksessa korostetaan yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyyttä, jolloin merkityksen käsite otetaan tutkimuksessa vakavasti. Myös itse kulttuurin käsite ymmärretään tällöin laajasti sen pitäessä sisällään esimerkiksi niin viikkolehdiä kuin niin sanotun vakavamman kirjallisuuden. Tästä näkökulmasta laadullisen analyysin voi nähdä aina ruotivan kulttuurin käsitettä ja siten sillä pyritään selittämään merkityksellistä toimintaa. Alasuutarin mukaan kulttuurintutkimuksen näkökulma auttaa korostamaan sitä, että tutkimuksen todellisena tavoitteena ei tulisi olla vanhojen ”totuuksien” toistaminen vaan sellaisten uusien näkökantojen löytäminen, jotka tarjoavat oman panoksensa sosiaalisia ilmiötä koskevaan tieteelliseen ja julkiseen keskusteluun. (Alasuutari 2011, 24–25, 56–57.) Tällä tavalla määriteltynä kulttuurintutkimus tarkastelee merkitysten muodostumista tutkijalla kieltä ja sen varaan rakentuneita erottelu- ja luokittelujärjestelmiä. Jälkistrukturalismin hengessä se samalla esittää kritiikkiä kaikkia helppoja ratkaisuja kohtaan eikä siksi suostu pelkis-

tämään todellisuutta vain kiinteäksi ja ajattomaksi rakenteeksi toimivien subjektien yläpuolelle (Alasuutari 2001, 119–120). Kulttuurintutkimus lähtee siten konstruktionistisesta ajatuksesta, jonka mukaan millään asialla tai esineellä ei ole itsestään selvää ja muuttumatonta merkitystä. Merkityksiä tuotetaan aina tietyssä sosiaalisessa ja historiallisesti muuttuvissa konteksteissa ja siten kulttuurintutkimus ei sisällä mitään yleistä teoriaa merkityksestä ja sen muodostumisesta. Konstruktionismi kyllä problematisoi todellisuuden objektien ja merkitysten välisen suhteen, mutta samalla kiinnitetään huomio siihen, millaisia yhteiskunnallisia ja siten hyvinkin konkreettisia seurauksia eri asioiden, ihmisten tai yhteiskunnallisten ongelmien nimeämisellä voi olla. (Väliaverron 2003, 18–19.)

Kulttuurintutkimus antaa tutkimuskohteilleen mahdollisuuden muutokseen. Kulttuuriset muutokset uutuuksineen, kivettymineen ja merkitysten vaihdoksineen eivät siten ole lainomaisesti toteutuvia, vaan niistä käydään jatkuvaa keskustelua ja taistelua. Kulttuurintutkijalle on luonteenomaista uteliaisuus ja ihmettely sekä halu tietää, miten asiat ovat ja mitä kaikkea ne voivat merkitä. (Knuutila 1996, 27–30.) Lehtonen muistuttaa osuvasti, etteivät maailman merkitykset suostu ryhmittymään tutkijan eteen itsestään, vaan niistä on kasattava kuvaa pala palalta. Tästä tutkijan rakentamasta kuvasta puolestaan tulee pitkälti niiden ajatuksellisten ja käsitteellisten kehysten näköinen, joiden avulla se on tuotettu. Tässä mielessä maailman merkitysten tutkiminen on vahvasti itsekin merkitysten tuottamista, johon työni tutkimuskysymyksillä sekä teoreettisilla ja käsitteellisillä valinnoillani tietoisesti osallistun. (Ks. Lehtonen 1996, 9.)

Kulttuurintutkimuksen näkökulmasta keskeiseksi muodostuu itse kulttuurin käsite. Käsitteellä on vuosisatojen kuluessa ymmärretty lukuisia erilaisia asioita, mutta yhteisenä piirteenä määritelmille on ollut ihmisten yhteisöllisyys, jolloin kulttuuri on aina jotakin ihmisen aluetta, ihmisten tekemää. Knuutila toteaa myös, että kulttuurin käsitteen arvottava ja luokitteleva sävy on ollut historiallisesti voimakas. Kulttuuri on ollut vahva vallankäytön käsite. Kulttuurilla on ymmärretty hierarkkisesti esimerkiksi korkeaa, matalaa, massa- ja populaarikulttuuria. Lisäksi kulttuurilla on arkikielessä ensisijaisesti viitattu taiteisiin, ellei toisin ole erikseen mainittu. Tosin eri medioiden ja mainonnan kielissä kulttuuri -sanaa saatetaan käyttää ylettömästi tähdentämään jonkin ilmiön kokoavaa luonnetta puhuttaessa esimerkiksi ruoka- ja juomakulttuurista, ala- ja osakulttuureista tai ”uudesta” poliittisesta kulttuurista, jolloin halutaan korostaa usein elämäntapojemme parhaita puolia. (Knuutila 1996, 9–14.) Kulttuurintutkimus kuitenkin kyseenalaistaa edellisten kaltaiset jaottelut ja demokratisoi kulttuurin käsitteen, jol-

loin kulttuuri ei ole yhteiskunnasta irrallinen omalakinen ”parhaan ajatellun ja sanotun” synonyymi, vaan se on jokapäiväistä sosiaalista todellisuutta (Lehtonen 1994).

Työssäni ymmärrän kulttuurin nimenomaan inhimillisenä erottelujen järjestelmänä, jonka avulla luokittelemme ympäristöä, arvotamme itseämme ja muita sekä rakennamme meille ja muille identiteettejä (ks. Melin & Roine 2011). Hallin (2003, 99) sanoin tällainen tarkastelunäkökulma asettaa myös itse kulttuurin ”kiistanalaiseksi käsitteeksi”. Tässä mielessä esimerkiksi urheilujulkisuuden nykykeskustelut niinkin kokoavasta ja täsmentämättömästä käsitteestä kuin ”suomalainen urheilukulttuuri” sekä puhe sen olemassaolosta tai olemattomuudesta, romahduksesta tai noususta näyttäytyvät nähdäkseni kulttuurintutkijalle mielenkiintoisina tutkimuskohteina. Tällaisia keskusteluja tutkimalla olisi mahdollista eritellä, miten termiä, kuten ”urheilukulttuuri” käytetään arkipuheessa, mihin sillä viitataan, mitä asiointiloja sillä kuvataan tai millaisia toimenpiteitä ja muutoksia sen käytöllä halutaan perustella. Joka tapauksessa kyseisenlaista keskustelua seurattaessa on helppo huomata kulttuuri-sanankäytössä voimakkaan arvottava sävy. Tällaiset kulttuuria itseään koskevat puhetyt läpileikkaavat myös tämän työn teemaa ja ovat siten tarkastelun keskiössä suomalaisuuden tuottamisen näkökulmasta.

Alasuutarin mukaan kulttuurintutkimukselle on ominaista eri teoriasuuntausten ”eklektistinen” yhdisteleminen toisiinsa. Esimerkiksi kulttuurintutkimuksen suhtautuminen joko kulttuurin rakenteiden tai toimijoiden ensisijaisuuteen on jokseenkin näitä kahta ääripäätä sovittelevaa. Tästä seuraa oletus, jonka mukaan yksilöllisimmiltäkään vaikuttavat tulokset maailmasta eivät ole koskaan perusteiltaan täysin yksilöllisiä ja ainutkertaisia ja toisaalta kulttuurin rakenteet ovat olemassa lopulta vain siten, että ihmiset toimivat niiden mukaan tai käyttävät niitä toiminnassaan. Toisin sanoen merkitysrakenteet eivät siten käytä ihmistä, vaan maailmaa jäsentäessään ihmiset käyttävät ja soveltavat aktiivisesti erilaisia ”merkitysjärjestelmiä”, ”kulttuurisia jäsenyyksiä” tai ”tulkintarepertuaareja”. Samalla toisaalta huomioidaan se, että yhteiskunnassa yleisesti käytetyt mallit tai jäsenyykset tuottavat ja uusintavat sosiaalista todellisuutta ja ovat sen osa. Tähän merkitysjärjestelmien kaksinaisuusluonteeseen liittyen diskurssin käsitteestä on tullut siksi niin suosittu tutkimuksen käsite. Alasuutarin mukaan diskurssin käsitteellä pyritään purkamaan vastakkainasettelu todellisuuden ja sitä koskevien käsitysten välillä: ”käsitteellä viitataan sekä merkitysjärjestelmiin että niiden strukturoimaan tai niiden puitteissa tulkittuun toimintaan tai kokonaisuuteen instituutioihin.” (Alasuutari 2011, 71–73.)

Edellistä kahtalaista ajattelutapaa subjekti- tai rakennekeskeisyydestä voi mielestäni hyvin soveltaa urheilunationalismiin ja suomalaisuuden tutkimukseen. Nationalismiin voi helposti hahmottaa olevan vahvasti kansainvälisen urheilun rakenteissa itsestään selvänä maiden välisenä kilpailuasetelmana ja siten olettaa sen vaikuttavan ihmisten tapaan jäsentää ja hahmottaa maailmaa. Toimivia subjekteja korostavan näkökulman mukaan rakenteet eivät kuitenkaan kahlitse täysin ihmisten mahdollisuuksia tehdä tulkintoja maailmasta, mikä avaa tien yksilöiden mahdollisuuksiin tuottaa esimerkiksi suomalaisuutta joko jotakin siinä uusintaen tai muuttaen. Teoreettisena lähtökohtana voin pitää ajatusta, jonka mukaan urheilussa nationalismi näyttäytyy kiinteän oloisena asioiden kansallisena järjestyksenä ”rakenteissa” samalla kun se elääkseen tarvitsee aktiivisia tulkitsijoita. Näiden kielenkäyttöön liittyvien taustaole- tusten voimin voin pitää työni teoreettis-metodologisena lähtökohtana sitä, että sanoilla vasta tekoja tehdäänkin (ks. Knuuttila & Piela 2009).

Työni tietoteoreettisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi edellisten kulttuurintut- kimuksen näkökulmien saattelemana. Kulttuurintutkimuksen keskeinen merkityksen käsitte- seen liittyvä oletus on se, että todellisuus on sosiaalisesti konstruoitunut, se on rakentunut merkitystulkintoista ja tulkintasäännöistä, joiden kautta todellisuus näyttäytyy ihmisille aina merkitysvälitteisesti (Alasuutari 2011, 60). Sosiaalisessa konstruktionismissa lähdetään kieli- käsitykseen liittyvästä ajatuksesta, jonka mukaan kielenkäytöllä ei ainoastaan kuvata muuta todellisuutta, vaan se on itsessään osa tuota todellisuutta. Näin kielenkäyttö ymmärretään käy- tännöksi, joka ei vain kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää ja samalla järjestää, rakentaa, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Toisin sanoen kielen avulla konst- ruoimme eli merkityksellistämme kohteet, joista puhumme tai kirjoitamme. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18.) Konstruktionismissa tukeudutaan läheisesti ajatukseen representaatio- ta, joka kuvaa kielen avulla tehtävää jonkin kohteen esittämistä uudelleen tai toisin. Tässä ajattelussa kielen symbolit eivät esitä ulkopuolisia kohteita sellaisenaan, vaan tekevät kuva- uksen kohteensa edustetuiksi kielessä (Lehtonen 1996, 45). Menetelmien tasolla sosiaalinen konstruktionismi liittyy olennaisesti diskursiivisiin analyysitapoihin (ks. Eskola & Suoranta 1998, 193–194), joiden soveltamista omaan aineistooni valaisen seuraavaksi.

2.3 Menetelmä ja aineisto

Alasuutari on esittänyt laadulliseen analyysiin kuuluvaksi kahta erillistä, mutta käytännössä aina toisiinsa nivoutuvaa vaihetta, joita hän on kuvannut havaintojen pelkistämiseksi ja arvoi- tuksen ratkaisemiseksi. Salapoliisin työhön vertautuvassa laadullisessa tutkimuksessa on näin

kiteytettynä tarkoitus tuottaa aktiivisesti havaintoja aineistosta ja käsitellä näitä johtolankoina, joiden avulla tutkimukseen liittyvä arvoitus pyritään ratkaisemaan. Havaintojen tuottamisessa on kyse siitä, että aineistoa tarkastellaan tietystä valitusta teoreettis-metodologisesta näkökulmasta kiinnittämällä huomiota siihen, mikä on kulloisenkin teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Näin analyysin kohteena oleva tekstimassa saadaan pelkistymään hallittavammaksi määräksi erillisiä ”raakahavaintoja”. Pelkistämiseen liittyy myös idea havaintomäärän supistamisesta edelleen tehtyjä raakahavaintoja yhdistämällä. Tietyn esitellyn menetelmän avulla saatuja havaintoja ei tule pitää vielä itsessään tuloksina, vaan johtolankoina ja vihjeinä, joiden pohjalta on mahdollista päätellä enemmän kuin aineistosta on paljaalla silmällä nähtävissä. Tämä tarkoittaa tietyllä tavalla havaintojen ”taakse” menemistä vastaamalla ”miksi -kysymyksiin”, toisin sanoen merkitystulkinnan tekemistä tutkittavasta ilmiöstä, kuten itselläni suomalaisuuden tuottamisesta jääkiekon kontekstissa. (Alasuutari 2011, 39–44.)

Havaintojen tuottamisen menetelmiin liittyen Alasuutari on kuvannut kahta tärkeintä laadullisen aineiston analysointiin liittyvää suhtautumistapaa, joiden näkökulmista on mahdollista käsitellä empiiristä aineistoa, kuten kirjoitettua tekstiä. Näitä kahta erilaista havaintojen tuottamistapaa Alasuutari on nimittänyt faktanäkökulmaksi ja tälle vastakkaiseksi näytenäkökulmaksi, jotka jakavat tutkimuskentän karkeasti kahteen osaan. Faktanäkökulmassa aineiston oletetaan kertovan enemmän tai vähemmän totuudenmukaisia väitteitä ulkopuolisesta todellisuudesta. Tässä näkökulmassa olennaiseksi muodostuu siten väittämien rehellisyys, esimerkiksi haastateltavien väitteet siitä, mitä he tekevät päivittäin tai lehtijuttujen kuvaukset, mitä on todella tapahtunut. Näytenäkökulmassa, jota omassa työssäni sovellan, totuudenmukaisuus ja rehellisyys eivät ole oleellisia kysymyksiä aineiston analyysissä. Erona faktanäkökulmaan on se, ettei aineistoa pidetä todellisuuden heijastumana, vaan tutkittavan todellisuuden itsenäisenä osana. Tällöin tutkimuksessa ei olla huolissaan siitä, miten luotettavia aineistosta saatavat tiedot ovat, vaan aineisto kelpaa tutkimuskohteeksi sellaisenaan. Tutkimusaineisto näyteenä ei voi siten tarjota niin sanotusti ”vääriä” tietoa, vaikka se edustaisikin tutkittavaa kokonaisuutta heikosti tai olisi teknisesti huono. Tällaisessa kulttuuristen jäsenysten ja erottelujärjestelmien analyysissä eritellään sitä, millaisia erontekoja ja luokitteluja itse teksti sisältää eli miten sen avulla jäsennetään maailmaa. (Alasuutari 2011, 114–115.)

Tutkimusotteena kulttuuristen jäsenysten tutkiminen edellyttää, että tekstejä lukiessaan tutkija etäännyttää itsensä siltä, mitä teksteissä konkreettisesti kerrotaan. Huomio kiinnitetään täl-

löin enemmän siihen, miten jokin asia teksteissä kerrotaan ja miten tekstissä esiintyvät näkemykset ja käsitykset tuotetaan erilaisten erontekojen ja luokitusten kautta. Tällaisen näkökulman teoreettisena taustaoletuksena on se, että kieli itsessään sisältää erilaisia erontekoja ja näiden välisiä suhteita. Tätä diskurssiteoreettisesti orientoitunutta kulttuuristen jäsenysten tutkimistapaa ei tule kuitenkaan pitää jonakin valmiina ja mekaanisena metodina, jolla kuka tahansa voisi havaita tekstistä löytyvät ”rakenteet”. Ainoastaan tutkija voi käyttää tekstiä todistusaineistonaan ja sanoa, että ainakin tämä tai tuo erottelun ulottuvuus tai artikulaatio siinä esiintyy hyödyntämällä omaa kulttuurista esiyymmärrystään. Se, mihin erottelujen ulottuvuuksiin tutkimuksessa keskitytään, riippuu ennen kaikkea tutkijan kiinnostuksen kohteista ja tarkasta ongelmanasettelusta. (Alasuutari 2011, 117–118.)

Siten sosiaalisen konstruktionismin ideaan kiinnittyvää diskurssianalyysia ei ole mielekästä luonnehtia selvärajaiseksi tutkimusmenetelmäksi, vaan enemmän väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi, joka sallii monia erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovellutuksia. Soveltamalla diskurssianalyysiin liittyviä erilaisia lähtökohtaoletuksia, tutkija joutuu tekemään tutkimusasetelman rajoissa painotusvalintoja, joiden seuraukset on hyvä huomioida. Teoksessa *Diskurssianalyysin aakkoset* on listattu viisi diskurssianalyysiin liittyvää teoreettista lähtökohtaoletusta, jotka muodostavat diskurssianalyttisen viitekehyyksen. Ensimmäisen oletuksen mukaan kielenkäyttö on käytäntö, jolla ei vain kuvata maailmaa, vaan rakennetaan sosiaalista todellisuutta konstruoimalla eli merkityksellistämällä kohteita, joista puhumme. Toisen oletuksen mukaan on olemassa useita rinnakkaisia ja kilpailevia merkityssystemejä (diskursseja tai tulkintarepertuaareja), joilla puheen aiheita tai kohteita merkityksellistetään. Kolmas lähtökohta olettaa kielenkäytön olevan kontekstisidonnaista, jolloin kielen merkityksellistämisen tavat vaihtelevat tapahtumatilanteen mukaan ajassa ja paikassa. Neljännen taustaoletuksen mukaan eri diskurssit sisältävät erilaisia toimijapositioneja, joihin itseä, eri ihmisiä tai ihmisryhmiä asetetaan. Viides oletus korostaa kielenkäytön seurauksia tuottavaa luonnetta, ja näin eri puheteoilla katsotaan olevan erilaisia tilannekohtaisia tai laajempia ideologisia funktioita. (Jokinen ym. 1993, 17–44.)

Hallin määritelmän mukaan diskurssit ovat kiteytettynä puhetapoja, ajattelutapoja ja näin tapoja esittää eli representoida jokin puheen kohde tai aihe. Diskurssiteoreetikko Michel Foucaultin ajatuksiin tukeutuen Hall esittää, että ”kun jostakin aiheesta esitetään lausumia jonkin erityisen diskurssin sisällä, diskurssi mahdollistaa aiheen näkemisen jollakin tietyllä tavalla. Se myös rajoittaa muita tapoja, joilla aihe voitaisiin esittää.” (Hall 1999, 98–105.) Erilaisten

ja keskenään ristiriitaisten puhetapojen olemassaoloa voidaan selittää sillä, että eri konteksteissa käytetään erilaisia ”diskursseja”, ”puhetapoja” tai ”tulkintarepertuaareja” jostakin puheen aiheesta tai kohteesta. Toisin sanoen erilaiset repertuaarit konstruoivat objektinsa eri tavoin ja eri repertuaarien käyttö palvelee erilaisia tarkoituksia. Sosiologisesta näkökulmasta diskurssien uskotaan liittyvän ihmisten identiteetin rakentumiseen kieltä käytettäessä, vaikakaan ei teksteistä löytyvänä todisteena jonkun yksilön ”sisimmistä” kognitiivisista tai psykologisista ominaisuuksista. Diskurssit nähdään siten representaatioina, joihin on sisällytetty tiettyjä subjektin asemia. Eri kielellisten diskurssien ja niiden tarjoamien subjektipositoiden välillä sompailu on arkipäivässä tapahtuvaa identiteettipeliä. (Alasuutari 2001, 132–133.) Hall on viitannut tähän kielenkäytön oletukseen toteamalla, että ”puhumme aina joltakin paikalta, mitenkään muuten ei voi puhua.” Samalla tämä koskee myös tutkijoita, joiden on tunnustettava myös oma puhepositionsa vaeltaessaan itse sillä samalla alueella, jota he tutkivat. (Lehtonen 1994.)

Analyysimenetelmääni voin luonnehtia diskurssianalyttiseksi siltä osin, kun olen kiinnostunut *puhetavoista* sekä tekstissä esiintyvistä toimijoista ja niille suoduista asemista ja identiteeteistä. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni olen hyödyntänyt diskurssianalyttisiä käsitteitä, kuten *subjektipositio* eli *toimija-asema* sekä *identiteetti* (ks. Alasuutari 1996, 17), joilla viitataan ihmisten tapaan tuottaa erilaisissa kielenkäytön merkityssysteemeissä sekä itsestään että toisistaan tilanteittain vaihtelevia määrityksiä. Siksi analyysini lähtökohtana oletan, että esimerkiksi ”yleisöön” viittaaville toimijoille, kuten lehtiaineistoni ”kiekkofaneille” tai ”suomalaisille” jääkiekon yleisönä luodaan erilaisissa konteksteissa toisistaan poikkeavia toimija-asemia sekä niihin kiinnittyviä identiteettejä. Identiteetin voi nähdä tarkoittavan tässä mielessä niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita tekstin toimija (puhujaa) olettaa itselleen, toisille toimijoille tai muut toimijat olettavat hänelle eri puhetavoissa. Subjektipositiolla eli toimija-asemalla korostetaan puolestaan enemmän toiminnan rajoituksia, jolloin tietyllä toimijalla positiot ovat lukkiutuneempia eivätkä kaikki asemat ole siten yhtä mahdollisia, millä yleensä halutaan korostaa diskursseihin kiinnittyviä valtasuhteita analyysin lähtökohtana. (Jokinen ym. 1993, 37–40.)

Aineistoni teksteissä suomalaisyleisöä tai eri kansallisuuksia edustavien toimijoiden lisäksi kiinnitän myös yhtä lailla huomiota tekstin ”puhujan” eli usein juttujen kirjoittajiin ja heidän asemoitumiseensa suhteessa muihin toimijoihin. Eri toimijoiden, kuten urheilutoimittajien, yleisön ja esimerkiksi urheilijoiden väliset asemat ja suhteet ovat siten tärkeä osa analyysiani

(ks. Väliverronen 2003, 29–30). Erityisesti aiempi suomalaisuuspuheen tutkimus on auttanut kiinnittämään huomiota ”kuka puhuu -kysymyksiin”, joilla pyritään erittelemään puhujan asemoitumista, kuten samaistumista, etäisyyttä, ulko- tai yläpuolisuutta, suhteessa ”suomalaisiin” ja ”Suomeen” sekä muihin kansallisuuksiin (Ruuska 1999a, 293). Ylipäänsä puhujan vetoaminen eri yleisökonstruktioihin ja niihin identifioituminen on keskeinen osa kielenkäyttöön liittyvää retoriikkaa (Alasuutari 2011, 157–158).

Käsitykseen toimijoiden erilaisista asemista ja identiteeteistä liittyy olennaisesti edellä esille nostettu oletus kielenkäytön ja identiteettien kontekstuaalisuudesta. Tällöin jotakin lausumaa esimerkiksi kiekkoyleisöstä tai yleisemmin Suomesta ja suomalaisista pyrin käsittelemään tarkasti siinä kontekstissa, jossa se esitetään. Itse kontekstin tarkka määritelmä tuottaa jo tarpeeksi haasteita. Väliverronen toteaa, että yhtä vähän kuin voimme lukea teksteistä esiin niiden ”oikeat” merkitykset, voimme määritellä, mitkä ovat tekstien tulkinnan kannalta oleelliset kontekstit. Lopulta tutkijan tehtäväksi jää tarvitsemiensa kontekstien määrittely erilaisia teorioita sekä luovaa mielikuvitusta käyttäen. (Väliverronen 2003, 32.) Lehtosen (1996, 164) mukaan ”konteksti voi – kontekstista riippuen – merkitä niin monenlaisia seikkoja, että heikkopäistä hirvittää”. Jokinen, Juhila ja Suoninen ovat jäsentäneet kontekstin käsitettä ”pienimmästä suurimpaan”, jolloin konteksti pienimmillään voi tarkoittaa esimerkiksi yksittäisten sanojen yhteyttä lauseeseen. Kontekstin pientä määritelmää luonnehtiikin sen aineistovetoisuus. Suurimmillaan kontekstin voi ymmärtää laajenevan varsinaisen aineiston ulkopuolelle. Siinä missä ”pienimmät” kontekstit pyritään todentamaan uskollisesti itse aineistosta, voi kulttuurisen kontekstin huomioon ottamalla tutkija hyödyntää analyysissään omaa kulttuurista arkiymmärrystään. Tällöin aineiston tulkinta edellyttää tutkijan oman kulttuuristen tapojen, stereotyyppien tai yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntemuksen tietoista käyttöä. Kyse on siten tietyllä tavalla arkitiedon hyödyntämisestä. (Jokinen ym. 1993, 30–32.)

Esimerkiksi tarkastelen teoreettista käsitettä ”suomalaisuus” jo aivan erityisessä urheilun kontekstissa. Miesten jääkiekon ja siitä uutisoivan lehtijournalismin voi nähdä asettavan tekstien tuottamiselle ja tulkinnalle omia reunaehtojaan. Epämääräisen laajasta lajisidonnaisesta kontekstista on mahdollista edetä edelleen maajoukkueen ja yhden kansainvälisen turnausmuodon ympärillä tuotettuun suomalaiseen urheilupuheeseen. Edelleen on mahdollista ”pienentää” kontekstin käsitettä esimerkiksi kohti aineistoa ja sen ominaisuuksia: julkiseen puheeseen, kirjoitettuun journalismiin, jääkiekkjournalismiin, eri lehtityyppeihin (Urheilulehti ja Ilta-Sanomat) ja aina erilaisiin juttutyyppeihin sekä niissä oleviin aiheisiin ja lauseyhteyksiin asti.

Samalla olen tutkimuskysymyksilläni rakentanut itse jo omanlaisensa kontekstin tarkastelemalla esimerkiksi yleisöpuhetta osana suomalaisuuden rakentumista. Ajallisesti taas on mahdollista liikkua toisaalta laajimmillaan ”nykyhetken” tutkimisessa, toisaalta suunnistaa pienempien tapahtumakulkujen virrassa MM-kisauutisoinnin ympärillä: esimerkiksi ajassa ennen turnausta, turnauksen aikana sekä Suomen voittaman maailmanmestaruuden jälkeen. Samalla pyrin tietoisesti laajentamaan lukemieni tekstien kontekstia peilaamalla niitä hyödyntämäni aiemman tutkimuksen huomioihin, jotta olisi mahdollista sanoa tutkimuskohteesta jotain laajemmassa kulttuurisessa kontekstissa. Teoriat mahdollistavat aineiston tulkinnan osana laajempaa kontekstia ja siten mediatekstien tutkimukselle on annettavissa laajempi yhteiskuntatieteellinen perustelu (Väliaverron 2003, 26, 33).

Puhetapojen ja niihin kiinnittyvien kontekstien avoimella määritelmällä pyrin toteuttamaan analyysiani lähtökohtaisesti aineistovetoisesti; toisin sanoen saamaan tolkkua siitä, mitä teksteissä tietyissä tilanteissa on meneillään ja mitkä aineistokohdat ovat tutkimuskysymyksieni kannalta oleellisia. Tämä ei kuitenkaan estä hyödyntämästä empiirisissä luvuissa runsaasti aiempaa tutkimusta, jolla pyrin valottamaan aineistohavaintojani. Tällä pyrin synnyttämään empirian ja aiemman tutkimuksen välille keskustelua. Käytännön analyysityötäni olen tehnyt lukemalla tarkasti aineistoni lehtijuttuja tutkimuskysymysteni suunnassa. Esimerkiksi ensimmäiseen yleisöpuhetta käsittelevään kysymykseen vastatessani olen pysähtynyt jokaisen yleisö -toimijaan viittaavan termin (esim. ”suomalaiset”) kohdalle ja pyrkinyt saamaan selkoa siitä, millaisena toimijana yleisö näyttäytyy yksittäisessä jutussa tai tekstikohdassa ja mitä tällä yleisöviittauksella tekstissä näytetään tekevän. Samaan tapaan Suomea ja muita maita käsitteleviä lehtijuttuja olen pitänyt silmällä maiden erilaisten suhteiden ja hierarkioiden määrittelyn näkökulmasta. Tutkimuskysymysten viitoittamana tekemiäni aineistohavaintoja olen pelkistänyt ja ryhmitellyt omiin luokkiinsa, joista olen muodostanut empiiristen lukujeni (luvut 6 ja 7) rakenteen.

Aineistokseni olen kerännyt jääkiekon vuoden 2011 MM-kisoja ja MM-jääkiekkoa yleisesti käsitteleviä juttuja Ilta-Sanomista ja Urheilulehdestä. Vuoden 2011 MM-kisat järjestettiin Slovakian Bratislavassa 30.4.–15.5.2011. Ajallisesti olen rajannut aineistonkeruuni aikavälille 20.4.–31.5.2011, jolloin uutisointiin ovat mahtuneet mukaan molempien lehtien turnausta koskevat ennakkouutisoinnit sekä jälkipuinnit. Päivittäin, lukuun ottamatta sunnuntaita, julkaistavaa iltapäivälehti Ilta-Sanomia ilmestyi tarkastelujaksolla 34 numeroa. Kerran viikossa

ilmestyvää Urheilulehteä mahtui tarkasteluun mukaan viisi numeroa. Mainitulla aikavälillä ilmestyneet molempien lehtien numerot muodostavat siten työni kokonaisuuden.

Lähemmän tarkastelun kohteeksi olen valinnut molemmista lehdistä juttuja, jotka käsittelevät vuoden 2011 MM-kisoja tai MM-jääkiekkoa yleisemmin sekä turnausta seurannutta mestaruusjuhlintaa. Kaikki valitut lehtijutut käsittelevät siten tavalla tai toisella MM-jääkiekkoa. Esimerkiksi pelkästään SM-liigan finaaleja tai NHL:n tapahtumia käsittelevät jutut ovat siten aiheensa puolesta jääneet tarkastelun ulkopuolelle. Ilta-Sanomissa tämän aineistorajauksen ehdot täyttävät vuoden 2011 MM-turnausta ennakoivat ja turnauksesta uutisoivat sekä maailmanmestaruuden juhlintaa käsittelevät lehtijutut. Urheilulehdestä valitut jutut edustavat suurelta osin turnausennakointeja ja turnaustapahtumia kommentoivia kirjoituksia, mutta olen hyödyntänyt myös MM-jääkiekkoa yleisemmin sivuavia juttuja. Yksittäiseksi jutuksi olen lukenut selkeästä otsikosta ja siihen liittyvästä leipätekstistä muodostuvan kokonaisuuden, johon voi olla liitetty myös kuvia. Valtaosa Ilta-Sanomien ja Urheilulehden MM-aiheisista jutuista on laskettavissa tällaisiksi. Erilaisia lehtien tilasto- ja tulostaulukoita en ole laskenut tarkastelemieni juttujen joukkoon, koska ne eivät tarjoa tutkimuskysymyksieni kannalta olennaista aineistoa. Ilta-Sanomien kohdalla olen laskenut mukaan kuitenkin lehden kansisivujen MM-aiheiset vinkkijutut (esim. otsikko *Suomi sekosi – Ruotsissa maansuru*), joilla viitataan sisäsivujen juttutarjontaan. Näin määritellen MM-jääkiekkoon liittyvää aineistoa Ilta-Sanomissa oli yhteensä 260 ja Urheilulehdessä 43 juttua.

MM-aiheisten lehtijuttujen joukosta olen rajannut edelleen varsinaisen laadullisen aineiston, jonka avulla olen pyrkinyt vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Varsinaisessa laadullisessa analyysissä hyödyntämäni lehtijutut olen listannut molempien lehtien osalta työn lopusta löytyvään liitteeseen (liite 1). Tutkimuskysymyksieni suunnassa olen valinnut laadulliseen aineistooni yhteensä 63 Ilta-Sanomien ja 17 Urheilulehden juttua. Yksittäisten juttujen valintaa laadullisen analyysin kohteeksi olen pohtinut aina juttukohtaisesti tutkimuskysymysteni kannalta. Esimerkiksi yleisöpuhetta pohtiessani olen valinnut analysoitavaksi niitä lehtien juttuja, joissa yleisö näyttäytyy tekstissä tulkintani mukaan merkityksellisenä toimijana. Suomalaisten ja muiden kansallisuuksien suhteiden kannalta valituissa jutuissa on puolestaan täytynyt olla läsnä jonkinlainen maiden välinen asetelma tai vertailu. Ilta-Sanomien aineisto koostuu pääasiassa lehden mukana julkaistavan erillisen urheiluosion (IS Urheilu) jutuista, mutta olen sisällyttänyt aineistooni myös muissa lehden osioissa julkaistuja juttuja, kun niissä on sivuttu esimerkiksi maajoukkueen maailmanmestaruusjuhlia. Lisäksi olen ottanut tarkasteluuni yhden

kappaleen Ilta-Sanomien yhteydessä viikonloppuisin ilmestyvää Ilta-Sanomat Plus -lehteä. Lehti julkaistiin MM-turnauksen jälkeen (21.5.2011) ja se sisälsi MM-jääkiekkoon liittyvää aineistoa. Lehtiaineistoon viitatessani olen käyttänyt lehtien nimien lyhenteitä (IS ja UL) sekä päivämäärää esimerkiksi muodossa (UL 28.4.2011). Suorat aineistositaatit erottuvat muusta tekstistä *kursivoituna*. Ilta-Sanomia olen päässyt lukemaan IS:n ylläpitämästä digitaalisten lehtien verkkoarkistosta. Urheilulehdet ovat olleet luettavina Jyväskylän yliopiston kirjastossa.

Olen päätynyt Ilta-Sanomien ja Urheilulehden käyttöön aineistona osin käytännön syistä, mutta myös puhtaasti sattuman kautta. Lehtien sopivuus omia kysymyksenasetteluja vastaviksi on varmistunut seurustelemalla tiiviisti aineiston kanssa, mutta samalla voi sanoa aineiston ohjanneen lopullisten tutkimuskysymysten äärelle. Tutkimuksenteon alkuvaiheissa pidin kuitenkin lehtiaineiston keräämistä näkökulmiini soveltuvana valintana. Mediatekstien tutkimuksen ylipäänsä voi katsoa tarjoavan näkökulman myös yhteiskunnan ja kulttuurin muutosten tutkimiseen (Kantola, Moring & Väliverronen 2003, 6). Lehtijournalismin valintaa perustelevat myös aineiston helppo saatavuus ja käsittely. Lehdistä Ilta-Sanomat sijoittuu suomalaisten sanomalehtien levikkitilastojen kärkipäähän ja on siten luokiteltavissa valtakunnalliseksi urheilumediaksi, jossa seurataan tiiviisti kansallisesti suosituimpia urheilulajeja, kuten jääkiekkoa (ks. Laine 2011, 86–87, 120–121). Ilta-Sanomien MM-kiekkouutisoinnin voi siis olettaa keräävän merkittävän kokoisen lukijakunnan osakseen Suomen mittakaavassa. Kerran viikossa ilmestyvä urheilun aikakauslehti Urheilulehti edustaa erityyppistä lehtigenreä, mutta tarjoaa pitkäikäisyytensä vuoksi jopa nostalgisen näkökulman suomalaisen urheilujournalismin historiaan. Alun perin Suomen Urheilulehti perustettiin jo vuonna 1898 ja se on maailman toiseksi vanhin yhä ilmestyvä urheilulehti (Urheilumuseo 2015). Urheilutoimittajat ovat nostaneet jääkiekon oman mediansa kannalta yhdeksi tärkeimmistä urheilulajeista. Jääkiekon MM-kisat ovat puolestaan merkittävä vuosittainen urheilutapahtuma luonnollisesti myös lehdistön kannalta. (Itkonen, Matilainen & Jaskari 2008, 63–64.) Ilta-Sanomien ja Urheilulehden voi hyvin katsoa tarjoavan merkittävän panoksen vuosittaiseen MM-jääkiekon uutisointiin valtakunnallisen lehtijournalismin tasolla. Lehtien erilaisesta lehtigenrestä huolimatta oleellisinta on tarkastella lehtien tuottamaa urheilupuhetta mahdollisimman avoimesti ilman lehtityyppeihin liittyviä ennako-oletuksia.

Kirjoitetun urheilujournalismin ja juuri tiettyjen lehtien valitsemista aineistoksi ei voi pitää kuitenkaan tyhjistä ilmestyneenä itsestäänselvytenä, vaan ennemmin esimerkkinä laadullis-

sen tutkimusotteen elävyydestä ja satunnaisuudesta tutkimuksenteon aikana. Esimerkiksi työni teoreettisen viitekehyksen, kysymyksenasettelun, aineistonkeruun ja analysoinnin voi hyvällä syyllä väittää kietoutuneen erottamattomasti yhteen (Eskola & Suoranta 1998, 15–16). Kysymyksenasetteluni on saanut viimeisimmän muotonsa monituisten aineisto- ja kirjallisuuskierrosten jälkeen.

Laadulliselle aineistolle luonteenomaisena pidetään sen mahdollistamia monia tarkastelutapoja sekä sen ilmaisullista rikkautta ja moniulotteisuutta. Aineistoni taipuisi tietysti lukemattomien muidenkin lähestymistapojen alle. Lehtitekstejä voi pitää kuitenkin omaan tarkoitukseeni hyvänä aineistona, koska se on olemassa tutkijasta riippumatta. Näin sen voi ajatella olevan itsenäinen näyte tutkittavaa maailmaa ja kulttuuria. Julkisenä puheena urheilujournalismi tarjoaa tietysti omalla tavalla rajoittuneen tavan lähestyä erilaisia puhetapoja, mutta toisaalta median julkisella diskurssilla voi ajatella olevan merkitystä myös keskusteltaessa aiheista muilla foorumeilla. (Ks. Alasuutari 2011, 84–88, 221–222.) Aineiston edustavuutta on laadullisessa tutkimuksessa hankala arvioida, koska on mahdotonta määritellä sellaista perusjoukkoa, jääkiekkournalismia, josta oma aineistoni pyrkisi olemaan jotenkin edustava ”otos” (ks. Alasuutari 1996, 35). Olen pyrkinyt kuitenkin käsittelemään aineistohavaintojani sellaisella yleisyystasolla ja sellaisin käsittein, että niillä voisi olla kerrottavaa muuallakin kuin vain rajaamassani aineistossa vuonna 2011 (ks. Eskola & Suoranta 1998, 65–68). Tämän vuoksi tutkielman työstämisen aikana olen silmäillyt myös muuta urheilujulkisuuden keskustelua.

2.4 Esiymmärrys ja tutkijan positio

Tutkijan tulkinnat ja ymmärtäminen eivät synny tyhjästä, vaan tutkijan oma tausta ja arkielämän luontainen ymmärrys ilmiöstä vaikuttavat tulkintojen muodostamiseen. Esiymmärrys on aina uudelleen ymmärtämisen lähtökohta ja siten se liittyy läheisesti hermeneuttisen kehän käsitteeseen, jolla tarkoitetaan ymmärryksen muutoksen ja korjaantumisen mahdollisuutta tutkimustyössä. Omaa ymmärrystäni käsittelemääni suomalaisuuden ja jääkiekon kytköksiin on oleellista taustoittaa penkkiurheilijana koettujen mediaesitysten kautta.

Omaehtoisen seuraharrastuksen lisäksi jääkiekko on mediaurheiluna säilynyt keskeisellä paikalla urheilulajivalikoimassani jo hyvän aikaa. Jääkiekkoon liittyvät ensimmäiset penkkiurheilukokemukset on tiivistettävissä sanoihin ”Globen”, ”1995” ja ”Kultaa”. Vuoden 1995 jääkiekon MM-finaalin TV-lähetys kuuluu oman penkkiurheiluhistoriani sekä unohtumatto-

mimpiin että kuluneimpiin muistoihin. Sittemmin jääkiekon MM-kisojen katsominen on kuulunut jokakeväisiin perinteisiin. Urheilumedian seuraamisen kannalta ei sovi unohtaa myöskään olympiajääkiekkoa, kotoista SM-liigaa, Pohjois-Amerikan NHL:ää eikä lukuisia vietettyjä tunteja jääkiekkoa simuloivien konsolipelien parissa. Ja onpahan paikanpäälle lajia vaannuttu myös katsomaan, kuten vuoden 1997 Helsingin MM-kisoissa ja satunnaisissa SM-liigapeleissä, vaikka en itseäni kovin fanaattiseksi tai vannoutuneeksi urheilunseuraajaksi luonnehtisikaan.

Lajin suomalaiset mediaesitykset sekä otteluiden ja turnausten neljänseinänsisäiset spekuloinnit perheen kesken ovat kuitenkin muokanneet käsityksiäni esimerkiksi suomalaisista ja muiden maiden pelaajista, heidän vahvuuksistaan, heikkouksistaan ja tyypillisimmistä piirteistään. Suomen maajoukkueen esityksiä ajoittain ylistämällä, manaamalla ja muihin maihin vertailemalla osallistutaan sellaiseen puheeseen, jonka voi nähdä luokittelevan kiekkomaailmaa maiden ja mantereiden välisiä rajoja pitkin. Olipa sitten kyse pelaajista, joukkueista tai karkeammin kiekkomaista ja -kulttuureista, eroja tuotetaan niistä puhumalla. On helppoa arkiymmärryksen puitteissa esimerkiksi ajatella, että tyypillinen ruotsalainen kiekkoilija ei ole samanlainen kuin suomalainen, venäläinen taas eroaa esimerkiksi kanadalaisesta tai tšekkiläisestä. Urheilussa jos missä tuntuu luontevalta ja harmittomalta puhua kansallisten erityispiirteiden kautta huomaamattoman arkipäiväisesti. Tästä näkökulmasta oleellisinta on paikantaa itsensä tutkijan asemassaan sisälle tutkimaansa ilmiötä ja keskelle niitä uskomusjärjestelmiä, joiden kautta suomalaisuutta rakennetaan aina uudelleen. Tietoisuus täydellisen ulkopuolisen aseman mahdottomuudesta suhteessa suomalaisuuteen on oleellinen lähtökohta, vaikka tässä työssä pyritään tuttua ja arkista ihmettelemään brechtiläisen vieraannuttavan katseen hengessä (ks. Rantanen 1994).

Samalla on tärkeää esiymmärryksen kannalta ruotia omia ennakkokäsityksiä urheilunationalismin nykykäytännöistä. Sortumatta kestäättömiin yleistyksiin niin menneisyydestä kuin nykyisyydestä on kuitenkin paikallaan pohtia, mitä urheilun ja nationalismin suhteessa on Suomen tapauksessa mahdollisesti tapahtunut. On hyvä muistaa, ettei urheilunationalismia tule käsitellä jonain yhtenä kiinteänä lohkarina, jonka mitat ja ominaisuudet olisivat helposti tutkimuksen keinoin hahmotettavissa eri aikoina. Kuten viimeaikainen nationalismin tutkimus on tehnyt, lienee paikallaan urheilunationalismejakin käsitellä nimenomaan monikossa (ks. Pakkasvirta & Saukkonen 2005). Hieman pitävämmän ja rajatumman otteen ilmiöön ehkä saa, kun sanoo tutkivansa mediassa ja tarkemmin lehtikirjoittelussa tuotettua julkista puhetta. Li-

säksi urheilunationalismin ilmentymät ovat vahvasti sidoksissa yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja yhteiskuntajärjestelmään. Urheilunationalismi saa siten paikallisvärinsä ympäröivän yhteiskunnan kulttuurisista käytännöistä ja poliittisista tilanteista (Kokkonen 2008, 301, 315). Esimerkiksi suomalaisten olympiasaavutuksille annetut merkitykset ennen Suomen itsenäistymistä ja sen jälkeen on synnytetty kovin erilaisissa historiallisissa konteksteissa verrattuna tuoreempien urheiluvoittojen vastaaviin. Nuoren valtion rakentamisen aikoina urheiluun on kiistatta liitetty voimakkaita nationalistisia merkityksiä, jotka ovat kiteytyneet monesti kerrotuiksi urheilumyyteiksi ja joiden mahtipontisuutta on ehkä urheilun nykytulkinnoissa haastavaa saavuttaa. Samalla on muistettava, että samassa ajassa monia erilaisia ja ristiriitaisia tulkintoja urheilun kansallisesta merkityksestä elää rinnakkain. Toisaalta turhan yleistävistä urheilunationalismin tulkinnosta ei nähdäkseni tarvitse kantaa huolta, kun suuntaa tutkivan katseen arkeen.

Suomalaisten jääkiekkoilijoiden ei voi odottaa tänä päivänä kiekkoilevan Suomea maailmankartalle ainakaan sellaisessa merkityksessä, jossa Hannes Kolehmainen sai tuota tehtävää suorittaa vuonna 1912 Tukholman olympialaisissa. NHL:ssä kiekkoilevia suomalaisia ei varmastiakaan laiteta lehtien palstoilla uhrautumaan isänmaansa puolesta kaikkensa antaneina sankareina siinä mielessä, kuin varhaisimmat urheilijasukupolvet ovat saaneet tehdä. Avoimen isänmaallinen retoriikka on saanut kenties väistyä tai ainakin säästyä harvinaisempiin urheiluhetkiin. Kohtuullisen kovalla maalla voi kokea olevansa lähtiessään niinkin varovaisesta oletuksesta, että jotain muutoksia urheiluun kytkeytyvässä nationalismipuheessa on tapahtunut. Vaikeampaa on jo kuitenkin eritellä, mikä sitten edellä olevien huomioiden lisäksi on muuttunut. Vaikka tämän työn tarkoituksena ei olekaan jäljittää ilmiön suuria muutoslinjoja, on kuitenkin hyödyllistä ymmärryksen kannalta pitää ajattelussaan mukana mahdollinen muutoksen luonne tutkittaessa urheiluun liittyvää nationalismipuhetta. Silti varovaisen tulkitsevalla otteella pyrin välttämään ”kulttuuristen katkosten ja murtumien” julistusten retoriikkaa, kuten Knuutila kirjoittaa. Kulttuurintutkimuksesta opikseni otan sen, että suurten kertomusten, taitteen ja historian lopun ilmestyskirjoihin on suhtauduttava kriittisesti. ”Lopun” jälkeenkin on olemassa aina jotain. (Ks. Knuutila 1996, 11–12.) Siksi tässä työssä ei suinkaan vietetä urheilun ja nationalismin liiton hautajaisia. Päinvastoin työn lähtökohtana ja edellytyksenä voin pitää ajatusta, että urheiluun kytkeytyvällä lehtikirjoittelulla tuotetaan edelleen suomalaisuutta, olipa sitten kyse urheilijoista kerrotuista tarinoista, urheilua seuraavan kuvitellun suomalaisyleisön kuvauksista tai Suomeksi nimetyn urheilumaan esittämisestä. Tällöin urheilunationalismia voi lähestyä uudemmista ja arkisemmista näkökulmista. Tästä näkökulmasta on

mahdollista sanoa jotakin, mitä on meneillään juuri nyt, toisin sanoen tehdä tulkinta ”ajan hengestä” (Alasuutari 2001, 169). Urheilunationalismi on iso ja monitasoinen aihe, jonka pientä osaa pyrin jääkiekkoon liittyvän kirjoittelun avulla valottamaan.

Tutkiessani jääkiekkopuheessa tuotettua suomalaisuutta sosiaalisesti rakentuneena konstruktiona hyppään siis sivuun sellaisesta keskustelusta, jossa pohditaan esimerkiksi sitä, mitä suomalaisuus on tai millaisia suomalaiset ihmiset ovat ja mikä on heille tyypillistä. Konstruktionistisesta lähtökohdasta katsottuna esimerkiksi käsite suomalainen identiteetti ei ole tuolla jossain majaileva olio, jonka nykykuntoa pyrkisin tutkimuksen keinoin kommentoimaan tai selvittämään. Kyse on tällöin toisen asteen reflektiosta, eräänlaisesta metateoreettisesta näkökulmasta suomalaisuuteen (ks. Lehtonen 2004, 10). En siis tule esittämään omia arvioita suomalaisuuden perimmäisestä sisällöstä tai esimerkiksi arvioimaan urheilun merkityksen vahventumista tai heikkenemistä suomalaisten silmissä. Työn tarkoituksena ei ole kysellä suomalaisten urheilu-uskon perään. Yhtä vähän pyrin tekemään yleistyksiä suomalaisten ja jääkiekkoilun välisestä suhteesta tai pohtimaan vaikkapa ”suomalaisen jääkiekkokulttuurin” nykytilaa. Sen sijaan annan tulkintavallan niille median keskusteluille, joissa tuota suomalaisuuden ja jääkiekon suhdetta tuotetaan. Tästä näkökulmasta katsottuna suomalaisuus ei ole ajasta aikaan samana pysyvä ominaisuus, vaan jatkuvasti käynnissä olevan kansallisen identiteetin tuottamisen kulloinenkin tulos (Lehtonen 2004a, 9). Virallisuontoisen kansallisen identiteetin ja urheilun yhteyttä korostavan puheen toistamisen sijaan kysyn ennemminkin, miten tätä suhdetta määritetään erilaisissa median representaatioissa. Ajatusleikkisästi suomalaisuutta koskevia määreitä katsotaan tässä työssä ulkopuolisen antropologin katseella muistaen samalla se, että tätä katsetta on pidettävä ennemmin teoreettisena kuin täydellisesti toteutuvana ihanteena (ks. Löytty 2004b, 234).

Erityisesti suomalaisuuden tutkimuksessa on hyvä tunnistaa tutkijan asema osana tutkittavaa ilmiötä. Ruuskan (1999a, 30) mukaan oman kulttuurinsa tutkija ei onnistu pysyttelemään tutkittavan kohteen ulkopuolella, vaikka näin yrittäisikin teeskennellä. Kyse on tutkijan ja tutkimuskohteen välttämättömän läheisestä suhteesta, mikä on toisaalta aineiston ymmärtämisen kannalta ennemmin etu kuin haitta. Saman huomion Alasuutari (1999b) esittää toteamalla, että vaikka omaa kulttuuriansa tutkivan on kenties vaikea ”nähdä metsää puilta”, niin tuttua kulttuuriaan ihmettelevällä on sentään vuosien ”kenttäkokemus” takanaan.

Ruuska on eritellyt erilaisia tutkijapositioneja, joista käsin suomalaisuutta on aiemmissa tutkimuksissa voitu lähestyä. Ensimmäiseksi hän on määrittänyt näkökulman, joka edustaa niin

sanottua nenänvarsinäkökulmaa suomalaisuuden käsittelyyn. Tällainen näkökulma on tuottanut katseen, jossa tutkimus tarkastelee kohdettaan yläviistosta, ulko- ja yläpuolelta ja jossa kysytään esimerkiksi, millaisia suomalaiset ovat tai millainen on suomalainen kulttuuri. Vastaukseksi on sitten saatu erilaisia määreitä esimerkiksi hiljaisista, sisäänpäin kääntyneistä ja työteliäistä ihmisistä sekä kulttuurin merkkimaailman köyhyydestä. Tällainen tutkimuspositio on saanut myös osakseen kritiikkiä sen tuottamien tulosten ja niiden kohdallisuuden näkökulmasta. Kritiikin sävy on vaihdellut sen mukaan, miten tutkija asemoi itsensä suhteessa tutkimaansa suomalaisuuteen. Jos tutkija näkee itsensä suomalaisen kansan edustajana, aiemmat luonnehdinnat näyttävät silloin solvauksina. Toisinaan tutkijan suhde kansaan voi olla tutkimuksessa vähemmän näkyvästi eritelty ja kritiikki on kohdistunut enemmän aikaisemman tutkimusasetelman yksipuolisuuteen. (Ruuska 1999b, 61–62.)

Erotuksena ”nenänvarsinäkökulmaan” Ruuska toteaa tutkimuksen ottaneen askelia suuntaan, jossa suomalaisuudesta esitettyjen lausumien ei katsota sinänsä kuvaavan tarkkarajaista kansaa, sen edustajia tai sen kulttuuria. Sen sijaan lausumat ja niiden tulkinnat voidaan nähdä suomalaisten keskinäisenä puheena suomalaisuudesta, osana maailmaa jäsentävää nationalismia. Tällöin voidaan tuottaa tutkijan positio, jossa suomalaisuutta katsotaan kriittisen etäisyyden päästä, mutta samalla silmästä silmään. Samalla hän muistuttaa, että ulkopuolisuus on suhteellista: ”kun suomalainen kirjoittaa suomalaisuudesta, hän tulee lisänneeksi aina rivin, pari siihen lausumien joukkoon, joka tulisi ottaa ei laittomaisena totuutena suomalaisuudesta vaan juuri lausumina, joiden niidenkin tarkoituksena on mahdollisesti keskinäisen ymmärrettävyyden lisääminen, ja joiden ehdottomasti tulisi päätyä myöhempien aikojen diskursianalyttikkojen empiriaksi.” (Ruuska 1999b, 62–63.) Edellisen tapaista tutkijanasemaa tavoittelen myös omassa työssäni kuitenkin huomioiden siihen liittyvät yllä mainitut rajoitteet. Tarkoitus ei ole niinkään kohota kaiken suomalaisuutta koskevan puheen yläpuolelle, kuin olla itse tuolla merkitysmaailmojen täyttämällä ”kentällä”. Kyse ei ole tällöin yhdestä lukkoon lyödystä perspektiivistä, vaan ”liikkuvasta, tunnusteleavasta ja koskettavasta tutkijasta”, jonka on mahdollista saada kohteestaan esiin useampia puolia kuin se, joka tuijottaa objektiaan yhdestä pisteestä (Lehtonen 1996, 219). Kuten Löytty (2004a, 31) toteaa, on tällaisessa suomalaisuutta käsittelevän tutkijan roolissa pidettävä monessa mielessä niin sanotusti kieli keskellä suuta. Nähdäkseni tämä tarkoittaa, että tutkijan tehtävänä on tällöin etsiä aineistostaan kohtia, joissa suomalaisia esimerkiksi ”kuvitellaan yhteisöksi” samalla kun hän itse pyrkii tekemään tulkinnoissaan tällaista kuvittelua mahdollisimman vähän. Tällaisen tavoitteen voin asettaa sekä työni haasteeksi että mahdollisuudeksi.

3 AIKAISEMPI TUTKIMUS

Seuraavassa esittelen aihepiirini kannalta keskeisintä aiempaa tutkimusta, jolla on ollut vaikutusta oman työni tutkimusasetelman muodostamiseen, niin teoreettisen kuin menetelmällisen suuntautumisen kannalta. Esittelen lyhyesti suomalaista urheilunationalismin ja identiteettien tutkimusta, jolla on selkeät yhteneväisyydet omiin lähtökohtiini. Jääkiekkoa yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkastelevaa tutkimusta esittelemällä paikannan työni osaksi niukkaa, muttei kuitenkaan olematonta suomalaista yhteiskuntatieteellistä jääkiekkotutkimusta. Lopuksi käyn läpi lähimpänä aiheitani olevia opinnäytteitä, joita yhdistää kiinnostus jääkiekkoon ja kansallisiin identiteetteihin.

Kokkosella (2008) on väitöskirjassaan *Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa vuosina 1900–1952* ollut varsinaisena tutkimuskohteena suomalaisen kilpaurheilun ja nationalismin välinen suhde. Kokkonen tarkastelee urheilua sekä nationalismin kanavana että itsenäisenä lähteenä olympiakisoja käsittelevän lehtiaineiston avulla. Työ auttaa ymmärtämään suomalaisen urheilunationalismin moniäänisyyttä sekä paikantumista laajemmassa kansainvälisessä kontekstissa. Kirjassa matkataan ”perisuomalaisten urheilumyyttien jäljille” kartoittamalla urheilun ”kansallisten päähänpinttymien” syntyhetkiä ja muutoksia. Näiden keskeisten suomalaisten urheilumyyttien käsittelyn ohella Kokkosen nykyai- kaa koskevat pohdinnat ovat auttaneet suomalaisuuden esittämisen ymmärtämisessä. Tutki- mus on ollut myös tämän työn vahva innoittaja.

Kokkonen (2003a) on käsitellyt myös julkaisussaan *Kansakunnat kultajahdissa – urheilu ja nationalismi* urheilun ja nationalismin suhdetta yleisemmällä tasolla esimerkkeinään niin var- haisempia kuin nykyisempiä urheilun ja nationalismin käytäntöjä Suomessa sekä muualla maailmassa. Samoin Kokkosen (2000) Suomi–Ruotsi-yleisurheilumaaottelun historiaa käsit- televässä työssä ”*Hakkaa päälle!*” *Ruotsi-ottelu – Finnkampen* yhtenä pääteemana on maaot- telun suhde ruotsalaiseen ja suomalaiseen nationalismiin. Molemmat teokset ovat lisänneet ymmärrystä urheilunationalismin eroista ja yhtäläisyyksistä niin Suomessa kuin muissa mais- sa.

Tervo (2003) on tutkimuksessaan *Geographics in the making: reflections on sports, the me- dia, and national identity in Finland* käsitellyt suomalaisuuden rakentumista 1920–30-lukujen olympiakisoja käsittelevässä sanomalehtiaineistossa. Erityishuomion hän on kiinnittänyt suo- malaisten ja muiden maiden urheilijoita koskeviin kuvauksiin. Tutkimuksensa toisessa osassa

Tervo on käsitellyt vuoden 2001 Lahden MM-hiihtojen suomalaishiihtäjien dopingkäryjen herättämiä reaktioita yleisön keskuudessa ja vaikutuksia urheilijoiden sankarikuviin aineistonaan internetin keskustelupalstat. Toiseuden esittämiseen liittyvät pohdinnat ja urheilusankaruuden muutosta käsittelevät ajatukset ovat hyödyllisiä myös omille pohdinnoilleni.

Tuoreimmista urheilua ja kansallista identiteettiä käsittelevistä pro gradu -tutkielmista voi mainita Alasantien (2011) opinnäytteen *Urheilumenestyksen merkitys kansalliselle identiteetille globalisaation aikana – Tutkimus suomalaisista huippu-urheilun strategioista*, jossa on tutkittu vuosien 1987–2010 huippu-urheilustrategioiden tuottamia nationalistista puhetapoja. Työssä on tarkasteltu asiakirjojen tapaa perustella urheilumenestyksen merkitystä kansallisesta näkökulmasta. Tutkimuksen viitekehyksenä on käytetty pohdintaa globalisaatiosta ja sen vaikutuksista paikallisiin ja kansallisiin identiteetteihin.

Vaikka Suomessa jääkiekosta on kirjoitettu metrikaupalla lajin yleisesityksiä, seurahistoriikkeja, henkilökuvia ja pelioppaita, on lajin yhteiskunta- ja kulttuuritieteellistä tutkimusta tehty niukasti. Usein pääosassa ovat olleet kiekkotähdet, joukkueet ja menestys. Anttila ja Ruonavaara (2001, 8) toteavatkin kirjan mittaisten tutkimusten olevan harvassa, jos yksittäisiä artikkeleita tai pro gradu -tutkielmia ei oteta huomioon. Tieteellisten kiekkotutkimusten puutetta ihmetteli myös Mennander (2000, 5) opinnäytteessään. Länsinaapurin puolella jääkiekon akateemista historian tutkimusta on kuitenkin harjoitettu. Starkin (2010) väitöskirja *Folkhemmet på is – Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972* kuvaa tutkimusajan jaksolla jääkiekon kehitystä ja kasvua Ruotsissa suosituksi yleisölajiksi. Kulttuurihistoriallisella otteella työssä kuvataan, kuinka jääkiekko on ottanut aseman kansallisesti merkittävänä lajina ja kuinka miesten jääkiekkjoukkue ”Tre Kronorista” on sanottu muodostuneen ruotsalaisille maan ”rakkain maajoukkue”. Stark on käsitellyt jääkiekkoa yhteiskunnallisena ilmiönä ja ruotsalaisen identiteetin rakentamisen välineenä. Vettenniemi (2011, 96) pitää yllättävänä, ettei vastaavanlaista jääkiekon kulttuurihistoriaa ole Suomessa toistaiseksi kirjoitettu.

Kirjan mittaisia suomalaisia kiekkotutkimuksia löytyy kuitenkin muutamia. Valkonen (1997) on kulttuurihistorian lisensiaattityöhönsä perustuneessa teoksessa *Kuka kontrolloi peliä? Kansainvälisen jääkiekkotoiminnan kehitys olympia-aatteesta suurvaltapolitiikan ja kaupallisuuden kautta ammattilaisviihteeksi* kartoittanut tiiviisti kansainvälisen jääkiekon kehitystä. Kuvailtuja muutoslinjoja työssä ovat olleet muun muassa pelin kehittyminen sekä lajin ammatimaistuminen ja kaupallistuminen. Valkonen ei ole jäänyt kertaamaan ikimuistoisimpia kiek-

kohetkiä, vaan käsittelee historiantutkijana lajin laajoja kehitysaskelleita sopivan kriittisellä otteella.

Kivisen, Mesikämmenen ja Metsä-Tokilan (2000) kirjoittamassa teoksessa *Kylmä kiekkosota – Kaksi mannerta, kaksi kulttuuria* luodaan edellisen työn tapaan yleiskatsaus jääkiekon yli satavuotiseen kansainväliseen historiaan, lajin synnyinkoteihin, leviämiseen ja kehittymiseen aina nykymuotoihinsa saakka. Kirjassa tarkastellaan jääkiekon kansainvälistä kehitystä ja luonnetta nykyisen kaupallistuneen urheilukulttuurin kehyksissä. Erityishuomion saa jääkiekkoa leimannut eurooppalaisen ja pohjoisamerikkalaisen kiekkokulttuurin rinnakkaiselon ja vastakkainasettelun tarkastelu, mikä on hyvä taustoittava anti myös oman työni näkökulmalle. Eurooppalaisesta kiekkoperinteestä huolta kantava teos piirtää tiiviin kuvan myös suomalaisen jääkiekkoilun kehityksestä sekä ”pitkästä ja kivikkoisesta” matkasta kansainväliselle huijulle. Eri mantereiden ja maiden kiekkokulttuurien kuvaaminen on auttanut pohtimaan kulttuurierojen teemoja urheilussa.

Virtapohja (1995) on pohtinut vuoden 1995 jääkiekon maailmanmestaruuden synnyttämän juhlinnan merkityksiä pika-analyysissään ”*Den glider in*”. *Kultajuhlat Leijonille, karnevaalit katsojille*. Kirjassa korostetaan uudenlaisen joukkuesankaruuden syntyä ja suomalaisten poikkeuksellista hulluuttamista. Lähdeviitteetön teos on paikoin enemmän merkityksiä luova pohdinta kuin varsinaisesti niitä analysoiva tutkimus. Aikalaispohdintana se kuitenkin tarjoaa vertailupohjaa vuoden 2011 maailmanmestaruuden kontekstille. Virtapohja (1996) on myös lisensiaatintyössään ”*Se on siinä!*” – *Tutkimus jääkiekon maailmanmestaruudesta, mediasta ja urheilusankaruuden tuottamisesta* käsitellyt urheilusankaruuden syntymistä vuoden 1995 jääkiekon MM-kisojen lehtikirjoittelun ja mestaruutta käsittelevien tv-ohjelmien avulla. Työssä pyritään etsimään selitystä mestaruutta seuranneelle suomalaisten juhlahuumalle, mikä on antanut ajattelun avaimia jääkiekkoon kiinnittyvän suomalaisuuspuheen ymmärtämiselle. Myöhemmässä journalistiikan väitöskirjassaan *Sankareiden salaisuudet – Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä* Virtapohja (1998) sivuaa jääkiekkoa tarkastellessaan vuonna 1995 Suomen joukkuetta valmentaneen Curt Lindströmin sankaruuden rakentumisesta suomalaisessa mediassa. Lindströmin sankaruuden käsittely on hyödyllistä pohdinnoilleni erityisesti ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden tuottamisen näkökulmasta. Virtapohjan töissä suomalaisuus ei kuitenkaan ole analyttisenä tutkimuskohteena, vaikka hänen sankaruutta käsittelevät huomionsa väistämättä aihetta sivuavatkin.

Anttilan ja Ruonavaaran (2001) toimittama tutkimus kohdistaa katseensa puolestaan turkulaiseen kiekkoyhteisöön. Kirjoittajat kertovat paikkaavansa ”aukkoa, joka ammottaa sosiologisen jääkiekko- ja laajemmin myös urheiluyhteisötutkimuksen kohdalla.” Sosiologian ja kulttuurintutkimuksen otteella kirjan eri artikkeleissa eritellään muun muassa yleisön sosiaalista rakennetta sekä kannattajien motiiveja ja paikallista merkityksenantoa. Kirjoittajien urheilijoita ja paikallisia identiteettejä koskevat tulkinnat ovat toimineet aiheeni kannalta mielenkiintoisimpina ajattelun herkistelijöinä.

Wickströmin (2012) teos *HIFK–Jokerit. Taistelu Helsingin herruudesta* on hyvä mainita, vaikka sitä ei voi akateemisessa mielessä pitää tutkimuksena. Kirja keskittyy pääosin kuvaamaan kahden liigajoukkueen todellista ja liioiteltua kaksinkamppailua eri vuosikymmenillä. Wickströmin pohdintaa Suomen ”jääkiekkoistumisesta”, viitaten lajin kasvaneisiin yleisömääriin ja mediahuomioon, voi pitää ainakin avauksena jääkiekon suosion sosiologiselle selittämiseksi. Lajin suosion kasvun liittäminen kaupungistumiseen, ihmisten vapaa-ajan ja rahan lisääntymiseen sekä urheilun kaupallistumiseen lähenee jo ilmiön yhteiskunnallista tarkastelua, vaikka kirjoittaja paikoin tekee itsensä yhdeksi ”kansallispelin” kertojista.

Akateemisen tutkimuksen, jossa jääkiekkoa käsiteltäisiin yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta, ei voi sanoa lisääntyneen Suomessa 2000-luvulla. Pro gradu -tutkielmien kohdalla tilanne on kuitenkin odotetusti hieman valoisampi eikä siten voi sanoa akateemisen jääkiekkotutkimuksen loistavan poissaolollaan. Jyväskylän yliopiston opinnäytteiden julkaisuarkistoa (JYX) selatessa korostuu jääkiekkoaiheisissa opinnäytteissä kuitenkin lähinnä harjoituksellinen ja valmennuksellinen tutkimus pelianalyysineen, lajin fyysisine vaatimuksineen ja ryhmäilmiöineen. Yhteiskuntatieteellisen kiekkotutkimuksen voi todeta jääneen kyseisen tietokannan perusteella ainakin määrällisesti luistelupotkujen ja pelitaktiikoiden tarkastelun varjoon, vaikka aivan toimeettomana ei ole kuitenkaan oltu.

Mennander (2000) on lähestynyt Suomen Jääkiekkoliiton varhaisvaiheita Suomen historian pro gradussaan *Katsotaanpa kaukaloon – Suomen Jääkiekkoliiton kansainväliset suhteet ja maajoukkueen toiminta 1944–1959*. Työ valottaa ansiokkaasti runsailla arkistolähteillään organisoidun jääkiekkotoiminnan kehitystä Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Työn teemoista mielenkiintoisena nousevat jo varhaiset lajin kansainvälistymisaskleet ja yhteydet erityisesti Ruotsiin sekä Pohjois-Amerikkaan. Samoin jääkiekon ja jääpallon keskinäinen kamppailu sekä olosuhteiden kehityksen kuvaus luonnonjäältä tekojälle auttaa ymmärtämään lajin vaatimia ensimmäisiä kehityksen edellytyksiä. Työ paikkaa olennaisesti suomalaisen

organisoidun jääkiekkotoiminnan pidempää kehityskertomusta, joka saattaa unohtua vain lähihistorian menestysuumaan tukeutuvissa tulkinnoissa.

Jääkiekon historiantutkimusta on tehnyt myös Kimmo Rantanen (2010) opinnäytteellään *Jääkiekon SM-liigan kaupallistuminen ja viihteellistyminen 1970-luvun puolivälistä lähtien*. Työn nimen mukaisesti tekijä käsittelee SM-liigan kehittymistä kaupallisemmaksi, viihteellisemmäksi ja yhä ammattimaisemmaksi. Työn toisessa osassa käsitellään 1995 maailmanmestaruuden juhlintaa arkipäiväisen nationalismin ilmentymänä tukeutumalla Michael Billigin teorioihin. Työssä on kuitenkin jääty pitkälti kiertämään ikimuistaisen kiekkohuuman kehää toistelemalla aiempiin populaareihin lähteisiin tukeutuen, kuinka Suomen menestyshullu kansa hullaantui ja kuinka selostaja Antero Mertaranta onnistui lausumaan lähtemättömiä suomalaisia kiekkohokemia. Tekijä on tyytynyt toistamaan mestaruudelle annettuja myytinomaisia tulkintoja laman kourissa ja vasta Euroopan unioniin liittyneestä Suomesta niitä kuitenkaan tarkemmin pohtimatta.

Etnografista otetta on lähestytty muutamassa liikuntapedagogiikan ja -psykologian pro gradu -tutkielmassa, joissa puheenvuoroja harrastuskokemuksistaan on jaettu juniorijääkiekkoilijoille (Tissari 2004; Halme 2005; Hietala & Skyttä 2005). Samoin pääsarjatasen värejä tunnustavat seurajoukkuefanit ovat saaneet äänensä kuuluviin JYPin (Tyni 2011 ja Mäkelä 2012) ja HPK:n kannattajia (Bovellán 2007) tarkastelevissa opinnäytteissä. Jääkiekkjournalismia on tutkittu Penttisen (2013) yhteisöviestinnän työssä, jossa on tarkasteltu, kuinka paljon ja millaista julkisuutta vuoden 2012 Suomessa järjestetty jääkiekon MM-turnaus sai Helsingin Sanomissa.

Lähimmäksi aihettani sivuavista töistä voi nostaa kolme löytämäni pro gradu -tutkielmaa, jotka kaikki käsittelevät jääkiekon ja kansallisen identiteetin suhdetta, kukin hieman erilaisista tutkimusasetelmista. Opinnäytteiden sarjassa voin asettaa työni näiden pro gradu -tutkielmien jatkoksi.

Kansallista identiteettiä jääkiekon kautta tarkastellut Paavola (2011) on pro gradu -työssään tutkinut Aamulehden ”Leijona-representaatioita” sanomalehtikuvissa vuoden 1965, 1982 ja 2003 Suomessa järjestettyjen maailmanmestaruuskisojen aikana. Työssä katse kohdistetaan Suomen maajoukkueen lehtikuvaesityksiin ja niiden muuttumiseen tutkimusajanjaksolla. Paavola lähestyy kansallisen identiteetin ja jääkiekon suhdetta sopivan pohtivalla otteella, eikä piirrä aiheesta turhan yksioikoisia kuvia. Mielenkiintoista on työssä esitetyt havainnot Leijo-

nien representaatioiden muuttumisesta kollektiivisen ryhmän kuvauksista yhä yksilöllisemmiksi sekä suomalaiskeskeisemmiksi.

Coolmanin (2010) pro gradu *Sports and identity – Case study: Czech Republic and Ice Hockey* johdattaa puolestaan mielenkiintoisesti jääkiekon ja tshekkiläisen identiteetin pohdintaan. Työssä on kiinnostuttu ”myyteistä, uskomuksista ja stereotyypeistä”, joita on liitetty tshekkiläisyyteen ja jääkiekkoiluun historian saatossa. Haastatteluaineiston avulla tekijä on kartoittanut tshekkiläisten omakuvia haastateltavinaan opiskelijoita ja jääkiekkoasiantuntijoita. Työ auttaa ymmärtämään jääkiekon suosiota ja asemaa tshekkiläisessä nyky-yhteiskunnassa. Jääkiekkoiluun liitettyjä poliittisen historian dramaattisia hetkiä avataan mielenkiintoisesti tshekkiläisestä näkökulmasta.

Työni sukulaistutkimuksena voi pitää Sieviläisen (2006) kirjallisuuden pro gradu -tutkielmaa ”*Upeaa, leijonat, upeaa!*” *Suomalaisuuden rakentuminen Karjalaisen ja Helsingin Sanomien jääkiekon MM-kisoista kertovien kolumnien ja pakinoiden jääkiekkodiskursseissa*. Työssä on tutkittu neljän eri mieskirjoittajan jääkiekon MM-kisoista kirjoittamia kolumneja ja pakinoita vuosilta 1998–2002. Kulttuurintutkimuksen diskursiivisia näkökulmia hyödyntäen työ lähen-telee oman työni alkuperäisiä ideoita sekä aiheiden puolesta että viitattuja lähdeteoksia myö-ten. Suomalaisuuden esittämistä käsitellään niin Suomen kuin muiden maiden pelaajista ra-kennettujen kuvien avulla. Erityisesti suomalaiskannattajia koskevan puheen analysointi on ollut hyödyllistä antia yleisöpuheen pohtimisen kannalta. Samoin suomalaisuuden maskuliini-suutta, ironiaa ja parodiaa koskevat tulkinnat ovat antaneet uusia oivalluksia. Sieviläisen opinnäyte on auttanut tehtävänasetteluni tarkentamisessa ja operoi samoissa tulkintamaise-missa hyvänä keskustelukumppanina. Samalla se on Paavolan (2011) työn ohella ainut löytä-mäni pro gradu -tutkielma, jolla on aiheen puolesta kytkös omaan työhöni ja jossa aineistona on käytetty lehdistön jääkiekkjournalismia.

Edellä mainittujen urheilua ja kansallisia identiteettejä käsittelevien tutkimusten lisäksi olen hyödyntänyt sellaista suomalaisuuden tutkimusta, jolla ei ole suoraa kytköstä urheiluun. Ky-seistä tutkimusta tässä työssä edustavat erityisesti Pertti Alasuutarin, Mirja Liikkasen, Petri Ruuskan, Mikko Lehtosen ja Olli Löytyn kirjoitukset, joihin olen edellä osin viitannut. Edelli-siä yhdistää karkeasti suomalaisuuden niin sanotusti diskursiivinen käsittelytapa, yleisemmin kulttuurintutkimuksellinen ote, jonka varaan työni lähtökohdat on paljolti rakennettu. Hyö-dynnän tällaista yleistä suomalaisuuden tutkimusta teoreettisena välineenä myös empiiristä aineistoani ruotivissa luvuissa.

4 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Tutkimuksen työkaluina käsitteet auttavat kohdistamaan havaintoja aineiston analyysissä olennaisiin asioihin ja tarkastelemaan ilmiötä, kuten suomalaisuuden esittämistä, arkikokeuksia yleisemmällä tasolla. Teoreettinen viitekehys laadullisessa tutkimuksessa auttaa tekemään aineistosta raakahavaintoja ja käsittelemään niitä johtolankoina, joita tulkitsemalla pyritään pääsemään havaintojen ”taakse” ja tekemään päätelmiä ilmiöstä abstraktimmalla tasolla (Alasuutari 2011, 78–79). Valitsemani käsitteet, nationalismi, kansallinen identiteetti, suomalaisuus ja toiseus muodostavat tutkimukseni teoreettisen viitekehysten käsitteellisen osan.

4.1 Nationalismi

Keskeinen käyttämäni teoreettinen käsite on nationalismi. Tutkimuskäsitteenä se on monen muun käsitteen tapaan hyvin monimuotoinen ja siksi on tärkeää määritellä, miten käsite ymmärretään tutkimuskysymysten kannalta. Nationalismia maailmaa jäsentävänä ilmiönä on tutkimuksissa lähestytty lukuisista eri näkökulmista, eikä sille löydy yhtä yleisesti hyväksyttyä määrittelyä. Laajasti määriteltynä se on ainakin nähty olevan ajattelu- ja puhetapa sekä ideologia ja poliittisen yhteisön ohjeistus, joka jakaa ihmiskunnan kansoihin ja maapallon kansallisvaltioihin sekä tekee ihmisten kansallisuudesta heidän identiteetilleen tärkeän seikan (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 14).

4.1.1 Nationalismin tutkimuksen muutos

Alasuutari on kuvannut, kuinka nationalismista on tullut hyvin suosittu aihe kansainvälisessä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa 1980-luvun lopulta alkaen. Viimeaikaisen kiinnostuksen aiheeseen sanotaan heränneen aikana, jolloin yhteiskunnallisten muutosten on koettu vähentävän esimerkiksi kansallisvaltioiden taloudellista ja poliittista itsenäisyyttä. Kansallisvaltion itsestään selvä asema on tullut monelta suunnalta kyseenalaistetuksi globalisaatioksi kutsutun ilmiökokonaisuuden myötä. Toisaalta kylmän sodan päättymisen seurauksena Itä-Eurooppaan muodostuneita uusia kansallisvaltioita on pidetty merkkeinä enemmän tai vähemmän rauhanomaisen kansallismielisyyden noususta. Kuitenkin yhteiskunnalliset muutokset ovat tehneet nationalismista sekä käytännöllisen että teoreettisen ongelman, minkä takia käsitettä on pyritty ymmärtämään uudemmista näkökulmista. (Alasuutari 1999a, 31–32.) Ennen arkipäiväisten nationalismin määrittelytapojen käsittelyä on hyvä käydä läpi kolmen perinteisen teoria- ja tutkimusperinteen tapaa ymmärtää nationalismi.

Varsinaisen tieteellisen nationalismitutkimuksen katsotaan alkaneen ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Osa tutkimuksista suhtautui nationalismiin kansallismielisen myönteisesti esittäen esimerkiksi oman maan kansallisen heräämisen historiaa ja kehitystä. Toisaalta osa tutkijoista kykeni tarkastelemaan nationalismia historiallisena tutkimuskohteena, eivätkä he pitäneet valtion ja kansakunnan olemassaoloa itsestään selvänä ja pysyvänä. Toisen maailmansodan jälkeen tutkimus muuttui kuitenkin olennaisesti niin muodoltaan kuin sisällöltään. Nationalismin teorioiden perinteinen jako on kulkenut primordialismin, modernismin ja etnosymbolismin kautta. Kyse on karkeista näkemyssuunnista, joiden väliset rajat ovat jokseenkin liukuvia yksittäisten teoreetikkojen tapauksissa. Primordialisteiksi on kutsuttu tutkijoita, jotka näkevät kansallisuuden enemmän tai vähemmän inhimillisen elämän luonnolliseksi osaksi, jolloin se vertautuu essentialistisessä hengessä esimerkiksi puhekykyyn. Modernismi on pitkälti toiminut edellisen kritiikkinä ja korostanut nationalismin lyhyttä historiaa ja sen liittymistä yhteiskuntien modernisaatioon. Modernismin piirissä nationalismin on nähty sekä elimellisenä osana nykyaikaistumiskehitystä että poliittisten tai muun eliitin välineenä ja ”keksintönä”. Tällaisessa ajattelussa esimerkiksi kansakunta ja identiteetit on enemmän tai vähemmän tietoisia luomuksia, ei pysyviä saati ikuisia asiainiloja. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 19–30.)

Modernismin nationalismiteorioiden ansiosta katsotaan tutkimuksen päässeen irti nationalismin tarpeettomasta ylistämisestä ja toisaalta yksioikoisesta tuomitsemisesta sekä yksinkertais-tavista jaoista hyvään ja pahaan nationalismiin. Tunnetut modernistit, kuten Eric Hobsbawm, Ernest Gellner ja Benedict Anderson ovat kuitenkin saaneet myös omat kriitikkonsa, joita on alettu kutsua etnosymbolisteiksi. Etnosymbolismi on ollut keino luoda välittävää teoriaa empiirisesti kestävämmien primordialistien ja historiallista katkosta korostavien modernistien välille. Etnosymbolismissa korostetaan, ettei kansakuntia voi keksiä tyhjästä ja että kansakuntien historian juuret ulottuvat kauemmas menneisyyteen, esimerkiksi aikaisempiin myyttirakennelmiin, historiallisiin muistoihin, arvoihin ja symboleihin. Tällaisen tutkimussuunnan edustajana esimerkiksi Anthony D. Smith on arvostellut modernisteja historiallisen jatkuvuuden vähättelemisestä sekä kansakuntien ja kansallisten identiteettien keinotekoisuuden ylikorostamisesta. (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 35–37.)

Edellisten modernien klassikkojen rinnalle ja haastajiksi on kuitenkin noussut edelleen uusia näkökulmia, jotka ovat pyrkinet ylittämään väittelyn nationalismin ja modernisaation välisistä suhteista. Pakkasvirta ja Saukkonen (2005, 37) toteavat uudempien teorioiden taustalla löy-

tyvän muutoksia yhteiskuntatieteiden ja humanistisen tutkimuksen kehityksessä ja yleismaailmallisissa kehityskuluissa. Kun perinteisesti nationalismia on tutkittu etenkin historian tutkimuksen, politiikan tutkimuksen ja sosiologian piirissä, on nationalismi alkanut kiinnostaa tutkimuskohteena myös sosiaalipsykologeja, naistutkijoita, maantieteilijöitä sekä kirjallisuuden- ja kulttuurintutkijoita. Siten huomion kohteena voivat olla monet arkipäiväiset ruohonjuuritason toiminnot, joissa ihmisten oma kokemusmaailma ja sosiaalisten identiteettien rakentuminen ja ylläpitäminen korostuvat. Tällaista näkökulmaa nationalismiin arkipäiväiseen ilmenemiseen peräänkuuluttaa Michael Billig (1995), joka alleviivaa huomaamattomiksi luonnollistuneita päivittäisiä käytäntöjä, joilla kansakunnan kategorioita ja siihen kuulumista tuotetaan yhä uudelleen ilman että asiaan kiinnitetään erityistä huomiota.

4.1.2 Kulttuurinen ja arkipäiväinen nationalismi

Alasuutari (1999a, 33) on käyttänyt kahta eri tapaa ymmärtää nationalismiä. Hän nimittää näitä poliittiseksi ja kulttuuriseksi näkökulmaksi. Poliittisen määritelmän mukaan nationalismilla viitataan poliittisiin liikkeisiin, jotka esittävät vaatimuksia jonkin kansakunnan tai etnisen ryhmän nimissä tavoitteenaan jonkin alueen itsenäisyys. Kulttuurisella määritelmällä puolestaan viitataan arjen käytäntöihin ja ajatusmalleihin, jotka ottavat kansakunnan itsestään selväksi kokonaisuudeksi. Tällaisena ajattelutapana nationalismi on vahvoilla, jos kokonaisen kansallisvaltion väestö on ottanut kansallisuutensa ja kansalliset kulttuuripiirteensä keskeiseksi osaksi itseymmärrystään. Kansanomaisimmilla nationalismin muodoilla voi nähdä olevan myös ajateltua enemmän merkitystä kansakuntien tuottamisen ja uusintamisen kannalta (Kokkonen 2008, 26).

Michael Billig (1995, 93–94) teoksessaan *Banal Nationalism* haluaa laajentaa käsitettä ja muistuttaa, ettei nationalismia tule ainoastaan nähdä vain kiihkeimpien kansanjoukkojen näkyvimpinä toimina, vaan osana myös niitä monia pieniäkin päivittäisiä asioita, joiden avulla kansalaisia muistutetaan kuulumisestaan johonkin kansakuntaan. Billig puhuu ”lipun heiluteluista” (flaggings), joilla hän tarkoittaa kielenkäyttöä merkittävänä tekijänä arkipäiväisissä tilanteissa. Pienet sanat, kuten ”kansa”, ”me” ja ”täällä” ovat arkipäiväisen nationalismin merkittäviä välineitä. Niillä muistutetaan esimerkiksi sanomalehtien lukijoita jatkuvasti kotimaastaan.

Näkyvien symbolien ohella suuri merkitys on sillä, kuinka kansalaisia puhutellaan eri viestimissä, kuten sanomalehdissä. Lehdistössä ja muualla mediassa tuotetaan käsityksiä siitä, ket-

kä oletetaan kuuluvuksi lukijakuntaan, mitkä asiat eivät vaadi erityistä selittämistä tai kontekstointia, ja ketkä luetaan kuuluviksi kirjoitusten ”meihin”. Tällöin pohdinnan kohteena voi olla se, keihin tietyillä sanoilla viitataan ja miten puhuja itse asemoituu tekstissä puhuessaan esimerkiksi suomalaisista. Kyse on usein enemmän tai vähemmän tiedostamattomasta strategiasta, jonka avulla rajataan suomalaisuutta nationalistisen retoriikan keinoin. (Löytty 2004a, 44–45.) Tällöin puhe suomalaisuudesta, silloinkin kun se tuntuu olevan harmitonta ja epäpoliittista ”kulttuurikeskustelua”, on myös puhetta kansalaisuudesta ja sen määrittelystä. Puheella tuotetaan banaalin itsestään selviä käsityksiä siitä, keitä suomalaiset ovat ja ketkä eivät mahdollisesti millään kuulu Suomen kulttuurisen kansallisuuden piiriin. (Alasuutari & Ruuska 1998, 17.)

Nationalismia tekstissä esiintyvänä ilmiönä tutkinut Kuusisto on todennut, että sanomalehdissä yhteiskuntamme esitetään usein yhtenäisempänä kuin mitä se todellisuudessa on. Hänen mukaansa kyseessä on aktiivinen monisuuntainen prosessi, jossa media sekä välittää jaettuja mielipiteitä että luo niitä itse. (Karvonen 1996.) Kuten urheilua esittäessään median voidaan nähdä toimivan sekä urheilun tulkkina että tekijänä (Itkonen ym. 2008). Kieltä tuotettaessa tehdään valintoja, joiden perusteella syntyy usein tekstin eksplisiittinen viesti, mutta se myös sisältää monia implisiittisiä oletuksia. Kuusiston mukaan kirjoittaja harvoin pystyy eksplisiit- tisesti ilmaisemaan kaikkea haluamaansa ja siksi hän joutuu turvautumaan tietoisena tai tiedostamattaan piiloisempiin strategioihin. Samoin lukijalle nuo strategiat voivat olla tiedostet- tuja tai tiedostamattomia. Kielen nationalistisuuden tutkimisen takana on ajatus siitä, miten asioiden käsittely ja asioista kirjoittaminen vaikuttavat tapaamme rakentaa maailmaa ja nähdä itseämme kansana. Näin kirjoittelu voi vaikuttaa voimakkaasti mielipiteisiin luomalla keskusteluihin rakenteita, joiden kautta jotakin aihetta on mahdollista lähestyä. (Karvonen 1996.)

Alasuutarin mukaan ei siis ole välttämätöntä lähteä siitä oletuksesta, että maailmassa on ole- massa olio nimeltä nationalismi, josta yhteiskuntatieteilijät pyrkivät muodostamamaan parhai- ten kuvaavaa ja selittävää teoriaa. On mahdollista ennemminkin ottaa tutkimuskohteeksi se, miten julkisissa keskusteluissa käytetään käsitteitä, kuten kansa, kansakunta, kansallinen kult- tuuri tai muita vastaavia termejä. Tällöin huomio kiinnittyy moniin erilaisiin puhetapoihin kansakunnasta, joita tutkijan on mahdollista luokitella ja eritellä. Alasuutari jakaa kansakun- tapuheen vielä kahteen päätyyppiin, joista toinen edustaa refleksiivistä kansakuntapuhetta. Tällä hän tarkoittaa sellaista puhetta ja toimintaa, jossa tietoisesti rakennetaan ja käytetään jotain kansan, kansakunnan tai etnisyyden konstruktiota perustelemaan asioiden tilaa tai ehdo-

tettua toimintalinjaa. Samoin viittaaminen suoraan nationalismiin esimerkiksi arvioitaessa, tuettaessa tai kritisoitaessa jotain ilmiötä edustaa tällaista tietoista puhetta. Toiseksi hän erottaa rutiininomaisen puheen, jossa vastaavat käsitteet esiintyvät jäsentäen toimintaa tai esitetyä ajatusta ilman, että ne sinänsä olisivat huomion kohteena. Kuitenkaan kyseiset puhetaavat eivät esiinny koskaan täysin erikseen, vaan jokainen käytäntö sisältää reflektointia ja jokainen refleksiivinen näkökulma ottaa rutiininomaisesti jotain annettuna. Näin myös yhteiskuntatieteet itsessään ovat osa niitä käytäntöjä, joissa kansakunta ajatellaan luonnolliseksi instituutioksi. (Alasuutari 1999a, 38–39.)

Samaan tapaan Ruuska on esittänyt nationalismia globaalina kulttuurina, tietynlaisten puhetaapojen ja käytäntöjen laajasti jaettuna mallina. Tästä näkökulmasta nationalismi yhdistää kaikkia ihmisiä, jotka uskovat maailmassa olevan kansoiksi kutsuttuja olioita. Kansoja ja kansallisuuksia määrittelevät käytännöt ja puhetaavat ovat tätä kautta ennemminkin nationalismin globaalien kulttuurien jaettua yhteisomaisuutta kuin joidenkin yksittäisten toimijoiden ominaisuuksia. Tällöin tutkimuksessa on mahdollista tarkastella esimerkiksi sitä, millä lailla erilaiset toimijat hyödyntävät eri tilanteissa nationalistisia puhetaapoja. Näin arkipäiväisissä käytännöissä viittaaminen esimerkiksi kansoihin ja niiden tunnettuihin ominaisuuksiin voi olla vuorovaikutuksessa käytettävä resurssi. Tällaista nationalismipuhetta voi edustaa esimerkiksi arkipuheessa viittaaminen suomalaiseen viinapähän laajasti tunnettuna uskomuksena. Näin ajateltuna nationalismi on asioiden arkisena järjestyksenä luonteeltaan yhtä aikaa paikallista ja maailmanlaajuista. Siinä on silloin paljon samaa kaikille maailman ihmisille, mutta siitä on myös paikallisia sovellutuksia omine ominaispiirteineen. Esimerkiksi puhe suomalaisuudesta on aina puhetta yleismaailmallisen kansakategorian sisällä samalla, kun siinä on aina jotakin tähän yleiseen palautumatonta, juuri suomalaisuudelle ominaista. (Ruuska 1999b, 7; 2005, 191–192, 217.)

Puheella suomalaisista ja suomalaisuudesta on mahdollista nähdä olevan merkitystä muutoinkin kuin vain ”puheen” tasolla. Tällaisen diskursiivisen näkökulman mukaan ei ole mahdollista täysin erottaa suomalaisuutta koskevaa puhetta ja muuta toimintaa. Vallitsevilla käsityksillä esimerkiksi kansasta, erityisellä suomalaisuuspuheella, on siten tärkeä asema monimuotoisen kulttuurisen systeemin muotoutumisessa, koska se tarjoaa viitekehyksen erilaisille yhteiskunnallisille käytännöille ja siksi tällä puheella nähdään olevan seurauksia. Tähän liittyen Alasuutari viittaa suomalaisen alkoholipolitiikan käytännön kontrollitoimiin ja sen oikeutuksena toimineisiin käsityksiin ”suomalaisesta viinapäästä”. (Alasuutari 1996, 236.)

Kuten Pakkasvirta ja Saukkonen (2005, 40) esittävät, nationalismia voi pitää tietynlaisena diskurssina ja tapana rakentaa ihmisten kokemaa sosiaalista todellisuutta kansallisen retorikan ja käsitteistön pohjalta. Tällöin nationalismia ei pidetä ideologiana, vaan sillä viitataan kansakuntaan ja kansallisuuteen, kuten suomalaisiin ja suomalaisuuteen, sosiokulttuurisena konstruktiona. Samoin kuin kaikki ihmiset ovat jonkin ikäisiä, kaikilla maailman ihmisillä oletetaan olevan jokin kansallisuus. (Alasuutari 1999a, 36.) Tällaisesta näkökulmasta olenaista ei ole kysyä esimerkiksi nationalismin tai kansojen oikeaa syntyhetkeä, vaan kiinnittää huomio niihin nyky-yhteiskunnan keskusteluihin, jotka pyrkivät lausumaan jotain esimerkiksi suomalaisuudesta. Ruuskan mukaan tällöin otetaan vakavasti vanhojen myyttien, symbolien ja muistojen vaikutus nykykäsityksiin, kuitenkin siten, että nykyhetki osallistuu radikaalisti siihen, millä tavoin nämä ymmärretään. (Ruuska 1999b, 58–59.) Tämä oletus auttaa katsomaan jääkiekon kautta tuotettua suomalaisuutta vanhemmat käsitykset huomioiden ummista matta kuitenkaan silmiä siltä, että jotkin suomalaisuuteen liittyvät uskomukset on jätetty tai niitä pyritään tietoisesti jättämään urheiluhistorian havinaan.

Kun asetan nationalismin koskemaan hyvinkin arkipäiväistä kielenkäyttöä on samalla muistettava, että määritelmä sulkee monia näkökulmia ulkopuolelleen, joiden kautta urheilunationalismia olisi mahdollista tutkia. Kun käsite nähdään julkisissa sanoissa rakentuvina puhetekoina, esimerkiksi ihmisten omat tunne- ja kokemusmaailmat teoreettisessa mielessä jäävät käsittelyn ulkopuolelle. Samoin esimerkiksi kuvallinen symboliikka tai etnografinen kannattajakulttuurin näkökulma jäävät tässä työssä pääosin huomiotta, vaikka ne olisivat samoin kiinnostavia. Voisi myös väittää, etteivät jääkiekon maailmanmestaruuskisat, maailmanmestaruuden voittaminen ja sitä ympäröivä mediahuomio ole kovinkaan arkipäiväistä siinä mielessä, että sitä tapahtuisi ajallisesti usein. Kuitenkin lähdän analyysissäni siitä, että urheilu ja siitä viestivän tiedotusvälineiden rooli eivät ole uusia asioita samalla tavalla kuin ne olivat esimerkiksi 1900-luvun alussa. Tätä kautta hahmotan ilmiön arkipäiväiseksi ennemmin urheilun ja median välisen perusasetelman kuin erityisten urheilusaavutuksiin liitettyjen merkitysten kanalta. Kuten Ruuska (2005, 219–220) toteaa, eri kansat ja niistä puhuminen kulttuurituotteissa, kuten sanomalehdissä, ovat enemmänkin puheen rutiininomainen kehys kuin tarinan varsinainen maali. Nationalismin arkipäiväisyyden alleviivaaminen on perusteltua, sillä paatoksellisimmat ja hartaan juhlat nationalismin ilmentyvät lienevät nykyisessä kaupallisuutta ja viihteellisyyttä korostavassa urheilumediassa ainakin sivuosassa (ks. Kokkonen 2008, 320). Samalla on tärkeää tiedostaa mahdollinen sokeus omalle ajalleen ja pyrkiä tunnistamaan moralisoivat puheenvuorot ajan hengen muotoon puettuna (ks. Mikkola 2009, 123–124).

Edellisiin näkemyksiin tukeutuen pidän lähtökohtanani sitä, että nationalistinen puhe vetää tietyllä tavalla mutkia suoriksi ja pyrkii yleistämään esimerkiksi Suomea, suomalaisia, urheilua ja jääkiekkoa koskevia käsityksiä, millä luodaan tietynlaista yhteisöllisyyttä. Samalla tällaisella puheella voi olla sanottavaa myös muista kuin suomalaisista. Näin se toimii kuten mikä tahansa arkipäiväinen puhe jostakin yhteiskunnallisista kategorioista. Nationalistinen puhe hahmottaa maailmaa siis kansakuntien ja kansojen kategorioiden kautta ja siten ”kuvittelee niitä yhteisöiksi”, kuten Benedict Anderson on tunnetussa teoretisoinnissaan esittänyt (Pakkasvirta 2005, 87).

Vaikka urheilunationalismi voidaan käsittää myös mediatuotteiden myyntivalttina kuluttajille median luomine vastakkainasetteluineen ja urheiludraamallisine kertomuksineen, niin nähdäkseni kaikkea tuota ei voi täysin palauttaa markkinalogiikan voimien alle. Käsitykseni mukaan kepeässäkin urheilupuheessa on mahdollista käsitellä sellaisia kulttuurisia jäsenyyksiä, joilla ei ole juuri tekemistä katsojalukujen tai lehtien irtonumeromyyntin kanssa.

4.2 Kansallinen identiteetti ja suomalaisuus

Kansallinen identiteetti voidaan nähdä kiinteästi nationalismiin kytkeytyvänä käsitteenä. Nationalismin tapaan kansallinen identiteetti on erittäin monimerkityksinen ja suhteellisen nuori käsite. Suomalaisuuden voi ajatella kansallisen identiteetin ilmentymänä ja erikoistapauksena kulttuurintutkimuksen näkökulmasta.

Kansallisella identiteetillä voidaan tarkoittaa hyvin erilaisia asioita. Sillä voidaan viitata ensinnäkin jonkin valtion poliittiseen ja kansainväliseen identiteettiin, jonkin kansan tai kansakunnan identiteettiin sekä siihen, millä tavoin yksilöt henkilökohtaisesti identifioituvat johonkin kansakuntaan, valtioon tai molempiin. Tämän vuoksi keskustelu kansallisesta identiteetistä ilman tarkempaa selittämistä on usein epämääräistä. Kansallinen identiteetti on historiallisesti nuori käsite ja se on korvannut pääosin kapeamerkityksisemmän kansanluonteen käsitteen. (Saukkonen 2005, 90–94.)

Hallin mukaan kansalliset kulttuurit ovat modernissa maailmassa yksi keskeisistä kulttuuristen identiteettien lähteistä. Ne ovat luonteeltaan metaforisia eikä niitä kirjaimellisesti ole kirjattu ihmisten perimään, vaikka usein niiden ajatellaan olevan valmiina meissä: ihmiset sanovat olevansa esimerkiksi englantilaisia. Hall puhuu kulttuurisesta representaatiojärjestelmästä, jossa tuotetaan merkityksiä kansalliselle identiteetille. Kansallinen kulttuuri toimii diskurssina, tapana rakentaa merkityksiä, jotka suuntaavat sekä toimintaamme että käsityksiä itses-

tämme. Näitä merkityksiä tuotetaan kansakunnasta kerrotuissa tarinoissa, muistoissa ja kuvissa, jotka yhdistävät nykyhetken menneisyyteen. Kansalliset kulttuurit siis rakentavat identiteettejä tuottamalla merkityksiä kansakunnasta, johon ihmiset voivat identifioitua. (Hall 1999, 45–47.)

Anttila viittaa kansallisella identiteetillä ensisijaisesti kollektiiviseen identiteettiin, jolla tarkoitetaan kollektiivisen ryhmän tai sosiaalisen kategorian, kuten tässä kansallisen yhteisön, suhdetta itseensä. Tällöin tarkastelun kohteena on se merkitysmuodostelmien joukko, joka oletetaan yleisesti jaetuksi esimerkiksi suomalaisten keskuudessa. Tällaisesta merkitystasosta hän erottaa kansalliseen yhteisöön kuuluvien yksilöiden identifioitumisen kollektiiviseen kokonaisuuteen, johon he itse katsovat kuuluvansa tai johon heidän katsotaan kuuluvan. (Anttila 2007, 8.) Suomalaisten kesken jaettuja käsityksiä korostaa myös Peltonen (1998, 20–21), jonka mukaan kansalliseen identiteettiin liittyvien symbolien ja peruskokemusten täytyy olla kaikille tuttuja ja usein toistettuja, banaalisuuteen saakka yksinkertaisia.

Kulttuurintutkimuksen näkökulmasta identiteetit ovat performatiivisia, mikä perustuu ajatuksen sanoilla tekemisestä ja tuottamisesta. Kyse on tällöin jonkin esittämisestä joksikin ihmisten tunnistamisissa konteksteissa, joissa puheteko saa merkityksen. Kuten Lehtonen toteaa, oleellista identiteettien kannalta on toisto. Kun ihmiset esittävät itsepintaisesti identiteettiään päivästä toiseen, heillä on tuo identiteetti. Samoin kun suomalaisuus esitetään uskollisesti päivästä, viikosta ja vuodesta toiseen, tuo suomalaisuus on olemassa. Toisto synnyttää tunteen jatkuvuudesta ja yhdenmukaisuudesta. Kansallisia identiteettejä tuotetaan sekä ajassa että paikoissa: kodeissa, työpaikoilla ja urheilukentillä. (Lehtonen 2004b, 122–125.)

Hall korostaa identiteettien muutoksen mahdollisuutta, jolloin ihmisillä ei ole kiinteää, oleuksellista tai pysyvää identiteettiä. Se muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan ja puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä. Ihmisillä voi olla tällöin monia ristiriitaisia identiteettejä, joihin identifioituminen vaihtelee jatkuvasti. Hallin mukaan täysin yhtenäinen, loppuunsaatettu ja johdonmukainen identiteetti on fantasiaa korostaen tällä identiteetin konstruktivistisesta luonnosta. (Hall 1999, 23.) Kansalliset identiteetit identiteetin erikoistapauksina kuitenkin mielletään usein pysyvimmiksi ja hitaammin muuttuviksi kuin esimerkiksi ihmisten luokka- tai alueellinen identiteetti (Remy 2005, 61).

Identiteetit eivät rakennu tyhjiössä sikäli, että erilaiset ryhmät voisivat täysin muista riippumatta kertoa, keitä he ovat. Identiteettien rakentaminen on myös erottautumista ”toisista”, mikä on nationalismille luontaista. Tärkeitä vertailukohteita on yleensä useita ja suhteet saattavat vaihdella sekä tietyn yhteiskunnan sisällä että eri aikakausina. (Saukkonen 2005, 103.) Identiteettejä rakennetaan Hallin mukaan ennen muuta erojen kautta. Hall kirjoittaa, ettei minkään identiteetin merkitystä voi konstruoida muuten kuin suhteessa toiseen. Toiseuden esittämisessä on kyse itsen määrittelystä, siitä mitä se ei ole ja mitä siltä nimenomaisesti puuttuu. (Hall 1999, 251.)

Suomalaisuuden ymmärrän työssäni kansallisen identiteetin ilmentymänä ja yhtenä erikoistapauksena. Konstruktiiivisesta näkökulmasta suomalaisuus näyttäytyy jatkuvien muutosten näyttämönä. Kiinnostukseni kohdistuu siihen, mikä totutuissa käsityksissä suomalaisuudesta otetaan annettuna sekä mitä oletuksia pidetään suomalaisuuden muotoutumisessa kyseenalaistamattomina lähtökohtina (ks. Lehtonen 2004a, 10–11). Tästä lähtökohdasta katsottuna identiteetti on enemmän jatkuva prosessi kuin valmis tuote. Näin identiteetin sisällöt, kuten suomalaisuuden määreet, riippuvat ihmisten sille kulloinkin antamista merkityksistä. (Saukkonen 2005, 104–105.) Urheilu voidaan tällä tavoin ymmärtää yhdeksi alaksi, jonka kautta on tuotu ja tuodaan esille käsityksiä niin suomalaisuudesta kuin myös muista kansoista (Kokkonen 2008, 33).

4.3 Toiseus

Tutkimuskirjallisuudessa toiseuden käsitteen avulla on jäsennetty suhdetta tutun ja vieraan tai normin ja poikkeuksen välillä. Sen avulla on mahdollista kuvailla valtasuhdetta, jossa joku tai jokin ymmärretään paitsi erilaiseksi myös toista alemmaksi ja jonka seurauksena on mahdollista syntyä arvottava hierarkia. Tiiviisti määriteltynä kyse on kahden asian välisistä eroista, joiden esittäminen aktivoi yksinkertaistavia stereotyyppisiä käsityksiä eri ihmisistä esimerkiksi ihonvärin perusteella. Vierasta arvioitaessa nousee tällöin esille pikemmin poikkeamat ja erot kuin yhdistävät piirteet. Toiseuden käsitettä on käytetty analysoitaessa etnisten, rodullisten ja sukupuolta koskevien erojen jäsentämistä. Ylipäänsä toiseus on tullut suosituksi tutkimuksen käsitteeksi monilla ihmistieteiden aloilla. (Löytty 2005, 162–164.) Toiseuden käsitteellä on siten nationalismien ja kansallisten identiteettien tutkimuksessa erittäin keskeinen rooli (Vuorinen 2005, 246).

Hall korostaa teoretisoinnissaan erojen ja erilaisuuden välttämättömyyttä identiteettien rakentajina. Eroilla on väliä Hallin mukaan siksi, että ne ovat välttämättömiä merkitysten ymmärtämisen kannalta. Esimerkiksi käsiteparit, kuten valkoinen ja musta, määrittyvät suhteessa toisiinsa, toistensa vastakohtina. Myös laajempien käsitteiden yhteydessä esimerkiksi brittiläisyys määrittyy sen itselleen määrittelemistä ”toisista”, jolloin brittiläisyys on ei-ranskalaisuutta, ei-amerikkalaisuutta ja niin edelleen. Identiteettien merkitys siis tapahtuu dialogissa ”toisten” kanssa, ja siksi toinen on ”itsen” tai ”meidän” merkityksen kannalta olennainen. Hall korostaa erilaisuuden ambivalenttia luonnetta, jolloin erilaisuuden välttämätön esittäminen voi olla sekä myönteistä että kielteistä. (Hall 1999, 152–160.)

Vuorinen on käsitellyt historiallisesta näkökulmasta suomalaisuuden määrittelyssä käytettyjä tunnetuimpia vasta- ja viholliskuvia. Eri aikoina oikeaoppisen suomalaisuuden vastinpareista ovat saaneet käydä näkökulmasta riippuen venäläisyys, ruotsalaisuus, yläluokkaisuus, punaisuus ja valkoisuus sekä suomalaisten oma henkinen, moraalinen ja ruumiillinen vajavaisuus. Tällaiseen jaotteluun tukeutuen voidaan puhua niin ulkoisista kuin sisäisistäkin vastakuvista suhteessa suomalaisuuteen. Vuorinen on myös jaotellut toiseuden liukuvaa merkitystä erilaisuuden passiivisesta havaitsemisesta aktiivisiin viholliskuviin: kuinka erilaisesta tulee toinen, toisesta vastakuva ja vastakuvasta viholliskuva. Me-ryhmän määrittelyssä uhkaava toiseuden kategoria syntyy usein silloin, kun epätoivotut piirteet ulkoistetaan ja heijastetaan pois itsestä. (Vuorinen 2005, 246–247.)

Kansainväliseen urheiluun sisältyvä vastakkainasettelu on ruokkinut omia toiseuden tuottamisen tapoja urheiluhistoriassa. Suomalaisuutta määriteltäessä on korostettu ulkoisia, mutta myös sisäisiä jakolinjoja. Kokkonen on kuvannut, kuinka olympiakisoja käsittelevä kirjoittelu on sisältänyt suomalaisurheilijoiden kuvaamisen ohella myös eri kansallisuuksien edustajia arvottavia lausumia. Urheilussa suomalaisuuden vastinparina on toiminut erityisesti naapurimaa Ruotsi 1920-luvulta lähtien. Venäläisyys on ollut historiallisista syistä vahva suomalaisuuden vastakuva pitkään, vaikka nimenomaan olympiaurheilussa venäläisyys ei näytellyt samalla tavalla toiseutta kuin ruotsalaisuus Neuvostoliiton jättäytyessä olympiakisojen ulkopuolelle maailmansotien välisenä aikana. Vuoden 1918 jälkeen myös urheilun kautta näkyi vahvasti yhteiskunnan sisäisten luokkajakojen merkitys, kun vastakkainasettelu korostui valkoisen ja punaisen Suomen välillä. Samoin kielipoliittisilla teemoilla on ollut merkitystä urheilun kautta tuotetun suomalaisuuden määrittelyssä. (Kokkonen 2008, 166–167.) Myös naiset ovat saaneet edustaa tietynlaista toiseutta ennen yksinomaan miehisyttä korostaneissa

urheilun tulkinnoissa (Tervo 2003, 86–87). Urheilussa esiintyvät toiseuskuvat ovat antaneet usein oman maan urheilijoille jo ”tulkinnallisen etumatkan”. Perinteisissä suomalaistulkinnnoissa muiden maiden urheilijoita on luonnehtinut joko epäinhimillinen konemaisuus tai alkuasukasmainen luonnonlahjakkuus. (Itkonen 1997, 19.)

Ulkoisten vastinparien ohella sisäinen toiseus on ollut suomalaisen omakuvan rakentumisen kannalta keskeisessä asemassa. Suomalaiskansallista identiteettiä on sävyttänyt esimerkiksi vanhemmat käsitykset suomalaisten mongoli -alkuperästä, joita ovat korostaneet usein muut kuin suomalaiset itse. (Ruuska 2004a, 212–217.) Suomalaisiin itseensä kohdistama negatiivisesti sävyttynyt puhetapa puolestaan tunnetaan tutkimuskirjallisuudessa ainakin ”kansapuheen” (Ruuska 1999a) nimellä. Tällaisessa puheessa kansan syvien rivien suomalaisuus on jälkeenjääneisyyttä ja sivistymätöntä metsäläisyyttä verrattuna erityisesti muuhun eurooppalaisuuteen. Perinteisesti kyseinen puhepositio on kuulunut eliitin edustajille, mutta kuitenkin se on kenen tahansa suomalaisen omaksuttavissa (Alasuutari & Ruuska 1998, 9–12). Apo (1998, 85–86) on nimittänyt kyseistä puhetapaa suomalaisuuden stigmatisoinnin traditioksi, tietynlaiseksi itserasismiksi, jota hän on jäljittänyt muun muassa Suomen EU:hun liittymisen aikaisista julkisista keskusteluista. Tässä mielessä urheilu on näyttäytynyt tehokkaana keinona tavallisen rahvaan metsäläisyyden hallinnassa. Urheilumenestyksellä on haluttu osoittaa yleisemminkin kansakunnan toivottavaa kehitystasoa ja korostaa Suomen kuulumista kulttuurisesti siihen ilmansuuntaan, minne sen on mielellään haluttu kuuluvan. Urheilijat ovat saaneetkin pitkään viitoittaa tavalliselle kansalle tietä terveeseen ja toivottuun suomalaisuuteen vahvasti kasvatuksellisessa hengessä. (Kokkonen 2008, 84, 302.)

Toiseuden käsite antaa itselleni hyvän välineen tarkastella erilaisuuden esittämistä suhteessa suomalaisuuteen, kuten muihin maihin sekä suomalaisuuden sisäiseen määrittelytyöhön. Löytyy kuitenkin muistuttaa käsitteen laajan sovellettavuuden vaaroista ja ongelmista, jotka on hyvä huomioida. Yhtenä ongelmana on se, että tutkimuksissa ylimalkaisesti käytettynä toiseuden leiman lyöminen kaiken erilaisuuden päälle tuottaa liian yksinkertaisia me ja muut -asetelmia, jolloin käsitteen käyttö ei selitä juuri mitään. Näin tutkija löytää juuri sen, jota hän lähtee etsimään. Tällöin tutkimuksessa saattaa syntyä kahden ääripään tulkintakehikko, joka tuottaa mustavalkoisen maailmankuvan, vaikka tarkoituksena nimenomaan olisikin tällaisten ahtaiden kategorioiden kriittinen tarkastelu. Jäykkää ja vääristävää kaksinapaisuutta voi pyrkiä välttämään, kun kiinnittää huomiota toiseuden konteksteihin kysymällä, missä ja miksi sekä suhteessa kehen jokin asia määrittyy ”toiseudeksi”. Erilaisuuden ja toiseuden merki-

tyseron voi ajatella Löytyn mukaan niin, että erilaisuus on lähinnä kuvailevaa ja toiseuteen liittyy vahvemmin strategisempi valtasuhteiden läsnäolo. (Ks. Löytty 2005, 172–175, 182.)

Lehtiaineistoa lukiessani on hyödyllistä huomioida kyseinen näkökulma käsitteen huolellisesta käytöstä. Esimerkiksi jääkiekkouutisoinnissa voi hyvällä syyllä olettaa, että muiden maiden joukkueet edustavat jo lähtökohtaisesti ”Leijonien” vastustajia, mikä on tietysti jo asetelmana ilmeisen puolueellinen. Toinen asia on pohtia, missä määrin muut joukkueet tai pelaajat edustavat toiseutta sellaisessa merkityksessä, jonka tuloksena syntyy esimerkiksi jokin hierarkkinen järjestys toimijoiden välille. Tällöin on hyvä pitää mielessä Vuorisen (2005, 247) ajatus erilaisuuden havainnoinnin ja aktiivisten viholliskuvien välisestä jatkumosta ja arvioida tapauskohtaisesti millaisesta erilaisuudesta milloinkin saattaa olla kyse. Edellä mainitut perinteiset suomalaisuuden vastakuvat niin ulkoa kuin sisältä päin auttavat kiinnittämään huomiota historiallisesti tärkeisiin suomalaisuuden rajapintoihin, kuten ruotsalaisuuteen.

Kytken työssäni nationalismiin, kansallisen identiteetin, suomalaisuuden ja toiseuden käsitteet koskemaan sitä ilmiökokonaisuutta, johon kiinnostukseni Urheilulehden ja Ilta-Sanomien jääkiekkouutisoinnissa kohdistuu. Tarkoitus on ymmärtää käsitteet ennen kaikkea analyttisiksi apuvälineiksi, eikä niinkään ahtaiksi nimilapuiksi, joita voi huoletta liimailla minkä tahansa asioiden päälle. Laadullisen analyysin luokittelua ja määrittämistä tärkeämpänä voikin pitää ymmärtämistä ja löytämisen iloa (ks. Haarni ym. 1997, 8).

5 KANSALLISTA JA GLOBAALIA URHEILUA

Globalisaatio on nykyään yksi puhutuimmista maailman muutoksia selittävistä ilmiöistä. Siihen liittyvistä teemoista ja vaikutuksista puhutaan mediassa, mutta sitä kommentoidaan ja teoretisoidaan myös tutkimuksessa ahkerasti. Sen nähdään vaikuttavan monella tavalla maailmanjärjestykseen, myös urheiluun. Samalla sen olemuksesta ja teoretisoinnista vallitsee monia keskenään ristiriitaisia tulkintoja. Urheilun kannalta mielenkiintoinen taustakysymys on globalisaation ja kansallisten identiteettien välinen suhde, jota on pohdittu myös opinnäytteissä (ks. Alasentie 2011). Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan etsiä merkkejä globalisaation vaikutuksista tai selittää aineistohavaintoja valmiiksi nimetyllä ilmiöllä. Globalisaatiosta ja urheilusta keskusteltaessa on mielenkiintoista kiinnittää huomioita asioihin, jotka nähdään edelleen kansallisina.

5.1 Globalisaatio ja kansallinen identiteetti

Globalisaatioksi nimetyn ilmiön vaikutuksista kansallisvaltioihin ja niiden asemaan on esitetty monenlaisia ennusteita. Tätä kautta myös urheilun kansalliset kytkennät on asetettu globalisaation myötä kyseenalaisiksi tai ainakin muutoksille alttiiksi. Globalisaatiota on käsitelty ainakin taloudellisena, poliittisena ja kulttuurisena ilmiönä. Globalisaation yhteisenä nimittäjänä on nähty jonkinlainen maailman yhteenkasvaminen, jonka seurauksena asioiden kansallinen järjestys problematisoituu. (Ruuska 1999b, 6–7.)

Urheilun kannalta globalisaation on sanottu muun muassa merkitsevän yhä heikentyvää kansallisten identiteettien ja urheilun yhteyttä (Bairner 2001, xi). Mielenkiintoinen globalisaatioon liitetty teesi on kulttuurien välinen lisääntyvä vuorovaikutus ja samanlaistuminen. Maailman yhdenmukaistumiseen liittyy ajatus valloittavista ja väistyvistä kulttuureista, mikä esiintyy esimerkiksi amerikkalaistumisteeseissä (Ruuska 1999b, 45). Kysymys urheilukulttuurien lähentymisestä ja samanlaistumisesta on askarruttanut myös liikuntasosiologeja. Toisaalta näkemys globalisaatiosta vain yksisuuntaisena muutosprosessina kohti kulttuurien samuutta on saanut osakseen myös kritiikkiä. Samalla kun jotkin erot esimerkiksi maiden urheilukulttuureissa hälvenevät, nousee esiin uusia sävyeroja ja kulttuurimuotoja. Globalisaatioon liittyvät muutossuunnat tunnustetaan tällöin enemmän moninaisiksi ja epäselviksi, kuin yhdeksi ja valmiiksi tiedetyksi. (Bairner 2001, 10–11.)

Maanläheisen esimerkin joukkueurheilun globaaleista muutoksista tarjoaa puhe kansallisista pelityyleistä ja niiden kohtaloista. Tunnetuimpien pelkistysten mukaan jalkapallossa brasilial-

lainen peippailee, italialainen puolustaa ja saksalainen jauhaa konemaisesti. Jääkiekossa Kanada pelaa fyysisesti, Tshekki taituroi ja Suomi puurtaa nöyrästi. Tai niin oli ainakin ennen, jos silloinkaan. Eri maihin liitetyt pelityylit ovat saaneet kuorrutuksensa milloin kansanluonteesta, milloin yhteiskuntajärjestelmästä johdettuina. Esimerkiksi kylmän sodan kiekkokampailussa kohtasivat idän ja lännen lisäksi kaksi erilaista pelityyliä. Kanadalainen pelitapa sai haastajan Neuvostoliiton ”Punakoneesta” vuosikymmeniksi. Kansallisilla pelityyleillä makustelu on urheilukuluttajille arvo sinänsä, eikä tunnetuimpia kiteytyksiä eri maiden pelitavoista äkkiseltään unohdeta. Pelityylejä koskettavat kuitenkin samanlaiset keskustelut niiden häviämisestä tai muuttumisesta, kuin globalisaatiokeskusteluissa viitataan kulttuurien uudelleen sekoittumiseen.

Samanlaistumisen teesejä korostettaessa ja usein muutosta kritisoiden, pelityylit alkavat muuttua harmaaksi, toisistaan erottumattomaksi massaksi. Esimerkiksi Jokisipilän (2006, 104) mukaan kansainvälisestä jääkiekosta on tullut entistä homogeenisempää ja mannerten välillä levinneet vaikutteet ovat hävittäneet pelistä aiemmin vallinneen moni-ilmeisyyden. Toisaalta kehityssuuntien monimutkaisuutta korostettaessa voidaan väittää, että kansainvälisten vaikutteiden lomassa syntyy uudenlaisia ”pelityylejä”, jotka voivat edelleen järjestyä kansallisesti. Maguire (2001, 216) on nostanut esiin ajatuksen kulttuurien uudesta monivivahteisuudesta globalisaation aikana. Tällöin voisi ottaa tosissaan puheen esimerkiksi jonkin kiekkomaan ”uudesta peli-identiteetistä” (UL 11.5.2011), johon yhdistellään luovasti perinteitä ja uusia ideoita. Ainakin retoriikan ja hienosyisen eronteon kautta maajoukkueet pelaavat edelleen ”omaa” pelitapaansa. Kansallinen, kansainvälinen ja globaali kietoutuvat urheilussa monitahoisesti yhteen, mikä tekee aiheesta toisaalta kiehtovan ja haastavan.

Globalisaation kulttuurisessa tarkastelussa ilmiötä voi lähestyä nimenomaan keskusteluita muovaavana konstruktiona, ei niinkään valmiiksi annettuna voimana. Tällöin globalisaatiota ei pidetä yksioikaisesti kansallisia identiteettejä rapauttavana ilmiökimppuna. Globalisaatiopuhunnan lomassa on mielenkiintoista tarkastella sitä, kuinka nationalismi säilyy ja muovaantuu kulttuurisena maailman hahmottamisen tapana. (Ks. Ruuska 1999b, 38, 45–46.) Urheilun ja globalisaation suhteissa on riittänyt ja riittäisi pohtimista omien tutkimustensa verran. Kuitenkin yhden näkökulman kansallisen ja kansainvälisen monimutkaiseen vuoropuheluun sekä niihin liittyviin paradokseihin tarjoaa puhuminen kansallisurheilusta. Miten jokin kansainvälisesti levinnyt urheilumuoto voi olla samaan aikaan kansalliseksi omittua?

5.2 Jääkiekko kansallispelinä

Kansallisen identiteetin ja urheilun suhdetta on mielenkiintoista lähestyä kansallisurheilun käsitteen kautta. Monilla mailla on oma kansallisurheilunsa tai -pelinsä, jolla koetaan olevan erityinen merkitys liikuntakulttuurissa. Arkiajattelulle saattaa siten olla yleistä, että kansallisurheilun asemaan sopii vain yksi urheilulaji kerrallaan. Kansallisurheiluiksi käsitetään usein omaleimaista liikuntakulttuuria edustavat urheilumuodot, joita harrastetaan vain tietyissä maissa. Myös monia kansainvälisesti levinneitä urheilumuotoja voidaan nimittää kansallisurheiluiksi samanaikaisesti useissa eri maissa. Tämän mahdollistaa käsitteen käytön joustavuus ja eri kulttuurien samoille urheilumuodoille antamat erilaiset merkitykset (Bairner 2001, 167).

Kotoperäisillä, vain tietyssä maassa harrastettavilla lajeilla on mahdollista korostaa kansan omaa kulttuuriperintöä. Supisuomalaisena pidetty pesäpallo on kuitenkin hyvä esimerkki lajista, jossa kansainvälisiä vaikutteita on yhdistelty kansallisiin tarkoitukseen sopiviksi. Kansainväliset lajit taas mahdollistavat vertailun ja kilpailun muiden, usein päävastustajiksi koettujen maiden kanssa. Suomessa ennen toista maailmansotaa kansallisurheiluna on pidetty hiihtoa, yleisurheilua ja painia. Kansainvälisistä lajeista yleisin kansallisurheilu on luonnollisesti jalkapallo, jota pelataan käytännössä kaikkialla maapallolla. Kansallisurheiluksi se mielletään kymmenissä maissa palloilukulttuurin erityispiirteiden ja maille ominaisten pelityylien avulla. (Kokkonen 2008, 148, 159–161.) Tie kansallisurheiluksi käy usein tietoisien työntekijöiden, mutta osin myös sattumien kautta. Esimerkiksi Liettuassa koripallon toivat Yhdysvalloissa oppinsa saaneet liettualaiset, jotka pelasivat 1930-luvulla maansa Euroopan mestariksi. Neuvostovallan aikana sekä Liettuassa että Virossa tehtävänä oli tuottaa koripalloilijoita. Molemmissa maissa koripalloa pidetään kansallisurheiluna. (Kokkonen 2003b, 98.) Perinteiset lajit saattavat säilyttää myös nimellisesti kansallisurheilun aseman, vaikka lajit eivät enää pitkään aikaan olisikaan nauttineet suurta suosiota. Esimerkiksi Kanadan kesäiseksi kansallispeliksi mielletään usein lacrosse, vaikka lajia harrastetaan maassa nykyään vain harvoilla alueilla ja se saa osakseen vain vähän julkisuutta verrattuna jääkiekkoon. (Bairner 2001, 120–121.)

Erityisesti kansainvälisesti levinneiden lajien osalta on mielenkiintoista eritellä sitä, miten eri maissa samalle urheilulajille voidaan antaa toisistaan poikkeavia merkityksiä. Vettenniemi muistuttaa, ettei länsimaisten urheilumuotojen leviämisessä automaattisesti ole ollut kyse yksisuuntaisesta kulttuuri-imperialismista, vaan tuontiturheilua on ollut mahdollista omaksua eri maissa harkitusti ja valikoiden. Urheilulajin ehdottoman alkuperän etsimistä oleellisempaa on kysyä, mitä sille kohdemaassa tapahtuu. (Vettenniemi 2002, 155–156.) Jääkiekon levittäyty-

misen Kanadasta Eurooppaan ja Suomeen voi nähdä tällaisen ajattelun kautta. Pintapuolisesti katsoen samanlainen palloveli on saanut osakseen eri kulttuureihin liitettyjä merkityksiä ja siten sitä on mahdollista kohottaa kansallispeleiksi monissa maissa.

Kanadaa pidetään yleisen käsityksen mukaan jääkiekon kotimaana ja laji on kiistatta maan kansallispelejä, vaikka ehdottoman syntyään julistaminen on historiallisesta näkökulmasta usein epämääräistä (ks. Valkonen 1997, 14). Kanadalaisten näkökulmasta jääkiekko on ollut pitkään heidän keksimänsä peli, jota muualla maailmassa ei oikein ole osattu kunnolla pelata. Kanadalainen tapa pelata peliä on nähty usein ainoana oikeana. Tämä kanadalaisen kiekko-kansan mentaliteetiksi kutsuttu omanarvontunto on kiteytynyt tunnettuun lausahdukseen ”It’s our game”. Lajin omimisen taustalla on siten lajin kanadalainen alkuperä, kansansuosio sekä suvereenius kansainvälisillä kentillä aina 1950-luvulle saakka. Kanadan roolilla jääkiekon kehityksessä on historiallinen todellisuutensa, vaikka samalla sekä Euroopan että Pohjois-Amerikan kiekkoiluun on ajan mittaan omaksuttu vaikutteita puolin ja toisin. (Kivinen ym. 2000, 10.)

Euroopan puolella Tshekissä jääkiekko on ollut jalkapallon ohella maan suosituin urheilulaji pitkään. Tshekkoslovakian vuonna 1947 voittaman ensimmäisen maailmanmestaruuden sanottiin hurmanneen lopullisesti jääkiekosta innostuneen kansakunnan. Aiemmin Tshekkoslovakia ja myöhemmin Tshekki on pysynyt säännöllisesti jääkiekon kansainvälisen huipun tuntumassa arvokisamenestyksellä mitattuna. Tshekkiläisen kiekkokulttuurin vahvuutena on esitetty erityinen mentaliteetti, jonka on nähty heijastuvan maan pelitavassa taidokkuutena ja virtuoosimaisuutena. (Kivinen ym. 2000, 39–42.) Tshekkoslovakian kiekkoiluun on myös liitetty enemmän maan poliittisen historian dramaattisia aineksia kuin jalkapalloiluun. Jääkiekon avulla on ollut mahdollista määrittää suhteita erityisesti Neuvostoliittoon kylmän sodan eri vaiheissa. (Coolman 2010, 42–43.)

Suomessa jääkiekon yhteiskunnallisen aseman muutokset 1960-luvulta lähtien ovat johtaneet näkemykseen, jonka mukaan lajia on luonnehdittu kansallisurheiluksi. Ainakin kiekkoväki puhuu mielellään jääkiekosta koko kansan lajina. Esimerkiksi Wickström (2012) nimeää jääkiekon ”todelliseksi kansallispeleiksi”, johon ei missään muualla Euroopassa suhtauduta yhtä kiihkeästi. Samoin kiekkotoimittaja Petteri Sihvonen (2013) on kirjoittanut jääkiekosta uutena kansallispeleinä, joka puhuttaa laajasti kaikkia suomalaisia, myös niitä, jotka eivät ole vähääkään urheiluihmissä. Jääkiekon merkitystä Suomessa on korostettu myös käsityksellä, jonka mukaan Suomi on Kanadan ohella harvoja maita, jossa laji on saavuttanut selkeän ykkösur-

heilun aseman. Euroopassa vain Ruotsissa ja Tshekissä jääkiekolla on nähty olevan lähes vastaava asema. (Ks. Mesikämmen 2002, 117.) Esimerkiksi Ruotsissa jääkiekkoilun vahvasta kulttuurisesta merkityksestä kertoo se, että miesten jääkiekkjoukkuetta ”Tre Kronoria” on pidetty ”Ruotsin rakastetuimpana maajoukkueena” (Stark 2010, 17). Erillisen tutkimuksen tehtävänä voisikin olla selvittää, milloin jääkiekon kansallispelipuhe on Suomessa yleistynyt.

Pelkistetyimmän jääkiekkoa kohotetaan kansallisurheiluksi sen suosiolla ihmisten silmissä. Suosiolla on tarkoitettu kyselytutkimusten mukaan suomalaisten eniten arvostamia ja seuraamia urheilulajeja. Vuosittaisissa kyselytutkimuksissa jääkiekko on ollut suomalaisten mielestä kiinnostavin urheilulaji kahdeksan kertaa viimeisen kymmenen vuoden aikana (Sponsor Insight 2015). Lisäksi on viitattu jääkiekon suureen televisionäkyvyyteen ja sponsorituen määrään (ks. Wickström 2012, 7). Jääkiekon seuraamista voidaan lähestyä ohjelmakohtaisten tv-katsojamäärien näkökulmasta, jolloin korostuu lajin asema mediatuotteena. Katsotuimpien urheilulähetysten joukossa miesten jääkiekon kansainväliset arvokisapelit ovat olleet suosituimpia 2000-luvulla. Kaksi Suomen arvokisafinaalia vuosina 2001 ja 2011 ovat keränneet ainoana urheilulähetysinä yli kaksimiljoonaisen tv-yleisön. (Kihu 2011a.) Maajoukkuejääkiekon kestoosuus liittyy olennaisesti kansainvälisen menestyksen mahdollisuudet. Saavutettu menestys on luonut suosiolle jatkuvuutta 1990-luvulta lähtien, mutta menestys täytyy myös kokea riittävän arvostetuksi kansainvälisessä asetelmassa. Suomesta katsoen jääkiekkoa pelataan kulttuurimaantieteellisesti tärkeillä alueilla, laji koetaan riittävän suureksi (Laine 2011, 127).

Kotikatsomoiden lisäksi jääkiekko asettuu kärkeen kansallisten palloilusarjojen katsojamäärien suhteen. SM-liigan ilmoitetut yleisömäärät olivat esimerkiksi vuonna 2011 keskimäärin noin 5 000 katsojaa ottelua kohden, kun toiseksi seuratuimman jalkapallon Veikkausliigan katsojakeskiarvo jäi samana vuonna puoleen tästä. SM-liigan ohella toiseksi ylin sarjataso Mestis kerää neljänneksi eniten yleisöä paikan päälle edellään kolmantena kotoinen pesäpallosarja Superpesis. (Kihu 2011b.) Medioiden ääreen sekä halleihin hakeutuva kiekkoyleisö näyttää muodostavan ”kansanliikkeen”, mikä on herättänyt myös sosiologien kiinnostuksen ilmiötä kohtaan (ks. Anttila & Ruonavaara 2001, 11).

Mediavälitteisen huippu-urheilun seuraamisen edellytyksenä on luonnollisesti riittävä tiedonvälitys. Jääkiekon kysyntää luoden sekä kysyntään vastaten suomalaiset urheilutoimittajat ovat esittäneet jääkiekon oman mediansa kannalta tärkeimpänä lajina. Yksittäisistä urheilutapahtumista olympialaisten jälkeen kiinnostavimpina useat toimittajat ovat maininneet miesten

jääkiekon MM-kisat sekä SM-liigan tapahtumat. Vastaavan huomion toimittajat antavat myös jalkapallon EM- ja MM-kisoille. Useat mediayhtiöt osallistuvat tiedonvälityksen ohella myös urheilun suoraan tukemiseen eli sponsorointiin. (Itkonen ym. 2008, 63–65.) Tiedotusvälineiden näkökulmasta Virtapohja (1996, 11) ajoittaa jääkiekon suosion kasvun aikaan, jolloin televisio on noussut johtavaksi mediaksi ja pitääkin jääkiekkoa ”tv- Suomen kansallislajina”.

Television ohella esimerkiksi iltapäivälehtien olympia uutisoinnissa miesten jääkiekko on saanut eri lajeista eniten huomiota, mitä selittää yleisen suosion lisäksi lajin turnausmuotoisuus sekä saavutettu menestys (Laine 2011, 182). Vaikka media pyrkii tyydyttämään yleisönsä tarpeita, niin samalla sillä itsellään on suuri vaikutus siihen, mitä lajeja se aktiivisesti nostaa kulloinkin esille. Koska jääkiekko on mediatarjonnassa hallitsevassa asemassa, sen on nähty vaikuttavan myös yleisemmin urheilun julkisuuskuvaan. Eri lajit viestivät omia kulttuurisia arvojaan urheilumediaa seuraaville yleisöille. Urheilujulkisuuden kannalta on tärkeä huomata, että jääkiekon ja jalkapallon viestintä keskittyy usein lähes kokonaan miesurheiluun. Urheilutoimittajakunta on myös perinteisesti ollut vahvasti miesvaltaista. (Itkonen ym. 2008, 71.) Samalla kun todennetaan miesjääkiekon niin sanottua hallitsevaa asemaa suomalaisessa mediakentässä, on kuitenkin mielenkiintoista havaita, että kansainvälistä jalkapalloa seurataan valtakunnallisessa mediassa vuositasolla huomattavasti enemmän kuin kansainvälistä jääkiekkoa, kun arvoturnauksia ja muita maajoukkueturnauksia ei oteta lukuun. Tämä on seurausta jalkapallon maailmanlaajuisen suosion luonteesta sekä eurooppalaisten jalkapallosarjojen ja seurajoukkueturnausten seuraamisen pitkästä perinteestä Suomessa. (Laine 2011, 130.)

Nuorisuurheilun näkökulmasta jääkiekko on korostuneesti poikien harrastus. Lisensoituja tyttö- ja naispelaajia oli esimerkiksi vuonna 2009 lähes neljä tuhatta (SJL 2009.) Jääkiekko liitto ilmoittaa lisenssipelaajien eli pääsääntöisesti seuroissa pelaavien lasten ja nuorten kokonaismääräksi 70 595. Liitto toteaa jääkiekon olevan myös Suomen suosituin urheilulaji. (SJL 2013.) Kuitenkin lisenssipelaajilla mitattuna joukkuelajeista jalkapallo on vuoden 2010 tilastoinnin mukaan harrastetuin urheilulaji 115 000 pelaajallaan. Lisenssimääriä tarkastelemalla kuvataan pitkälti seurojen harrastustoimintaa ja näin joukkuelajit erottuvat tässä suhteessa massojen kerääjinä. Kansallisissa liikuntatutkimuksissa suosituimmiksi harrasteiksi nousevat kuitenkin kuntoliikuntamuodot, kuten pyöräily, hiihto ja uinti. (Kihu 2010.)

Lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksia käsittelevä tuorein suomalaistutkimus valottaa myös mielenkiintoisesti jääkiekon mahdollista kansallispeliluonnetta. Jääkiekko on ollut erityisesti kilpaurheilijalle suhteellisen kallis laji jo monien vuosien ajan. Kustannusten

nousu on monessa lajissa yleinen ilmiö, mutta jääkiekossa se on ollut voimakasta. (Puronaho 2014, 34, 73.) Tähän teemaan liittyvä yleisin huoli on se, jos liian suuret kustannukset muodostuvat harrastamisen esteeksi ja harrastaminen on mahdollista vain tietyn tulotason omaavissa perheissä. Tällaisesta näkökulmasta organisoidun jääkiekon kansalaisia liikuttava voima kohdistuu suhteellisen valikoituun suomalaisnuorten joukkoon.

Miesten pääsarjatasolla jääkiekko on mielletty vahvasti etelän isojen kaupunkien lajiksi. Yhteiskunnan kaupungistumiseen sekä SM-liigan ammattimaistumiseen ja kaupallistumiseen kytkeytyen jääkiekosta on muodostunut riittävän suurten talousalueiden laji. Tästä huolimatta jääkiekon koko maan kattavaa merkitystä voidaan rakentaa paikkakuntien rajat ylittävällä identiteettityöllä. Esimerkiksi Oulua on voitu markkinoida ”koko pohjoista Suomea” edustavana kiekkokaupunkina. (Ks. Wickström 2012, 70–71.) Tällaisessa ajattelussa lomittuu mielenkiintoisesti paikallisen, alueellisen ja kansallisen vuorovaikutus. Koko maa näyttää olevan ääriään myöten täynnä kiekkokansaa, jolle löytyy oma suosikkinsa suljetun ammattiliigan joukkueista. Myös urheilun paikalliset identiteetit ovat merkittäviä ja siksi mielenkiintoisia tutkimuskohteita kansallisten identiteettien ohella (ks. Ruonavaara 2001, 20).

Millaiseksi jääkiekko sitten muotoutuu kansallisurheilupuheen näkökulmasta? Nykyisen ammattimaisen huippu-urheilun näkökulmasta jääkiekko näyttäytyy ensisijaisesti mediavälitteisenä urheilutuotteena, jolle riittää ostajia. Ajatus kansallispestistä kumpuaa ilmeisesti asetelmasta, jossa ”kansalle” tarjoillaan sen rakkaana pitämää tuotetta nimeltä jääkiekko. Jääkiekon kansallispestikertomukseen liittyy olennaisena osana laaja yleisön suosio. On hyvä myös muistuttaa tuotteen näkymättömästä mies -etuliitteestä (Laine 2011, 124). Mediatuotteena jääkiekon merkitys korostuu erityisesti miesten maajoukkueen kohdalla, mutta myös SM-liiga on erityisasemassa kotimaisista palloilusarjoista niin medianäkyvyyden kuin paikan päälle saapuvan yleisön suhteen. Maajoukkueen kansainvälinen menestys sekä SM-liiga vahvasti ammattimaistuneena ja kaupallistuneena sarjana on nähtävä toisiaan tukevina ilmiöinä, joiden kohdalla toteutuu hyvin urheilutuotteen, sponsorien, median ja yleisön vuorovaikutus (ks. Itkonen ym. 2008, 10–11). Tiedonvälitys on siten keskeinen tekijä, jolla jääkiekkoa ja sen mediapersoonia on tehty tunnetuksi niin sanotun suuren yleisön keskuudessa (Anttila & Ruonavaara 2001, 6). Kansainvälinen arvokisamenestys vahvistaa jääkiekon kansallisurheiluusemaa vähän samaan tapaan kuin yleisurheilun kohdalla kävi vuoden 1912 olympialaisista lähtien.

Kansalaistoiminnan tasolla jääkiekko tarjoaa harrastuksen ensisijaisesti pojille, vaikka Suomessa tyttöpelajien harrastajamäärät ovat viime vuosina kasvaneet. Joukkuelajina se kerää organisoidun urheilun piiriin laajan harrastajajoukon Suomen mittakaavassa, mikä luo lajille jatkuvuutta ja perinteitä. Suomalaisten liikkumisen kannalta jääkiekon merkitys on kuitenkin erilainen kuin esimerkiksi hiihdossa, jossa on korostettu sen omakohtaisuutta talvisena liikuntamuotona ja jonkinlaisena kansalaistaitona. Hiihdon suhde karuihin luonnonoloihin ja talven merkitystulkintoihin kumpuaa ehkä hieman toisella tavalla kuin jääkiekossa, vaikka mailapelin alkuperä löytyykin järvenjäältä ja siihen on vaivatonta liittää kansallisiin identiteetteihin liittyvää talvikuvastoa. Halliolosuhteisiin muuttaneen joukkuepelin harrastamista ei välttämättä mielletä samalla tavalla koko kansan huviksi. Kuitenkin kuntavetoinen hallirakentaminen on ollut veronmaksajien huvia. Uusin tutkimustieto harrastuksen kustannuksista asettaa kyseenalaiseksi ajatuksen laajapohjaisesta harrastajamassasta. Lajin levinneisyys aina pohjoiseen Suomeen saakka auttaa kuitenkin tulkitsemaan sitä maantieteellisesti koko Suomen yhteisenä asiana. Samalla isoimmat kiekkopaikkakunnat voivat kosiskella harrastaja- ja kannattajakuntaansa myös varsinaisen paikkakunnan ulkopuolelta.

Edellistä problematisointiani jääkiekon asemasta Suomen kansallisurheiluna ei pidä ymmärtää kuitenkaan niin, että jääkiekkoa jollakin hegemonisella tavalla pidettäisiin kiistatta kansallispeleinä. Vaikka usein toistellaan jääkiekon olevan maan ykköslaji, ei tähän toteamukseen välttämättä liitetä kansallisurheilu -käsitteeseen latautuneita merkityksiä. Kansallisurheilun käsite on nähtävä kulttuuri -käsitteen tapaan vahvan arvottavana käsitteenä. Omilla huomioillani lajin taustoista pyrin tuomaan esille myös eriävän tulkinnan mahdollistavia asioita, kuten harrastuksen keskittyneisyys sukupuolen ja taloudellisten tekijöiden näkökulmasta sekä kysymyksen suomalaisia laajasti liikuttavana liikuntamuotona. Tämän työn kannalta oleellisin huomio on kuitenkin se, että puhetapa jääkiekosta kansallispeleinä on tullut kulttuurisesti mahdolliseksi. Kulttuurisia merkityksiä, kuten kansallisurheilun asemaa ei ole kuitenkaan mahdollista suoda mille tahansa urheilumuodolle. Puhe vaatii taustalleen voimallisia todisteita, jotka jääkiekon kohdalla saadaan näyttämään uskottavilta. Kuten Bairner (2001, 167) esitti, kansallisurheilun käsite on joustava ja se mahdollistaa monenlaiset tulkinnat. Yli sata vuotta sitten Kanadassa kehittyneen urheilumuodon leviäminen Eurooppaan ja Suomeen sekä lajin nimitäminen 2000-luvulla maan kansallispeleiksi on hyvä esimerkki globalisaation ja kansallisen välisistä monisuuntaisista prosesseista (ks. Maguire 2001, 12). Kokkonen (2008, 84) kiteyttää saman ajatuksen viitatessaan yleensä kilpaurheilun juurtumiseen Suomeen ja puhuessaan ”yleismaailmallisen ilmiön suomalaistamisesta, pukemisesta kansalliseen kuosiin”.

Kansallisurheiluja on mahdollista määrittää monesta suunnasta ja Suomessa jääkiekko muodostaa oman erikoistapauksensa. Kansallisurheiluun liittyvässä pätkäilyssä on paljon kansainvälisesti jaettua, kuin myös tuohon yleismaailmalliseen palautumatonta, jotakin kansallisen erityistä. Kamppailua kansallisurheilun epiteetistä tultaneen käymään sanan voimin tulevaisuudessakin ja siksi keskustelun suuntia on mielenkiintoista pitää silmällä. Tutkielmani kannalta keskeisin jääkiekkoa kansallisurheiluksi nostava elementti on kodeissa ja halleissa viihtyvä yleisö. Kiekkoyleisö, joka muovaantuu milloin miljoonista tv-katsojista aina lähes ”kansan” kokoiseksi joukoksi.

6 SUOMALAISUUS JA KIEKKOYLEISÖPUHE

Kiekkoyleisöpuheen ja suomalaisuuden yhteyksiä analysoidessani olen hyödyntänyt ajatusta yleisökuvien negatiivisuudesta sekä positiivisuudesta. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä esille tuodut yleisön vaihtelevat toimija-asetat ja identiteetit, kuten myös ”puhujan” asemoituminen suhteessa luotuihin yleisökonstruktioihin ovat seuraavien alalukujen perustana. Olen kuitenkin pitänyt mielessäni sen, ettei puhujan oletettu ”etäisyys” yleisöön määritä yleisökuvien kielteisyyttä tai myönteisyyttä itsestään selvästi, minkä tuon esiin alaluvuissa. Seuraavia alalukuja voi lukea karkeana jatkumona aineistoni yleisön kielteisimmistä esityksistä aina myönteisimpiin yleisökuviin saakka.

6.1 Kiekkoyleisön stigmatisointi

Teoksen *Elävänä Euroopassa* (1998) kirjoittajat ovat artikkeleissaan kiinnittäneet huomiota suomalaisuudelle annettujen monien määreiden negatiivisuuteen. Ilmeistä suomalaisuutta määrittävissä kielteisissä puhetavoissa heidän mukaansa on se, että suomalaisuudesta puhujat ilmaisevat ikään kuin tyytymättömyyttään edustamaansa kansalaisuuteen ja näin tulevat määritelleeksi oman asemansa ”tavallisen kansan” sekä ulko- että yläpuolelle. Kyseisen puhetavan historialliset juuret nähdään olevan sivistyneistön ja kansan, määrittelijöiden ja määrittelyn kohteen välisessä jännitteisessä suhteessa. (Alasuutari & Ruuska 1998, 9–11.)

Kielteisiin suomalaisuuskuviin liittyen Apo puhuu suomalaisuuden ”stigmatisoinnin traditiosta”, johon kuuluu suomalaisten esittäminen jälkeenjääneiksi, erityisesti suhteessa niin sanottuun eurooppalaisuuteen. Tunnetuin ja vanhin jäsenyys on ollut suomalaisten sivistymätön ”metsäläisyys”, jolla on voitu kuvata stereotyyppistä suomalaista ja selittää monia tyypillisille suomalaisille ominaisia toimintatapumuksia. Apo käyttää käsitettä ”itserasismi” korostaakseen, että suomalaiset näyttävät itse pilanseen identiteettinsä ja toiseksi siksi, että suomalaisten huonoudelle on etsitty selityksiä varsin määräävistä muuttujista käsin, kuten biologisesta ja kulttuurisesta perimästä sekä kielestä. Määrittelijän ulkopuolisuus ja etäisyys luonnehdittuun suomalaisuuskonstruktioon näyttää paikoin muodostuvan niin suureksi, että kohde alkaa muistuttaa kulttuurista ”toista”. Apo on eritellyt artikkelissaan muun muassa suomalaiseen alkoholikulttuuriin liittyviä käsityksiä, kuin myös julkista keskustelua Suomen EU:hun liittymisen yhteydessä. (Apo 1998, 83–86.)

Alasuutari on viitannut kyseiseenlaiseen puheposition ”älymystöpuheella” ja negatiivisesti sävytynyttä puhetapaa kansasta yhdeksi älymystöpuheen osaksi. Älymystöpuheen ”eliitillä”

tai ”sivistyneistöllä” Alasuutari on tarkoittanut ensinnäkin tosiasiallista väestönosaa, kuten aiemmin kansakunnan rakentamisen aikoihin fennomaanista kulttuurieliittiä. Toiseksi eliitti voi toimia yleisempänä instituutiona, jossa vaihtuvat ryhmät ja yksilöt toimivat keskustellen kansakunnan menneisyydestä, nykytilasta ja tulevaisuudesta esimerkiksi mediassa. Kolmanneksi älymystö pelkistyy puhetavaksi ja puhujan asemaksi, joka on kenen tahansa otettavissa, kun puhuja haluaa tuottaa itsensä kuvauksen ja arvioinnin kohteen ulkopuolella. Tässä mielessä älymystön asema on tuttu kenelle tahansa suomalaiselle ja siten tuo positio on demokratisoitunut. Tällaisessa puheessa on mahdollista esimerkiksi pohtia, miten Suomen asioita hoidetaan, miten niitä tulisi hoitaa, millaisia Suomi tai suomalaiset ovat ja miten suomalaista kulttuuria ja mentaliteettia tulisi muuttaa. (Alasuutari 1998, 153–164.) Petri Ruuska on puolestaan nimittänyt ”kansaan” etäisyyttä pitävää negatiivista eliitin katsetta ”kansapuheeksi”, jolloin kansanomaisen suomalaisuus näyttäytyy parhaimmiston ihannoiman hienostelun ja sivistyneisyyden vastakohtana. Kansapuheen vastinetta edustaa puolestaan ”herrapuhe”, joka kääntää kansalle annetut vajavaiset määreet oikeaksi suomalaisuudeksi, kansan harjoittamaksi vastapilkaksi herrojen turhamaisia elämänmuotoja kohtaan. (Ruuska 1999a, 294–296.)

Edellä hahmotellun kielteisen suomalaisuuspuheen ja siihen liittyvien ”eliitin” ja ”kansan” hierarkioiden valossa mielenkiintoisesta kiekkoyleisöpuheen aineistoesimerkistä käy Urheilulehdessä ennen MM-kisojen alkua julkaistu juttu *Aina saa hävetä* (UL 28.4.2011). Jutussa kiekkokansan MM-rituaalit näyttävät joutuneen kyseisen eliittipuhujan holhoavan katseen alaisiksi. Lehden alkusivujen humoristisella kymmenkohtaisella *UL-index protestilistalla* julkaistun jutun ingressissä kerrotaan, että *Jääkiekon MM-kisojen takia saa mennä Suomessa aivan luvan kanssa sekaisin ja esitellään sinivalkeisen kansan perinteisimmät temput, jotka aiheuttavat eniten häpeää*. Tekstin puhuja ei suinkaan näytä samaistuvan itse kuvailemansa kansan joukkoon, mutta tuntee lopulta tämän tempun kuin omat taskunsa (ks. Löytty 2004b, 116). Ensimmäisenä listalla häpeävän katseen kohteeksi pääsee suomalaisten *vappusankaruus*:

Vappu, kalja ja MM-lätkä. Tämä hetki on monelle lippispäälle tärkeämpi kuin joulu tai juhannus. Perhe on ajettu hyvissä ajoin hankeen, ja nyt saa pitää jätkäporukassa hauskaa MM-lätkän varjolla. Useimmilla vappu jatkuu useamman päivän ajan – etenkin nyt kun kisat osuvat pillijuhlan päälle sopivasti.

Lainauksessa ilmaistut MM-kiekkoyleisöön kytkeytyvät ”perisuomalaisuuden” elementit jätkäporukoineen, alkoholeineen, perheineen ja juhlahyhineen saavat luontevaa teemallista jatkoa listan toisessa kohdassa *Aamuoluet*, jonka mukaan kurinalainen krapulakäytös saa loppua

MM-turnauksen aikana, sillä *kisoja pelataan kuitenkin vain kertaalleen vuodessa*. Edelleen kohdassa *Liikenneerikkeet ja amislaisuus* lukija johdatetaan MM-kisoihin liittyvään urbaanimpaan ”junttisuomalaisuuteen” (ks. Anttila 2007, 107, 212):

MM-turnauksen aikana saa ajaa ylinopeutta kaupunkialueella mielensä mukaan. Myöskin torvea saa soittaa jatkuvasti sen jälkeen, kun Suomi on voittanut Mongolian tai Kiinan alkusarjassa. Jotkut ammattikoululaiset näkevät MM-lätkän ajan parhaana tytöstyskautena.

Jutussa ”sinivalkoista kansaa” edustava suomalaishahmo on mielenkiintoinen siitä näkökulmasta, millaisia yksityiskohtaisia ominaisuuksia se näyttää kantavan mukanaan ja ketä tuo hahmo sulkee jo lähtökohtaisesti ulkopuolelleen. Esimerkiksi feministiset nationalismintutkijat ovat kiinnittäneet huomiota erilaisten kansakuvien sukupuolittuneisuuteen, mutta myös muihin yhteiskunnallisiin kategorioihin, kuten luokkaan ja etnisyyteen. Perinteisesti miesten asettuessa kansakunnan rakentumisessa aktiivisiksi toimijoiksi on naisille kuulunut häivytytympi rooli. (Mäki 2005, 124–126.) Matti Peltosen mukaan kielteinen suomalaisuuspuhe näyttää koskeneen perinteisesti suomenkielistä rahvasta ja nimenomaan miehiä (Alasuutari 1996, 230). Gordon ja Lahelma (1998, 275–276) ovat tarkastelleet koulukasvatuksessa tapahtuvaa kansakuvien muotoutumista ja luonnehtineet koulussa tapahtuvaa banaalin suomalaisuuden määrittymistä osuvasti ”valkoiseksi, junttimaiseksi, jääkiekkoa harrastavaksi mieheksi”. Edellisten sanoin Urheilulehden kuvaamasta hävettävästä suomalaisjoukosta on vaikea löytää naista. Onhan jutun mukaan perhe ajettu jätkäporukan tieltä jo hyvissä ajoin *hankeen*. Luokka- ja ikäulottuvuudella jutun suomalainen puolestaan paljastuu eksplisiittisesti *ammattikoululaiseksi* monessa tekstin kohdassa. Kun kuvaan lisätään tuttu ja turvallinen alkoholi, alkavat kiekkoyleisöä edustavan suomalaishahmon ääriviivat piirtyä tunnistettavaan muotoon: kotisohvalla kiukutteleva, jääkiekon MM-kisoja varsin öykkäröivällä asenteella katsova, lipispäinen suomalainen ”amismies”.

Edellisten yleisempien stereotyyppisten suomalaisuuskuvioiden lisäksi jutun kolmessa eri kohdassa esitetään mielenkiintoisesti suomalaisille kiekkofaneille tyypillisiä toimintatapoja, jotka näyttävät kumpuavan suomalaisten jääkiekon ja muun urheilun seuraamiseen sekä maajoukkueen kannattajauskollisuuteen liittyvistä oletuksista. Suomalaisten urheilukannattajina olemiseen liittyvää häpeää aiheuttaa kohdassa *Takinkääntöpuolue* suomalaisten oletettu taipumus jonkinlaiseen poukkoiluun olla Suomen joukkueen tukena MM-turnauksien aikana. Tekstin mukaan *aina suomalaiset eivät tiedä itsekään, pitäisikö joukkuetta vihata vai rakastaa*. Huo-

non kannattajauskollisuuden lisäksi suomalaisia kiekkofaneja näyttää vaivaavan jonkinlainen jääkiekkoon liittyvä ”lajiniilous” häpeällisten seuraavassa kohdassa *Muiden lajien ilkkuminen*:

MM-lätkä tarjoaa huikean lällättelymahdollisuuden esimerkiksi Veikkausliigan tai koripallon suuntaan. Kun 50 miljoonan dollarin Mikko Koivu tekee Länsi-Tiibetiä vastaan tehot 2+2, on kaikki muut urheilulajit paperia. Sitä voi huutaa esimerkiksi auton ikkunasta koko kylälle.

Yllä kuvattu ”kiekkourpous” ja humoristinen irvailu MM-kisojen urheilullista tasoa kohtaan *Länsi-Tiibeteineen* näyttää liittyvän ensisijaisesti ymmärtämättömän yleisön kyvyttömyyteen asettaa jääkiekon MM-kisojen saavutukset kohtuullisiin mittasuhteisiin eri lajien välisissä vertailuissa. Jääkiekon sisäistä urheilullista arvohierarkiaa jäsenetään puolestaan kohdassa *NHL:n unohtaminen*, jossa hävettäväksi tempuksi kuvataan suomalaisfanien tapa unohtaa MM-kisojen ajaksi arvostetun Pohjois-Amerikan ammattiliigan tapahtumat.

Jutun kolmessa viimeisessä kohdassa pureudutaan vielä suomalaisten tapaan tehdä naurettavia lupauksia, kuten *ajaa itsensä kaljuksi*, jos Suomen joukkue häviää jonkin turnauksen pelin. Myös *kisakiimaan* kuuluvat *suihkulähdepuilahdukset* pääsevät häpeälliställe, kuten myös suomalaisfanien laulutaidot, kun *tosielämän Idols-kokelaat mittaavat keskinäistä huonommuuttaan ilman minkäänlaista häpeän tunnetta*. MM-kisojen hävettävimpään laulurepertuaariin kuuluvat jutun mukaan vuoden 1995 maailmanmestaruuslaulut sekä tunnollisimpien fanien muistama laulu, jossa Ruotsin joukkueen Mats Sundinin sanotaan olevan homo. Lopulta kiekkokansan toimia ylviistosta tarkkaileva puhuja näyttää viimeistään turhautuvan vuoden 1995 mestaruusjuhlista tuttuihin kiekkofanien hoilaamiin *Ville Peltonen-säkeisiin: Tämä vain kruunaa MM-kevään. Siitä on jo 100 vuotta*.

Vaikka jutussa suomalaisen MM-kiekkoyleisön huonouden hehkuttaminen näyttää ylittävän tavanomaisen kulttuurikritiikin ja reflektion rajat (ks. Apo 1998, 85), voi myös kysyä, missä määrin jutussa on kyse pelkästään siitä, että puhuvan urheiluliitin syynissä jääkiekkoa seuraava kansa saa taas kuulla kielteisistä ominaisuuksistaan (ks. Kokkonen 2008, 163). Tuloksena olisi Apon (1998, 87) sanoin paljon moitetta, mutta niukemmin kiitosta. Jutun tulkinta ainoastaan edellä mainittuna suomalaisten ”itserasismina”, parhaimmiston loputtomana ylenkatseena tavallista kansaa kohtaan, lienee siten suomalaisuuspuheen monia mahdollisia tehtäviä liiaksi yksinkertaistavaa.

Kielteisen suomalaisuuspuheen muotoja sekä kansa- että herrapuheineen eriteltyt Ruuska (1999b) on esittänyt mielenkiintoisen tulkinnan, jonka mukaan parhaimmiston luonnehtimat

kielteiset kansan kuvaukset sekä toisaalta kansanomaiset ”oikean” suomalaisuuden puolustuspuheenvuorot rakentavat kuitenkin lopulta suomalaisia yhteisöksi, vaikka kummankaan puhe-tavan ilmiasusta mitään ”toista” kunnioittavaa ei ole helppo löytää. Se, että kansapuheessa ”tavallinen kansa” on puhujalle toinen, ja herrapuheessa parhaimmisto saa osakseen tämän samaisen ”kansan” naurun ja pilkan, näyttää aina merkitsevän määrittelijän ulkopuolisuutta määrittelyn kohteeseensa ja siten loputonta hierarkiaa ”kansan” ja ”herrojen” positoiden vä-lillä. Ruuska kuitenkin perustelee molempien puhetaipojen yhteisöä rakentavaa tehtävää sillä, että molemmissa puhepositioissa vaivaudutaan usein kommentoimaan toisen ”elämäntapaa”. Näin kenties pyritään saamaan ”kansallinen toinen” omaksumaan itselle parhaaksi koettu tapa esimerkiksi pukeutua, syödä, juoda tai seurata MM-jääkiekkoa, kuten Urheilulehden jutussa. Yhteisöllisyyden elementti perustuu Ruuskan mukaan myös siihen, että sanottaessa jotain negatiivista esimerkiksi ”kansasta”, osuu pilkka niin sanotusti myös puhujan omaan nilkkaan ja aiheuttaa siten sananmukaisesti myötähäpeää kanssakansalaisiaan kohtaan.

Siten Urheilulehden juttu on helppo tunnistaa tyypilliseksi ”kansapuheeksi” siinä mielessä, että vaikka jutun ”puhujaja” ei näytä juuri antavan arvoa kiekkokansan MM-huuman karneva-listisille tempauksille, näyttää se kuitenkin katsovan tarpeelliseksi asiasta ilmoittaa myötähä-peän kontekstissa. On hävettävä sellaista, joka ei ymmärrä itse hävetä. Tällöin kansapuheen itse luoma hierarkia näyttäytyy samalla ongelmana, josta olisi syytä päästä eroon. Tämä ta-pahtuu joko kansaa kouluttamalla tai vastakkaisesti herrapuheessa kuittaamalla herrojen moit-teet turhana vouhottamisena ja siten herättää tunnetta ”samassa veneessä istumisesta”. Ruuska näkee näiden kahden puhetaipovan taustalla ihanteellisen kaipuun ”horisontaaliseen kumppanuuteen”, jolloin suomalaisena kuviteltuna yhteisönä olemiseen ei sittenkään sovi erottelu ”herro-jein” ja ”kansan” välillä. Siksi kansallista ”toista” ei jätetä suomalaisuuspuheessa rauhaan. (Ruuska 1999a.)

Kansan harrastamaa herrapuhetta voi Ruuskan (1999b, 296) mukaan löytää helposti arkisista tilanteista sekä muusta populaarikulttuurista. Kansa ei siten ole mykkää suomalaisuuspuheen suhteen. Kansa puhuu edustajiensa, esimerkiksi Irwin Goodmanin kautta, kuten laulussa ”Härmäläinen perusjuntti”, jossa oikea härmäläinen kantaa uskollisesti mukanaan tyypillisim-piä sivistyneistön luomia junttisuomalaisuuden kuvia ”kaurahattuineen” ja ”rehupuntteineen”. Jääkiekkoon kytkeytyvää 2000-luvun ”herrapuhetta” ja jätkämäisen suomalaisuuden kuvastoa voi puolestaan jäljittää Popedan esittämästä kappaleesta ”Ukkometso”. Itse asiassa molem-

missa lauluissa elävät suomalaisen miehen karikatyyrit voidaan lähes muutoksitta istuttaa Urheilulehden jutussa hahmoteltuun sinivalkoiseen kotisohvakatsomoon.

Erityisesti kansakuviin liittyvää merkitysten huojuntaa ja sekasotkua aiheuttaa tekstien tyyleihin liittyvä, vaikeasti määriteltävä käsite ironia, jota voi poimia Urheilulehden jutusta runsaasti (ks. Löytty 2004a, 37). Ironia, vitsit ja liioittelu tekstien ominaisuuksina tuottavat niihin tarkoituksellista monimerkityksellisyyttä. Ironisessa lausumassa kielen käyttäjä näyttää sanovan yhtä, mutta tarkoittavan toista. Liioittelevan puheen taas tunnistaa siitä, ettei jotakin tekstissä mainittua seikkaa ole tarkoitettu ymmärrettäväksi kirjaimellisesti. Kyseinen Urheilulehden juttusarja *Protestilista* on ymmärrettävä jo lähtökohtaisesti kärjekkään humoristisena jututugenrenä, jolloin lukijoilla on lupa odottaa siltä tiettyjä rajattuja merkityksiä. (Ks. Lehtonen 1996, 140–142, 184.) Jutun ironiaksi voi lukea jo äärimmäisen stereotyyppiseksi pelkistetyn tavallisen suomalaisen (mies)hahmon, joka huokuu tuttuuttaan kaljoineen, sohvineen ja penkkiurheilujuhlineen. Liioittelua edustaa esimerkiksi jutussa MM-kisoihin päässeet *Mongoliat* ja *Kiinat*. Jutun kieli on muodoltaan jo niin kärjekkään kritisoivaa ja paikoin kömpelöä, että se saa jutun ilmisisällön kääntymään jokseenkin kyseenalaiseksi. Myös suomalaisfanien kuvauksen hämmentävä tarkkuus voi antaa aineksia ajatella, ettei puhuja voi olla sanomisissaan aivan tosissaan.

Löytty puhuu tähän liittyen eräänlaisesta kaksoisrekisteristä, jolla stereotyyppisiin suomalaisuuskuviin on mahdollista suhtautua. Toisaalta tutuimmat ja toistelluimmat kertomukset Suomesta ja suomalaisuudesta esimerkiksi Eppu Normaalin ”Murheellisten laulujen maana” saattavat herättää tuohon kuvaan samaistuvaa kansallistunnetta ja isänmaallista suomalaisuuteen identifioitumista. Toisaalta tutuimmat suomalaisuuskuvat tunnistetaan samaan aikaan nimenomaan liioitteleviksi karikatyyreiksi ja siten niihin on mahdollista pitää lempeän ironista etäisyyttä. Tällöin avoimeksi jää, kohdistuuko ironian kärki todella kuvauksen kohteena olevaan kansaan vai ennemmin siihen, mikä perinteisesti on esitetty aidoksi ja alkuperäiseksi suomalaisuudeksi, kenties yhtä aikaa molempiin. Tässä mielessä huonossa itsetunnossa piehtarovaan ”itserasismiin” saattaa siten olla piilotettu viesti, joka kääntää väittämän päinvastaiseksi. Oman kansallisuutensa alentaminen, vaikkapa jääkiekkoyleisön kontekstissa, on tapa tehdä itsestään jonkinlainen vaatimaton antisankari. Siten juttu suomalaisen kiekkokansan stereotyyppisenä ja ironisena esityksenä ei välttämättä asetu niinkään suomalaisuuden ulkopuolelle, vaan kutsuu ironian kohteen tunnistavia suomalaisia yhteisnauruun. (Ks. Löytty 2004a, 37–38.) Alasuutari (1998, 169) on myös tulkinnut, että vaikka erottautuminen suoma-

laisuuspuheen ”tavallisista suomalaisista” on edelleen monissa puheteoissa yleistä ja palkitsevaa, on myös muodostumassa se diskursiivinen kerros, joka nauraa koko tavallisen suomalaisen stereotyyppioille. Siten juttu kiekkoyhteisöön kiinnittyvänä suomalaisuuden esityksenä on mahdollista nähdä vakavamman surkusuomalaisuuden todistelun ja kepeän kansallisen ironian välillä tasapainoilevana kertomuksena, joka jättää tulkinnoille runsaasti tilaa. Siksi tämänkin alaluvun otsikon perään on syytä kuvitella näkymätön kysymysmerkki.

Samantapaista suomalaisen itserasismin ja itseironian välillä seilaavaa, mutta hieman vakavampaa ”kansapuhetta” olen jäljittänyt myös saman Urheilulehden MM-ennakkonumeron pääkirjoituksesta *Erikoiset arvokisat* (UL 28.4.2011). Kirjoituksessa toimittaja Jari Kupila jäsentää MM-kisojen urheilullista merkitystä ja arvostusta suhteessa kansallisiin sarjoihin, kuten NHL:ään. Kuvattuaan ensin kirjoituksessaan MM-kisat ensisijaisesti kepeäksi kiekkokarnevaaliksi, jossa ei ole kyse maailman parhaiden kohtaamisesta, kirjoittaja tulee myös kurtistaneeksi suomalaisten MM-kisoihin kohdistamaan urheilulliseen mielenmaisemaan:

Meille suomalaisille ’huippu-urheilu’, ’MM-kisat’ ja ’jääkiekko’ ovat kuitenkin vakavia sanoja. Niiden kanssa ei pelleillä. Niiden ympärille ei karnevaalia haluta. Kun tästä maasta lähdetään MM-kisoihin, ilmapiirissä on kyse viime sotien jälkeisestä kolmannesta erästä, jossa isänmaan maine ja uskottavuus kansakuntana on pelissä. Kyse on voittamisesta tai häviämisestä, ei osallistumisesta. Ei ihme, että mailaa puristetaan ratkaisupeleissä kuten meillä tapana on. Kisojen järjestäjä, Kansainvälinen jääkiekkoliitto, näkee asian kuitenkin toisin.

Tekstissä jäsennetty suomalaisten varsin vakava suhtautuminen jääkiekon MM-kisoihin so-taisine metaforineen tuotetaan naurettavan ironisessa valossa. Tosikkomaisen uhmakas ja kankea kielenkäyttö sekä sotaian nationalistiset viittaukset jutun kontekstissa asettavat suomalaisten vakavahenkisyyden asiaksi, johon kirjoittaja ei näytä itse suinkaan tukeutuvan. Sieviläinen (2006, 71) on työssään löytänyt samantapaista jääkiekkoon liitetyn mahtipontisen isänmaallisuuden ironiaa aineistonsa jääkiekkopakinoista vuodelta 1999. Vaikka tekstissä puhujan käyttämä yhteisöllinen ”me-retoriikka” näyttäisi kielivän vaatimattoman demokraattisesta suomalaisuuspuheesta ”meidän suomalaisten” niinä tai näinä puutteina, on kyseisessä tilanteessa itsensä lukeminen suomalaisten joukkoon mitä ilmeisimmin retorinen keino puhua sittenkin kansasta. Alasuutari on tulkinnut tätä usein kielteisessäkin suomalaisuuspuheessa toistuvaa me -puhetta juuri vihjeeksi siitä, että puhujan kyky kohottaa katsetta ja puhua suomalaisista avoimesti ”meinä” implikoi jo jonkinlaisesta ulko- ja yläpuolisuudesta suhteessa ”tavallisiin suomalaisiin”. (Alasuutari 1996, 234; 2011, 228.) Liikkanen (1998, 137) luonnehtii myös eliittipuhetta epämääräiseksi, koska eliitti on ennemminkin piiloinen rakenne, eliitti

puhuu ”meinä”. Edellisen lainauksen kaksi toteavaa viimeistä lausetta viestivät viimeistään puhujan palkitsevasta erottautumisesta kuvaamansa ylivaikavan kiekkoyleisön ulkopuolelle.

Sitaatin kuvaus MM-kisojen kansallisesta merkityksestä juuri suomalaisille muistuttaa mielenkiintoisen yhteneväisesti sellaista sitkeää suomalaista urheiluhistoriallista uskomusta, jonka mukaan urheilun merkitys kansallisen pätemisen ja itsetehostuksen välineenä olisi Suomessa ollut muihin maihin verrattuna erityisen suurta (ks. Kokkonen 2008, 12). Jos juhlallisimmissa urheilun tulkinnoissa tämä keksitty ja tuoreimman urheiluhistoriallisen tutkimuksen kyseenalaistama erityisyys näyttäytyy myönteisenä ylpeyden aiheena, niin Urheilulehdessä se esitetään jokseenkin täysin päinvastaisessa merkityksessä taakkana, mutta jota ei kuitenkaan kyseenalaisteta itsessään asiantilana. Jutun kansallista paatosta ironisoiva puheenvuoro esittää jääkiekkoon ja urheilulliselta arvostukseltaan kyseenalaisiin MM-kisoihin liitetyn voittamista korostavan ja sapeleja kalistavan vakavuuden ”meidän suomalaisten” jälkeenjääneisyytenä, jonka puhuja soisi jo olevan kenties eilispäivää. Eikä vähiten siksi, että oletettu isänmaallisen vakava jääkiekkoon suhtautuminen liitetään tekstissä kielteisine seurauksineen ratkaisupelien ”mailan puristamiseen”, millä viitataan selvästi hyvin tunnettuun ja vielä ennen vuoden 2011 mestaruutta edeltäneeseen maajoukkueen tappiopainotteiseen finaalihistoriaan. Siten juttu näyttäytyy jonkinlaisena vastapuheena sellaiselle urheilun aiemmin kiinnittyneelle isänmaallisuutta pursuavalle puhetavalle, jonka retoriikassa esimerkiksi 1930-luvulla Martti Jukola näki urheilun yhdeksi pienen kansan ”parhaista aseista” (ks. Kokkonen 2008, 134). Päinvastaisesta sanomasta huolimatta, jutusta on kuitenkin poimittavissa suomalaisuuspuheen tutut puhuvan ”eliitin” ja ”kansan” hierarkkiset toimija-asetat (ks. Alasuutari 1996, 233).

Olipa edellisissä kiekkokansan esityksissä sitten kyse jäänteenomaisesta suomalaisuuspuheen tavasta erottautua hävettävästä kansanosasta (Apo 1998), tavasta rakentaa kielteisillä kuvilla lopulta puhujan ja kansan välille yhteisöllisyyttä (Ruuska 1999a) tai tavasta ironisesti leikitellä stereotyyppisellä suomalaisuuskuvastolla (Löytty 2004a), on kuitenkin huomionarvoista se, että häpeävä katse kohdistuu jutuissa nimenomaan MM-kisojen ympärille kuviteltuun suomalaisuuteen. Kelvottomuudestaan saavat kuulla ”fanit”, ”kannattajat” ja ”suomalaiset”, eivät esimerkiksi muut urheilutoimijat tai jääkiekko sinänsä. Vaikka suoranaisten halveksuvaa tai ironista kiekkoyleisöpuhetta ei ole lupa odottaa lehtien palstoilla kovin usein, on sen esiintyminen kuitenkin teoreettisesti mielenkiintoista. Tämä kiekkoyleisön kuvissa kielteisesti artikuloitu miehekäs junttisuomalaisuus tai ylivaikavuus antaa ainakin vihjeen siitä, että suomalaista kiekkoyleisöä koskevassa puheavaruudessa on olemassa puhujan paikka, josta on mah-

dollista tuottaa huono ja mauton urheiluyleisö. Tällaisen yleisön tuottamisessa on mahdollista ottaa käyttöön kaikkein kliseisin ja vanhin suomalaisuuden kuvasto (ks. Liikkanen 1998, 146). Perinteisen kuvaston lisäksi huonoa kiekkoyleisöä voidaan mielenkiintoisesti tuottaa itse urheilun seuraamiseen liittyvistä heikkouksista käsin, kuten ensimmäisessä jutussa esitetyt maajoukkueen faniuskollisuuteen liittyvät jäsennykset kertovat. Samantapaisesta urheilun seuraamiseen liittyvästä heikkoudesta vihjaa edellä jäsennelty suomalaisten tapa ottaa MM-jääkiekon tapahtumat aivan liian totisesti. Molempien aineistoesimerkkien yleisökuvien sukupuolittunutta vivahdetta voi myös pysähtyä pohtimaan (ks. Löytty 2004c, 107).

Kiekkoyleisön stigmatisoinnin mahdollisuuden voi nähdä kielivän epäsuorasti myös siitä, millaisen kulttuurisen paikan miesten maajoukkueen jääkiekko ja sitä seuraava ”kansan” yleisönä on suomalaisessa urheilupuheessa vuosien saatossa ottanut. Kyse voi olla siitä ”massakulttuuriin” ja sen kuluttajiin liittyvästä käsityksestä, että suuria myynti- tai yleisölukuja saavuttanutta populaarituotetta, kuten Alasuutarin mainitsemia ”Speden Spelejä” tai käsittelemääni MM-jääkiekkoa, voidaan käyttää jonkinlaisena keskivertosuomalaisen määreenä (Alasuutari 1998, 167). Siten ajatus kansan syvien rivien pitämästä kansallispelistä houkuttelee kenties tuottamaan yleisönkin päälle varsin tutun ja turvallisen sinivalkoisen kuosin; kansallispelin yleisö on myös kansansa kokoinen ja näköinen. Tässä mielessä kiekkokansakin tarvittaessa pelkistyy Knuutilan (1998, 196) luonnehtimaksi suomalaisuuden kuvauksen ”helpoksi nakiksi”.

Ennen kaikkea mielenkiintoiseksi vähiten imartelevan yleisöpuheen tekee sen näkeminen niminomaan tunnettuna puhetapana, jota ei ole varattu kellekään yksittäisille tahoille. Kiekkoyleisön toimia häpeävä puheasema on kenen tahansa ”tyypillistä suomalaisuuspuhetta” taitavan omaksuttavissa, kun puhuja kokee tarvetta irrottautua koko asiasta (ks. Ruuska 1999a, 294). Asia saa vahvistusta esimerkiksi syöttämällä Googleen oikeat hakusanat ja seuraamalla keskustelupalstoilla aiheesta käytävää värikkään rikasta puhuntaa. Vaikka yleisönä olemisen esittämistä voi sävyttää usein hyväntuulinen itseironia, on yleisöä kuvaavia vajavaisuuksia mahdollista käsitellä myös niin sanotuissa vakavammissa yhteyksissä, esimerkiksi pohdittaessa radiotaajuuksilla ”suomalaisen fanikulttuurin” tilaa (Yle Puhe 2013b). Puhetavan vetovoimaa voi testata esimerkiksi jokainen lehden juttujen lukija kysymällä itseltään, millaisia samaistumisen tai erottautumisen reaktioita suhteessa kuvauksen kohteeseen se tulkitsijassaan herättäisi. Kuten Alasuutari (1998, 167) arvelee, on jokainen lukija tuohon massojen kuvaan nähden erilainen ja yksilöllinen. Siksi käsitteet ”itseironia” tai ”itserasismi” kuvaavat puheen

tarkempaa rakennetta sinänsä harhaanjohtavasti, sillä suomalaisuutta stigmatisoiva puhe näyttää koskevan nimenomaan tuolla jossain olevaa kulttuurista ”toista” (ks. Ruuska 1999a, 294). Toisaalta on pidettävä mielessä se mahdollisuus, että tutuista aineksista kootut perisuomalaisuuden elementit ovat tarvittaessa käännettävissä ”herrapuheessa” katoavaksi luonnonvaraksi ja siten ”tavallisen suomalaisuuden” puolustukseksi: ottakaa tai jättäkää, tällaisia me olemme.

6.2 Asiantuntija–yleisö

Liikkanen (1998) on artikkelissaan ”Taideyleisöpuhe ja suomalaisuus” eriteltyt taideyleisöpuheeseen liittyviä käsityksiä ja kuvastoja, joiden avulla suomalaisia on kulttuurinkuluttajina perinteisesti määritelty. Tunnetuimmissa taidepoliittisissa käsityksissä suomalaiset ovat ahkeria kulttuurin kuluttajia, mutta joilta puuttuu niin sanottu makuhierarkia tai se on kehittymätön erityisesti suhteessa muihin kulttuureihin. Liikkanen on kytkenyt kirjoituksessaan taidekäsitkset, niihin liittyvät makuhierarkiat ja yleisökuvat osaksi suomalaisuuskuvien rakentumista, jossa erityishuomion saa sivistyneistön symbolinen määrittelyvalta suhteessa ”kansaan”. Eri-laiset taidekäsitkset korkeasta ja matalasta, arvokkaasta ja alhaisesta kulttuurista sekä näiden yleisöistä ovat toimineet perinteisesti sivistyneistön oman identiteettityön välineenä eurooppalaisen taideinstituution perinteessä. Liikkanen esittää modernin taiteen ja kulttuurin viimekätisen tulkitsijan paikan kuuluneen asiantuntijatulkitsijalle, joka on asettunut taiteilijan (luova nero) ja taidetta seuraavan yleisön väliin. Hierarkkisessa kolmiyhteydessä ovat eläneet romantisoidun taiteilijan, asiantuntijatulkitsijan sekä passiivisen ja lahjattoman yleisön positiot. (Liikkanen 1998, 129–141.)

Tässä luvussa sovellan erityisesti edellä hahmoteltua ajatusta puhuvan ”asiantuntijan” ja konstruoidun ”yleisön” etäisyyden ja paikkojen määrittymisestä toisiinsa analysoimissani aineistokohdissa. Liikkasen käsittelemiä taideyleisöpuheen ominaispiirteitä taustalla kuljettaen pohdin, voiko aineistoni MM-turnausta uutisoivassa journalismissa esiintyä ikään kuin ”urheiluteosta” tulkitseva asiantuntijan positio, josta kiekkoyleisö voidaan kuvitella tietynlaiseksi. Tällä tavalla pyrin kokoamaan yhteen niitä yleisökuvia, joilla on mahdollista määrittää puhuvan urheilutoimittajan omaa asemaa ja identiteettiä nykyaikaisena ”asiantuntijana”. Lisäksi pohdin, voiko perinteisessä taideyleisöpuheessa ja nykyisessä jääkiekkoyleisöpuheessa olla jonkinlaisia yhtymäkohtia? Esittelemieni yleisökuvien kautta voin, vähintään pieni pilke silmäkulmassa, myös problematisoida jääkiekon asemointia perinteisessä kulttuurihierarkkisessa luokittelussa korkea-, populaari-, ja massakulttuurin kentillä (ks. Knuutila 1996, 19). Mitä tämän voi päätellä kertovan nykyisen urheilujournalismin mahdollisista ihanteista ja

käytännöistä ja missä määrin voidaan luonnehtia jääkiekkoa tai urheilua pelkästään massoihin meneväksi ”helpoksi viihteeksi”? Tarvitaanko tälle viihteelle myös yleisön yläpuolelle koiva asiantuntija? Voiko yleisö kuluttaa urheilu- ja jääkiekkoviihdettä enemmän tai vähemmän väärin?

Olen kiinnittänyt huomiota lukemissani lehtien jutuissa konteksteihin, joissa tekstissä esiintyvän yleisötoimijan ja puhujan asemien välille on rakennettu jonkinlainen ristiriita tai muu erottautuminen. Kyseisten ristiriitojen tai erottautumisten voi luonnehtia koskevan aineistossani esimerkiksi tietämystä, mielipiteitä, arvostamista, kritiikkiä ja odotuksia, jotka saattavat liittyä itse pelitapahtumiin, joukkueeseen, pelaajiin, valmentajiin, maajoukkueen menestysmahdollisuuksiin tai MM-turnaukseen yleensä ja sille annettuihin merkityksiin. Asiantuntijan tietämys suhteessa yleisön luuloihin ja odotuksiin tulee rakennetuksi erilleen esimerkiksi Esko Seppäsen pelaaja-arvioita esittelevässä Urheilulehden jutussa (UL 28.4.2011), jossa kirjoittaja ruotii Mikko Koivun merkitystä maajoukkueen kapteenina ennen tulevaa turnausta:

Suomalaiset kotisohvafanit odottavat Koivulta tietenkin maaleja. Hänen onnistumisensa puntaroidaan liian helposti pistepörssisarakkeen mukaan. Siitä Koivun kohdalla ei ole kuitenkaan kyse. Hän on päävalmentaja Jalosen selkänöjä silloin, kun pelataan puolivälieräottelun jatkoaikaa. Juuri silloin, kun suomalaisilla on piirun verran liikaa panosta keskellä koko kansallisidentiteetin katsannossa. Sillä hetkellä Koivu on tämän Leijona-ryhmän ylivoimaisesti paras ja tärkein pelaaja.

Lainauksen yleisönä suomalaisten kotisohvafanien esitetään keskittyvän Koivun kohdalla epäolennaisuuksiin, kun puhuja itse esittää todellisemman ja asiantuntevamman näkemyksen pelaajan tärkeydestä ja roolista. Tällaisen ei-tietävän yleisön ominaisuudeksi tekstissä konstruoidaan myös tietty liiallinen kansallinen vakavahenkisyys, kun suomalaiset lataavat ratkaisupelien hetkillä kansallisidentiteettiinsä *piirun verran liikaa panosta*, millä puhuja toisaalta tuottaa identiteettiään rauhoittelevana, asiallisena sekä vähemmän hurmahenkisenä asiantuntijatulkitsijana. Viileän, harkitsevaisen ja uskottavan asiantuntijatiedon vastapooliksi sopii mitä parhaiten malttamaton, yksioikoinen, ymmärtämätön ja vakava kiekkoyleisö. Liikkanen on kuvannut sivistyneistön sinnikästä taideyleisön opetusprosessia, jossa yleisö opetettiin aikanaan kunnioittamaan arvokkaana pidettyä ja olemaan hiljaa. Taiteen luoja, asiantuntijatulkitsija ja tulkinnan kohde liitettiin vaikeaan, monimutkaiseen, ylevään, pyhitettyyn ja tunteiden hallintaan, kun taas yleisö arkiseen, helppoon, profaaniin, matalaan ja hillittömyyteen. (Liikkanen 1998, 141.)

Teksteissä rakennettujen pelaajia koskevien tietämyserojen lisäksi olen luokitellut asiantuntijapuheen osaksi myös sellaisen yleisön puhuttelun, jossa otetaan etäisyyttä itse MM-turnaukseen sekä kommentoidaan sen urheilullista tasoa ja arvoa. Kevään 2011 NHL:n pudotuspelejä ennakoineen jutun *Nyt on jytkyä tarjolla* (IS 21.4.2011) alussa Ilta-Sanomien NHL-kirjeenvaihtajana toiminut Vesa Rantanen kohdistaa kehottavan viestinsä kiekkoyleisölle ravistelevaan tyyliin:

JÄÄKIEKKOFANIT, herätys. NHL:n pudotuspeliä avaustierros on parasta jääkiekkoviikkoa olympialaisten ja Stanley Cupin finaalien jälkeen. Kahdeksan otteluparia, joka päivä useita pelejä ja joka sarjassa on oma tarinansa. Ihan eri puuhaa kuin jokakeväinen pakkosyötetty MM-mömmö.

Kiekkofanien herättelyn yhteydessä lainauksesta on luettavissa esiin jääkiekon arvokisojen sekä Pohjois-Amerikan NHL:n välille tuotettu urheilullinen arvohierarkia. Jääkiekkoviikkoa korkeimmalle hierarkiatasolle tulee luetuksi olympialaiset sekä Stanley Cupin finaalit, sen sijaan *pakkosyötetty MM-mömmö* määrittyy tekstissä *ihan eri puuhaksi*. Ennen MM-kisojen alkua esitetyn kannan katseiden kohdistamisesta oikeasti arvokkaaseen ja tärkeään voi nähdä suunnatuksi nimenomaan MM-kisoja odottaville suomalaisille jääkiekkofaneille. Edellisessä luvussa nousikin esille yksi ”kiekkokansan” nolottavista tempuista: *NHL:n unohtaminen* MM-kisojen ajaksi (UL 28.4.2011). Liikkanen kirjoittaa, kuinka Suomen historiassa lukeneisto on toivonut kansan oppivan taiteen yleisönä oikean asenteen ja oikeat arvohierarkiat. Arvohierarkioiden oppimisessa tärkeää on ollut tietää, mikä on arvokasta ja kuka tai mitkä institutiot sitä edustavat. Liikkanen lainaa Eino S. Revon konkretisoimaa jäsenystä eriarvoisesta musiikista vuodelta 1954: ”Malmstén ei ole samanarvoista kuin Lehár, Lehár ei ole samanarvoista kuin Schubert, Schubert ei ole samanarvoista kuin Mozart.” (Liikkanen 1998, 135–136.) Voiko jääkiekossa olettaa olevan maku- tai arvohierarkioita ja mitä tämä voi tarkoittaa MM-kisoja seuraavan kiekkoyleisön kuvittelemisen kannalta? Kulttuurintutkimuksen keskeisenä teemana onkin ollut kysyä sitä, miten raja arvostetun ”korkean” ja normatiivisesti tuomitun ”matalan” kulttuurin välille vedetään; mikä saa meidät haluamaan joitakin asioita ja tuomitsemaan jotkut toiset. Alasuutari (2011, 69, 206–209) on tutkinut tv-ohjelmien katselua moraalisenä makukysymyksenä: miksi asiaohjelmat koetaan oikeutetuiksi, kun esimerkiksi perhesarja Dallasin katselun myöntämiseen saattaa liittyä selittelyä ja häpeilyä. Liikuntasosiologisessa tutkimuksessa ei toistaiseksi ole tietoa urheiluohjelmiin liittyvistä arvohierarkioista: tarvitseeko esimerkiksi jääkiekon MM-kisojen katselemista puolustella tai selitellä asiasta kysyttäessä, ja jos tarvitsee, niin kenen ja miksi?

Jääkiekon MM-kisojen urheilulliseen tasoon ja turnauksessa menestymisen arvostamiseen toistuva viittaaminen liittyy pelkistetyimminkin siihen, että samaan aikaan pelattavan NHL-liigan vuoksi MM-kisoissa ei ole kyse useinkaan *maailman parhaiden kohtaamisesta*, kuten Kupila (UL 28.4.2011) aikaisemmin käsitellyssä jutussa asian kiteyttää. Tämänäköisten turnauksen tasoa ja arvoa mittailevien, joko puolustelevien tai vähättelevien selontekojen voi nähdä olevan kiinteä osa MM-kisoja koskevaa suomalaista puheavaruutta ja jääkiekon sisäistä arvokisojen hierarkiaa. Sieviläisen analysoimissa MM-kolumneissa vuosilta 1999 ja 2001 on löydettävissä MM-kisojen arvostusta kommentoivia puheenvuoroja, joilla voidaan peilata eri vuosien MM-kisoille annettua arvoa. Esimerkiksi vuonna 1995 Suomen voittamaa maailmanmestaruutta on, ylistävän puheen rinnalla, kehystänyt keskustelu mestaruuden helppoudesta, koska NHL-pelaajat eivät osallistuneet tuolloin kisoihin. Tällaiseen jäsenyykseen on mahdollista myös liittää MM-kisojen vähäinen arvostus ja kiinnostavuus pohjoisamerikkalaisen yleisön keskuudessa. Sieviläinen myös muistuttaa oma-aloitteisesti työssään vuoden 1995 mestaruuden helppoudesta. (Ks. Sieviläinen 2006, 32, 39.) MM-kisojen suuri yleisönsuosio Suomessa sekä sen urheilullisiin arvostuskysymyksiin liittyvät puheenvuorot muovaavat käsityksiä kansan urheilullisista ”maku- ja arvohierarkioista” mielenkiintoisella tavalla silloin, kun jääkiekon MM-kisojen yleisönsuosio ja mediatiila esitetään korjausta vaativana ongelmana. Tällaisessa kriittisessä kiekkoyleisöpuheessa ihmetellään helposti johdateltavissa olevaa urheilukansaa, jota tehokas kaupallinen kiekkomarkkinakoneisto on onnistunut vetämään nenästä. MM-kisojen tasosta ja niissä menestymisen mahdollistavista kansainvälisistä ”realiteeteista” on mahdollista muistutella sekä mediaa että yleisöä kaikenlaisen ”MM-huuman” keskellä (ks. Laine 2011, 128–129).

Asiantuntijapuheen osaksi voi ajatella kuuluvan nimenomaan tällaisen etäisyyttä ottavan kyvyn tarkastella erityisesti jääkiekon MM-kisoihin liittyvää arvonantoa ja asemaa Suomessa sekä ”maailmalla”, olipa puheessa sitten tavoitteena puolustaa tai väheksyä MM-kisojen urheilullista merkitystä. Jääkiekon asemaa Suomessa kritisoivat puhetaivat saavat osan käyttövoimastaan juuri tällaisista vertailuasemista Suomen ja muun urheilumaailman välillä. Tällaisissa vertailuissa Suomi saadaan näyttämään tietyllä tavalla Euroopan yksinäisenä kummajaisena, kun tarkastellaan jääkiekon (yleisön)suosiota eri maissa (ks. Mesikämmen 2002, 117). MM-kisojen urheilullista arvostusta ironisoivissa puhetavoissa turnaus voi saada lisänimiä, kuten ”kiekkokarnevaali” tai ”MM-tivoli” (UL 28.4.2011). Tunnettu on nykyään myös turnauksen pääsponsoria sivuva kansanomaisen pilkkanimi ”Skoda-Cup”. Koko kansan MM-huumaan etäisyyttä pitävä asiantunteva puhuja tuottaa näin identiteettiään kriittisenä, objek-

tiivisena, avarakatseisena, kansainvälisenä, jääkiekon ja urheilun arvohierarkiat tiedostavana toimijana. Asiantuntijuuden vastakkaiseksi yleisökuvaksi sopii MM-kisoista innostunut runsaslukuinen MM-huumassa elävä kiekkoyleisö, jota on mahdollista muistuttaa ja opastaa arvokkaamman urheiluviihteen pariin, olipa tämä sitten NHL-viihdettä tai kokonaan muita urheilulajeja.

Voiko Liikkasen (1998, 131) esittelemän paradoksin suomalaisista taideyleisönä esittää myös hahmottelemani jääkiekon ja urheilun asiantuntijapuheen kontekstissa: Ahkerasti jääkiekkoa ja urheilua kuluttava kansa, jolta puuttuu makuhierarkia tai se on kehittymätön. Siirtyykö tällaisessa asiantuntijapuheessa alhainen *keväinen kiekkokarnevaali* tai *MM-mömmö* kulttuurituotteena lopulta ”suuren yleisön” tai ”tavallisen kiekkofanin” ominaisuudeksi? Knuuttila kirjoittaa, kuinka perinteisesti massakulttuurin ”kriittisessä teoriassa” on haluttu korostaa aliarvoisina pidettyjen kulttuurituotteiden ”massoja” turruttavaa vaikutusta, vieraantumista yhteiskunnan todellisista ongelmista. Knuuttila esittää, kuinka miljoonayleisön saavuttanutta tv-sarjaa Kauniita ja rohkeita ympäröivät aikoinaan tutut kriittiset äänet muun muassa ”pikkuneitien ja rouvien päivänunelmista” sekä ”hysterisestä pakenemisesta satujen turruttavaan valhe maailmaan”. Samaistamalla ala-arvoisiksi tuomitut ohjelmat ja niiden vastaanottajat uusinnetaan usein tietten tai tietämättä niin sanottua ”tyhmän yleisön teoriaa”. (Knuuttila 1996, 16–17.) Jääkiekon MM-kisat lajin *ylimääräisenä mausteena* ja *pakkopullana* (UL 28.4.2011) määrittävät tarvittaessa urheilun taidemakua turruttavaksi ”matalaksi” kulttuurituotteeksi suhteessa todella arvostettuun erityisesti ”maailmalla”. MM-huuman toppuuttelu ja karun totuuden kertominen arviointikyvyttömälle yleisölle on urheilullisia arvoja vaalivan asiantuntijan tehtävä. MM-kisojen suomalaisyleisön ironisointi ei ole kuitenkaan varattu urheilutoimittajille, vaan kelle tahansa, joka tunnistaa ja käyttää puheen keskeisiä elementtejä aiheesta keskusteltaessa.

Asiantuntija ei kuitenkaan hylkää MM-kisojen tulkintatyötä niiden epäilyttävän urheilullisen statuksen vuoksi, vaan asiantuntijan puheasemaa voidaan tuottaa yleisöön heijastettujen liiallisten menestysodotusten kautta. Liikkanen (1998, 136) toteaa, kuinka sivistyneistön etiikkaan on perinteisesti kuulunut velvollisuuseettinen, pyyteetön ja uuttera työ kansanvalistamiselle, eikä tehdystä työstä sopinut odottaa juuri kiitosta. Asiantuntijan identiteettiä on mahdollista tuottaa esimerkiksi Suomen joukkueen tunnettuja heikkouksia ja menestysodotuksia arvioimalla suhteessa edelleen tietämättömään ja menestyksestä liiankin huumaantuvaan yleisöön. Suomen joukkueen tulevaisuuden haasteellisempia menestysmahdollisuuksia käsittelevässä

jutussa *Vaikein vielä edessä* (IS 6.5.2011) Ilta-Sanomien Marko Lempinen pyrkii muistuttamaan, että kyseessä pitäisi olla jo tiedetty asia:

KUKAAN EI ihmettele, miksei Suomella ole 100 metrin juoksusta kultamitaleja. Mutta koko kansa äimistelee, miksei Suomi taaskaan tee maaleja MM-kisoissa. Mikä ihmeen uutinen se tämä muka on?

Kaikki me tiedämme, ettei Suomessa ole tarpeeksi nopeita juoksijoita sataselle. Kaikkien pitäisi myös jo tietää, ettei meillä ole tarpeeksi hyviä maalintekijöitä MM-kaukaloon. Siksi jopa Saksa on tänään tiukka vastustaja – eikö samasta aiheesta jauhettu jo vuosia sitten?

MM-kultahuuman 1995 jälkimainingeissa suomalaiskannattajiin iski eräänlainen siika(ilu)influenssa – Leijonien MM-mitalia on sittemmin pidetty itsestänselvyytenä, ja sen huumataudin hoidossa MM-sikailu on ikään kuin ollut oikeutettua. Eikä siihen tautiin ole löytynyt rokotetta.

Tekstissä yleisö konstruoidaan kiekkomenestykseen tuodittautuneeksi toimijaksi, jonka suhteellisuudentaju asettuu vastakkain asiantuntijan näkemyksellisyyden kanssa. Ajankohtaisin termein diagnosoituun suomalaiskannattajien jo vuodesta 1995 jatkuneeseen *huumatautiin* liitetään myös rahvaanomainen *MM-sikailu*, jonka sukulaismerkitä voi poimia edellisessä luvussa käsitellystä Urheilulehden ”Häpeälistasta”. ”Menestyshullun” yleisön konstruktio on pitkälti tällaisista tarpeista tehty. Lisäksi lainauksen lopussa aikalaiseen sikainfluenssaan vertautuen suomalaiskannattajien menestyshulluus näyttäytyy asiantuntijan positiosta lähes parantumattomana sairautena. Jääkiekkjournalismin asiantuntijapuheeseen kuuluu tällainen herkkäuskaisen kiekkoyleisön palauttaminen maan pinnalle, ”kovien realiteettien” pariin. Realismia korostava puheasema tehostuu tässä menestyksestä sokaistuneen yleisökonstruktion avulla.

Asiantuntijan ihanteellisen ulkopuolista ja ”puolueetonta” puheasemaa ja identiteettiä horjuttaa kuitenkin lainauksen toisen kappaleen me -puhe, jossa kyse on ”meistä suomalaisista”. Puhtaan asiantuntijan ja yhteisöllisemmän retoriikan maisemissa on siis yhdenkin toimijan mahdollista sukkuloida eri tekstin kohdissa. Asiantuntijuuden objektiivisesta ”norsunluutorista” on mahdollista luisua suomalaisia yhteisönä kuvittelevaan puheeseen *maalintekijöistämme* tai *suurista askelista kiekkohistoriassamme*, kuten Lempinen tekee arvioidessaan turnauksen puolivälierän seurauksia (IS 12.5 2011). Sieviläisen mukaan hänen tutkimiansa sanomalehtien jääkiekkokolumneissa kirjoittajat pyrkivät lähtökohtaisesti kertomaan ”Suomesta” ja ”Leijonista” ikään kuin puolueettomina ja me -puhetta välttelevinä sivustaseuraajina, mutta tarkemmin sanavalintoja ja lausumia tarkastelemalla paljastuu toimittajien hetkittäinen

tapahtumiin eläytyminen ja Suomea kannustava pohjavire. Kriittinen etäisyys saattaa muuttua varsinkin menestyksen hetkellä suoranaiseksi hehkutukseksi, jolloin näennäinen objektiivisuus tapahtumiin viimeistään hälvenee. (Sieviläinen 2006, 33–34, 91.) Tällainen yhden ja saman toimittajan sekä asiantuntijamainen etäisyys raportoitaviin tapahtumiin että selvän puolueellinen Suomi -näkökulma ovat tulkintani mukaan nähtävä nimenomaan vahvasti kontekstuaalisina puhetekoina, joita on mahdollista käyttää luontevasti eri tarkoituksiperiin. Milloin urheilutoimittaja pyrkii olemaan ikään kuin tapahtumien neutraali ”asiantuntija” ja milloin Suomen puolta aidosti pitävä ja suomalaisyleisöön samaistuva romantikko. Tällöin kyse ei ole niinkään yksittäisistä kirjoittajista tai heidän asenteistaan (ks. Jokinen ym. 1993, 37).

Hahmottelemani asiantuntijan ja yleisön suhde täydentyy tarvittaessa urheilijoiden toimija- asemilla, kun lehtiteksteissä käsitellään urheilijoihin kohdistuvaa kritiikkiä ja heidän kokemi- aan paineita. Tällöin yleisölle varataan paineiden ja kohtuuttomien odotusten luoja rooli. Aineistoesimerkistä käy Urheilulehdessä ennen MM-kisoja julkaistu juttu *Kiitos ei* (UL 28.4.2011), jossa käsitellään pelaajien omia motiiveja sekä osallistua että olla osallistumatta jokavuotisiin MM-kisoihin. Jutussa ”asiantuntijan” ja ”yleisön” välinen erottautuminen kos- kee ennen kaikkea MM-kisoihin osallistuviin NHL-pelaajiin kohdistuvia odotuksia ja heidän arvosteluaan. Jutussa pohditaan toimittajan ja kahden haastatellun NHL-pelaajan, Tuomo Ruudun ja Teemu Selänteen, voimin pelaajien motiiveja kieltäytyä MM-kutsusta sekä pohdi- taan suomalaispelaajiin kohdistuvaa kritiikkiä. Samalla juttu käsitellessään NHL-pelaajien maajoukkue-edustusveloitteita ja omia motiiveja pelata ”Leijona-paidassa” sivuaa aihepiiril- tään osuvasti urheilun kansallisia kytkeviä hipovia puhetapoja nykyaikana, jolloin globaalis- tuvan urheilun sanotaan olevan yhä ammattimaisempaa, kaupallisempaa ja viihteellisempää (ks. Alasentie 2011, 37–41). Tähän liittyen jutun ingressissä kysytään ja todetaan retorisesti: *Onko pelaajilla oikeus kieltäytyä MM-kisakutsusta? Ääneen päässeille NHL-pelaajille, toimit- tajalle sekä yleisölle ja muulle medialle luodut asemat kiteytyvät poleemisen jutun alussa, jossa toimittaja Samuel Savolainen piirtelee asetelman ääriviivat:*

Sama kaava toistuu joka ainoa kevät. NHL-pelaajia toivotaan putoamaan pudotuspe- leistä, jotta he pääsisivät edustamaan koko kansan Leijonien MM-kisajoukkuetta kunnialla. Kaikki tietävät, että jokainen Pohjois-Amerikasta tuleva pelaaja on Suo- men menestyksen kannalta elintärkeä.

Sirkus on valmis. Suomalaisfanien ja median mielestä jokaisen pelaajan on auto- maattisesti oltava maajoukkueen ja siniristilipun käytettävissä. Kieltäytyvät teuraste- taan lehtien palstoilla ja sporttibaareissa kuiskutellaan, kuinka miljoonasopimus- miehillä on kahahtaneet dollarit hattuun.

Jutussa argumentoidaan vahvasti pelaajien yksilöllisten oikeuksien puolesta osallistua tai jättää osallistumatta MM-turnaukseen. Tekstissä rakennetut voimakkaan kriittiset yleisö- ja mediakonstruktiot toimivat urheilijan näkökulmaa myötäilevän toimittajan aseman tietynlaisena vastapoolina. Tämä muistuttaa perinteistä, mutta myös kritisoitua asetelmaa urheilutoimittajien ja urheilijoiden läheisistä suhteista (ks. Laine 2011, 235). Suomalaisfanien ja median risti-paineessa urheilijat puolestaan asetetaan tekstissä jonkinlaiseen uhrin asemaan. Teemu Selänteen uhrinposition kaltaisessa puheenvuorossa tekaistujen kieltäytymissyiden keksimisen näh-dään johtuvan syyllistävistä ja varsin kansallismielisestä mediasta ja faneista:

Median ja fanien vastaanoton takia jotkut sanovat, että nyt on sellainen tai sellainen vamma, vaikka ei olisikaan. Päätös hyväksytään paremmin sillä tavalla. Jos sanoo suoraan, etteivät paukut riitä, niin sitten tulee sitä hässäkkää, ettei ole isänmaallinen ja muita ihmeellisiä juttuja.

Urheilijat merkityksellistyvät tekstissä itsenäisiksi nykyajan ammattiurheilijoiksi, ei esimerkiksi urheilujohtajien, median eikä varsinkaan kotimaan yleisön sätkynukeksi. Tätä korostetaan pelaajien sitaateissa vahvalla minä -puheella ja yksilölähtöisellä pohdinnalla *tulevaisuu-destani ja oikeudesta tehdä ratkaisuni*. Kiekkoilijoiden henkistä taakkaa tuotetaan jutussa lähes epäinhimillisten yleisö- ja mediakuvien avulla, joiden luonnissa auttavat voimakkaat kielelliset keinot. Sanavalinnat, kuten *Petturien teloitus, Brutaali kritiikki* sekä ilmaisu *todella raa'asta palautteesta* vihjaavat armottoman yleisön olemassaolosta. Näin ymmärtävän ja huimaanin puhujan identiteettiä rakentava toimittaja voi etäännyttää itsensä urheilijoihin kohdistuvista paineista ja kritiikistä. Samantyyppistä yleisökuvien avulla itsensä kritiikistä ja paineista etäännyttämistä käyttää IS:n Marko Lempinen kirjoittaessaan valmentaja Jukka Jalosen suomalaisfaneilta saamista *tappouhkauksista ja murhaavista paineista kansan janotessa vain ja ainoastaan menestystä* (IS 9.5.2011). Kiekkoyleisön kuvittelu vaativana ja tylynä toimijana tarjoaa toimittajalle puhujan paikkaa ikään kuin tapahtumia sivusta seuraavana kauhistelijana, jolloin toimittaja itse säästyy ehkä myös epäkiitollisesta arvioijan tehtävästä. Kielteistä suomalaisuuspuhetta jutun yleisöpuhe muistuttaa juuri siinä mielessä, että tekstissä keskustelijat kyllä puhuvat poissaolevasta, mutta puheen kohde ei pääse ottamaan osaa keskusteluun lainkaan (ks. Ruuska 1999a, 293).

Urheilujournalismin näkökulmasta jutussa luonnosteltu oletus suomalaismedian jääkiekkoi- joihin tai yleisemmin urheilijoihin kohdistuvasta kohtuuttomasta kritiikistä asettuu mielenkiintoiseen valoon ainakin suomalaisten iltapäivälehtien urheilujournalismia tarkastelleen tutkimustiedon kanssa. Suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien urheilujournalismia

Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympialaisissa vertailut Laine on luonnehtinut Ilta-Sanomien ja Iltalehden urheilijoiden suorituksiin kohdistuvaa kritiikkiä ruotsalaisverrokkien (Aftonbladet ja Expressen) vastaavaa huomattavasti maltillisemmaksi ja säyseämmäksi. Ruotsalaislehdillä on ollut tunnetusti tapana esittää kärkevästi jopa yksittäisiin urheilijoihin kohdistuvaa kritiikkiä, mutta myös ylistää heitä paikoin voimakkaasti. Ruotsalaislehtien kirjoittaessa esimerkiksi kiekkomaajoukkue ”Tre Kronorin” häviöistä pelaajien todetaan olevan herkemmin ”tykinruokaa”. Suomalaisissa iltapäivälehdissä terävin kritiikki kohdistetaan puolestaan yleisemmin esimerkiksi kasvottomampaan joukkueeseen kuin yksittäisiin urheilijoihin. Maiden iltapäivälehtiä vertaillessaan Laine luonnehtii suomalaistoimittajia ”pedagogisiksi palautteenantajiksi, jotka etsivät yksilötasolla huonosta hyvää, epäonnistumisesta onnistumisia”. (Laine 2011, 249–251, 259–262.) Lisäksi päivälehtien, kuten Helsingin Sanomien, urheilujournalismia tarkastelleessa tutkimuksessa toimittajien esittämää suorituskritiikkiä on luonnehdittu sekä vähäiseksi että laimeaksi (Laine & Välimäki 2012, 72). On myös mielenkiintoista, että suomalaisen urheilujournalismin maltillisuutta tunnustetaan nimenomaan iltapäivälehdissä, joka tunnetaan yleensä lehtigenrenä kaikista rienaavimpana ja sensaatiohakuisimpana (ks. Laine 2011, 50). Jääkiekon osalta on kuitenkin aiheellista pohtia, voiko tilanne olla lajisidonnaisessa journalismissa ratkaisevasti erilainen (ks. Laine & Välimäki 2012, 67) ja aivan tietyssä kritiikkityypin kontekstissa: MM-turnauksesta kieltäytyttäessä tai kisoissa epäonnistuttaessa?

Ilta-Sanomien NHL-vahvistusten perään kyselevä journalismi rajoittui ainakin keväällä 2011 muutamaan toteavaan juttuun, jossa referoitiin lähinnä päävalmentaja Jukka Jalosen kommentteja MM-kisoista loukkaantumisten vuoksi poisjäävien NHL-pelaajien osalta (IS 20.4.2011; IS 27.4.2011). Jutuista ei odotetusti löytynyt jälkiä maanpetturuussyytöksistä tai puhetta jonkinlaisista ”rintamakarkureista”. Ironista kyllä, syytöksen maanpetturuudesta ovat saaneet aikanaan juuri länsinaapurin kiekkoilijat, ainakin iltapäivälehtien otsikoissa. Vuoden 2002 Salt Lake Cityn olympialaisissa Ruotsin hävittyä yllättäen puolivälierissä Valko-Venäjälle iltapäivälehti Expressen otsikoi juttunsa varsin tyyliä: ”Syylliset: he pettivät maansa” (Kokkonen 2003b, 104). ”Tre Kronor” saatettiin myös dramaattisesti haudan lepoon vuoden 2000 Pietarin MM-kisojen jälkitunnelmissa. Suomelle hävityn ottelun jälkeen Aftonbladetin urheilusivuilla julkaistiin ”kuolinilmoitus”, jossa pahoiteltiin ”kolmen kruunun” poismeno kuolinristin ja katkenneen mailan symboloimina. (Stark 2010, 21.) Suomenkin iltapäivälehdissä on kyllä vietetty erään urheilulajin hautajaisia vuoden 2001 Lahden MM-hiihtojen yhteydessä, mutta konteksti urheilijoiden dopingkäryineen ja hiihtourien loppuineen

oli edellisiin ruotsalaisdramatisointeihin verrattuna kenties perustellumpi (ks. Vettenniemi 2010, 10).

Yleisön tai median tosiasiallisen kriittisyyden olemassaolon pohtimisen sijaan oleellista itseläni on nostaa esille niitä keinoja, joilla käsityksiä esimerkiksi suomalaisesta urheilumediasta, mutta myös kuvitellusta suomalaisyleisöstä ylläpidetään urheilujournalismissa. Suomalaisuuspuheen näkökulmasta on tietysti mielenkiintoista pohtia, missä määrin kansalliset omakuvat (ks. Peltonen 1998, 21–22) voivat ohjata käsityksiä yleisön oletetusta kriittisyydestä tai julmuudesta urheilijoita kohtaan sekä mitä seurauksia tällaisilla yleisökuvilla on konkreettisesti urheilujournalististen käytäntöjen kannalta. Jos katsomoiden ja kotisohvien suomalaisyleisön kuvittelu vaativana ja urheilijoita kiihkoilevasti syylistävänä toimijana kuuluu keskeisesti suomalaiseen urheilumytologiaan (ks. Kokkonen 2008, 312), jääkö kirjoittaville suomalaistoimittajille herkemmin ikään kuin urheilijoita lohduttava terapeutin rooli? Voiko ”julma yleisö” olla laajemmin Suomessa vaalittu myytti, joka liittyy ensisijaisesti kansalliseen omakuvaan, eikä esimerkiksi tutkittuun tietoon journalismista tai yleisöistä? Tällöin näkymätön yleisö voikin olla läsnä ja vaikuttaa urheilujournalistisiin käytäntöihin. Ainakin tällainen toimittajien ja urheilijoiden suojeluksellinen suhde turvaa urheilumedian kaupallista selustaa ja juttujen saamista kiekkotaiteilijoilta tasaisen vuosirytmien mukaisesti. Tähän sopii Vettenniemen (2014, 99) ironinen huomio aikamme 2000-luvun amerikansuomalaisesta kansallissankarin prototyypistä: ”Atlantin takana elantonsa ansaitseva jääkiekkoilija, joka pistäytyy synnyinmaassaan kerran kesässä ja jonka edessä median pitää polviaan notkistaman”.

Alasuutarin mukaan suomalaisuudesta puhuminen on merkinnyt nimenomaan asettumista siihen puhujan asemaan, josta kansallisromantiikan aikainen suomalainen älymystö alun perin suomalaisuutta määritteli. Niinpä suomalaisuuden määrittelijän rooliin kutsutaan julkisuudessa usein sellainen henkilö, joka on tavalla tai toisella kohonnut ”tavallisen suomalaisen” yläpuolelle. Jos joku suomalainen on maailmalla hypännyt, heittänyt tai vaikka laulanut itsensä korkealle kansainvälisessä seurassa, lehtien tai keskusteluohjelmien toimittajat kysyvät häneltä, millaisia suomalaiset ovat. (Alasuutari 1996, 233.) Tämä rooli on kuin tehty maailmalla kiekkoa verkkoon lyöneelle Teemu Selänteelle, joka mukailee jutun lopussa toimittajan hahmottelemaa ajatusta kiekkofanien vajavaisesta faniudesta:

Onhan tuossa varmasti perää. Harvat suomalaiset lätkäfanit ovat todellisia faneja, jotka seuraavat meidän pelejä yöllä tai katsoisivat edes tilastoja. Mutta itse en ole asiaa sen kautta miettinyt. Mielipiteitä on aina ja pitää tehdä niin kuin itsestä tuntuu hyvältä. Jos se tuntuu mielekkäältä, niin sitten mennään pelaamaan...

Taideyleisöpuheeseen vertautuen jääkiekkomaailman luovan taiteilijan paikka lankeaa jutussa luontevasti varsin tukalassa asemassa oleville NHL:n ammattilaiskiekkoilijoille. Kiekkotaitteen asiantuntijatulkitsijan paikan ottaa pelaajien tuntojen ja paineiden tulkkina oleva toimittaja. Atlantin takaa kaikuvat nuhteet jaetaan lopulta ylikriittiselle ja turhankin hurmahenkiselle kiekkoyleisölle sekä muulle tahdittomalle suomalaismedialle. (Ks. Liikkanen 1998, 140.)

Urheilijoiden yksilöllisiä oikeuksia korostavana puheenvuorona Urheilulehden juttu on helppo ymmärtää sellaisessa kulttuurisessa kontekstissa, jossa nykyajan ammattilaisurheilijoiden kansallisia edustusvelvoitteita ei välttämättä nähdä itsestäänselvyyksinä (ks. Virtapohja 1998, 60–62). Siten retoriikan tasolla jutun argumentoinnin voi nähdä tilintekona sellaisen aiemman sankaruudenlajin (ks. Kokkonen 2008, 312) kanssa, jonka kerronnassa urheilijoiden on kerrottu uhrautuneen ”pusertamalla viimeiset voimanpisaransa ja sisunkipinänsä” nöyrästi isänmaansa puolesta. Kunni saavutuksista ei kuulunut ensisijaisesti yksilölle vaan kotimaalle. Amatööriyden hengessä ennen toista maailmansotaa urheilijoiden uhrimielisyyden palkaksi riitti vielä kansan lämmin kiitollisuus, ei henkilökohtainen menestyminen tai palkkio. Tosin kyse oli maailmansotien välillä nimenomaan eliitin virallisuusluontoisesta retoriikasta ja käytännössä parhaimmat urheilijat kuitenkin urheilivat omaksi hyväkseen ja he saivat vaivansa palkaksi aikalaisia sponsorituloja. (Kokkonen 2008, 85, 122–124.)

Turhan kankeita ennen ja nyt -kuvia aiheesta ei sovi kuitenkaan piirtää. Rautalankamaisten ääriesimerkkien valossa kyse on siten itsestään selvältä tuntuvasta retoriikan muutoksesta eli minkä edestä nykyajan ammattilaisurheilijat saavat urheilujournalismin kerronnassa ja maajoukkuepaidassaan uhrautua. Voi hyvinkin ajatella, että mediassa urheilijoita halutaan tuoda esiin ensisijaisesti itsensä edustajina, vapaana aiemmista kansallisista pyyteistä. Käsityksen jutussa valitusta näkökulmasta ”ajan hengen” itsestäänselvytenä saa vaikka pohtimalla vastakohtaisuuksien mahdollisuuksia. Esimerkiksi lehtijuttu, jossa vuonna 2011 pohdittaisiin yhtä poleemiseen sävyyn pelaajien uskollisuutta kotimaataan ja maajoukkuetta kohtaan haastatteleamalla vaikkapa faneja, tuntuisi jokseenkin järjettömältä (ks. Alasuutari 2011, 228–229). Siten jutussa kyllä kyseenalaistetaan sellaista vanhaa, jossa urheilijat ovat saaneet luvan olla itsestään selvästi *maajoukkueen ja siniristilipun käytettävissä*, kuten jutussa nykyään naiivilta kuulostavaa vakavuutta tarkoituksella ironisoidaan. Tietystä menneen reflektoinnista huolimatta jutussa ei kuitenkaan unohdeta suomalaisyleisön määrittelyä, sitä joukkoa, jolle asia pitää kuitenkin vääntää rautalangasta. Näin tullaan uusintaneeksi jo tuttua herrasväen ja kansan suhdetta, jossa ylhäältä alas kulkevan viestin osoite on selvä. Puhujan huulilta voi lukea

samansävyyisen tuskastuneen ohjeen, jonka sosiologi Jari Ehrnrooth esitti lamavuosien keskellä ”psykoanalyttikon divaanille” kellistetyille suomalaisille: ”Kasvakaa jo Herran tähden aikuisiksi!” (Ks. Löytty 2004c, 115–116.)

Ihanteellisen asiantuntijatulkkin humaaniin identiteettiin kuuluu näin ollen pidättäytyminen urheilijoiden rahvaanomaisesta petturuus -kriitikistä, yksilöoikeuksien tallomisesta sekä vakavahkosta isänmaallisuudesta. Puolueetonta puhujan paikkaa tavoitteleva asiantuntija ei suinkaan alistu sinivalkeisiin lasein ”huutamaan apuja merten takaa”. Nämä kuviteltuun kiekkoyleisöön heijastetut ja toimittajalle epäedulliset jälkeenjääneisyyden rippeet toimivat nähdäkseni urheilutoimittajan identiteetin välineenä. Liikkanen (1998, 146) kirjoittaa, kuinka myyttinen puhe taiteemme ja kulttuurimme kehittymättömyydestä saattaa olla suurimmalta osalta taaksejäänyttä, niin se on kuitenkin jäänyt elämään käsityksissä ”suomalaisista” ja tuotetaan yhä uudelleen suhteessa ”yleisöön”. Tässä mielessä jääkiekon yleisökuvat voivat antaa tärkeitä vihjeitä nimenomaan urheilujournalismin ”puhujasta”.

Edellä hahmoteltu analogia urheilutaiteen ”asiantuntijasta” ja tämän tietystä etäisyydestä ”yleisöön” urheilujournalistisissa kirjoituksissa ei tietenkään määritä urheiluun liittyvän asiantuntijuuden tunnusmerkkejä tyhjentävästi. Jäsentämäni asiantuntijapuheen näkökulmasta mielekäs havainto on ennen kaikkea se, että kapuaminen ”urheilutaiteen” asiantuntijan asemaan saattaa merkitä tiettyä etäisyydenottoa yleisöön, ”faneihin” ja ”suomalaisiin”. Tämä muistuttaa sitä tuttua älymystöasemaa, joka on ollut tyypillisessä suomalaisuuspuheessa suosittu ja palkitseva puheasema (ks. Alasuutari 1996, 234). Se, että edellisen tapaisissa konteksteissa yleisöstä muodostetaan enemmän tai vähemmän ohimennen toimittajan tietämyksen tai näkemysellisyyden vastakuva, on mielenkiintoinen huomio urheilutoimittajainstituutioon kohdistuvien muutosvaateiden kannalta.

Urheilutoimittajuuden muutoksesta käytävissä keskusteluissa nimittäin viitataan asiantuntijuuteen ja sen tärkeyteen itsessään. Jonkinlaisen vihjeen urheilutoimittamisen muutoksesta ja perustumisesta yhä enemmän ”asiantuntijuuteen” saa ainakin keskusteluista, joissa ruoditaan urheilujournalismiin kohdistunutta perinteistä kritiikkiä ja journalismille ehdotettuja kehitysuuntia. Tällaisissa keskusteluissa toimittajien asiantuntijuus nähdään suomalaisessa urheilujournalismissa uutena ulottuvuutena, jota kohti pyritään. Keskustelua voi myös jäsentää ilmaisut toimittajien ”uudesta sukupolvesta”, jolle pelkkä tulosten ja pelitapahtumien raportointi ei riitä, vaan he esittävät personoidusti mielipiteitä, ottavat kantaa, arvostelevat ja antavat neuvoja samaan tapaan kuin kirjallisuus- ja taidekriitikot. Tällaista journalistista genreä lehdistä

edustavat esimerkiksi mielipidejutut, kolumnit ja kommentit. Tarve tällaisille juttutyypeille painetuissa lehdissä on syntynyt myös mediakentän murroksen pakottamana. Ilmestyessään uutisvuorokauden hännillä lehtien on tarjottava lukijoille muuta kuin pelitapahtumien ja tulosten kertaamista. Subjektiivisten ja personoituvien mielipidejuttujen rooli koetaan esimerkiksi iltapäivälehdissä tärkeäksi osaksi hyvää urheilujournalismia. (Ks. Laine 2011, 221–222, 228–229.)

Asiantuntijuuteen vetoavat tietoisesti myös urheilutoimittajat määritellessään ihanteellista urheilutoimittajan roolia. Esimerkiksi kiekkotoimittaja Petteri Sihvonen on korostanut ammatti-identiteettiään lajikohtaisella asiantuntijuudella ja ennen kaikkea suhteessa ”vanhaan” journalismiin. Kiekkotoimittaja Vesa Rantasen mukaan suomalaisessa urheilujournalismissa on alettu vasta viime aikoina kirjoittamaan ”journalistisesti” viitaten urheilutoimittamisen objektiivisuusihanteisiin (Yle Puhe 2013a). Laajemmin urheilusta kertomisen muutoksen ja tuotetun mediaurheilun ajan on sanottu merkitsevän uudenlaisia vaatimuksia esimerkiksi tv:n urheilulähetysten selostajille ja heidän tietämykselleen esimerkiksi urheilun taustoista ja pelitaktiikoista. Uusimpien urheiluselostajasukupolvien sanotaan näyttäytyvän yhä enemmän asiallisina urheiluviihteen ammattilaisina, niin sanotusti ”urheilu urheiluna” -miehinä. (Laine & Itkonen 2009, 218.)

Kyseiset huomiot voivat heijastella myös kirjoittavien urheilutoimittajien rooliin kohdistettuja nykyisiä vaatimuksia ja ihanteita, joita voi osuvasti nimittää ”asiantuntijuudeksi”. Tulkintani mukaan tätä asiantuntijuutta ja asemaa ikään kuin ”urheilutaiteen” nykyaikaisena tulkitsijana voi vahvistaa kaikilla niillä ”tyhmän yleisön” kuvastoilla, joilla peilataan esimerkiksi yleisön vähäistä tietämystä tai kansallista vakavamielisyyttä. Esimerkiksi edellä ironisoidut vakavat ja sotaisat yleisökuvat voivat selittyä nykyisten toimittajien halusta erottautua aiempaa puolueetomampina ja vähemmän romanttisina ”sinivalkeisina ääninä”, jolloin tietoista pesäeroa halutaan tehdä aiempiin jylhän isänmaallisiin median urheilukirjoittajiin. Jos urheilukirjoittamisen perinnettä on kritisoitu muun muassa journalistisesta ohuudesta, epäanalyttisyydestä, kriittömyydestä ja nationalistisuudesta (ks. Pänkäläinen 1998, 7), niin on ymmärrettävissä, että uusin toimittajasukupolvi pyrkii pysyttelemään edellisten piirteiden ulkopuolella. Toisaalta kriittisten ja paineita asettavien yleisökuvien käyttö teksteissä voi palvella hyvin käytännöllistä tarkoitusta, kuten välttää itse kirjoittajana esimerkiksi urheilijoita kritisoiva rooli. Puolueellisuuteen liittyvät asemoitumiset ovat kuitenkin tarkemman kielenkäytön analyysin näkökulmasta häilyviä ja kontekstista riippuvaisia. Ihanteellisen objektiivisuuden ja me -henkisen

puhunnan välillä taiteilu lienee urheilutoimittajien tuoreimmille sukupolville olennainen osa ammatti-identiteetin työstämistä.

Suomalaisuuden ja kiekkoyleisökuvien kannalta mielenkiintoinen kysymys on se, saako ”asiantuntijan” identiteetti merkityksensä nimenomaan erostaan sellaiseen yleisökuvaan, joka on eniten suomalaisuuden syvimpiä ja kliseisimpiä tarinoita vastaava. Kun uudet urheilun tulkit kertovat urheilusta uutta ylevää, tuotetaanko yleisö edelleen entisellä tavalla? (Ks. Liikkanen 1998, 145–146.) Kaikilla identiteeteillä on ”marginaalinsa”, ”jokin muu kuin ne itse”, kirjoittaa Hall (1999, 251–252). Merkitseekö urheilujournalisminkin asiantuntijan paikan ottaminen erottautumista sellaisesta katsoja- tai lukijahahmosta, joksi ”tavallinen” kotisohvafani mielle-tään (ks. Löytty 2004a, 45–51)? Asiantuntijamaisen yleisöpuheen ei tarvitse olla kuitenkaan varattu pelkästään journalistisia tekstejä kirjoittaville toimittajille, vaan niitä voi käyttää kuka tahansa keskustelija, kun jääkiekon MM-kisojen ”suuri yleisö” halutaan tuottaa huonon urheilumaun yleisönä.

Entä, miten tällainen yleisöpuhe voi liittyä kysymykseen urheilun sijoittumisesta ”matalan” ja ”korkean” kulttuurin kentällä? Löytyykö korkean ja matalan rajojen hämärtyessä korkean viivahteita siten yllättävistä paikoista? Liikkanen kysyy, että vaikka niin sanottu postmodernia koskeva keskustelu on väittänyt taiteen kentällä korkean ja matalan sekoittuneen jo aikaa sitten, niin ”koskeeko tämä myös yleisöjä ja yleisöpuhetta, kansaa” (Liikkanen 1998, 137). Knuuttila puolestaan pohtii, ettei modernin taiteen haaksirikkoa käsittelevien teesien yhteydessä taiteen kohtalon pohdinta ole yhdistynyt keskusteluun muiden kulttuurimuotojen tilasta ja tulevaisuudesta. Knuuttila kysyy, kuuluvatko siis Madonna, Pavarotti, Jeff Koons ja Marja-Liisa Kirvesniemi samaan luovuuden perheeseen? (Knuuttila 1996, 14.)

6.3 Arjessa, juhlassa ja asiakkaana

Tähän alalukuun olen kerännyt lehtiaineistosta yleisön esittämistapoja konteksteissa, joissa tekstin ”puhuja” voi olla häilyvä tai ”puhujan” ja ”yleisön” välillä ei näytä olevan aineksia edellisten alalukujen kaltaiselle stigmatisoivalle tai asiantuntijamaiselle erottautumiselle. Näennäinen kuvaileva tai määrittelemätön etäisyys saattaa muuttua myös puhujan varauksettomaksi samaistumiseksi yleisöön eri konteksteissa. Tällaista lehtitekstissä esiintyvää yleisöpuhetta voi luonnehtia rutiininomaisena, banaalina ja positiivisena tapana luoda yleisölle toimija-asemia ja identiteettejä.

Taustalla oleva kiekkoyleisö voidaan herättää henkiin hyvinkin rutiininomaisesti kehystämällä jääkiekon MM-kisat niitä seuraavan suuren suomalaisyleisön mielenkiinnon kohteeksi. Yleisön koko voi seuralla esimerkiksi kotimaisten tv-katsojien määrää mukailevia lukuja, kun ”kaksi miljoonaa suomalaista seuraa herkeämättä Leijonien taivalta” (IS 30.4.2011).

Rutiininomaisinta jääkiekkoon kytkeytyvää yhteisön kuvittelua edustaa banaali kansaretoriikka, jossa esimerkiksi MM-kisoja seuraavaksi yleisöksi kerrotaan huomaamattoman arkipäiväisesti lähes koko kansa. Tällaisessa puheessa ”kansaa” urheilun ja jääkiekon yleisönä on mahdollista nähdä puheen rutiininomaisena kehyksenä, jolloin se esiintyy ilman, että se sinänsä olisi jonkin erityisen toiminnan tai huomion kohteena (ks. Alasuutari 1998, 160). Ilta-Sanomien kerronnassa ”kansaa” on se yleisön viiteryhmä, joka elää MM-turnauksien ympärillä toistuvasti:

Kevään 1995 MM-kullan kiilto ei himmene suomalaisen kiekkoväen mielissä koskaan. Kansaa ryntäsi kaduille juhlimaan, ja suomalainen jääkiekkoilu pääsi melkein kertahetimitä eroon vuosikymmenien alemmuuskompleksistaan. (IS 12.5.2011.)

Koko Suomen kansaa voi aistia leijonien hurjan taistelun (IS 14.5.2011).

Arkipäiväinen tapa uusintaa journalismissa ”kiekkokansaa” on myös puhua koko kansan oletetun valtakirjan varassa (ks. Kokkonen 2000, 50; 2003a, 46). Ilmoitusluonteisesti voidaan esimerkiksi todeta *kiekkohullun kansan* janoavan vastausta kysymykseen, kuka selostaa Leijonien MM-pelit ensi vuonna MTV3:lla (IS 11.5.2011). Kansan kokoinen kiekkoyleisö voi elää myös napakasti yhteen urheilijaan kiinnittyneessä suosiossa, kun kisoissa sävyyttänyt Mikael Granlund sai välittömästi lisänimen *koko kansan kultapoika* (IS 17.5.2011). Nationalistisen puhe- ja ajattelutavan sitkeytenä ja vahvuutena on nähty erityisesti sen kyky nimittää mitä erilaisimpia ja erikokoisia ihmisryhmiä kansoiksi (Saukkonen 2005, 99). Vaikkei aivan koko äänivaltaisen kansan oletettaisikaan seuraavan esimerkiksi jääkiekon MM-kisoja, voi arkipäiväisellä, johonkin tiettyyn lajiin liittyvällä yhteisön kuvittelulla olla paljon merkitystä ainakin eri lajien välisten valta-asetelmien tuottamisessa. Esimerkiksi mediassa miesten maajoukkuejääkiekon toistuva jäsenyys ”koko kansan” mediatuotteena uusintaa tehokkaasti lajille suotua kansallisurheilu -asemaa tai *valtiomiesasemaa*, kuten Petteri Sihvonen lajille suotua symbolista asemaa luonnehtii (UL 19.5.2011). Eri lajeille suodut yleisön kokoon perustuvat suosiohierarkiat saattavat olla hitaita muuttumaan. Esimerkiksi Suomen lento- ja koripallomaajoukkueilla lisääntyneestä huomiostaan huolimatta saattaa olla haastavaa saada journalistista ”kansaa” yleisökseen.

Huomaamattoman ja rutiininomaisen kansakunnan muistuttamisen (Billig 1995) urheilun kontekstissa voi nähdä toimivan myös tehokkaammin yhden lajin kulttuurisen aseman vahvistajana kuin varsinainen väittely esimerkiksi jääkiekon kansallispeliksi nimeämisen oikeuttamisesta (ks. Löytty 2004a, 43). Rituaalinomaisen toiston avulla jääkiekko kiinnittyy kansalliseen identiteettiin suomalaisuuden arkipäiväisissä nykyseremonioissa, kuten SM-liigaotteluiden aluksi kuultavan Maamme-laulun aikana (Lehtonen 2004b, 133). Urheilujournalismissa jääkiekon ympärille kuviteltu kiekkokansa herätetään henkiin tällaisen toiston avulla arkisen juhlavasti.

Journalistinen yleisöpuhe voi olla myös MM-turnausta paikan päällä seuraavien kisaturistien ja kannattajajoukkojen karnevalistista esittämistä. Kilpailua maiden kesken käydään esimerkiksi kiekkokatsomoissa kannustuksen määrystä ja kovuudesta. Iloisten ja riehakkaiden kannattajien kuvauksilla urheilujournalismissa voidaan luoda kisatunnelmaa ja tunnetta yhteensuuluvuudesta (Sieviläinen 2006, 50–53). Vuonna 2011 Slovakian Bratislavaan matkanneet karnevalistisesti pukeutuneet faniryhmät voidaan esittää lehtiteksteissä kannustavana maa-joukkueen tukena. Lehtikuviin poimitut kannattajaryppäät katsomoissa ja jäähalleissa (IS 4.5.2011) saavat edustaa iloista ja karnevalistista sinivalikoista kiekkoyleisöä (ks. Virtapohja 1998, 110). Kannattajien tärkeä rooli ”ylimääräisenä pelaajana” nostetaan esiin esimerkiksi eri maiden kannattajien välisillä äänekkyyden voimainkoetuksilla. Alkusarjan otteluissa Tshekin ja Slovakian joukkueita vastaan Suomen todettiin olleen kotijoukkue *vain paperilla*, sillä parinsadan suomalaiskannattajan kannustus oli hukkaa tuhansien tshekkien ja slovakien *valtavan pauhun alle*, vaikka suomalaiset olivat muissa peleissä pitäneet hyvin *mölinää* (IS 5.5.2011).

Karnevalistisen ilonpidon välittäminen alkoholinhuuruisten fanitunnelmien avulla sopii hyvin siihen suomalauskertomusten yli satavuotiseen perinteeseen, jossa on toistuvasti viitattu suomalaiseen ”viinapähän” osana suomalaisten kansanluonnetta (ks. Alasuutari 1996, 202–203). Suomalaisen alkoholikäyttämisen perinnettä on pidetty yllä myös urheilukatsomoissa ja kerrottu siitä asianmukaisella tavalla. Kokkonen (2000, 5) kuvaa Ruotsi-ottelun historiassaan, kuinka yleisurheilumaaottelu oli vielä ennen jääkiekko- ja formulaturismin alkua tälläkin alalla suurin ja kaunein. Suomalaisten maaotteluturistien matkoja Ruotsiin ovat värittäneet kertomukset viinanhuuruudesta suomalaisyleisöstä, jonka rinnalla länsinaapurin urheiluturistien nautiskelu on näyttänyt vielä pieneltä (Kokkonen 2000, 42). Esimerkiksi vuoden 1979 maaottelua uutisoineessa Ilta-Sanomissa suhtauduttiin aikanaan suomalaisyleisön käyttäytymiseen

voimakkaan paheksuvasti: ”Pahinta sikailua, mitä olen nähnyt”. Ulkomaille matkanneiden suomalaisturistien edesottamusten ruodintaan otti osaa myös urheilun hyvää kertomusta varjellut raittiusliike, joka kantoi huolta ulkomailla annetusta Suomi -kuvasta. Suomalaisten katsomokäyttäytyminen nähtiin urheilukansan maineen kannalta tärkeäksi: ”Urheilukansaa vai votkaturisteja?”, kysyttiin Raittiusanomissa (Pyykkönen & Vasara 1999, 9.) Samoin vuoden 1952 Helsingin olympialaisten edellä Suomi -kuvaa pyrittiin varjelemaan ajanmukaisella valituksella. Huolta kannettiin sivistymättömien suomalaisten ”juomarimaineesta” ja ”harkituista ryyppäjäisistä”. (Kokkonen 2008, 291–293.) Ilta-Sanomien (11.5.2011) hyväntuulisessa Bratislavan vanhankaupungin terassien kuvauksessa ei ole läsnä holhoavaa maanmiehien paheksuntaa, mutta samalla käy myös selväksi, mikä kansallisuus terassin antimia ainakin nauttii:

On muuten hauskaa huomata, että suomalaiset eivät ole ainoita, jotka aloittavat päivänsä seitsemällä kaljatuopilla ja ovat ottelun alkaessa naula sen verran syvällä päässä, että suurin jännitysmomentti taitaa pelin sijaan liittyä siihen, pääseekö jäähalliin ylipäänsä sisään.

Vaikka lainauksessa jokseenkin etäisesti muistutetaan suomalaisten usein ongelmana käsitelystä läträämistaipumuksesta, voi kyse olla myös Ruuskan (1999b, 303) tulkinnasta negatiivisten suomalaisuuskuvioiden, kuten ”viinapään”, käytöstä positiivisissa ja yhteisöä rakentavissa merkityksissä. Kansalliseen tautiin taipuvainen kuuluu kuitenkin joukkoon. Tästä voi olla kyse myös Marko Lempisen kepeässä neuvossa kesken turnauksen Slovakiaan saapuvalla suomalaisfanien ryyppäälle: *älkää juoko alkoholia julkisella paikalla, se nimittäin tietää heti sakkoja!* (IS 11.5.2011).

Sieviläinen on kuvannut, kuinka kiekkokolumnien kirjoittajat kuvaavat MM-kisojen karnevaalitunnelmaa tietyllä etäisyydellä, mutta osoittavat tarvittaessa itsekin viihtyvänsä juhlahuimussa. Toimittajien kannattajamaisen eläytymisen ja kannattajien positiivisen kuvauksen Sieviläinen tulkitsee osoitukseksi viihteellistyneen mediaurheilun aikakaudesta. Tähän liittyen työssä toistetaan useasti täsmentämätön ennen ja nyt -tyyppinen jäsenyys, jonka mukaan ennen urheiluun suhtauduttiin vakavamielisellä kansallisella päätöksellä kun taas nykyään siihen osataan suhtautua jo kepeämmin karnevalisoituneena urheiluviihteestä. (Sieviläinen 2006, 51–53, 86, 89.) Urheilun populaari- ja viihdeulottuvuuden kasvulla on kuitenkin pidempi historia. Kokkonen on tuonut esille tutkimusajanjaksonsa urheilunationalismin moniäänisyyttä, jossa korkealentoisen moraalisaarnan ja juhlayan urheilupuheen rinnalla on elänyt populaarimmat ja kansanomaisemmat urheilun tulkinnan tavat. Hartaan juhlat puhuvat urheilun

kansallisista merkityksistä kuuluivat ennen kaikkea urheilun tulkintavaltaa käyttäneelle keski-
luokkaiselle urheiluliitille, kun taas kansalaiset ja eri ryhmittymät ovat voineet liittää urhei-
luun omia arkipäiväisiä ja kansanomaisia merkityksiään. Kokkosen mukaan urheilu kehittyi
sen draamallisen aineksen ansiosta jo 1920–1930-luvuilla yhä enemmän viihteen suuntaan ja
voittojen juhlinnassa oli tiettyjä karnevalistisia piirteitä. Oman aikansa karnevalismia ja natio-
nalismin arkipäiväisiä käytäntöjä ovat saaneet edustaa humoristiset kupletit, pakinat, pilapiir-
rokset, runot ja laulut. (Kokkonen 2008, 20, 89, 108–109, 164, 309–311, 315.)

Urheiluun liittyvän yleisö- ja suomalaisuuspuheen näkökulmasta jäsenettäessä mennyttä
”vakavana” ja nykyistä ”karnevaalina” avautuu mielenkiintoisia tulkintamahdollisuuksia siitä,
keille toimijoille urheilu esitettiin ja esitetään edelleen vakavana asiana. Kaikki mennyt urhei-
lupuhe ei kenties ole ollut luonteeltaan pelkästään jäyhän vakavaa, mutta eritellympien toimi-
ja-asemien tasolla urheilun vakavasti ottaminen on edelleen liitettävissä käsityksiin ”suoma-
laisista” jääkiekon ja urheilun yleisönä, kuten edellisissä alaluvuissa esitin. Paikanpäälle saa-
puneiden kiekkoturistien esittäminen karnevaalitunnelmaisina, iloisina ja riehakkaina toimi-
joina edustaa kuitenkin yleisöä koskevien suomalauskertomusten vähiten vakavaa antia.

Aivan erityinen tilaus juhlahumuiselle yleisön esittämiselle tarjoutui luonnollisesti MM-
turnauksen jälkeen, kun Suomi sai historian toisen MM-kultansa voitettuaan finaalissa Ruot-
sin. Kansallisen riemun ja juhlan välittäminen yleisöreaktioiden siivittäminä kuului olennai-
sesti Ilta-Sanomien turnauksen jälkeiseen uutisointiin. Jääkiekon maailmanmestaruus oli oitis
koko maan juhlaa. *Suomi sekosi, Suomi repesi* kuuluivat Ilta-Sanomien erikoisnumeron (IS
16.5.2011) etusivujen paljon puhuvat tunnelmoinnit. Urheilupuheen perusaineksena voi pitää
juuri itsestään selvältä tuntuvaa tapaa välittää kohahduttavimmat urheilu-uutiset ”koko kan-
saa” koskettavina draamoina (Vettenniemi 2010, 21). Pitkän 16 vuoden kultaodotuksen jäl-
keen korostettiin maanlaajuista poikkeustilaa. *Suomi on seuraavat pari viikkoa sekaisin*, ar-
veltiin jutussa *Parin viikon bileet*. Kansan itkun ja naurun sekaisia tuntemuksia välitettiin leh-
dessä muun muassa Helsingin katutason tunnelmilla: *Kansa vyöryi kaduille juhlimaan: laulua
ja huutoa, autojen torvien soittoa ja riemua*. (IS 16.5.2011.) Samanlaista suomalaisten kollektiivista sekoamista todistettiin vuoden 1995 maailmanmestaruuden uutisoinnin yhteydessä. Innostuneessa MM-huuman analyysissään Virtapohja tunnelmoi spontaanin riehan tutuilla aineksilla: tööttäilyjä, lippujen heiluttamista, halaamista, huutoa sekä kasvojen maalaamista sinivalkoisiksi. Tuoreessa sankarijoukkueilmiön juhlinnassa nähtiin mielellään olevan televisiosta opittua ”eurooppalaista otetta”. (Virtapohja 1995, 84.)

Merkittävää osaa median nationalististen tunteiden välittämisessä näyttelee juuri yleisöreaktioiden kuvaaminen. Siinä missä tiedotusvälineet seuraavat tarkasti itse urheilutapahtumia kentän laidalla, kiertävät mikit ja kamerat riemun hetkinä myös toreilla, kaduilla ja pubeissa kansan tunteiden tulkkina. (Kokkonen 2003a, 45.) Monissa Ilta-Sanomien juhlatunnelmia välittävässä jutussa huomion keskipisteenä ovat korostetusti fanit ja heidän toimeliaisuutensa näyttävän kuvakerronnan tukemana. *Nyt tunnustetaan väriä*, ilakoidaan fanien askartelemia sini-valkoisia asusteita esitelevässä jutussa (IS 17.5.2011). *Suomi strippasi* -otsikon alla puolestaan matkattiin vähäpukisten juhlijoiden ja suihkulähteiden äärelle. Jutussa raportoidut fanien suihkulähdერიtuaalit Helsingistä, Jyväskylästä ja Tampereelta saatiin näyttämään koko maan yhteiseltä kokemukselta: *Kun suomalainen juhlii, hän riisuutuu ja ui*. (IS 17.5.2011.)

Erityisenä pidetyn urheilumenestyksen hetkellä yleisö voi näyttäytyä urheilijoita voittoihin siivittävästä taustatukenä ja lähes joukkueen jatkeena. Tätä edustaa yleisön asema olla urheilijoiden vastavuoroisen kiittollisuuden kohteena: *Koko kansa on seissyt takanamme*, tunnelmoi Tuomo Ruutu MM-finaalin päätyttyä (IS 16.5.2011). Samoin urheilusaavutusten omistaminen ja jakaminen kotimaan väestön kanssa tekee mestaruuksista ja mitaleista yhteistä kansallista omaisuutta: *Ja tämä saavutus kuuluu kaikille suomalaisille*, hehkutti turnauksen sensaatioksi nimetty Mikael Granlund voittopokaali sylissään (IS 16.5.2011). Samoin Jari Kurri omisti mestaruuden kuuluvan koko kansalle (IS 17.5.2011). Myös puolustaja Lasse Kukkonen veetömuksen *kansallisesta vapaapäivästä* (IS.16.5.2011) voi tulkita viestivän joukkueen mukana eläneestä ja lepopäivän ansainneesta kiekkokansasta. Ylipäänsä kansallisesti merkittävien urheiluvoittojen hetkellä urheilupuhe on puettavissa yhä perinteiseen, yhteisöjä synnyttävään muotoon. Menestys näyttää liittävän yleisön sekä muut urheilutoimijat korostetusti yhdessä juhlivaksi perheeksi. Urheiluselostajien sukupolvia tarkastelleiden Laineen ja Itkosen mukaan selostuksien urheilupuhe sisältää tiettyjä rituaaleja ja manereja, joita yksittäisten selostajien tai selostajasukupolvien selostustyylit eivät ylitä. Vaikka nuorimpien selostajasukupolvien ammattitaidon olennaisin osa ei ole enää nationalismin lukutaito, ovat Suomi ja suomalaisuus usein ne yhteisöt, joihin kansainvälinen urheilumenestys selostuksissa liitetään. (Laine & Itkonen 2009, 217.)

Yhteisöllisyyden ilmentäminen kuuluu myös erottamattomasti kirjoitettuun urheilujournalismiin, mihin vuoden 2011 MM-kullan juhlinta ja siitä raportointi tarjosivat poikkeuksellisen paljon aineksia (ks. Laine & Välimäki 2012, 72). Myönteistä kiekkoyleisön identiteettiä tuotetaan varmimmin juuri menestyksen hetkellä, jolloin yleisö näyttäytyy journalismissa

saavutuksia varauksettomasti juhlivana, yhtenäisenä, kiitoksia sekä jakavana että saavana toimijana. Helsingin Kauppatorin kansanjuhlaa uutisoineessa Ilta-Sanomien (17.5.2011) jutussa otsikko onkin kuin kiekkokansan suusta: *Kiitos, pojat!* Urheilumenestyksen tunteikas juhlinta näyttää yhdistävän merkittävän osan suomalaisista kuvitteelliseksi yhteisöksi, jonka luonnissa urheilujournalismi vetoaa voimakkaasti ihmisten yhteisöllisyyden tunteisiin (Kokkonen 2008, 89). Ilta-Sanomien osuu lämpimässä Kauppatorin kansanjuhlan tunnelmoinnissaan yhteenkuuluvuuden tuottamisen ytimeen (IS 17.5.2011):

Pelkkiä hymyjä ja suurta vilpítőntä riemua. Aaltoilevan ihmismeren päällä leijuu paksu yhteenkuuluvuuden pilvi. Sankareitaan Helsingin Kauppatorille vastaan tulleet yleisö hitsaantui vähitellen yhteen aurinkoisessa illassa niin kuin leijonalauma.

Kaikkien positiivisten yleisökuvien keskellä yleisöpuheesta voi myös otollisesti löytyä sellainen puhujan paikka, joka muistuttaa enemmän tyypillisen suomalaisuuspuheen puhujan ja kuvauksen kohteen välisestä etäisyydestä. Eliittipuhujan kansaan kohdistama katse positiivisissakin konteksteissa voi pitää sisällään piiloisia oletuksia siitä, mikä kaduilla kokoontuneen suomalaisyleisön käytöksessä olisi odotettavaa. Kansanjuhlaa kuvaavassa Ilta-Sanomien jutussa toimittajan ja haastateltavan huulilta on luettavissa helpotuksen huokaus (IS 17.5.2011):

Suomalaiset juhlivat kerrankin puhtaasta juhlimisen ilosta, jossa kiekkojoukkueen sponsorin liällinen nautiskelu ei johtanut ylilyönteihin. – Näköjään virkamiesmäinen kansa osaa iloita värikkäästi. Suomen joukkue oli erittäin yhtenäinen ja siltä näyttää myös tämä yleisö...

Huoli jäyhän kansan juhlinnan tavoista ja potentiaalisista ylilyönneistä liittyen alkoholin nauttimiseen ei tietenkään ole uutinen, kun sen asettaa osaksi suomalaista alkoholivalistuksen pitkää perinnettä. Suomalaisista alkoholinkäyttäjinä kirjoittaessaan Apo kuvailee osuvasti pelkoa ”eläimen irtipääsystä”, siitä miten suomalainen karkea rahvas on toistuvasti mielletty kyvyttömäksi kontrolloida omaa käytöstään ja suhdettaan viinaan. Eliitin kansaa silmällä pitävään rooliin Suomen historiassa on kuulunut sekä negatiiviset että positiiviset yllätykset kansasuhteissaan, mikä on ilmentynyt esimerkiksi kansalaissodan pettymyksen ja talvisodan ihmeen kaltaisina etappeina kansakuvien muodostuksessa. Apon mukaan sivistyneistön kansakuva on siten ollut paitsi kriittinen myös sumea. Yläpuolisessa lainauksessa voi tulkita olevan kyse nimenomaan odotusten vastaisesta myönteisestä hämmennyksestä: ”Onko kansa todella tällaista?” (Apo 1998, 101–119.) Alapuro on kirjoittanut, kuinka sivistyneistön suhde kansaan ei ole ollut yksinomaan kielteinen vaan enemmän kaksijakoinen. Kansasta erottautumisessa tai

siihen samaistuttaessa on ollut monesti kyse ”suomalaisuuden” ja ”eurooppalaisuuden” vasta-kohtaisuutta korostavasta kulttuurisesta jäsenyyksestä, jonka mukaan edellinen on näyttäytynyt aina jälkimmäistä huonompana. Ensimmäiseen on liitetty juttimainen maalaisuus, kun toinen on mielletty hienoksi kaupunkilaisuudeksi. Tämä perustava eronteko suomalaisuuden ja eurooppalaisuuden välillä on merkinnyt suomalaisuuspuheen puhujalle lojaalisuusvalintaa: ne, jotka haluavat tunnustautua sekä ”suomalaisina” että ”eurooppalaisina” ovat hankaluuksissa. (Alapuro 1998, 177–186.) Eurooppaa suomalaisille uutena asiana kaupittelevassa EU-retoriikassa korostetaan juuri Suomen äskettäistä siirtymistä Pohjolan perukoilta kohti avaraa Eurooppaa ja länttä (Löytty 2004b, 118). Kaupungista toisaalta löytyy vastikään maalta muuttanut ja kaupunkielämään totutteleva, kansallisen stereotypian mukainen ”metsäläinen” (Alasuutari 1996, 229).

Eurooppaan matkaavan Suomen tai Suomeen tulevan EU:n (ks. Virtapohja 1995, 95) voi siten myös löytää urheiluyhteisön käytöstä ja juomatottumuksia silmällä pitävistä tarkkailuasemista. Tällaisia näköaloja ei ”lamasta nostaneen” vuoden 1995 maailmanmestaruuden hetkellä puuttunut. Oma panoksensa suomalaisen urheilukansan sivistymis- ja oppimiskertomuksiin on kannettu myös puheenvuoroissa, joissa kaduilla juhliiva ”kansaa” on päässyt yllättämään tutkijat ja filosofitkin. Tutkimuksellista ”nenänvarsinäkökulmaa” kiekkokansaan on käyttänyt muun muassa Virtapohja vuoden 1995 maailmanmestaruuden juhlinnan tulkinnoissaan, joissa suomalaisten ”eurooppalaistumisen” odotukset EU-jäsenyyden keväänä näyttävät uponneen otolliseen maaperään. Kiekkomestaruuden myötä suomalaisista tuli lopullisesti eurooppalaisia, mitä todisti muun muassa ”yllättävän hillittynä pysynyt iloinen juhlinta”. ”Uhoajista” kasvoi ”euroihmisiä”, vaikka ensimmäinen mestaruus myös ”villiinnytti” ja ”juovutti”. Televisiota kävi kiittäminen juhlinnan tavoista, jotka olimme oppineet Euroopasta. Virtapohja arvuuttelikin, oliko kyse vain irrallisesta MM-huumasta vai olimmeko todella kansakuntana kasvaneet eurosarjaan. (Virtapohja 1995, 87–98.) Vuonna 1995 maajoukkuetta valmentaneen Curt Lindströmin ruotsalaisuus loi ensimmäisessä MM-huumassa Suomen ovia avaaville kansainvälistymiskertomuksille myös lisää pontta. Suosioon nousseeseen Lindströmiin liitetyt avarakatseisen ”Euroopan tuulet” tarjosivat mahdollisuuden nähdä suomalaisissa vihdoinkin aikuistumisen merkkejä: ”Onko meistä suomalaisista mielestäsi tullut eurooppalaisia?”, kysyikin filosofi Timo Airaksinen Lindströmiltä vuoden 1995 kultahuuman keskellä (Virtapohja 1996, 121).

Ironisesti voisi todeta, että jos ei vuoden 2011 mestaruuden juhlinnassakaan suomalaisia voinut moittia ”eläimen irtipääsystä”, niin ainakin jäljelle saattoi jäädä piilevä huoli siitä, että eurooppalaisen juhlinnan opit olisivat saattaneet pitkän 16 vuoden kultaodotuksen aikana unohtua. Ennen kaikkea tällaisiin positiivisimpiin riemunkiljahduksiin suomalaisista urheiluyhteisönä saattaa olla piilotettu vähemmän mairittelevia oletuksia yleisön käytöksestä ja edelleen keskeneräisestä kansansivistystyöstä. Kaiken varalta suomalaisyleisöjä on pidettävä ainakin silmällä ja olla valmiina yllättyneenä kysymään, joko vihdoinkin olisimme oppineet. Nimitään aina on vaara, että suihkulähteissä pulikoivat ja kaduilla lauluaan virittelevät suomalaiset onnistuvat luomaan säröjä sivistyskertomukseen. On epäilemättä urheilukansoja, jotka osaavat tehdä samaiset juhlarituaalit sivistyneemmin (ks. Ruuska 2004b, 159). Kokkosen (2008, 302) urheilumyyttejä koskevan tulkinnan mukaan urheilupuhe onkin pitänyt yllä kaksijakoista käsitystä suomalaisuudesta: ”olemme monessa suhteessa pystyviä, mutta meissä veloo arvaamattomia voimia, joita on pyrittävä pitämään aisoissa”. Alasuutarin mukaan yli sata vuotta jatkunut kansansivistysperinne on saanut oikeutuksena sivistyneisyyden vastakohtaksi mielletystä perisuomalaisuudesta. Tähän kytkeytyvä negatiivinen suomalaisuuspuhe ei ole sen legitimoivan tehtävänsä takia juuri muuttunut. (Alasuutari 1998, 165.) Suomalaisten kehitystarinaa kansakuntana voidaan kertoa ihme -retoriikan keinoin urheilujuhlan hetkinä, jolloin arki saadaan toisaalta näyttämään tasaisen harmaalta ja ikävältä. Kyse on säännön ja poikkeuksen määrittelystä Hymyhuuliset suomalaiset ovat kulttuurisen jäsenyyden mukaisesti uutisen arvoisia. Kisojen jälkeen Urheilulehden (19.5.2011) pakinoitsija *Isolta-Teuvolta* ei jäänyt tämä harmiton huomio kiekkoyleisöstä tekemättä: *On kiva nähdä urheilukatsomo, jossa hymyilläään Suomen lipun kanssa. Kerrankin. Milloinkohan se on viimeksi nähty?*

Jos yleisö suoriutui juhlinnan velvoitteistaan suuremmista moitteista, niin yhtä hyvin ei käynyt Kauppatorilla juhlitun leijonajoukkueen pelaajille ja taustajoukoille. Tuomo Ruudun ehdotus juhlimisesta *suomalaiseen tapaan* (IS 16.5.2011) sai jälkikäteen ainakin kultajuhlien media-käsittelyn näkökulmasta ennustuksellisen sävyn. Vuoden 2011 kultajuhlien uutisointia värittänyt ”kännämiskohu” perustui muutaman juhlahalavalle kavunneen pääosanesittäjän *silminnähtävään* humalatilaan (IS 19.5.2011). Maailmanmestareiden julkista esiintymistä ja esimerkiksi kommentoitiin Ilta-Sanomien lisäksi myös ahkerasti muussa mediassa. Esimerkiksi MTV3:n 45 minuuttia -ohjelmassa otettiin tapahtumiin paikoin moralisoiva lähestymistapa (45 minuuttia 18.5.2011). Yleisön toimija-asemien näkökulmasta Leijonien ”känni uutisoinnin” kontekstissa tarjottiin kuitenkin suomalaisille asemaa ja identiteettiä, jotka olen tulkinnut yleisön kannalta kaikkein myönteisimmiksi lehtiaineistossani.

Urheilijoiden esimerkillisyyttä sekä raittiuden ja urheilun pitkää liittoa ruotivassa julkaisussa ”Viinamäen urheilumiehet” Pyykkönen ja Vasara (1999, 43) katsoivat urheilun ja raittiuden suhteen rapisseen jo siinä määrin, ettei urheilijoiden tarvitse enää pahoitella julkisuudessa esimerkiksi alkoholinkäyttöään. Maajoukkueen voittaman maailmanmestaruuden konteksti ja siihen liittyvä suuren yleisön huomio kuitenkin näytti asettavan urheilijoille ja joukkueen johdolle julkisuuden mukanaan tuomia erityisvelvoitteita. Velvoitteiden laiminlyöntiin liittyvä pahoittelu huipentui Ilta-Sanomien jutussa *ANTEEKSI!* (IS 23.5.2011), jossa yleisölle onnistuttiin luomaan loukatun vahingon kärsijän asema. Joukkueenjohtaja Timo Jutilan suuhun laitetussa anteeksipyyntössä hurskastelijan rooli varattiin surutta koko Suomelle: ...*Timo Jutila pyytää anteeksi Suomen kansalta jääkiekkoilijoiden kannäämistä*, jutussa todettiin. Urheilijoiden vastuuta käytöksestään mitailtiin lopulta moraalisesti valveutuneen yleisön edessä. Pettymys ja mielenpahoittaminen liitetään tällaisessa jäsenyksessä yleisön reaktioiksi, mikä edellyttää pääosanesittäjien velvollisuutta pyytää anteeksi, selitellä tai vähätellä tapahtumia.

Vaikka mittasuhteiltaan vuoden 2011 MM-juhlakohu ei ehkä yllä suomalaisen urheilun mediatapausten kärkisarjaan, on siinä yhtymäkohtia muihin median synnyttämiin ”skandaaleihin”, joissa urheiluyhteisön ja urheilijoiden välille on tuotettu samantyyppisiä loukkaamisen ja anteeksipyyntöjen äärelle synnytettyjä asemia. Toistaiseksi suurin suomalainen urheiluaiheinen mediaskandaali koettiin Lahden 2001 MM-hiihdoissa, joissa kuuden suomalaishihtäjän positiiviset dopingnäytteet saivat osakseen poikkeuksellisen mediahuomion. Kansalliseksi ”häpeäksi” tai ”traumaksi” (ks. Virsu 2010, 165) käsitteellistetty mediatapaus tarjosi myös urheiluyhteisölle häpeävän toimijan osaa. Vettenniemi (2010, 11–15) on kiteyttänyt tiedotusvälineissä Lahden tapahtumien ympärille luodun ”melodraaman” peruskuvion, jossa ”roistoja olivat hiihtäjät taustajoukkoineen ja uhreja Suomen kansan syvät rivit”. Dopingrikkeiden pahoittelu pettyneiden ja petettyjen penkkiurheilijoiden edessä toteutui yksittäisen urheilijankin toimesta, kuten hiihtäjä Mika Myllylä teki kuuluisassa ”testamentissaan” Suomen kansalle (ks. Mäntynen & Shore 2010, 187).

Lahden dopingongelman retoriikkaa ja yleisökonstruktioita lehtiteksteissä tutkineen Virsun mukaan viittaaminen esimerkiksi ”kansaan” positiivisesti arvoitettuna yleisötoimijana on dopingretoriikassa yleisesti käytetty ”antielitistinen” keino. Tällöin puhujan samaistumisen kohteena toimii esimerkiksi ”suomalainen penkkiurheilija”, joka voidaan asemoida vahingon kärsijäksi, uhriksi ja nöyryytetyksi toimijaksi, kun taas urheilijoille ja urheilupomoille lankeaa syyllisten osa. (Virsu 2010, 164–179.) Ei ole epäilystä siitä, kumpaa urheilullisista mediata-

pauksista tullaan muistelemaan Suomessa merkittävämpänä ”skandaalina”, jos toista edes skandaalina monikaan muistelee. Kuten Vettenniemi toteaa, Lahti jätti moninaisia kulttuurisia jälkiä niin teatteriin, kirjallisuuteen kuin oopperaan. Tankeroenglantia puhuva hiihtojohdaja, kivikasvoinen päävalmentaja, katoamistemppuja tekevät urheilijat ja villi Hemohes -huumori ovat jo modernia suomalaista kansanperinnettä. (Vettenniemi 2010, 19.) Urheilun yhä karttuvaan digitaaliseen kansanrunousarkistoon voi ennustaa pääsevän myös leijonavalmentajan ”ilmaveivit” punaisella matolla kuin myös ”eteenpäin menevän” joukkueenjohtajan. Kuviteltu yleisö mahdollisena eettis-moraalisena toimijana löytyy kuitenkin edellisenkaltaisista konteksteista, joissa joidenkin muiden toimijoiden koetaan toimivan vallitsevien ihanteiden vastaisesti. Lahdessa ihanteita koetteli infuusioneste, kiekkojuhliissa jo kaiken kansan rähinävesi. Tällöin herätetään henkiin mahdollisesti kaltoin kohdeltu, paheksuva ja kaiken hyvän puolella oleva urheiluyleisö, johon moraalista paniikkia lietsovien toimittajien on helppo samaistua. Kyseessä voisi olla siten jonkinlainen suomalaisen ”herrapuheen” muoto, jos tässä yhteydessä ”herrojen” skaala ulottuu hiihtojohdajista ja rikkaista kiekkoilijoista aina Tuntemattoman sotilaan Lammioon asti (ks. Ruuska 1999a, 296). Tällöin puhujan on mahdollista asettua massojen puolelle, puhumaan puijatus ”kansan” suulla. Loukattuun yleisöön vetoaminen ja kansan suulla repostelu urheiluyleisöpuheessa on suomalaista ”herrapuhetta” pelkistyneimmillään.

Yksittäisten henkilöiden tai ryhmien lisäksi yleisön närkästystä voidaan peilata kokonaista urheilulajia vasten. Urheilulehdessä Jari Kupila näytti asettuvan samantapaisesti moraalitietoisien yleisön joukkoon kirjoittaessaan MM-kullan merkityksestä ja määritellesään kiekkoväen ja kiekkoyleisön välisiä suhteita MM-turnauksen jälkeen (UL 19.5.2011). Jutussa *Ihanampaa, Leijonat, IHANAMPAA!* pahan pojan rooliin asetetaan jääkiekko itsessään lajina. Kirjoituksessa kuvataan vuoden 1995 mestaruuden jälkeistä jääkiekon nousua *urheilumme kuninkaaksi*, ja samalla konstruoidaan suomalaisten kahtiajakautuminen jääkiekon suhteen: niihin, jotka rakastavat jääkiekkoa ja niihin, jotka alkoivat suhtautua siihen penseästi:

Voin avoimesti tunnustaa, että jossakin vaiheessa kevään 1995 jälkeen huomasin lipsahtaneeni tähän oppositioon. Öykkäröivä johtamiskulttuuri, kaukalon väkivaltakoodit, vip-aitioissa porsastelevat pikkujohdajat ja tuomari on homo -huutoa katsomossa kiljuvat perheenisät saivat suhtautumaan kriittisesti.

Tätä jääkiekon ”pöhötautia” ja *kasvua urheilua isommaksi ilmiöksi* Suomessa rakentavaan repertuaariin voi lukea tekstissä käytettyjä sanoja, kuten *ylimielisyys*, *öykkärimäisyys* ja *omalakisuus*, joilla herätetään miellelyhtymiä valtaa väärinkäyttävästä jääkiekkoväestä. Sen sijaan jutun mukaan maailmanmestaruuden 2011 voittanut joukkue koostui *persoonista ja toiminta-*

kulttuurista, jotka pitkästä aikaa saivat suomalaiset tuekseen. Maailmanmestaruuden sijaan joukkueen suurimmaksi saavutukseksi esitetään monen jääkiekkoon kyllästyneen suomalaisen urheiluihmisen paluu joukkueen tueksi: Leijonat saivat Bratislavan turnauksen edetessä anteeksi sen, että kevään 1995 jälkeen kahahti hattuun. Suomalainen urheiluväki alkoi pitkästä aikaa aidosti huutaa ykkösjoukkueensa mukana.

Kirjoituksessa eheytyvä kiekkoyleisö asemoituu tietynlaisena toiminnan hyväksyjänä tai hylkääjänä, joka kykenee punnitsemaan jääkiekko- ja urheilutoimintaan liittyviä toimintatapoja asiakasmaisen tietävästi. Näin asemoidulle yleisölle suodaan valtaa äänestää jaloillaan, minkä voi nähdä osana urheilutuotteen ja asiakkaiden suhteisiin liittyviä puhetapoja. Siksi tällaisen yleisökonstruktion voisi hyvin sijoittaa Alasuutarin (1996, 247) jäsentämään 80-luvulta alkaneeseen ”kilpailutalouden” kulttuuriseen puheavaruuteen, jossa palveluiden käyttäjiä tematisoidaan ennen kaikkea palveluksia ostavina kuluttajina. Tätä yleisöjäsenystä ei häirinyt se, että vuonna 2011 suomalaiset jääkiekkonseuraajat ”ostivat” MM-tuotteensa vielä Ylen keräämien tv-maksujen muodossa. Kyse ei ole kuitenkaan välttämättä konkreettisesta tv-yleisöstä tai pääsylippujen ostamisesta, vaan siitä, millainen merkityksellinen suhde urheilutoimijoiden ja yleisön välille puheessa muodostetaan. Edellisentapainen jäsenys korostaa urheiluntuottajien velvollisuuksia yleisöön päin, kun samalla ”maksava” urheiluyleisö omaa oikeuksia esittää ehtoja toiminnalle. Samalla läsnä voivat olla positiiviset moraal- ja arvolähtökohdat, joita yleisön koetaan edustavan. Joka tapauksessa puhujan samaistuminen kiekkoyleisön äänenkannattajaksi on todennäköistä silloin, kun joidenkin etuoikeutettujen toimijoiden, kuten urheilujohdon tai urheilijoiden, nähdään syyllistyvän ”rötösherramaisiin” väärinkäytöksiin (ks. Virsu 2010, 170–171).

Jääkiekon itsestään selvänä pidetty valta-asema tarjoaa nähdäkseni paljon mahdollisuuksia tällaisen lajiväen vastuuta peräänkuuluttavan puheen muotoiluun. Urheilulehden (19.5.2011) jutun premissinä toimiikin jääkiekon asema suomalaisen urheilun *lippulaivana*, millä perustellaan jääkiekolta odotettavaa laajaa yhteiskuntavastuuta. Tekstissä vahvistetaan jääkiekon valta-asemaa peräämällä jääkiekon vastuuta *koko urheilun imagon* ohjaamisessa. Vastaavanlaisia sumutetun yleisön sekä ahneiden kiekkojohtajien rooleja tarjottiin myös vuoden 2012 Suomen MM-kisojen ”lippukohussa”, jossa keskustelua herättivät pääsylippujen korkeat hinnat. Koko kansan urheilutuotteen peräänkuulutettiin kuuluvan ainakin periaatteessa koko kansalle. Rahastetun kiekkoyleisön suuttumuksen sai keskustelussa harteilleen puolestaan Jää-

kiekkoliiton puheenjohtaja Kalervo Kummola (Yle A-Talk 2012). Yleisön mieltäminen asiakkaaksi tuo puheessa urheilutuotteen sekä sen tuottajatoimijoiden vastuut näkyväksi.

Yleisön esittämisen edellä sanotun tapaan hauskana, kannustavana, karnevalistisena ja yhteisöllisenä toimijana esimerkiksi urheilukatsomoissa, kaduilla ja kansanjuhlassa voi ajatella osaksi positiivisimpia yleisöpuheen muotoja. Sinivalkoisten kannattajien myönteisen kuvauksen taustalla voi nähdä kisatunnelman ja leppoisan me -hengen luomisen tarpeet mediateksteissä (Sieviläinen 2006, 50–51). Suomalaisuuden esittämistä tällaisilla urheiluyleisökuvilla voisi luonnehtia käsitteillä ”karnevaali”, ”kevyt” ja ”hauska”, joilla halutaan tehdä ero vastinpareihin ”vakava”, ”juhlava” ja ”pyhä”. Tällaisessa yleisön toimeliaisuuden kommentoinnissa on mahdollista harrastaa reflektiota menneen ja tulevan suhteen, jolloin urheilunationalismin luonne itsessään voi puheenalaistua. Esimerkiksi tällaiseen vuoden 1995 maailmanmestaruuden juhlintaa ruotivaan älymystöpuheeseen ottivat innolla osaa myös aikalaisanalyysia harrastaneet tutkijat. (Ks. Anttila & Ruonavaara 2001, 17–19.) Kuitenkin eri yleisöilmioiden nimittämisessä ”uudeksi” tai ”vanhaksi” soisi ainakin tutkijoiden olevan tarkkana.

Huomaamattoman arkista, mutta tehokasta yleisöpuhetta journalismissa edustavat taas sellaiset yleisön kuvittelun tavat, joissa suomalaiset tai lähes koko kansa kehystetään jääkiekon MM-kisoja tiedotusvälineistä seuraavaksi suureksi yleisöksi. Esimerkiksi tv-katsojien määrin tukeutuvat yleisökonstruktiot ja maajoukkueen taakse herätetty koko Suomi osaltaan muovaavat käsityksiä siitä, mitä kansa katsoo ja mihin lajeihin ”kansallisurheilun” kulttuurisia merkityksiä voidaan puheessa vaivattomasti liittää. Laajemmissa yhteyksissä esimerkiksi puhe yhteiskunnan ”jääkiekkoistumisesta” (ks. Wickström 2012) ja toistelluimmat käsitykset maan johtavasta lajista ovat osa jääkiekon kulttuurista asemaa tukevia puhetapoja. ”It’s all about hockey there”, kuului erään suomalaispuolustajan luonnehdinta Sotshin 2014 olympialaisissa pronssia voittaneesta maasta (Vatanen 2014). Suuri yleisönsuosio lienee käytetyin jääkiekon kansallisurheiluaseman perusteluista, mutta tämä ei estä kytkemästä jääkiekkoon muitakin lukemattomia kansallisiin identiteetteihin liittyviä merkityksiä.

Suomalaisturistien alkoholi- ja juhlaikäyttäytymisen tarkkailua voidaan harrastaa ohimennen hyväntuulisen kansallisen ironian, mutta myös huolehtivamman tyypillisen suomalaisuuspuheen keinoin. Lempeän tai häpeävän muistuttamisen esimerkiksi ”suomalaisesta juomatavasta” voisi ajatella palvelevan suomalaisuuspuheen tunnistavien ja sitä harrastavien keskinäisen ymmärrettävyyden funktioita (ks. Ruuska 1999a, 301). Toisaalta positiivisten yleisökuvausten

yhteydessä on mahdollista jatkaa piilevästi sivistyvän urheilukansan kertomusta. Kun yleisön positiiviset ”yllätykset” esitetään poikkeuksiksi, vahvistuu toisaalta käsitys säännöstä, kuinka tämä tai tuo kielteinen toimintatapa olisi suomalaisille tyypillisempää. Siten yleisöön puheessa heijastetut toiveet ovat omalla tavallaan vallankäyttöä. Kyse on tällöin Michael Billigin esittämästä partikularisoinnista ja kategorisoinnista, joiden käytössä ikään kuin ”poikkeus vahvistaa säännön” (Pälli 2003, 227). Suomalaisyleisön positiivisessa partikularisoinnissa suomalainen*kin* saadaan tarpeen tullen esimerkiksi hymyilemään tai pitämään ääntä urheilu-katsomossa. Tavallista äänekkäämmän suomalaiskatsomon ihmettely jatkuu vuodesta ja arvokisoista toiseen.

Yleisö taipuu mahdollisesti moraalinvartijan asemaan ja puhujan viiteryhmäksi ”skandaalimaisissa” konteksteissa, joita ei luonnollisesti ole varattu pelkästään jääkiekkouutisoinnin yhteyteen. Yleisön asemointi petettynä uhrina tai huomiotta jätettynä asiakkaana tuottavat yleisölle hyveellistä identiteettiä. Yleisöön samaistuvan urheilun ongelmapuheen ohella yleisön positiivista asemaa rakennetaan luontevasti myös konteksteissa, joissa yleisön ja muiden toimijoiden välille ei ole rakennettu erityisiä jännitteitä. Merkittävän urheilumenestyksen hetkellä yleisöä ja urheilijoita koskevat positiiviset puhutavat rakentavat perustellusti elämänsuokoa kuvaa suomalaisuudesta (Kokkonen 2008, 307). Urheiluyleisöä rakentavasta puheesta löytyy siten lukuisia aineksia positiivisimpien suomalaiskuvien muotoiluun (ks. Apo 1998, 88–89).

7 ME, MUUT JA KULTTUURI

Suomalaisuutta rakennetaan lausumilla suomalaisista, mutta yhtä lailla puhumalla muista. Erojen ja samuuksien tunnistaminen urheilukansojen välillä on yksi ilmeisimmistä, mutta myös mielenkiintoisimmista arkisen urheilunationalismin teemoista. Toisen tutkimuskysymyksen mukaisesti olen lukenut lehtiaineistoani eri kansallisuuksien välille tuotettujen suhteiden näkökulmasta. Luvun rakenteen punaisena lankana on erilaisuuden nimeäminen, mutta myös siihen suhtautuminen: todellisista tai kepeistä viholliskuvista aina vieraan ihailuun saakka. Olen hyödyntänyt analyysissäni erityisesti lehtijuttuja, joissa on käsitelty vuoden 2011 MM-turnauksen finaalivastustajia, Suomea ja Ruotsia. Klassikkokamppailun saaman mediahuomion vuoksi aiheesta oli tarjolla tarpeeksi lehtiaineistoa, mutta suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden vertailu auttaa hahmottamaan kansallisuuksien välistä identiteettityötä myös yleisemmällä tasolla. Siksi naapurimaiden suhteiden tarkasteluun olen syventynyt kahden alaluvun verran. Lisäksi olen pohtinut, kuinka ”kulttuuri” toimii erottelun käsitteenä nykyisessä urheilupuheessa ja millaisiin asioihin sillä saatetaan viitata. Oleellista on ollut tarkastella sitä, kuinka ”toiseuteen” liitetyt ei-toivotut ja huonot piirteet voivat koskea vieraan lisäksi yhtä hyvin itseä.

Jos pitäisi valita yksi maa, joka urheilun alalla on ollut Suomelle monessa mielessä tärkeä ja tunteita herättävä kilpakumppani, se olisi takuuvarmasti Ruotsi. Suomalais- ja ruotsalaisurheilijoiden kohtaamisia voi pitää eräänlaisina urheiluklassikoina. Urheiluhistoria tuntee muistelluimpia naapurimaiden kohtaamisia niin yleisurheilun Suomi–Ruotsi-maaotteluista kuin hiihtoladuiltaakin, mutta tuoreimmat muistot paikantuvat muihin lajeihin, kuten jääkiekkoon. (Laine 2011, 19–20.) On sanottu, että maiden välistä urheiluhegemoniaa mitataan nykyään vahvimmin juuri kiekkomaajoukkueiden, ”Leijonien” ja ”Tre Kronorin”, välisissä kamppailuissa (Kokkonen 2000, 50). ”Rakkaiden vihollisten” miesjääkiekon arvokisakohtaamisiin liittykin, näkökulmasta riippuen, monia katkerien tappioiden ja maukkaiden voittojen värittämiä muistoja (Laine 2011, 20). Viimeisin naapurien finaali kohtaaminen toteutui juuri vuoden 2011 MM-kisoissa. Alaluvuissa 7.1 ja 7.2 erittelen maita käsittelevää lehtiaineistoa siitä näkökulmasta, kuinka ”puhujan” on mahdollista asemoitua puhuttaessa suomalaisuudesta ja ruotsalaisuudesta ja millaisia suhteita näiden kansakuntatoimijoiden välille eri tilanteissa synnytetään. Alaluvussa 7.3 luotaan aineistoesimerkkien valossa ja teoreettisesti puhetta, jossa ”kulttuuri” näyttölee keskeistä osaa.

7.1 Vastakkainasettelun Ruotsi -puhe

Kansallisten identiteettien rakentumista käsittelevissä toiseustutkimuksissa on kiinnitetty huomiota niihin vasta- ja viholliskuviin, jotka ovat olleet keskeisiä kansallisen itseymmärryksen muotoutumisen kannalta. Vuorinen kuvaa artikkelissaan, kuinka suomalaisuuden historiallisessa määrittelyssä toiseutta ovat saaneet edustaa vastakuvat paikoin niin ulkopuolelta, kuin myös sisältä ylä- tai alaviistosta. Historiallisesti merkittäviä suomalaisuuden vastakuvia Vuorinen on niputtanut kirjoituksensa napakkaan otsikkoon: ”Herrat, hurrit ja ryssän kätyrit”. Vastakkainasettelu ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden välillä juontaa juurensa aina Suomen historiaan entisen emämaan osana, vanhaan ruotsinkieliseen eliittiin sekä kielikamppailuun. (Vuorinen 2005, 246–260.) Kokkosen mukaan olympiaurheilussa Ruotsista tuli 1920-luvulla tärkein suomalaisuuden vastinpari ja vertailun kohde, sillä toinen naapuri Neuvostoliitto ei ottanut osaa olympiakisoihin maailmansotien välisinä vuosina. Vastakkainasettelua Venäjän suuntaan ammennettiin ahkerasti kuitenkin muista historiallisista aineksista, joita käytettiin hyväksi myös urheilupuheessa. Itse urheilusta virityksensä saanut nationalistinen kamppailu Suomen ja Ruotsin välillä on korostunut erityisesti vuodesta 1925 lähtien järjestetyissä yleisurheilumaaotteluissa. Ylipäänsä urheilu on tuottanut ruotsalaisuuden toiseuskuviin paljon aineita. (Kokkonen 2008, 166, 175, 186, 219.)

Maiden väliset paikoin kireätkin historialliset suhteet ja hierarkkiset asemat ovat heijastuneet ymmärrettävästi myös urheilukentille ja urheilupuheeseen. Esimerkiksi vasta itsenäistyneen Suomen menestyminen olympialaisissa entistä emämaataan paremmin sai aikanaan suomalaislehdissä odotettua erityishuomiota. Suomessa kansallisurheiluksi tuolloin kohotetussa yleisurheilussa tärkeäksi koettu menestys oikeutti suomalaislehtiä ilakoimaan ruotsalaisten heikommalla mitalisaaliilla. Kokkosen luonnehtimaa maiden välistä ”henkistä maaottelua” on jo 1920-luvulta lähtien värittänyt osapuolten väliset pilkan, katkeruuden, vahingonilon, syytelyn ja humoristisen irvailun elementit. Ylenkatsovan Svea-mamman ja nousukasmaisen pikkuveljen asetelmassa Suomen on ollut mahdollista nousta entisten isäntiensä tasolle ja yläpuolellekin, kun taas Ruotsin suunnasta on voinut kantautua ylemmydentuntoista väheksyntää. Urheiluhistoriasta tunnetaan maiden urheilusuhteita hiertäneitä selkkauksia, kuten Paavo Nurmen kilpailukieltoon julistaminen vuonna 1932 ja sitä seurannut yleisurheilun maaottelusuhteiden katkaiseminen kahdeksaksi vuodeksi. (Kokkonen 2008, 174–182, 219.) Maiden välinen kiekkohistoria jokseenkin tasaväkisinä kilpakumppaneina ei ole yhtä vanhaa perua, mutta ainakin 1980-luvun lopulta alkaen Suomen ja Ruotsin kohtaamiset ovat tarjonneet sa-

manlaisia aineksia ”Rakkaiden vihollisten” kohtaamiselle, kuten yleisurheilumaaottelussa sen suosituimpina vuosina (ks. Kokkonen 2000, 30). Esimerkiksi Suomen ensimmäinen maailmanmestaruus vuonna 1995 sai erityismerkityksensä mediassa juuri naapurimaan lyömisestä sen omissa kotikisoissa. Asetelmassa toistui tuttu kuvio nöyrän ja sisukkaan Suomen voitosta ylimielisestä ja onnekkasta ennakkosuosikista (ks. Virtapohja 1995, 51–59).

Kun lehtiaineistoa Suomen ja Ruotsin urheilukamppailuista erittelee tarkemmin puhujan asemitumisen kautta, siirtyy kysymyksenasettelu kovin karkeista maiden välisten ”suhteiden” ja ”jännitteiden” toisteluista kohti arkipäiväisen nationalismin kulttuuria, identiteettityötä ja puhetaapoja. Näin on mahdollista löytää tutusta aiheesta hienosyisemmin puhujan paikkoja, joita puheessa on mahdollista ottaa sekä pohtia niiden merkitystä suomalaisuuspuheen kannalta. Tällöin urheilevien naapurimaiden välisiä suhteita ei ole hyödyllistä ottaa annettuna, vaan kysyä millaiseksi suomalaisuus, mutta myös ruotsalaisuus, eri tilanteissa määrittyvät. Suomen ja Ruotsin kohtaaminen vuoden 2011 MM-finaalissa tarjosi maiden iltapäivälehdille odotetusti aihetta urheiluklassikolla herkutteluun ennen ottelua ja suomalaislehdille erityisesti Suomen voiton jälkeen.

Ilta-Sanomissa ei suoranaisesti hehkutettu MM-finaalia etukäteen, mutta Ruotsin kaatumista uumoilevan peliennakon lisäksi lehdessä raportoitiin ruotsalaisten Expressenin ja Aftonbladetin verkkosivujen tunnelmointia tulevasta *unelmafinaalista* (IS 14.5.2011). Maiden medioiden vastakkainasettelua lietsova nokitteluperinne sai kuitenkin piristystä ruotsalaislehtien provosoinnin sekä suomalaislehtien reagoinnin myötä. Erityisesti Aftonbladetin ylimielisistä finaaliennakoista sekä ivallisista Leijona -pilakuvista vaippoineen ja tutteineen muistutettiin suomalaislukijoita Ilta-Sanomissa finaalin ratkettua. Samoin Expressenin julkaisemat ylemydentuntoiset mestaruusonnittelut *pikkuveljelle* sekä tarkoitushakuiset MM-tilastot kultapylväineen (Ruotsi 8, Suomi 2) esiteltiin MM-finaalin jälkeen todisteena pisteliäästä ruotsalaismediasta. (IS 17.5.2011.) Ylipäänsä ulkomaalaislehtien siteeraaminen on ollut suomalaislehdille tyypillistä läpi urheiluhistorian (Kokkonen 2003a, 12–13). Ruotsista kantautuneita arvioita ja tahdittomuuksia on käsitelty suomalaislehdissä tunnetusti herkällä korvalla. Erityisesti eliitin tarkoituksperiin sopi aikanaan todistella ruotsalaisten halveksuvan suomalaisuutta niin yleisesti kuin urheilun alalla, mistä pikkuvelimäinen näyttämisen halu on aina kummunut. Kärjekkäimpien ruotsalaisnäkemysten mukaan suomenkielistä Suomea on leimannut kulttuurin ja sivistyksen ohuus sekä rodullinen huonomuus suhteessa naapuriinsa. (Kokkonen 2008, 180–182.)

Ruotsalaislehtien itsevarmuutta uhkuva, mutta humoristinen provosointi on aiemminkin ollut tunnettua. Esimerkiksi ennen Torinon 2006 olympiafinaalia Expressenissä yllytettiin suomalaisia hakemaan Ruotsin kansalaisuutta, mikäli he haluaisivat juhlia olympiakultaa. Lehdessä komeili maahanmuuttoviraston kansalaisuuden hakukaavake. Aftonbladetissa puolestaan onniteltiin Suomea jo ennakkoon yhdestä uudesta hopeasta. Kuvassa Suomen leijona päästeli kyyneleitä hopeamitali kaulassaan. (Laine 2011, 258.)

Iita-Sanomissa maiden välisen vahingonilon ja katkeruuden aineksia höystettiin heti finaalin ratkettua lehden kansisivulla. Suomalaisriemun tärkeä kääntöpuoli kiteytyi muotoon: *SUOMI SEKOSI – RUOTSISSA MAANSURU!* Surevan länsinaapurin vaikutelma saatiin aikaan kuvalla pettyneistä ruotsalaisfaneista tukholmalaisessa baarissa, jossa suomalaisen ilo oli poikkeuksetta ruotsalaisen tuskaa. Jutussa suomalaisten huuto suorastaan *käänsi puukkoa* ruotsalaisten haavoissa. Myös huonon häviäjän ja Suomea vähättelevien ruotsalaisten kuvaus kuuluu olennaisesti jääkiekon viholliskertomukseen. (IS 16.5.2011.)

Muutamit ruotsalaiset yrittivät jopa vähätellä suomalaisten voittoa sanomalla, että Ruotsi antoi tahallaan voiton Suomelle. Heidän ilmeistään kuitenkin näki, että edes he itse eivät uskoneet selityksiinsä.

Kiekkokansojen välistä todellista ja liioiteltua kitkaa korostettiin Tukholmassa sekä Ruotsin ja Suomen rajalla Haaparannassa tehdyissä jutuissa, joiden mukaan suomalaisten villi juhlinta sai ruotsalaiset varautumaan mahdollisiin levottomuuksiin. Ruotsalaislähteiden mukaan Haaparannassa harkittiin jopa rajan sulkemista kovaäänisen juhlinnan sekä sinikeltaisten lippujen polton johdosta. Suomalaisnäkökulmasta korostettiin puolestaan juhlijoiden hurmoshenkistä, mutta asiallista käyttäytymistä. Päätössummerin jälkeen joukko torniolaisia suunnisti rajan yli ilmoittamaan voitosta autojen torvet soiden. Maiden kannattajien vastakkainasettelua korostava symboliikka voi ilmetä konkreettisena tilan haltuun ottamisena. Vuodesta 1995 tutulla tavalla Tukholman Sergelin torilla nähtiin taas vain suomalaisjuhlat. (IS 17.5.2011.)

Kaukalossa, katsomossa ja toreilla hyödynnetyn nokittelupuheen lisäksi ”svedua pataan” -henkeä synnytetään myös yksittäisiin henkilöihin tai urheilun ulkopuoliseen kulttuuriin kohdistuvan humoristisen ilveilyn avulla. Ennakkoon Suomen mahdollisuuksia sorsinut kiekko-legendan Mats Sundin sai finaalin jälkeen suomalaismedialta näpäytyksen kukkaseppeleen muodossa. Ruotsin suurlähetystölle jätetyssä seppeleessä kommentoitiin Sundinin pieleen mennyttä arviota: *1–6. Mats Sundin. Sådant är livet* (Sellaista elämä on) (IS 17.5.2011). Aftonbladetin kiekkotoimittaja Mats Wennerholm sai puolestaan kuulla suuresta suustaan jälki-

kätehen suomalaiskollegaltaan Pekka Holopaiselta. Wennerholm oli arvellut, ettei Suomi voisi voittaa maailmanmestaruutta ilman ruotsalaista päävalmentajaa. (IS 16.5.2011.) Ruotsalaista ylimielisyyttä ja huonoa urheiluhenkeä sai edustaa myös Ruotsin joukkueen Andreas Jämtin, joka väitti Suomen Mikko Koivun hännänneen epäurheilijamaisesti pelaajia ja koko Ruotsin kansaa nostaessaan voittopokaalia ilmaan. Ilta-Sanomien otsikko kuittasi väitteet katkeran ruotsalaisen panetteluksi: *HAPPAMIA, SANOI...* (18.5.2011). Kokkonen on kuvannut, kuinka Suomen ja Ruotsin urheilusuhteille on ollut ominaista naapurin syyttäminen epäurheilijamaisesta käytöksestä, kun taas molempien maiden oma urheiluväki on ollut maailman rehdeintä ja yleisö asiantuntevinta. Vuoden 1941 maaottelumarssin aikana tätä urheilusuhdetta kuvasi ”Tiikeri” pilakuvassaan, jossa nuorekas marssiva Suomi-neito pitää takanaan vanhahtavaa ja tukevaa Svea-mammaa. Uhmakkaammissa tunnelmissa Ruotsin kaatoon valmistauduttiin sen sijaan vuonna 1931 Suomen Urheilulehdessä julkaistussa ”lähtövirressä” ennen yleisurheilumaaottelua. Piirroksessa Suomen joukkue näyttää lähtevän ”aseineen” sotaretkelle kohti Ruotsia. (Kokkonen 2008, 137, 181.)

Naapurimaiden välisten jännitteiden lietsonnassa eivät ruotsalaisetkaan ole alun alkuaan olleet toimettomina. Maiden välillä singahdelleet herjat ovat ruokkineet toinen toisiaan, vähän samaan tapaan kuin iltapäivälehtien harjoittamassa sanailussa yllä. Tosin julkisen pilkan aihepiirien voi kuvitella muuttuneen kepeämpään lajiin. Esimerkiksi Suomea piikittelevä ”pikkuveli”-nimitys tunnettiin jo ensimmäisessä Suomi–Ruotsi-maaottelussa vuonna 1925. Yksittäisten sundinien ja wannerholmien kaltaiset arkkityypit löytyvät jo kaukaa urheiluhistoriasta. Suurisusten ruotsalaisten henkilögalleriasta voi löytää esimerkiksi Torsten Tegnérin, joka poikkesi isänmaallisella hehkutuksellaan muuten maltillisempien ruotsalaislehtien linjasta. Esimerkiksi vuonna 1930 Tegnér osui rotuväitteillään suomalaisittain arkaan paikkaan otsikoidessaan suomalaisten voittoa: ”Mongolien päivä stadionilla. Vinosilmäinen Matti Järvinen voitti Lundqvistin”. Myös suomenkieliseen nationalismiin liitetty kiihkomielisyys sai osakseen halveksuntaa ruotsalaisnäkökulmasta katsoen. Yleisemmin ruotsalaisen kansallistunteen on sanottu välittyneen urheilussa maltillisemmin ja vähäeleisemmin kuin Suomessa. Tässä mielessä Suomessa yleisurheilumaaottelulla on nähty olevan enemmän ”urheilua suurempaa” merkitystä kuin Ruotsissa. Suomessa yleisurheilu oli aikanaan urheilun kuningas, kun Ruotsissa menestyslajien kirjo on ollut laajempi. (Kokkonen 2000, 10–13, 16, 30.)

Nykyistä Ruotsia kepeästi ilkkuvaa pilakuvaperinnettä pidettiin yllä Ilta-Sanomissa sivunkokoisessa kuvassa (IS 17.5.2011), jossa vitsailtiin kuningaskunnan tunnetuille ylpeyden aiheille

ja kansakuntasymboleille. Kuvassa esiteltiin viimeaikaiset *Ruotsin trendit* ennen ja jälkeen -asettelulla. Ruotsin kuningas Kaarle oli muuttunut *Kaarle 1–6 Kustaaksi*, Kuningatar Silvia oli saanut lisänimen *Silver*. Muun kulttuurin alalta kuvassa todetaan autovalmistaja Volvon ja Saabin alamäki, kun kännykkävalmistaja Sony-Ericssonin kohdalla kysytään: *Anteeksi, mikä?* Tähän kulttuuristen saavutusten jatkumoon on lisätty myös tuorein urheilullinen romahdus. Kuvassa maalivahti Viktor Fasthin päästäessä kiekon maaliin kahdeksankertainen mestari on nyt lyöty rumin lukemin 1–6. Hienostelevan ja ärsyttävän naapurikansan päihittäminen antaa voitoille suomalaisittain erityismerkityksen kulttuurinalasta riippumatta, mutta erityisesti jääkiekossa. Vaikka Ruotsin asema urheilun perivihollisena on vankkumaton, vastakkainasettelua eri kansallisuuksia kohtaan voisi tarkastella hienosyisemminkin. Esimerkiksi *sikailevat* tai *individualistit* venäläispelaajat (IS 9.5.2011) voivat edustaa rehdin ja joukkueen eteen uhrautuvan suomalaisihanteen vastinparia. Yhteistä ”omien” puolta pitävässä vihollispuheessa on kuitenkin oman kansallisuuden näkeminen muita moitteettomammaksi.

Vastakkainasettelun Ruotsi -puheessa puhuja siis heristää kuvainnollisesti nyrkkiä lahden yli enemmän tai vähemmän tosissaan. Puheessa stereotyyppioita hyödyntävällä huumorilla on takuvarma paikkansa. Siinä ”hurria” ollaan valmiita niistämään aina silloin, kun ”korpikansan vesat” kohtaavat länsinaapurin pehmeämmät ”mammanpojat”. Kuten tunnuslause jo vuoden 1931 yleisurheilumaaottelun alla Uusi Suomi -lehdessä kuului: ”Ruotsia päihin”. (Kokkonen 2000, 14–15, 33.) Puheen käyttökelpoista ainesta ovat kuvastot itseriittoisista, onnekkaita ja Suomea väheksyvistä ruotsalaisista, kun taas suomalaiset näyttäytyvät iänikuisena pikkuveljenä, joka laittaa sisukkaasti kamppoihin ja päihittää parempansa edes yhdellä kulttuurinalalla silloin tällöin. Ruotsalaismedia osaa myös kirvoittaa keskustelua omalta osaltaan, kuten urheiluhistoriasta voi huomata. Medioiden ylläpitämällä vastakkainasettelulla on kiistatta omat kaupalliset tavoitteensa, mutta sillä voi nähdä olevan merkitystä myös taloudesta piittaamattoman arkipäiväisen kulttuurin kannalta. Vastakkainasettelua rakentava mediapuhe kantaa oman panoksensa ”Ruotsia päihin” -kertomukseen, mutta kuitenkin Ilta-Sanomissa se tehdään hillitysti ja kepeän huumorin turvin. Urheiluun liittyvän suomalaisen ”hurrivihan” muodot ovat tietenkin ihmisten arkipuheessa paljon värikkäämpiä ja rosoisempia. Median ylläpitämä puhe antaa mahdollisuuden samaistua vastakkainasettelua korostavaan puheenparteen, mutta myös irtisanoutua siitä. Suomessa määritellään ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden suhteita myös tavalla, jota voisi kuvata puhujan paikan vaihtumisena. Tällöin suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden suhteet ja erot tulevat eri tavalla reflektion kohteeksi.

7.2 Refleктоiva Ruotsi -puhe

Jos Ruotsin ja Suomen urheilun vastakkainasettelun puhetapaan kuuluu toisen näkeminen ”rakkaana vihollisena” puolin ja toisin, niin refleктоiva puhuja kykenee ottamaan maiden suhteisiin toisenlaista etäisyyttä. Refleктоivassa puhetavassa ei siten korostu puhujan oma halu lyödä toista sanansäilällä, vaan pyrkimys määrittää ruotsalaisuutta ja suomalaisuutta jokseenkin vakavammalla äänensävyllä, jota voisi Apoa (1998, 85) mukaillen luonnehtia ”kulttuurireflektioksi”. Vaikka tarkoituksena on ollut käsitellä supisuomalaista puhetta, voi maiden välisen reflektion aloittaa tunnetun ruotsalaisvalmentajan Curt Lindströmin kommentilla Suomen maailmanmestaruudesta (IS 17.5.2011):

Kulta on Suomelle paljon suurempi asia kuin meille. Jääkiekko on heille niin hemmetin tärkeää.

Tiivistetyssä lausunnossa on epäilemättä kyse vilpittömästä naapurimaan imartelusta, mutta samalla siihen saattaa sisältyä ripaus kahdeksankertaisen maailmanmestarin sekä kaksinkertaisen olympiavoittajan urheilullista yltäkylläisyyttä. Samalla siinä kerrotaan Suomea tutulla tavalla ainutlaatuisiksi kiekkomaaksi, tällä kertaa (ruotsalais)vieraan silmin. Uskomuksen yleisyydestä Ruotsissa tai Suomessa ei parane tehdä juuri arvailuja, mutta sen avulla pääsee sopivasti käsiksi laajempaan keskusteluun urheilun ja nationalismin suhteista. Tutkimuksen kielellä aiheesta voitaisiin puhua raskain käsittein ”urheilun merkityksestä kansalliselle identiteetille”. Saman keskustelun osasiksi sopisivat tutut fraasit isänmaallisuudesta, kansallistunteen vahvistumisesta ja itsetunnon kohottamisesta ”urheilun avulla”. Ylipäänsä nationalismia ja urheilua kommentoivan tutkimuksen voi nähdä jo itsessään käytäntönä, jolla kuvataan ja luokitellaan kansakuntien eroja.

Se että jonkin urheilulajin ja siinä menestymisen sanotaan olevan jossakin maassa tärkeää, on tietenkin jo urheiluun liittyvän identiteettityön ytimessä. Onhan kaikilla mailla omat kansallisurheilunsa. Jos kuitenkin jääkiekon sanottaisiin merkitsevän toisissa maissa enemmän kuin toisissa, ollaan jo lähellä urheilutarinoiden raskasta sarjaa, jossa urheilupuhe ja tutkimuksen kieli saattavat iloisesti sekoittua. Erityisesti Ruotsin ja Suomen tapauksessa urheilun ja nationalismin liiton vertailu on ollut tutkimuksessakin esillä.

Tuorein urheiluhistoriallinen tutkimus on kuvannut, kuinka alun alkujaan urheilu Suomessa liittyi luontevasti kansallisuusaatteen tueksi. Tämän osaa myös asiantuntijamainen toimittajasukupolvi referoida jo auttavasti. Urheilusaavutuksille annetut merkitykset ovat liittyneet

vahvasti muihin historiallisiin tapahtumiin, kuten itsenäistymisen vaiheisiin. Urheilulla nähtiin aikanaan Suomessa saavutettavan sitä itseään suurempia päämääriä, jotka ovat palvelleet nuoren valtion symbolista rakennustyötä ja suomalaisuuden tuottamista. (Kokkonen 2000, 5; 2008, 11.) Suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden rajapintoja määriteltäessä on kuitenkin merkittävää, miten samassa yhteydessä on käsitelty Ruotsia ja ruotsalaisten suhdetta urheiluun.

Kuten edellä jo yleisurheilumaaottelun yhteydessä on tulkittu, on Ruotsi-ottelun merkitys ollut suurelle yleisölle aina suurempi Suomessa. Ruotsalaisille ”Finnkampenin” on sanottu olleen sittenkin vain urheilua, eikä sen ympärille ole syntynyt vastaavaa myyttimaailmaa kuin Suomessa. Tämä asetelma myös tiedostettiin ja se herätti osin närkästystä Suomessa, länsinaapuri ei näyttänyt ottavan Suomea kilpakumppanina tosissaan. (Ks. Kokkonen 2000, 5, 32–33.) Tämäntapainen tieto johdattaa helposti ajattelemaan, että Suomessa urheilu olisi otettu ja otettaisiin jotenkin ”kansallisesti” totisemmin kuin länsinaapurissa, millä jatketaan vakavan urheilukansan kertomusta. Yleisurheilumaaottelun kohdalla asetelma oli tosin aiemmin ymmärrettävissä johtuen lajin erilaisesta asemasta naapurimaissa. Suomessa yleisurheilu muodosti selkeän olympiamenestyksen perustan, kun taas Ruotsissa se oli vain yksi laji muiden joukossa. Vaikka Ruotsi on ollut vahva yleisurheilumaa, on maan kunniaa mitattu aiemmin ennen kaikkea jalkapallossa. Esimerkiksi ottelut Tanskaa vastaan on koettu hegemonisiksi mitteloiksi. Ruotsalaisessa tutkimuksessa jalkapalloa on käsitelty osana ruotsalaista urheilunationalismia ja omaa identiteettityötä. (Kokkonen 2003c; 2008, 177.) Myös jääkiekon tietä kansallisurheiluksi Ruotsissa on tuoreeltaan käsitelty kansallisen identiteetin muotoutumisen näkökulmasta (Stark 2010). Historiallisessa mielessä on mielenkiintoista, että ainakin 1970-luvulle asti Ruotsissa Tre Kronorin ja Leijonien kohtaamiset eivät ole urheilullisessa mielessä herättäneet juuri erityishuomiota (Vettenniemi 2011, 96).

Pitkään tutkimuksellisessa mielessä Ruotsilla ja nationalismilla ei kuitenkaan nähty olevan juuri tekemistä keskenään, kun on tarkoitettu vain nationalismin kiihkeimpiä puolia. Ruotsia on totuttu pitämään ei-nationalistisena maana, mutta viimeaikaisessa tarkastelussa ruotsalaisuuden korostaminen on tunnistettu nationalismiksi siinä missä muutkin. Puolueettomuuden ja kansankodin esilletuonti on ollut ruotsalaista nationalismia ilmeisimmillään. (Kurunmäki 2005, 166.) Urheilun suhteen Kokkonen on kuvannut historiallisesti ruotsalaista kansallistunnetta maltillisiksi ja vähemmän hurmahenkiseksi kuin Suomessa. Urheilun, nationalismin ja isänmaallisuuden luja liitto Suomessa herätti Ruotsissa osin ihmetystä, vaikka urheilunationalismi on molemmissa maissa ollut moniäänistä. Toisaalta virallisesti Ruotsissa on haluttu

näyttäytyä vieraanvaraisena ja moraalisesti moitteettomana toimijana. (Kokkonen 2000, 16, 32; 2008, 177.) Aikanaan kylmän kiekkosodan jännitteisellä maailmankartalla Ruotsi on voinut esittäytyä jopa kiekkomaailman puolueettomana ”omatuntona”, tosin arvattavasti pelkätään retorisella tasolla (Vetenniemi 2011, 96).

Maiden erilaisten urheilunationalismien luokittelussa on kyse historiallisista konteksteista ja laajoista yleistyksistä, eikä siksi nykyaikaa syleilevää tulkintaa löydy muuten kuin sanomalla siitä aina jotain. Eri maiden urheilunationalismien lajittelussa ja pelkistämisessä saattaa olla palanen historiallista totuutta, mutta niillä on vain vähän selitysvoimaa arkipäivän nationalisminpuheen ymmärtämisessä. Kuitenkin edellisenkaltaisten nationalismikuvausten merkitystä on mielenkiintoista pohtia nykypäivän valossa siten, millä tavalla maiden kulttuureja koskevat esioletukset jäsentävät arkista puhetta suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden eroista, vaikkapa sitten jääkiekkohurmoksen saralla. Esimerkiksi Ruuska (2005, 191–192) muistuttaa, että tutkimuksen hyödyntämä ajattelutapa, jossa joka maalla on oma nationalisminsa, lienee lähempänä itse nationalismia eli yhteisön kuvittelua kuin ilmiön varsinaista selittämistä. Naapurimaiden urheilullisten asenteiden ja suhtautumisten vertailut ovat kuitenkin osa tärkeää kansallisten erityispiirteiden määrittelyä, mutta eivät historiallisessa mielessä lainkaan uutta. Nykypäivästä katsoen on hupaisaa lukea esimerkiksi suomenruotsalaisen pilalehden solvauksia ryyppäävästä ja puukottavasta suomenkielisestä väestöstä sekä sen ”synkkämielisyydestä” ja ”kuolemanvakavasta suhtautumisesta urheiluun” vuonna 1932 Paavo Nurmen ammattilaisuuskiistan yhteydessä (Kokkonen 2008, 180). Ruotsista katsoen suomalaiskansallinen tosikkomaisuus on ollut urheilullista sivistymättömyyttä jo hyvän aikaa sitten. Se puhuttaa edelleen urheilujulkisuuden näkemyksellisiä puhujia.

Suomalaisuuden määrittelyssä on usein tapana nasevasti löytää suomalaisista tai suomalaisesta kulttuurista jotain olemuksellista sanottavaa. Suosittu menetelmä on näkemyksellisyys; arkitiedon ja hajanaisen aineiston valossa yleistetään reippaasti, kun tavoitellaan ”suomalaisuuden ydintä”. (Apo 1998, 83–84.) Suomalaisuutta ja ruotsalaisuutta etäältä katsova puhe kiekkohuuman yhteydessä on tästä osuva esimerkki. Suomalaisuuspuheen älymystöasemasta käsin Ruotsin ja Suomen vihollissuhde voi reflektoidussa puheessa tulla itsessään kommentoitavaksi. Lähetettyään ensin vastakkainasettelun hengessä pisteliäät terveiset lauden yli kahdelle *Mats-nimiselle kaverille* Ilta-Sanomien Pekka Holopainen näyttää seuraavaksi tarkkailevan maiden suhteita vähintään Pohjanlahden yllä (IS 16.5.2011):

Tre Kronor -sympatioista ei aina ole kannattanut puhua ääneen. Suomessahan juhliittiin eilen villisti myös sitä, että finaalin hävisi juuri Ruotsi. Ruotsissa Suomi on rakas vihollinen, Suomessa Ruotsi on vihollinen. Tämä ei länsinaapurissa armon vuonna 2011 oikein aukea, siellä kun on asuttu kalustetuissa huoneissa tovi pidempään kuin Suomessa. Vuonna 1995 ruotsalaiset suorastaan iloitsivat Suomen MM-kullasta ja luovuttivat Sergelin torin juhlakäyttöön. Suomessa ruotsin puhumisesta voi pahimmillaan tulla nenä kipeäksi.

Tällaisessa puhepositiossa ”hurriiviha” ei koske itse puhujaa, vaan puheen kohteena olevia suomalaisia, joiden tulilinjalla Ruotsin maajoukkuetta sympatisoiva puhuja tuntuu itsekin olevan. Tämänäyttymisessä naapurimaiden jäsenyyksessä muutos koskee vain toista osapuolta. Ilkeät ruotsalaisyhdistykset ovat vaihtuneet varsin joviaaleihin ja Suomenkin menestyksestä nauttiviin myötätuntoisiin naapureihin, kun taas suomalaiset jäävät ennalleen hurriivihaajiksi ja keskenkasvuiseksi juntiuhoojiksi. Jäsenyykseen kuuluu näin ollen urheilusuhteiden epäsymmetria; länsinaapurissa ei sittenkään oteta klassikkokamppailuja niin verisesti, ei ainakaan yhtä totisesti kuin katkeran ja kateellisen urheilukansan Suomessa. Jääkiekon hurriivihaa harmittelevassa puheessa ei luoteta suomalaisten ironiantajuun ja samaistumisen kohde on ymmärrettävästi lahden länsipuolella. Tällaisen puolueettomuutta korostavan puheaseman voi nähdä osaksi ”asiantuntijamaista” urheilutoimittamista (ks. luku 6.2), mutta josta käsin vai-
vaudutaan kuitenkin lausumaan jotakin suomalaisuudesta.

Samalla erontekojä harrastava urheilukulttuurianalyysi on usein puhdasta yleisöpuhetta, kuten Ilta-Sanomissa Jukka Relander osaa lukijoille asian kiteyttää (IS Plus 21.5.2011): *Ruotsalaiset pitävät aina suomalaisten puolta, jos heidän joukkueensa on tippunut. Mutta jos suomalaiset tippuvat, suomalaiset kannattavat Ruotsin vihollista.* Vakavamieliseen naapurimaiden suhteiden ruodintaan voi sisältyä jonkinasteinen toivo liennytyksestä ja tutun sivistysperinteen mukaisesti ainakin suomalaisten henkisestä kasvusta. Reflektioivassa puheessa on siten vain vähän jälkiä hetkistä, kun ”hurreja” laitettiin kaukalossa vielä surutta päihin. Huoli suomalaisyleisön käytöksestä tai asenteista ruotsalaisia kohtaan ei tosin ole mitenkään uutta. Esimerkiksi vuonna 1929 Suomen Urheilulehdessä maaotteluyhteisön käytöstä ruotsalaisia kohtaan paheksuttiin ja haluttiin ennemmin korostaa asiallisia naapurussuhteita (Kokkonen 2000, 12). Kansojen välinen vertailu voi toimia teemana myös holhoavassa yleisöpuheessa.

Hurriivihan yläpuolella leijailevasta puhujasta katsoen ruotsalaisvastaisuus on yksi stereotyyppisen suomalaisen kiekkofanin perusominaisuuksista, kuten aiemmin esitellystä kiekkokansan ”Häpeälistasta” (UL 28.4.2011) voi nähdä. Toisaalta suomalaisiin liitetty ikuinen pikkuveli-kompleksi antaa aihetta tarpeen tullen ihmetellä ja ihastella oletetusta poikkeavaa käytöstä

(ks. luku 6.3). Esimerkiksi ruotsalaispelaajille aplodeja antava suomalaisyleisö taipuu kepeästi tulkinnaksi uuden urheilukulttuurin tulemisesta (Nieminen 2015). Uuden ihanteellisen Suomen urheilukansalaisen tulisi nimittäin jo osata sekä kannustaa äänekkäästi omia että kunnioittaa muita (Yle Jälkihiki 2015). Nykyisten vallitsevien kulttuuristen itsestäänselvyyksien mukaisesti kaikenlainen kansalliskiihko ja suvaitsemattomuus on tuomittavaa. Iloa, positiivisuutta ja muutosta toivovasta uudesta urheilupuheesta saa usein käsityksen, että suomalainen urheiluyleisö on tarponut vihan, mökötyksen ja kiihkon vallassa viimeiset sata vuotta. Uuden ajan airuiden puheissa piilevänä toiveena saattaa ollakin, josko ne (kansa) osaisivat ottaa urheiluleikin jo hieman kepeämmin (ks. Löytty 2004b, 221). Näitä merkkejä tultaneen esittelemään urheilumediassa vielä pitkään. Eikä tällainen puhe koske välttämättä vain kiekkokansaa, vaan myös itse kaukalon gladiaattoreita. Kuten Jari Kupila mestaruushuumassa asian näki: *Tämä joukkue nauroi, hymyili ja uskalsi* (UL 19.5.2011).

Päinvastaisten ruotsalaisuuskuvioiden käytöllä on siis omat tarkoituksensa, joilla muotoillaan myös suomalaisuutta tilanteisesti. Ylimielisillä ruotsikuvastoilla herätetään henkiin pikkuveljen oikeutettu näyttämisenhalu ja nokitteleva pilkkaperinne. Suomea kannustavien ja lämminsydämisten ruotsalaisten avulla suomalaiset saadaan puolestaan näyttämään nololta öykkärijoukolta. Tällaisilla ruotsalaisuuskuvilla suomalaisille kerrotaankin, etteivät he meitä oikeasti vihaakaan, kuten Ilta-Sanomien jutussa (IS 21.5.2011) 30 haastatellun ruotsalaisen voimin todetaan: *30 ruotsalaista kertoo, millaisia suomalaiset heidän mielestään ovat. Yllätys, yllätys: mukavia!* Oletettu ulkoisen palautteen tarve ja suunta lännestä itään tuovat valtasuhteet näkyväksi. Toisessa Ilta-Sanomien jutussa *Rakkaudella, terveisin länsinaapurinne* (IS 17.5.2011) tivattiin 20 tukholmalaiselta, haluaisivatko he onnitella jotenkin Suomea maailmanmestaruuden johdosta. Suomea ei kiekkoilla tunnetuksi maailmalla samalla innolla kuin 1900-luvun alussa juosten tehtiin, mutta ulkomaisen huomion on väitetty imartelevan suomalaisia (ks. Kokkonen 2008, 32). Ilta-Sanomissa oltiin yhden jutun verran korvat höröllään: *Näin maailmalla kommentoitiin Suomen MM-kultaa* (IS 17.5.2011).

Jutuissa epävarma leijonapaitainen ”Maan Matti” näyttää käyneen kyselemässä tunnustusta kiekkosaavutukselleen. Suomalaisiin liitetty huono kansallinen itsetunto on mitä erilaisimpien toimintataipumusten selittämisessä yleinen kesto-suosikki, jonka voi nähdä tärkeänä suomalaisuuspuheen osana (Ruuska 1999a, 299). Edellisten juttujen yhteydessä voi asian katsoa käännytyssä järjestyksessä: kuinka heikon kansallisen itsetunnon vaikutelma konstruoidaan jo lehtijuttujen asetelmassa. Suomalainen toimittaja vaivautuu kyselemään kansankodin asukeilta,

mitä te oikein meistä ajattelette ja aiotteko onnitella meitä. Palautteesta ymmällään oleva Matti suorastaan halataan hiljaiseksi. Eri asia on, uskooko kotimainen jöröjukka kehuista sanaakaan, kunhan ruotsalaiset haluavat vain vaikuttaa kohteliailta. Positiivisissa ruotsalaisuuskonstruktioissa huonoista häviäjistä ei ole tietoaakaan. Iltapäivälehdet syövät suuret sanansa ja taputtavat sisukasta pikkuveljeä olalle: *Perkele, det blev en barnlek* (IS 17.5.2011). Suhteiden määrittelyvallan kannalta on valaisevaa pohtia vastavuoroisuuden mahdollisuuksia tai mahdottomuuksia. Tehtäisiinkö ruotsalaisessa iltapäivälehdessä Tre Kronorin maailmanmestaruuden jälkeen juttu, jossa tivattaisiin suomalaisten onniteluja tai mielipidettä heistä?

Ruotsin ja Suomen urheilusuhteita refleктоivassa puheessa vertaillaan urheilun tärkeyttä, kommentoidaan nationalismia, kerrotaan urheilullisista asenteista ja suhtautumisesta lahden molemmin puolin. Puheen ei tarvitse olla suomalaisten keskinäistä puhetta, vaan tarvittaessa asioista kysytään perivihollisilta. Ainakin ”hurri vihaa” karsastavassa puheessa näyttää olevan palkitsevaa ottaa puheasema, josta katsottuna puheen ”suomalaiset” aina vain potevat huonoa itsetuntoa ja purkavat kansallisia patoumiaan länsinaapuriin päin, kun Ruotsista suomalaisia tervehtivät avarakatseiset naapurukset. Näin refleктоivassa puheessa on mahdollista kommentoida vastakkainasettelun puhetta. Tässä mielessä refleктоiva puhetapa saattaa kuulostaa sellaiselta lopulliselta ”kulttuurianalyysilta”, jossa jäädytään kiertämään kansakuvien vanhaa kehää ja jonka voi löytää vakavamman tutkimuksen lehdiltä. Tosin tällaisen puheen esiolettuksia ja merkitysten rajallisuutta on syytä pohtia. Suomalaisuutta ja ruotsalaisuutta tuskin voi muotoilla aivan miten tahansa.

Kahden erilaisen Ruotsi -puheen erottaminen toisistaan tekee ainakin karkeat kuvailuyritykset maiden välisistä ”jännitteistä” vajaiksi. Hyödyllisempää on käsitellä molempien maiden kansakuvia opittuina puhetapoina, joissa puhujan paikan ja kontekstin merkitystä ei voi liikaa korostaa. Ruotsalaisuudesta ja suomalaisuudesta väiteltäessä identiteetit suovat suomalaisille ainakin liikkumavaraa. Jos jääkiekon vastakkainasettelun puheessa puhuja on heristämässä nyrkkiä lahden yli ja valmis pistämään enemmän tai vähemmän humoristisesti ruotsalaisia ”päihin”, niin refleктоivassa puheessa tätä samaista noloa öykkäriä voidaan vilkuilla jo etäisyyden päästä. Ensimmäiseen on ehkä helpompi turvautua esimerkiksi MM-finaalin jatkoajan aikana, kun jälkimmäinen saattaa vetää puoleensa enemmän lukiessa uutista suomalaisfanien polttamista Ruotsin lipuista.

Edellä sanottua voi pohtia myös maiden urheilujournalismien ja niistä tehtyjen tulkintojen valossa. Kysymys esimerkiksi kansallishurmoksesta ja sen ilmentämisestä maiden urheilu-

journalismissa voi olla nykyään kaikkea muuta kuin helppo, kun sitä vielä peilataan historiaa ja tutuimpia maakohtaisia stereotyyppioita vasten. Esimerkiksi tutkimuksessa ärhäkkääksi ja voimakkaasti dramatisoivaksi tunnistettua ruotsalaislehdistöä (ks. Laine 2011, 258–262) ei välttämättä tulkitakaan merkiksi urheilun turhan vakavasti ottavasta kansankodista. Se kansakuva on sitkeästi istutettu arvattavasti suomalaisiin. Esimerkiksi Expressenin taannoinen lööppi ”Syylliset: he pettivät maansa” (ks. Kokkonen 2003b, 104) suomalaisessa lehdessä saattaisi sen sijaan kelvata todisteeksi ummehtuneesta sinivalkoisesta urheilu-uhosta. Samoin värikkäästi Suomea provosoivat ruotsalaisnaljailut iltapäivälehdissä eivät välttämättä horjuta yleisiä maltillisia ruotsalaiskuvia, koska arvataanhan niiden olevan loppujen lopuksi vain leikinlaskua. Sen sijaan suomalaisen urheilumedian tulkinta voi tapahtua eri kriteerein ja varsinkin arvaamattoman kiekkokansan tempuista ei voi mennä takuuseen. Vai kääntyykö asia herkästi niin, että maiden urheilujournalismia arvioitaessa ruotsalaisen katsotaan harrastavan maiden välistä pilkantekoakin kekseliäämmin ja paremmalla maulla? Tällaiset ristiriitaisuudet yhdistettynä urheilulliseen menestykseen eivät ole vailla ironiaa; länsinaapurissa urheilu ei ole edes kovin tärkeää, kunhan sattuvat voittamaan Suomea useammin ja vielä päälle herjaavat pikkuväljeään pisteliäämmin. Vakavamielisistä Ruotsin ja Suomen suhteiden analyyseista ei ole pitkä matka vieraan totaaliseen ihailuun.

7.3 Urheilukulttuuripuhe ja vieraan ihailu

Hall kuvaa kirjoituksessaan ”Toisen speaktaakkeli” sitä, kuinka erilaisuuden esittäminen on itsepintainen teema nykypäivän populaarikulttuurissa. ”Toiseuden” representaatioihin liittyy mielenkiintoa ja kiehtovuutta. Mainonnassa, elokuvissa ja uutisissa erilaisuuden esittäminen on suosittu teema, jonka sisällä voidaan käsitellä esimerkiksi rotuun, etnisyyteen ja sukupuoleen liittyviä stereotyyppejä. Rodullisten stereotyyppien yhteydessä Hall kysyy, kuinka merkityksellistämme ja esitämme ihmisiä ja paikkoja, jotka ovat merkittävästi erilaisia kuin me itse. (Hall 1999, 139.) Erilaisuuteen, sen esittämiseen ja siihen suhtautumiseen voi liittyä torjuntaa sekä ihailua. Molemmissa tapauksissa erilaisuus, vieras, kuitenkin tunnistetaan ja se saa merkityksensä juuri erostaan esimerkiksi ”meihin”. (Löytty 2004b, 227–230.)

Ruuska on arvellut, että maailman globalisoitumisen ja Euroopan yhdentymisen myötä Suomea aletaan korostaa enemmän omalaatuisena ”kulttuurikansana” kuin aiemmin vahvempaan valtioon tukeutuvana yhteisönä. Kulttuurikansalaisuuden ideassa korostetaan etnisyyden, kielten ja historian muodostamaa ”kuviteltua yhteisöä”, millä turvataan kansallinen identiteetti muuttuvassa maailmassa. (Ruuska 1998, 283–285.) ”Kulttuurista” sanotaan kehkeytyneen

samantapainen rajanvedon ja luokittelun käsite kuin ”rotu” oli aiemmin. Puhe eri kulttuurien olemassaolosta viipaloi maailmaa omiin vyöhykkeisiinsä, joihin voi liittyä oletuksia niin etnisyydestä kuin erilaisista tavoista ja käytännöistä. Esimerkiksi ”kulttuurienvälisyyden” ja ”monikulttuurisuuden” käsitteisiin liittyy usein käsityksiä tutusta ja vieraasta, ylipäänsä eri kulttuureista omina selkeärajisina maailmoinaan. (Löytty 2004b, 224–228.) Urheilullakin on oma kulttuurinsa ja eri mailla vielä omat ”urheilukulttuurinsa”. Kaikenkattavuudestaan huolimatta, tai siitä johtuen, puhe kulttuurieroista urheilun yhteydessä on arkista ja helppoa. Vaikka joissakin globalisaatioteorioissa kulttuurien välistä vuorovaikutusta, leviämistä ja samanaistumista korostetaan, kulttuuriset erot kuuluvat olevan sitkaassa.

Myös urheilusta keskusteltaessa sanalla ”kulttuuri” on myyttistä pontta, kun sitä käytetään erojen tekemiseen ja asioiden hierarkisointiin. Kulttuuri -sanana arvottavuuteen liittyy jäsenyyden määrällisestä luonteesta. Sitä voi olla enemmän tai vähemmän ja ääritapauksessa se puuttuu kokonaan. ”Kulttuuri” tuntuu todella olevan asia, jota peräänkuulutetaan urheilulajien arvokkuuden mittana. (Mähkä 2015, 103–104.) Vuoden 2011 jääkiekon MM-kisojen alla Urheilulehdessä (28.4.2011) paneuduttiin suomalaisen ja tshekkiläisen kiekkokulttuurin perkaamiseen. Jutun otsikossa kansallisilla kulttuurieroilla ryhdyttiin selittämään viime kädessä urheilullista menestystä: *Miksi laiskottelevat tshekkipitkätukat voittavat aina MM-finaalin? Ja Leijonat häviää?* Vuoteen 2011 mennessä Tshekin maajoukkue oli voittanut kahdeksasta pelaamastaan arvoturnauksen finaalista seitsemän.

Kirjoituksessa tshekkiläisen kiekkokulttuurin ominaispiirteitä kuvataan neuvostohistorian, maan jakautumisen ja pääsarjan vaiheiden kautta, mutta myös peilaamalla tshekkiläisyyttä ja suomalaisuutta toisiinsa. Tekstin asetelmassa tshekkiläisestä kiekkomaailmasta näyttää löytyvän kaikki kaivatut *voittamisen kulttuuria* palvelevat elementit, jotka Suomesta toisaalta vielä uupuvat:

Tshekkiläinen kulttuuri hyväksyy ja suorastaan rohkaisee leikkimistä ja elämästä nauttimista, mutta toisaalta arvostaa kohtuutta, työteliäisyyttä ja rationaalista ajattelua. Pitkä kulttuurihistoria luo mentaliteettiin ylpeyttä ja omanarvontuntoa, mutta heiltä puuttuu slaaveille ominainen taipumus voimakkaaseen nationalismiin. Tshekkiläinen jääkiekko heijastelee kaikkea tätä.

Lainauksessa tshekkiläisestä kulttuurivarannosta on helppo poimia hyveitä, jotka on perinteisesti liitetty myös suomalaisuuteen, mutta myös niitä puolia, joita suomalaisuuteen ei ole tohdittu yhdistää. Yleisluontoisten kulttuurierojen lisäksi kirjoituksessa eritellään itse jääkiekkokulttuurin eroavaisuuksia. Tässä kulttuurisessa vertailussa Suomi jää auttamatta kakkoseksi.

Läpileikkaavana teemana tekstissä on tshekkiläisen leppoisuuden, leikkimielisyyden ja nauttimisen asettaminen vastakkain vakavuuden, ryppyotsaisuuden ja hampaat irvessä -asenteen kanssa. Pitkäjänteisyys, paineettomuus ja työrauha heijastetaan tshekkiläisen turnauspelaamisen vahvuuksiksi. Kaikki tshekkeihin heijastetut hyveet peilautuvat suomalaiseen kouhkaamiseen, laji-ihmisten huonoon mediakäyttöön, kiekkopiirien ylimachoiluun sekä sotaaisuutta pursuavaan kielenkäyttöön. Tällaisessa kulttuuripuheessa erot ovat kaikki, sillä yhteistä ei juuri tuoda esille. Samalla tehdään selväksi se, kumman kuvatuista kulttuureista sopisi olla varauksettoman ihailun kohde.

Erilaisuutta ja suvaitsevaisuutta ihannoivissa puhetavoissa syntyy helposti normi, joka estää näkemästä ihailussa kulttuurissa tai sen edustajissa mitään väärää. Vieraan ihailuun liittyy usein vieraaksi nimetyn romantisointi ja estetisointi. Samalla asiat, joita erilaisuutta ihannoiva on kärkeä kritisoi oman ryhmän piirissä, saatetaan vieraita arvioitaessa selittää pois vedoten juuri kulttuurisiin syihin. Usein käy vielä niin, että vierasta kulttuuria romantisoidessa omakuva kärsii. (Löytty 2004b, 231.) Suomalaisten ja tshekkiläisten väliset suhteet kerrotaan jutussa tutun suomalaisen itseruoskinnan muodossa:

Tshekkiläisten käsitys suomalaisista on merkittävästi parempi kuin mitä me ansait-sisimme. Maassa asuneena voin sanoa, että tuskin mihinkään muuhun kansallisuuteen suhtaudutaan yhtä myönteisesti kuin suomalaisiin. Selkeästi suurin yksittäinen syy tähän on jääkiekko...

...Tätä taustaa vasten on ajatuksia herättävää havaita, kuinka Suomessa älyllinen laiskuus, huonosti peitelty rasismi sekä naurettavuuksiin kasvaneet stereotyypit oh-jaavat niin fanien kuin mediankin suhtautumista tshekkipelaajiin.

Kotoisessa SM-liigassa pelaavien tshekkivahvistusten olot kuvataan median sekä yleisön ylisuurten odotusten ja ennakkoluulojen edessä vähintään kurjiksi. Kirjoitus käy hyvänä esimerkkinä sellaisesta puheesta, jossa kommentoidaan tietoisesti kansallisuuksiin liitettyjä stereotyyppioita, mutta niistä ei kuitenkaan pyritä kokonaan eroon. Korkeintaan kielteiset stereotyypit (laiskottelevat tshekkipitkätukat) korvataan myönteisillä (ks. Hall 1999, 215–217). Kirjoituksessa tshekkipelaajiin viittaavat *tuulella käyvät taiteilijat* osaavat positiivisessa merkityksessä nauttia pelistä ja sulkea häviönkin jälkeen jäähallin oven *pieni virne kasvoillaan*. Tshekkiläiseen *menteliteettiin* kuuluu kirjoittajan mukaan sekä *slaavilaista luovuutta ja suurpiirteisyyttä* sekä toisaalta *preussilaista kuria ja täsmällisyyttä*. Stereotyyppien kääntäminen nurin ei välttämättä tarkoita niiden unohtamista tai horjuttamista (Hall 1999, 214). Kunnioitusta ja ihailua herättävät ominaisuudet ovat tarvittaessa myös tunnettuja kansallisia heikkouksia.

Esimerkiksi kiekkomaailman tuntema slaavilainen ailahtelevuus oli Ilta-Sanomissa ennen Suomi–Tšekki -ottelua asia, johon Suomen tuli iskeä. Entinen leijonahyökkääjä Matti Hagman peräänkuulutti slaavilaisten *pelihuumorin* romuttamista ja näki samojen lääkkeiden purevan tshekkitaitureihin kuin aikoinaan Neuvostoliiton Punakoneeseen (IS 4.5.2011). Asian voi nähdä kontekstin kannalta, kuten edellä Ruotsi -puheen yhteydessä. Avoimen vastakkainasetelun ja alentuvan kulttuuri-ihailun välillä seilaamiseen riittää yksi jääkiekko-ottelu puurtavien suomalaisten ja taiteilijasieluisten tshekkien välillä. Kansallisuuksiin, kuten tshekkiläisyyteen liittyvät stereotypiat eivät tosin ole vain muiden keksintöä, vaan niihin osaavat viitata myös tshekkiläiset itse (ks. Coolman 2010, 58–60).

Vieraan romantisointiin saattaa liittyä urheilunationalismin kannalta hyvin olennaista sanottavaa kansallistunteesta ja sen hyväksyttävästä ilmentämisestä nykykulttuurissa. Vaikka kotimainen kansallishurmos on rakkainta merkittävimpien urheilusaavutusten hetkellä, voi vieraiisiin kohdistuva uteliaisuus auttaa näkemään ”toisessa” eksoottisempaa urheilulumoa. Esimerkiksi tshekkiläiseen mentaliteettiin pyritään liittämään kirjoituksessa kaikin puolin terve kansallishenkisyys. Tshekkiläistä mentaliteettia kuvataan tällöin sanoilla kuten *ylpeys* ja *omanarvontunto*, mutta kiistetään taipumus *voimakkaaseen nationalismiin*, millä korostetaan termiin yleisesti liitettävää kielteistä merkitystä. Samalla tekstissä voidaan kuitenkin kuvata vuoden 1998 Naganon olympiafinaalipäivää nuoren valtion *henkiseksi itsenäisyyspäiväksi*, jolloin Tšekki voitti *vihatun miehittäjänsä* Venäjän. Voi hyvinkin olla, että kansallistunne, joka kaukana näyttää eksoottiselta ja oikeutetulta, vaikuttaisi omassa maassa jo turhan mahtipontiselta urheilukiihkolta. Nykyään kotimaisille voitoille annettujen urheilua suurempien tulkintojen saattaa olla vaikea säästyä ironialta. Esimerkiksi Suomen ensimmäistä maailmanmestaruutta voi muistella myös ”1995 Nevö foget” -hengessä. Voiko vieraan urheilukulttuurin ihailuun sisältyä tietyssä tilanteessa myös kansallistunteen eksotisointi? Toisen maan urheilussa ilmentyvä nationalismi saattaa vaikuttaa toisinaan värikkäämmältä ja rikkaammalta, kuten erilaisuutta juhlivissa puhetavoissa voi usein käydä. Matkailemalla avartuneet urheilukulttuuria etsivät silmät saattavat nähdä todellista ”kulttuuria” siellä, mistä sitä on aina tavattu löytää.

Yleinen kulttuurihierarkia, jonka mukaan kulttuuria ja sivistystä on ollut Pohjolan perillä aina vähemmän kuin ”Euroopassa” (Apo 1998, 89), on tietenkin jo vanhaa perua. Tshekkiläisyyden ja suomalaisuuden vertailu jääkiekon yhteydessä on sukua suomalaiselle huolelle oman kulttuurin kehittymättömyydestä ja olemattomuudesta; matkaa muihin on vielä jäljellä. Tshekkiläisyyden asema suomalaisten merkittävänä ”toisena” ei varmastikaan ole verrattavis-

sa Ruotsin vastaavaan merkitykseen, mutta Tšhekki sijaitsee kulttuurimaantieteellisesti sellaisella alueella, jossa kulttuuria on mielellään nähty olevan.

Suomalaisuuden ja eurooppalaisuuden erottaminen toisistaan on merkinnyt edellisen näkemistä jälkimmäistä köyhempänä (Alapuro 1998, 178). Suomalaisten sivistyneisyyden todistelu urheilun avulla ja kaipuu läntiseen kulttuuripiiriin korostuivat suomalaisessa urheilunationalismissa jo 1920-luvulta lähtien. Suomalaisen kulttuurin väitetty omaleimaisuus, mutta toisaalta ohuus ovat herättäneet sekä huolta omista puutteista että vakuuttelua kuulumisesta haluttuun kulttuuriseen ilmansuuntaan. (ks. Kokkonen 2008, 109–114.) Vaikka nykyään Suomea saatetaan aiempaa useammin kertoa osaksi Eurooppaa (ks. Löytty 2004c, 118), niin urheilun ja ”urheilukulttuurin” alalla muut kuuluvat säilyttäneen etumatkansa. Ainakin nykyistä urheilumediaa seuratessa saa usein kuvan, että suomalaisen urheilukulttuurin ilolla odotettu ”eurooppalaistuminen” on alkanut vuosi tai pari sitten (Yle Puhe 2014). Toisaalta uusien aikojen aihioita on rakenneltu aiemminkin (ks. Virtapohja 1995, 91). Alasuutarin (1996, 228) mukaan tällainen kansansivistyksen projektiluonne on ollut keskeinen osa Suomen kulttuurista järjestelmää. Voihan sitä paitsi olla, että suomalaisuus kiteytyy tarpeeseen kertoa aina menestyksen jälkihöyryissä, mitä me taas kerran opimme.

Nykyään vakavat urheilukolumnit täytyvätkin jatkuvasta huolesta ”urheilukulttuurimme” heikkoudesta ja toisaalta toiveikkaasta eteenpäinmenon retoriikasta. Kulttuurin viittauspiste löytää tiensä sitä paitsi usein urheilukatsomon puolelle. (Yle Uutiset 8.11.2011.) Tuoreimmissa urheilukulttuurin muodikkaan kriittisissä tulkinnoissa myyttiä Suomesta ”urheilukansana” näytetään pidettävän silmänkääntötempuna; todellista ja aidosti urheilua ymmärtävää urheilukansaa ei ole, eikä ehkä koskaan ole ollutkaan. Kielteistä kansallismytologiaa täydentää nimittäin tunnettu kertomus ei urheilu-, vaan menestyshullusta kansasta. Kysymyksellä päätään vaivaavat jopa tutkijat (ks. Heiskanen 2015, 277–280). Tähän puheeseen ”urheilukulttuurin” peräänkuuluttaminen yhdistyy erottamattomasti. Puheella on vetovoimaa uutta sivistystehtävää itselleen rakentavassa urheilueliitissä, mutta kritiikilläkin on toki kritiikkinsä. Urheilukansan todellisesta olemuksesta ollaan valmiita väittelemään. Mielenkiintoista on nimenomaan tarkastella sitä, mitä asioita ja millaista käytöstä esimerkiksi urheilukatsomossa nimitetään ”kulttuuriksi” (ks. Mähkä 2015, 103). Toisaalta kulttuurieroilla saatetaan viitata hyvin käytännöllisiin asioihin. Urheilulehden jutussa *Kuin kirkossa olisi* (UL 11.5.2011) ongelmana nähtiin suomalaisten puhumattomuus kaukalossa. Tässä asiassa esimerkiksi kelpasi jääkiekon emämaa Kanada. Kommunikointivaikeuksien nähtiin kuitenkin juontuvan kaukalon ulkopuo-

lisesta kulttuurista: *Eiväthän suomalaiset mene puhumaan vieraassa maassakaan kenellekään mitään.*

Tshekkiläisen kulttuurin ylistys omakuvan kustannuksella edustaa ”Toisen speaktaakkelia” (Hall 1999) jonkinlaisessa äärimuodossaan, jonka mukaan ruoho on kaikin puolin vihreämpää toisaalla. Lisäksi vertailu perustuu lopulta urheilunationalismin kivijalkaan, kansainväliseen menestykseen (ks. Kokkonen 2008, 18–19). Kiekkokulttuurivertailu juuri Tshekkiin voi olla itsessään triviaalia, mutta siitä löytyy monia yhtymäkohtia yleisempään tapaan luoda suhteita kansakuntien välille. Esimerkiksi kulttuurisen ihailun suunnassa voi kuvitella pätevän vanha järjestys. Esikuvat tulevat lännestä, ei niinkään idästä. Lisäksi ajankuvaan sopii se, että omahyväiset urheilukulttuurin erinomaisuutta korostavat lehtijutut lienevät kiven alla, ainakin jos rinnalle on asettaa kulttuuria tihkuvia eurooppalaisia tai pohjoisamerikkalaisia vastineita. Myöskään hiipunut menestys monissa suomalaislajeissa ei kirvoita etsimään menestyksen syytä ”kulttuurista”. Sisun kadottamisen sijaan (Kokkonen 2008, 262) puhuminen kulttuurista on tarpeeksi kepeää ja hämärtävää. Globalisaation nimellä kulkevista ilmiöistä huolimatta kulttuuriset erot merkitsevät urheilun alalla vastaansanomattomasti. Suomen merkityksellistämisen urheilukulttuurin alalla muuta maailmaa köyhemmäksi paikaksi on osa vallitsevaa urheilupuhetta. Jäsennyksen sitkeyttä puoltaa se, että nekin, jotka olisivat eri mieltä, joutuvat kiistelemään tunnetun väitteen kanssa. Kuten Alapuro (1998, 177) kirjoittaa sivistyneistön kaksijakoisesta kansakuvasta, sivistyneistön paikka ei ole olla ainoastaan kansan arvostelija. Uutta tällaisessa huolestuneessa kulttuuripuheessa saattaa olla se, että siinä käsitellään urheilua itseisarvoisena yhteiskunnan alana. Kuuleman mukaan urheilua tulisi arvostaa yhteiskunnassamme enemmän (Humu 2012). Tuttua siinä on puolestaan se, että siinä elää vahva yhtenäiskulttuurin korostus ja että malliksi kelpaa edelleen ”Eurooppa”.

8 POHDINTA

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut urheilunationalismia ja suomalaisuuden rakentumista arkipäiväisinä ilmiöinä. Ilmiöinä, joita ei niinkään luonnehdi jylhän isänmaallinen puheenparsi, vaan ehkä huomaamaton, banaali tapa heilutella kansakunnan kategoriaa rutiininomaisissa käytännöissä. Näin jääkiekon ja suomalaisuuden suhteesta olen pyrkinyt ottamaan vain vähän annettuna. Kulttuurintutkimuksen näkökulmia sekä diskursiivisia analyysimenetelmiä hyödyntäen käsitin suomalaisuuden puheessa tuotettuina tilannekohtaisina konstruktioina. Tätä kautta kiinnitin huomiota teksteissä esiintyviin toimijoihin ja tekstejä kirjoittaviin ”puhujiin” sekä heidän asemoitumiseensa. Tarkoituksena ei ollut katsoa suomalaisuutta niinkään ulkopuolisena tarkkailijana, kuin ihmetellä suomalaisuuspuhetta itseään. Suomalaisuutta koskevaa puhetta jäljitin Ilta-Sanomien ja Urheilulehden vuoden 2011 jääkiekon MM-kisoja käsittelevistä lehtijutuista. Aineiston analyysin teoreettisena taustatukena hyödynsin urheilua ja suomalaisuutta käsittelevää aiempaa tutkimusta. Seuraavaksi käyn läpi päällimmäisiä huomioita tutkimuskysymysteni suunnassa. Lopuksi esitän yleisempiä ajatuksia aiheesta sekä jatkotutkimusmahdollisuuksista.

Ensimmäiseksi tartuin suomalaisuuden esittämiseen kiekkoyleisöpuheen avulla. Asiat, jotka eivät millään lopullisella välttämättömyydellä liity toisiinsa, mutta joiden välillä olen aktiivisesti pyrkinyt näkemään yhteyksiä: miten erilaiset esitystavat kiekkoyleisöstä voivat rakentaa kuvia suomalaisuudesta? Kyse on siis joukoista, massoista, suomalaisista. Kuten taiteella, urheilullakin täytyy olla oma yleisönsä: katsojat, kuuntelijat, kannattajat ja fanit. Koko yleisöpuhetta sivuava mielenkiintoinen kysymys onkin, kuka kuuluu joukkoon. Jääkiekon ja miesten maajoukkueen yhteydessä tuota yleisöä kutsutaan monesti kansaksi. Kuvitellun kiekkokansan negatiivisten, arkisten ja positiivisten kuvien jäsentelyn aloitin yleisöä stigmatisoivan puheen tarkastelulla.

Yleisöä stigmatisoivassa puheessa puhujan etäisyys luotuun yleisökonstruktioon on suurimmillaan ja kriittisyyden sävy voimakas. Toisaalta yleisön vajavaisuuksia voidaan esitellä puhumalla retorisella tempulla ”meidän suomalaisten” niinä ja näinä puutteina. Puheen keskeisiksi elementeiksi voi ajatella puhujan ylä- ja ulkopuolisuuden sekä myötähäpeän ilmaisun kanssakansalaisiaan kohtaan. Puheessa yleisö on puhujalle ”toinen”. Kiekkoyleisön kielteisten ominaisuuksien kerronnassa hyödynnetään tuttuja ”tyypillisen suomalaisen” stereotypian rakennuspuita, kuten alkoholia, miehiä, ja alemmaa koulutustasoa. Jääkiekkofaniuteen liitetty junttimaisuus on sukupuoliarkastelussa miehistä sorttia. Urheilun ja jääkiekon seuraamiseen

liittyvissä yleisöstigmoissa nousee esille huono kannattajauskollisuus, ”lajiniilous” ja toisaalta turhan hurmahenkinen vakavamielisyys. Kiekkokansaan tai yleisemmin suomalaisiin heijastetut huonon kannattamisen kertomukset lyövät siis toisiaan osin korville: suomalaiset eivät toisaalta kannusta aina riittävästi ”omiaan”, mutta silti kansa onnistuu odottamaan suomalaismenestystä aivan liian totisesti. Kielteisissä yleisökuvissa ja niiden tehtävissä ei ole syytä unohtaa ironian mahdollisuutta, jolloin on mahdollista leikitellä tunnetuilla stereotypioilla ja kenties nauraa pikemminkin stereotyypeille kuin kansalle tuolla jossain. Hävettävimmät yleisökuvat voivat silti pelastaa puhuvan yksilön, kun kokee olevansa parempi kuin miksi tyyppilinen suomalainen mielletään. Samalla kielteinen yleisöpuhe voi rakentaa tehokkaasti yhteisöä, vaikkei ensi näkemältä siltä vaikuttaisi. Kiekkokansan koulutustarve herättää tunteen puheesta, jossa ”herrat” ja ”kansa” kuitenkin haluaisivat istua samassa katsomossa. Huonon yleisön lajisidonnaisuutta on hyvä kysyä: koskevatko kliseisimmät suomalaisuuskuvat erityisesti kansallispelin yleisöä?

Urheilun asiantuntijan ja yleisön välistä suhdetta voi peilata taideyleisöpuheen tuottamiin suomalaisuuskuviin. Urheilutaidetta tulkitsevan toimittajan identiteetti saa vahvistusta, kun yleisö merkityksellistyy tekstissä ei-tietävänä, menestyksen sokaisemana ja esimerkiksi urheilun arvo- ja makuhierarkioita ymmärtämättömänä toimijana. ”Tyhmän yleisön” konstruktioit toimivat tietävämmän ja ”objektiivisen” puhujan vastakuvana. Asiallisen ja puolueettoman puhujan paikkaa tavoitteleva urheilutoimittaja erottuu sinivalkoisista ”faneista” ja ”suuresta yleisöstä” kuin taidekriitikko massoista. Kyse on kuitenkin paljolti kontekstista, sillä uusimmatkin toimittajasukupolvet osaavat kantaa huolta jääkiekkoilumme tilasta ja tulevaisuudesta kansallisromanttisessa hengessä. Kysymys urheilutoimittajien muuttuneesta roolista kansallistunteen tulkitsijoina tulee näkyväksi tilanteissa, joissa kansallinen paatos heijastetaankin yleisön ominaisuudeksi. Tuoreimman urheilutoimittajuuden ihanteisiin voisi ajatella erottautumisen jylhän isänmaallisista ”jukoloista” ja ”noposista”, jolloin korostetaan eroa aiempaan journalismiin, mutta mahdollisesti myös urheiluyleisöön. Asiantuntijuuden vaateet saattavat heijastaa urheilutoimittajan rooliin kohdistuvia yleisiä odotuksia ja muutospaineita. Oleellista on kuitenkin huomata, ettei uudenlainen urheilutoimittaminen muuta juurikaan tutuimpia yleisöön liitettyjä suomalaisuuskertomuksia. Mielenkiintoisia ovat urheilijoita syyllistävät yleisökuvat, joille on käyttöä urheilijälähtöisissä lehtiteksteissä, kun halutaan tuoda esille urheilijoiden tai joukkueiden paineita. Yleisön kuvittelu voimakkaan kriittiseksi toimijaksi saattaa merkitä journalismille päinvastaista vaihtoehtoa. Siten piilevät kansakuvat voivat hyvin olla vaikuttimena journalistisiin käytänteisiin. Asiantuntijamaista urheilupuhetta ei ole varattu

kuitenkaan vain urheilutoimittajille. Urheilutaiteen asiantuntijatulkkina voi toimia kuka tahansa, esimerkiksi tuottamalla jääkiekon MM-kisojen suomalaiskatsojat ”huonon urheilumaun” yleisönä. Asiantuntijapuhe legitimoii urheilua kohti korkeampaa kulttuuria, jos siihen liittyvät hienoudet eivät ole suuren yleisön käsitettävissä. Asiantuntijan on nähtävä urheilussa se, mitä tavallinen katsoja ei näe.

Arkisessa ja positiivisessa yleisöpuheessa yleisö elää teksteissä rutiininomaisena tai poikkeuksellisen myönteisesti arvotettuna toimijana. Tällöin puhujan asemoitumista kiekkoyleisöön voisi kuvata jatkumona neutraalista voimakkaaseen samaistumiseen. Rutiininomaisissa esityksissä kiekkoyleisö elää lehtiteksteissä tapahtumien taustalla esimerkiksi suurena tv-yleisönä. Jääkiekon yleisönä huomaamattomasti elävä kansa vahvistaa lajin kansallisurheilu-asemaa. Riehakkaat fanikuvaukset katsomossa ja kaduilla tuovat urheilujournalismiin viiheteellisuutta ja karnevaalitunnelmaa. Erityisesti menestyksen, kuten maailmanmestaruuden, hetkellä juhlivilla yleisökuvilla on kansallisen ilon ja yhteisöllisyyden tuottamisen tehtäviä. Positiivisiin yleisökertomuksiin voi liittyä kuitenkin suomalaisen sivistysperinteen kaikuja, kun jokin yleisön myönteisessä toimeliaisuudessa nimetään poikkeukseksi tai uudeksi ilmiöksi. Juomatapojen, äänekkään kannustamisen ja muun ihaillun käytöksen voisi ajatella suomalaisen yleisöpuheen kestoteemoiksi. Kääntäen tällaisella yleisöä ihailevalla puheella rakennetaan karikatyyreja menneestä sekä ”tyypillisestä” suomalaisesta urheiluyhteisöstä ja jota myös tutkijat saattavat käyttää tulkinnoissaan. Puhujan samaistuminen yleisöön tapahtuu skandaalimaisissa konteksteissa, joissa yleisö näyttäytyy kaltoin kohdeltuna toimijana. Moralisoiva yleisö voidaan synnyttää esimerkiksi urheilijoiden päihde- ja dopingutisoinnin äärelle. Eniten valtaa yleisölle suodaan, kun yleisö esiintyy tiedostavana asiakkaana. Kaupallisen urheilun puheavaruudessa maksava yleisö valikoi urheilutuotteita valistuneena kuluttajana, esimerkiksi arvioidessaan jääkiekon julkisuuskuvaa. Tällöin korostuu urheilun tuottajien rooli enemmän kuunnella yleisöä kuin valistaa sitä arvokkaasta urheilutaiteesta. Yleisön mieltäminen asiakkaaksi avaa mielenkiintoisia näkymiä suomalaisuuskertomusten kannalta. Horjuttaako asiakkaana olemisen kontekstit vajavaisimpia kansakuvia vai tarvitaanko urheilupuheessa edelleen myös keskivertoa juttiasiakasta?

Toisessa tutkimuskysymyksessä askarruttaneet vieraan ja toiseuden kysymykset ovat olennainen osa urheilumaailman identiteettityötä. Kun identiteetit perustuvat erontekoon, täytyy maailmankartta omaleimaisiksi koetuista urheilukansoista. Vieraan täytyy olla kuitenkin sen verran tunnistettava, että se voi olla tarpeeksi merkityksellinen. Urheilussa, mutta myös muil-

la kilvoittelun aloilla, Ruotsiin vertaaminen on aina ajankohtaista. Ruotsin kohtaaminen jääkiekossa on aina tapaus. Ruotsalaisuudesta ja suomalaisuudesta puhuminen avaa koko toiseuden kysymystä melko kattavasti, kun jaksaa kuunnella sitä tarpeeksi tarkasti. Perinteisellä naapurimaiden vastakkainasettelulla on paikkansa median rakentamisessa urheiludraamoissa ennakkouhoineen ja jälkipyykkeineen. Suomen ja Ruotsin vihollissuhdetta tuottavassa mediapuheessa hyödynnetyt stereotyyppit ovat urheiluhistorian kerronnassa monesti kierrätettyjä. Ylenkatsovat ruotsalaiset ja nöyrän sisukkaat suomalaiset kohtaavat kaukalossa vielä monta kertaa. Vastakkainasettelun toimijoina ovat urheilijoiden lisäksi kannattajat sekä urheilutoimittajat. Erityisesti Ruotsin ja Suomen kohdalla vastakkainasettelua on hyvä tarkastella vuorovaikutuksena, jolloin punnitaan molempien maiden mediatekstejä. Vastakkainasettelun perusaineeksiin voisi ajatella pätevän myös mihin tahansa kansallisuuteen, kun suomalaisuus halutaan näyttää muita nuhteettomampana. Urheilun viholliskuvia ei ole hyvä tutkijoidenkaan ottaa liian ryppyotsaisesti, koska silloin unohtuu usein kepeään huumoriin ja ironiaan liittyvät tarkoituserät. ”Toiseuden” holtittomaan etsimiseen ja nimeämiseen voisi suhtautua myös tutkimuksessa varauksella.

Ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden kriittinen tarkastelu jää kuitenkin vajaaksi, jos vain keskityttäisiin pelkästään urheilukansojen suhteisiin vastakkainasettelun näkökulmasta. Analyysin kohteena voi yhtä hyvin olla sellaiset lausumat, joissa esimerkiksi kritisoidaan koko ”Rakkaat viholliset” -asetelmaa tai reflektoidaan suomalaisuutta ja ruotsalaisuutta muulla tavoin. Tällaista puhetta ei tule kuitenkaan uutuusharhaisesti ajatella joksikin viime aikojen tuotteeksi, vaan kenties jo aikansa eläneeksi ilmiöksi. Jäsentämässäni reflektioivassa Ruotsi -puheessa voidaan ruotia jääkiekon merkitystä lahdan molemmin puolin. Väitetäänkö kiekkomenestyksen olevan esimerkiksi suomalaisille enemmän kohtalon kysymys, samaan tapaan kuin yleisurheilumaaottelun on sanottu olevan tärkeämpi aina Suomessa? Karkea nationalismitutkimus osin itsessään ruokkii ajatusmalleja, joiden mukaan nationalismi on aina kansansa näköistä. Vertailut esimerkiksi kansallistunteen voimakkuudessa ja sävyissä urheiluhuuman yhteydessä enemmän toistavat vanhoja uskomuksia kuin luovat tilaa tuoreemmille puhetoivoille. Huomionarvoisia ovat myös puhujan paikat, joissa harmitellaan tai katsotaan etäisyyden päästä suomalaisten ”ruotsalaisvihaa”. Tällainen puheasema sopii hyvin vakaville journalisteille, joiden ei sovi alentua suomalaisuhojien tasolle. Paikoin ”hurriviha” kuuluu samaan kiekkokansan juttukategoriaan kuin karjalalippikset ja suihkulähdepulahdukset. Tarvittaessa suhteista kuullaan konkreettisesti ruotsalaisten suusta, kun halutaan tietää, mitähän meistä ajatellaan. Lehtiteksteissä kuvatut ruotsalaiskannustukset pikkuveljeä kohtaan ja myötätuntoiset

ruotsalaisuuskuvasot rakentavat ruotsalaisuuden samaistumisen veroiseksi identiteetiksi. Ruotsalaisuus on suomalaisille urheilun alalla yhtä lailla ihailun kohde.

Oma lukunsa on urheiluun kiinnittynyt kulttuuripuhe ja siihen liittyvä ajatus ”urheilukulttuurin” kasautumisesta kauaksi Pohjolan periltä. Kulttuuri on nykyään arkipäiväisen urheilunationalismin voimasana, jolla puheeseen saadaan retorista voimaa ja kuulijat nököyttelemään. Tshekkiläisen ja suomalaisen kiekkokulttuurin vertailun voi nähdä osana yleisempää urheilupuhetta, jossa todistellaan suomalaisen urheilukulttuurin ohuutta. Ihailtava vieras saattaa kuitenkin usein jäädä nimettömiksi ”muiksi”, kun vain oman kulttuurin heikkoudesta on vakuutettu. Vaikka muusta yhteiskunnan pirstaloitumisesta ja suomalaisen yhtenäiskulttuurin loppumisesta oltaisiin yhtä mieltä, voi urheilun paketoita vielä kätevästi yhden käsitteen alle. Urheilu ja -liikuntakulttuurin eriytymistä ei puheesta aina huomaa, pieneen Suomeen on ehkä helppo ajatella mahtuvan vain yhdenlaista kulttuuria. Metsäläiskansan pelottimena kulttuuri -sana kantaa mukanaan edelleen voimakkaita arvostuskysymyksiä, eikä urheilu tee tässä poikkeusta. Lisäksi sen määrällisen olemuksen ääripäät on helppo todeta, sitä joko on tai ei ole. Samalla kulttuurin krooninen puutostila synnyttää kehitystarinoiden tarpeen. Hauraista urheilukulttuurin nousun merkeistä uutisoidaan näyttävästi. Kulttuurin viittauskohteiden perään voi aina kysellä, mutta mielenkiintoisia ovat erityisesti tavat, joissa ”kulttuurin” olemassaolo tai olemattomuus liitetään kiekko- tai urheiluyhteisön käytökseen. Tällöin esiin nostetaan pohdinat ”fani- ja katsomokulttuurin” tilasta. Samoin eri lajien medialaitteiden ja katsomoiden yleisömääriin viittaaminen avaa turvallisen tien aloittaa suomalainen urheilukulttuurikeskustelu, jossa jääkiekon aseman kommentoinnilla on paikkansa. Kaikki kulttuuripuhe ei ole kuitenkaan yksipuolista kulttuurikritiikkiä, vaikka suomalaisuuden esittäminen kiinnittyy herkästi itsensä vähättelyn perinteeseen. Toisaalta kulttuurisen ohuuden oletus virittää toimintaa perisuomalaiseen tapaan nöyryin mielin. Urheilun erityinen kulttuuripuhe piirtää rajoja vieraan, tutun, arvokkaan ja arvottoman välille.

Urheilun suhde nationalismiin on kiinteä, mutta arvattavasti arkipäiväisempi ja monisyisempi kuin aiemmin. Kansallisuusaate ei ole urheilussakaan muoti-ilmiö. Nationalismi kiteytyy ehkä parhaiten yhteisön kuvitteluun, josta urheilussa ei ole puutetta. Kun nationalismi ymmärretään näin arkipäiväiseksi käytännöksi, ei urheilu ole sen viimeisin linnake. Vaikka suurten globaalien muutosten on sanottu merkitsevän nationalismille kuolemaa, löytyy edelleen urheilumailmasta ne hetket, jolloin maailmankartta täyttyy urheilukansoista. Suuria muutoksia ja murroksia korostettaessa voisi myös huomata sen, mikä näyttää ennemmin pysyvän ennallaan:

kuinka uutta lopulta on ”uusi” ja kuinka vanhaa on ”vanha”. Suomalaisuuden suhteen olen tullut tietoisesti korostaneeksi enemmän kulttuurista jatkuvuutta kuin katkoksia ja murtumia. Kansallisten identiteettien muutosnopeutta ja horjuvaa luonnetta saatetaan usein liioitella, vaikka kansallisuuteen, etnisyyteen ja suomalaisuuteen liittyvät kysymykset ovat tulleet myös urheilupuheessa uudenlaisen läpivalaisun kohteiksi. Samalla voi pitää silmällä kuitenkin niitä perimmäisiä käsityksiä, jotka jaetaan edelleen esimerkiksi suomalaisuudesta keskusteltaessa. Vakavan kiistelyn, hiljaisen myöntämisen, huumorin ja ironian sekoittamassa puheessa suomalaisuuden kategoria saa muotonsa aina uudelleen. Siksi sopii jatkaa sellaisen ”kulttuurin” ihmettelyä, jonka jäsenenä osaamme vaivatta kertoa millaisia me tai ne suomalaiset ovat. Vaikka perinteisen urheilunationalismin peruspilarit saavat jo osakseen aikansa näköistä kritiikkiä, niin ainakin puhetta riittää vielä yleisöstä, kulttuurista ja kansallispeleistä.

Tuleva urheilunationalismin ja suomalaisuuden tutkimus voisi suunnata katseen entistä enemmän arkeen. Virallisuontoisten strategiatekstien sijaan monisäikeinen ja värikäs arkipuhe esimerkiksi verkon keskustelupalstoilla, sosiaalisessa mediassa ja eri kommenttiosioissa tarjoaisi diskurssien tutkijoille avartavaa kenttätyötä. Urheiluyhteisöjen konstruktiviselle tutkimukselle olisi jatkossakin tilausta. Yleisökuvien lajisidonnaisuutta olisi mielenkiintoista tarkastella muiden joukkueurheilulajien mediaesitysten kautta: miten ne suhteutuvat esimerkiksi jääkiekon yleisöpuheeseen? Ylipäänsä urheilujournalismin hienosyistä tutkimusta on hyvä jatkaa. Jääkiekon yhteiskunnallisessa tutkimuksessa löytyisi uria moneen suuntaan. Urheilusaavutuksiin ja -lajeihin liittyviä maku- ja arvostuskysymyksiä olisi kiinnostavaa lähemmin selvittää. Ja ainahan asioista voi kysyä kansalta.

Suomalaisuuden esityksille urheilussa on käyttöä, samoin niiden teoreettiselle puinnille. Tutkimuksen panosta suomalaisuuskeskusteluun ei kannata kuitenkaan ylikorostaa. Tieteen puheenvuoroja voi pitää enemmän kansallisia identiteettejä koskevan keskustelun omannäköisinä palasina. Parhaimmillaan tutkimus voi Alasuutaria (2014) mukailleen auttaa näkemään, kuinka järki hiljaa ajattelee, ja antaa sille mahdollisuuden ajatella toisin. Toisin ajattelun mahdollisuuden olen tässä työssä jättänyt pitkälti lukijalle. Viimeistä sanaa ei ole tarkoituksena ollut sanoa. Jos oletus merkitysten jatkuvasta liikkeestä pitää paikkansa, voi suomalaisuuden tietoisesta ja vähemmän tietoisesta määrittelytyön olettaa jatkuvan. Samoin urheilulajien suosion voi ennustaa vaihtelevan, mutta kansallisurheilujen pysyvyyttä sopii pysähtyä pohtimaan. Jääkiekon osalta voisi sanoa, että meillä riittää vielä kauan ihmeteltävää siinä, mikä tämä kiekkomaa ja -kansa oikein on.

LÄHTEET

Alapuro, Risto (1998). Sivistyneistön ambivalentti suomalaisuus. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 175–189.

Alasuutari, Pertti (1996). *Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994*. Tampere: Vastapaino

Alasuutari, Pertti (1998). Älymystö ja kansakunta. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 153–174.

Alasuutari, Pertti (1999a). Nationalismi, kansakunta ja yhteiskunta. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Post-patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino, 31–52.

Alasuutari, Pertti (2001). *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.

Alasuutari, Pertti (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0. 4. uudistettu painos*. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri (1998). Johdanto. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 5–18.

Anttila, Anu-Hanna & Ruonavaara, Hannu (2001). Johdatus jääkiekkoyleisön tutkimukseen. Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Hannu Ruonavaara (toim.) *Jääkiekkoilta Turussa – Tutkielmia kiekkoyleisöstä. Sosiologian tutkimuksia A24*. Turku: Kirja-Aurora, 6–11.

Apo, Satu (1998). Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 83–128.

Bairner, Alan (2001). *Sport, Nationalism and Globalization. European and North American Perspectives*. Albany: State University of New York Press.

Billig, Michael (1995). *Banal nationalism*. London: Sage Publications.

- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (1998). Kansalaisuus, kansallisuus ja sukupuoli. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 251–280.
- Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille & Tani, Sirpa (1997). Esipuhe. Teoksessa Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino, 7–8.
- Hall, Stuart (1999). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino
- Hall, Stuart (2003). Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Heiskanen, Benita (2015). Kiskansan matkassa Minskissä. Teoksessa Benita Heiskanen & Hannu Salmi (toim.) *Kiekkokansa*. Helsinki: Teos, 256–280.
- Itkonen, Hannu (1996). *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Itkonen, Hannu (1997). *Urheilun uhrit. Liikuntatieteellisen seuran impulssi XIV*.
- Itkonen, Hannu; Matilainen, Pertti & Jaskari, Liina (2008). Media urheilun tulkkina ja tekijänä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Tutkimuksia 1/2008.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokisipilä, Markku (2006). Jääkiekko kylmässä sodassa. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen (toim.) *Alussa oli vesi. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2006*. Jyväskylä: Atena, 85–107.
- Kanerva, Juha (2013). Kiekkokansakunnan synty. *Urheilusanomat* (18), 14–19.
- Kantola, Anu; Moring, Inka & Väliverronen, Esa (2003). Miten mediaa luetaan? Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Tampere: Palmenia-kustannus, 5–12.

Kivinen, Osmo; Mesikämmen, Jani & Metsä-Tokila, Timo (2000). Kylmä kiekkosota – Kaksi mannerta, kaksi kulttuuria. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu 151.

Knuuttila, Seppo (1996). Kaiken kattava kulttuuri? Teoksessa Jari Kupiainen & Erkki Sevänen (toim.) Kulttuurintutkimus. 2. painos. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 9–30.

Knuuttila, Seppo (1998). Paikan synty suomalaisena ilmiönä. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino, 191–214.

Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (2009). Pyhät ja arkiset sanat. Teoksessa Seppo Knuuttila & Ulla Piela (toim.) Korkeempi kaiku. Sanan magiaa ja puheen poetiikkaa. Kalevalaseuran vuosikirja 88, 7–9.

Kokkonen, Jouko (2000). ”Hakkaa päälle!”. Ruotsi-ottelu – Finnkampen. Liikuntatieteellisen seuran impulssi XX.

Kokkonen, Jouko (2003a). Kansakunnat kultajahdissa. Urheilu ja nationalismi. Liikuntatieteellisen seuran impulssi XXII.

Kokkonen, Jouko (2003b). Kansakunnat kilpasilla. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen (toim.) Kynäniekkoja, kivinyrkkejä, mäki-matteja. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2003. Jyväskylä: Atena, 90–106.

Kokkonen, Jouko (2003c). Kung fotboll – Kuningaskunnan kansallisurheilun kehityskertomus. Liikunta & Tiede 40 (1), 54–55.

Kokkonen, Jouko (2008). Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. Helsinki: Bibliotheca Historica 119.

Kurunmäki, Jussi (2005). Kansankoti ja hyvinvointivaltio – ruotsalainen nationalismi. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) Nationalismit. Porvoo: WSOY, 166–184.

Laine, Antti (2011). Urheilujournalismin Suomi–Ruotsi-maaottelu. Vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympiautoisoinnista. Helsinki: Edita.

Laine, Antti & Itkonen, Hannu (2009). Suomalaiset urheiluselostajasukupolvet erojen, tyyppien ja yhteisöjen tuottajina. Teoksessa Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.) Korkeempi kaiku. Sanan magiaa ja puheen poetiikkaa. Kalevalaseuran vuosikirja 88, 199–221.

Laine, Antti & Välimäki, Elviira (2012). Helsingin Sanomien urheilu-uutisoinnin ominaispiirteet – tapauskohtaisessa tarkastelussa vuoden 2009 tennisjutut. Liikunta & Tiede 49 (6), 66–73.

Lehtonen, Mikko (1996). Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, Mikko (2004a). Johdanto: Säiliöstä suhdekimppuun. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 9–27.

Lehtonen, Mikko (2004b). Suomi on toistettua maata. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 121–147.

Liikkanen, Mirja (1998). Taideyleisöpuhe ja suomalaisuus. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino, 129–151.

Löytty, Olli (2004a). Erikoisen tavallinen suomalaisuus. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 31–54.

Löytty, Olli (2004b). Meistä on moneksi. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 221–245.

Löytty, Olli (2004c). Suomeksi kerrottu kansakunta. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 97–119.

Löytty, Olli (2005). Toiseus – Kuinka tutkia kohtaamisia ja valtaa. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) Suomalainen vieraskirja – Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino, 161–189.

Maguire, Joseph (2001). Global Sport. Cambridge: Polity Press.

Mesikämmen, Jani (2002). Luonnonjäiltä areenoille, intohimosta leipäpuuksi: ammattilaistumisen avaimia suomalaisessa jääkiekossa. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela &

Esa Sironen (toim.) Lajien synty. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001–2002. Jyväskylä: Atena, 103–120.

Mähkä, Rami (2015). Urheilua ja kulttuuria. Teoksessa Benita Heiskanen & Hannu Salmi (toim.) Kiekkokansa. Helsinki: Teos, 102–128.

Mäki, Kirsi (2005). Feministit ja nationalismintutkimus. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) Nationalismit. Porvoo: WSOY, 124–145.

Mäntynen, Anne & Shore, Susanna (2010). Tekstilajien haarautuvat ladut. Mika Myllylän testamentti. Teoksessa Erkki Vettenniemi (toim.) Hiihto ja häpeä. Lahti 2001 mediaskandaalina. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 101, 184–205.

Pakkasvirta, Jussi (2005). Kuvittele kansakunta. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) Nationalismit. Porvoo: WSOY, 70–89

Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (2005). Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) Nationalismit. Porvoo: WSOY, 14–45

Peltonen, Matti (1998). Omakuvamme murroskohdat. Maisema ja kieli suomalaisuuskäsitysten perusaineiksina. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino, 19–39.

Pyykkönen, Teijo & Vasara, Erkki (1999). Viinamäen urheilumiehet. Liikuntatieteellisen seuran impulssi XVI.

Pänkäläinen, Seppo (1998). Suomalainen urheilujournalismi. Liikuntatieteellisen seuran impulssi XV.

Remy, Johannes (2005). Onko modernisaatio vai etnisyys kansakuntien perusta? Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) Nationalismit. Porvoo: WSOY, 48–69.

Ruonavaara, Hannu (2001). Jääkiekko ja paikallinen identiteetti. Teoreettisia lähtökohtia ja empiirisiä havaintoja. Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Hannu Ruonavaara (toim.) Jääkiekkoilta Turussa – Tutkielmia kiekkoyleisöstä. Sosiologian tutkimuksia A24. Turku: Kirja-Aurora, 16–41.

- Ruuska, Petri (1998). Mennyt tulevaisuutena. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 281–311.
- Ruuska, Petri (1999a). Negatiivinen suomalaisuuspuhe yhteisön rakentajana. *Sociologia* 4/1999.
- Ruuska, Petri (2004a). Toisen nahoissa ja vähän sanoissakin. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 203–220.
- Ruuska, Petri (2004b). Missä suomalaisuutta tulkitaan. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 149–169.
- Ruuska, Petri (2005). Nationalismi. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja – Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 190–227.
- Saukkonen, Pasi (2005). Kansallinen identiteetti. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) *Nationalismit*. Porvoo: WSOY, 90–105.
- Stark, Tobias (2010). *Folkhemmet på is. Ishockey, modernisering och nationell identitet i Sverige 1920–1972*. Malmö: idrottsforum.org.
- Tervo, Mervi (2003). *Geographies in the making: reflections on sports, the media, and national identity in Finland*. University of Oulu: Nordia Geographical Publications Volume 32:1
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 2. painos. Helsinki: Tammi.
- Valkonen, Eero (1997). *Kuka kontrolloi peliä? Kansainvälisen jääkiekkotoiminnan kehitys olympia-aatteesta suurvaltapolitiikan ja kaupallisuuden kautta ammattilaisviihteeksi. Kulttuurihistorian lisensiaattitutkielma*. Turun yliopisto. Historian laitos. Hämeenlinna: Karisto.
- Vettenniemi, Erkki (2002). *Kato neekeri hiihtää! Kiista modernin urheilun leviämisestä*. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen (toim.) *Lajien synty. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001–2002*. Jyväskylä: Atena, 151–166.

Vettenniemi, Erkki (2010). Urheilu, media ja skandaalin anatomia. Teoksessa Erkki Vettenniemi (toim.) Hiihto ja häpeä. Lahti 2001 mediaskandaalina. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 101, 10–31.

Vettenniemi, Erkki (2011). Kolme kruunua, kiekko ja kansankoti. Liikunta & Tiede 48 (6), 96.

Vettenniemi, Erkki (2014). Aikamme amerikansuomalaiset sankarit. Liikunta & Tiede 51 (6), 99–100.

Virsu, Ville (2010). Käryt, ruumiit ja rippeet. Dopingongelma retorisena konstruktiona. Teoksessa Erkki Vettenniemi (toim.) Hiihto ja häpeä. Lahti 2001 mediaskandaalina. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 101, 160–182.

Virtapohja, Kalle (1995). ”Den glider in”. Kultajuhlat Leijonille, karnevaalit katsojille. Jyväskylä: Atena.

Virtapohja, Kalle (1996). ”Se on siinä!” – Tutkimus jääkiekon maailmanmestaruudesta, mediasta ja urheilusankaruuden tuottamisesta. Journalistiikan lisensiaattityö. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.

Virtapohja, Kalle (1998). Sankarien salaisuudet – Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä. Jyväskylä: Atena.

Vuorinen, Marja (2005). Herrat, hurrit ja ryssän kätyrit. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) Nationalismit. Porvoo: WSOY, 248–264.

Väliverronen, Esa (2003). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.) Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Tampere: Palmenia-kustannus, 13–39.

Wickström, Mika (2012). HIFK–Jokerit. Taistelu Helsingin herruudesta. Helsinki: Tammi.

Opinnäytteet

Alasentie, Maija (2011). Urheilumenestyksen merkitys kansalliselle identiteetille globalisaation aikana: Tutkimus suomalaisista huippu-urheilun strategioista. Liikunnan

yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/26495>. (Viitattu 10.4.2014)

Bovellán, Johanna (2007). ”Ritareita loppuun saakka”. Etnologinen tutkimus Hämeenlinnan Pallokerhon faneista ja faniuden merkityksestä. Etnologian pro gradu -tutkielma. Historian ja etnologian laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/8106>. (Viitattu 10.4.2014)

Coolman, Michel (2010). Sports and identity. Case study: Czech Republic and Ice Hockey. Pro gradu -tutkielma. Department of communication. Intercultural communication. University of Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/23251>. (Viitattu 12.4.2014)

Halme, Jussi (2005). Nuorten puheenvuoro – etnografia juniorijääkiekkoilusta. Liikuntapsykologian pro gradu -tutkielma. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/9677>. (Viitattu 10.4.2014)

Hietala, Maria & Skyttä, Anu (2005). ”Tosi fiksu valmentaja”. Juniorijääkiekkoilijoiden kokemuksia valmennuksesta. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/9636>. (Viitattu 10.4.2014)

Mennander, Pasi (2000). Katsotaanpa kaukaloon – Suomen Jääkiekkoliiton kansainväliset suhteet ja maajoukkueen toiminta 1944–1959. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Historian laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/12070>. (Viitattu 10.4.2014)

Mäkelä, Kimmo (2012). Punainen, musta, valkoinen – Tutkimus suomalaisesta urheiluyhteisöstä ja JYP -faniudesta. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/37668>. (Viitattu 10.4.2014)

Paavola, Juho (2011). Lätkässä Leijonaan. Jääkiekkokuvan ilmaisukeinot Aamulehden MM-kisakuviissa 1965, 1982 ja 2003 kansallisen identiteetin rakennusaineena. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/82665>. (Viitattu 10.4.2014)

Penttinen, Elina (2013). Kultapoikia, pilkkuvirheitä ja Suomi-teemaa: Jääkiekon maailmanmestaruuskisojen 2012 mediajulkisuus Helsingin Sanomissa. Yhteisöviestinnän pro gradu -tutkielma. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/40941>. (Viitattu 10.4.2014)

Rantanen, Kimmo (2010). SM-liigan kaupallistuminen ja viihteellistyminen 1970-luvun puolivälistä lähtien. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20100094/. (Viitattu 10.8.2014)

Sieviläinen, Jarmo (2006). "Upeaa, Leijonat, upeaa!": suomalaisuuden rakentuminen Karjalaisen ja Helsingin Sanomien jääkiekon MM-kisoista kertovien kolumnien ja pakinoiden jääkiekkodiskursseissa. Kirjallisuuden pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.

Tissari, Marjo (2004). Juniorijääkiekkoilijoiden kokemuksia harrastuksestaan. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntakasvatuksen laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/9491>. (Viitattu 10.4.2014)

Tyni, Markus (2011). Hurrikaanin pyörteissä – Tutkimus jääkiekon sm-liigajoukkue JYPIN faneista. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/26526>. (Viitattu 10.4.2014)

Verkkolähteet

Alasuutari, Pertti (1999b). Rethinking the Media Audience: The New Agenda. SAGE Publications. <http://knowledge.sagepub.com/view/rethinking-the-media-audience/SAGE.xml>. (Viitattu 15.11.2014)

Alasuutari, Pertti (2014). Vuoden professoriksi julistus 2014. <http://www.youtube.com/watch?v=1ckuEvMgeUg>. (Viitattu 23.9.2014)

Anttila, Jorma (2007). Kansallinen identiteetti ja suomalaiseksi samastuminen. Sosiaalipsykologian laitos. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 14. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23476/kansalli.pdf?sequence=2>. (Viitattu 23.5.2014)

Helsingin Sanomat (HS) 16.5.2012. Filosofi: Suomalaiset pönkittävät jääkiekolla itsetuntoaan. <http://www.hs.fi/urheilu/a1305563642561>. (Viitattu 30.3.2014)

Humu (2012). Huippu-urheilun muutosryhmän loppuraportti 2012. http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTMvMTEvMjUvMTJfNDVfMjJfNzcX0h1TXVfbG9wcHVyYXBvcnR0aV93d3cucGRmIl1d/HuMu_loppuraportti_www.pdf. (Viitattu 18.1.2016)

Karvonen, Anni-Elina (1996). Näkykö nationalismi kielessä? Yliopistolehti. Artikkelit 11/1996. http://yliopistolehti.helsinki.fi/1996_11/ylart15.htm. (Viitattu 19.5.2014)

Kihu (Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus) (2010). Lajien harrastaja- ja lisenssimäärät. <http://www.kihu.fi/faktapankki/lisenssit/>. (Viitattu 28.4.2014)

Kihu (Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus) (2011a). Jääkiekon MM-kisat hallitsevat 2000-luvun katsotuimpien urheilulähetysten listaa. http://www.kihu.fi/faktapankki/faktaalueet/tulostus.php?id=182&otsikko=Media_televisio. (Viitattu 16.4.2014)

Kihu (Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus) (2011b). Jääkiekon SM-liigalla selvästi suurimmat yleisömäärät miesten palloilusarjoissa. <http://www.kihu.fi/faktapankki/faktaalueet/tulostus.php?id=124&otsikko=Tapahtumat>. (Viitattu 28.4.2014)

Lehtonen, Mikko (1994). Kulttuurintutkimus modernin kritiikkinä. Filosofinen aikakauslehti niin & näin 1/94. <http://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn941-03.pdf>. (Viitattu 23.6.2014)

Melin, Harri & Roine, Mira (2011). Kulttuuri ja arkielämä. Sosiologian peruskurssi. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Avoin yliopisto. <http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiologia/luku2.html>. (Viitattu 15.10.2014)

Mikkola, Kati (2009). Tulevaisuutta vastaan. Uutuuksien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. http://www.elore.fi/arkisto/1_10/ajankoht_mikkola_1_10.pdf. (Viitattu 21.5.2014)

Nieminen, Risto (2015). Yle Ykkösaamu 18.4.2015. <http://areena.yle.fi/1-2449071>. (Viitattu 18.4.2015)

Puronaho, Kari (2014). Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/okm5.pdf?lang=fi>.

(Viitattu 28.4.2014)

Pälli, Pekka (2003). Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina. Tampereen yliopisto.

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67265/951-44-5580-0.pdf?sequence=1>. (Viitattu

10.4.2015)

Rantanen, Päivi (1994). Aakkoset D:stä A:han. Filosofinen aikakauslehti niin & näin 2/94.

http://netn.fi/294/netn_294_kirja12.html. (Viitattu 15.7.2014)

Ruuska, Petri (1999b). Kuviteltu Suomi – Globalisaation, nationalismin ja suomalaisuuden

punos julkisissa sanoissa 1980–1990-luvuilla. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.

Tampereen yliopisto. [http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67017/951-44-5277-](http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67017/951-44-5277-1.pdf?sequence=1)

[1.pdf?sequence=1](http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67017/951-44-5277-1.pdf?sequence=1). (Viitattu 30.5.2014)

Sihvonen, Petteri (2013). Jääkiekkoilu on uusi kansallispelimme.

[http://blog.paf.com/petterisihvonen/2013/08/15/jaakiekkoilu-on-uusi-](http://blog.paf.com/petterisihvonen/2013/08/15/jaakiekkoilu-on-uusi-kansallispelimme/#comments)

[kansallispelimme/#comments](http://blog.paf.com/petterisihvonen/2013/08/15/jaakiekkoilu-on-uusi-kansallispelimme/#comments). (Viitattu 20.3.2014)

SJL (Suomen Jääkiekkoliitto) (2009). Tyttö- ja naiskiekkoilijoiden määrä nousut

ennätyslukemiin. <http://www.finhockey.fi/?x18668=732293>. (Viitattu 28.4.2014)

SJL (Suomen Jääkiekkoliitto) (2013). Info. Suomen jääkiekkoliitto Ry.

<http://www.finhockey.fi/info/>. (Viitattu 28.4.2014)

Sponsor Insight (2015). Sponsor Navigator -tutkimus 2015.

<http://www.sponsorinsight.fi/sponsor-navigator-tutkimus-2015.html>. (Viitattu 18.3.2016).

Urheilumuseo (2015). <http://www.urheilumuseo.fi/Default.aspx?tabid=3074>. (Viitattu

26.5.2015)

Vatanen, Sami (2014). Sami Vatanen Reflects on Winning Bronze at Sochi. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=FBB9zMwSXQU>. (Viitattu 25.5.2015)

Yle A-talk (2012). Jääkiekon MM-kisat 2012. [https://www.youtube.com/watch?v=Z9Rr-](https://www.youtube.com/watch?v=Z9Rr-vh3wXs)

[vh3wXs](https://www.youtube.com/watch?v=Z9Rr-vh3wXs). (Viitattu 10.3.2015)

Yle Jälkihiki 9.2.2015. <http://areena.yle.fi/1-2645960>. (Viitattu 9.2.2015)

Yle Puhe (2013a). Roman Schatzin Maamme-kirja. Urheiluhullu Suomi. <http://areena.yle.fi/radio/1859038>. (Viitattu 28.9.2014)

Yle Puhe (2013b). Liikuntatunti. Millaista on suomalainen fanikulttuuri? <http://areena.yle.fi/radio/2039967>. (Viitattu 28.10.2014)

Yle Puhe (2014). Lindgren & Sihvonen 19.10.2014. <http://areena.yle.fi/1-2405242>. (Viitattu 10.12.2015)

Yle Uutiset 8.11.2011. http://yle.fi/uutiset/tervetuloa_urheilukulttuuri/5449137. (Viitattu 10.12.2015)

45 minuuttia – Leijonien kultajuhlat. <https://www.youtube.com/watch?v=jL7hydBOOI0>. (Viitattu 9.3.2015)

LIITE 1. Laadulliseen analyysiin valitut lehtijutut Ilta-Sanomista ja Urheilulehdestä

Ilta-Sanomien:

21.4.2011 *Nyt on jyttyä tarjolla, Vesa Rantanen*

Riskillä kisoihin, Antti Pärnänen

30.4.2011 *Voiton paikka, Petteri Linnavalli*

Kurrilla väärä numero? Matti Hagman

2.5.2011 *Heja, Slovensko! Petri Seppä*

4.5.2011 *Nyt pitää terästäytyä. Petteri Linnavalli*

Mikael Granlundin varassa - ei hyvä! Matti Hagman

Kritiikkiä niskaan, Petri Seppä

5.5.2011 *Vierailla jäällä, Petri Seppä*

6.5.2011 *Vaikein vielä edessä, Marko Lempinen*

9.5.2011 *Pikku-G:n tahtiin, Marko Lempinen*

Ovie on tänään jäällä, Petteri Linnavalli

Voihan veikkonen, mikä mahalasku, Pekka Holopainen

10.5.2011 *Tshekki! 21.15–23.30, Petteri Linnavalli*

Veskarit saunan taakse, mars! Marko Lempinen

Lupaavalta näyttää! Matti Hagman

11.5.2011 *Matkalla Maikkarille? Marko Lempinen*

Suomi kuskin paikalla, Petteri Linnavalli

Kadut tyhjenivät, katseet kirkastuivat, Marko Lempinen

12.5.2011 *Ei hörppyjä, kiitos! Marko Lempinen*

Toinen pytty kaappiin? Petteri Linnavalli

Suomi-kiekon kohtalonpeli, Marko Lempinen

13.5.2011 *Mörkö tulee taas, Petteri Linnavalli*

14.5.2011 *”Ei löydy sanoja” Petri Seppä*

Den glider in – MM-kullalta haisee, Marko Lempinen

Ruotsi hehkuttaa unelmafinaalia

16.5.2011 *Suomi sekosi – Ruotsissa maansuru!*

Suomi repesi!

Kultapöytä Granlund! Petteri Linnavalli

Parin viikon bileet! Petri Seppä

Vihdoinkin se on totta! Maiju Majamaa
"Olen ihan puhki" Marko Lempinen
Ei ihan putkeen, Mats! Pekka Holopainen

17.5.2011 Kultahurmos!

Kiitos, pojat! Vesa Mäkinen
Mahti-Mikke! Antti Pärnänen
Mikko Koivu liikuttui kyyneliin, Johannes Kotkavirta
Nyt tunnustetaan väriä! Simo Holopainen
Vai tutti suussa? Matti Huuskonen, Katariina Pimiä
Näin maailmalla kommentoitiin Suomen MM-kultaa
Ei Mertarantaa rakkaampaa, Katriina Pajari
Rakkaudella, terveisin länsinaapurinne, Hellevi Mauno
Mikä painajainen! Hellevi Mauno
Villit juhlat Tukholmassa
Ruotsin trendit
Suomi strippasi, Terho Vuorinen
Mantalla naku-uitiin aamuviiteen, Vesa Mäkinen
Paraati säikäytti ruotsalaiset, Simo Holopainen
"Sellaista on elämä" Sari Autio

18.5.2011 Maikkari vai Yle? Hellevi Mauno

Vandaalit pääsivät Linnan katolle, Sari Autio
Happamia, sano! Mikko Marttinen

19.5.2011 Kapteenin karu paluu arkeen, Eetu Ampuja

20.5.2011 "Hoidimme juhlat fiksusti" Eetu Ampuja, Antti Pärnänen

Hurmoksesta pikkusieluisuuteen, Matti Hagman

21.5.2011 Kundi ja meidän pojat! Jani Mesikämmen

21.5.2011 (IS Plus) Terveisiä naapurista!

Hatar dom oss? Nej! Marika Harjumaa

23.5.2011 "Anteeksi!" Jarno Ranta

24.5.2011 Tyttöjen ykkösuosikki, Ilkka Ala-Kivimäki

26.5.2011 Ookkonä sekasin? Jarmo Korhonen

28.5.2011 Kundi ehti Lahteen, Eetu Ampuja

31.5.2011 Kulta-Mikke turvamiesten ympäröimänä, Emma Grün

Urheilulehti:

28.4.2011 Erikoiset arvokisat, Jari Kupila

Aina saa hävetä

Kiitos ei, Samuel Savolainen

Lumi kutsuu ukkoa, Petteri Sihvonen

Syytä kevätjuhlaan? Esko Seppänen

Muutoksen vuodet, Matti Pekkala

5.5.2011 Bratislavassa soi blues, Esko Seppänen

Maalipyssyistä rivimiehiksi, Esko Seppänen

Ikuinen itkunaihe, Esko Seppänen

11.5.2011 Ylen antaneet, Petteri Sihvonen

Kapina ohi, Esko Seppänen

Kuin kirkossa olisi, Esko Seppänen

Herran pelko, Esko Seppänen

19.5.2011 Oi, oppi ottakaatte, Petteri Sihvonen

Kultaisen tuomion aika, Esko Seppänen

Ihanampaa Leijonat, ihanampaa! Jari Kupila

Iso-Teuvo